

T.C.
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK İLE KARAÇAY-MALKAR
TÜRKÇESİNİN SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESMA TÜRKOĞLU

DANIŞMAN
DOÇ. DR. TÜRKER BARIŞ BULDUK

ADİYAMAN, 2025

ÖZET

DÎVÂNU LUGÂTİ’T-TÜRK İLE KARAÇAY-MALKAR TÜRKÇESİNİN SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Esmâ TÜRKÖĞLU

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 06/2025, Sayfa: 373

Danışman: Doç. Dr. Türker Barış BULDUK

11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Dîvânu Lugâtî’t-Türk, Türk dilinin mihenk taşlarından biridir. Bünyesinde barındırdığı zengin söz varlığıyla Türk dili ve lehçeleri için en önemli başvuru kaynaklarından biridir.

Bu çalışmada Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinden Dîvânu Lugâtî’t-Türk ve Türk lehçelerinden Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığı açısından karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda tespit edilen sözcükler, ses ve anlam bilgisi bakımından ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmada Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığının geçmişten bugüne geçirdiği değişimleri ortaya çıkarmak amaçlanmış ve bunu tespit etmek için de Türk dili için önemli bir eser olan Dîvânu Lugâtî’t-Türk’e başvurulmuştur.

Çalışma, 1. Giriş; 2. Ses Bilgisi; 3. Anlam Bilgisi ve 4. Sonuç, Tartışma, Öneriler bölümlerinden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde Dîvânu Lugâtî’t-Türk, Karaçay-Malkar halkı ve bu halkın konuştuğu Türkçeden kısaca bahsedilmiştir. “Ses Bilgisi” bölümünde tespit edilen sözcükler ses olayları bakımından incelenirken, “Anlam Bilgisi” bölümünde anlam olayları bakımından incelenmiştir. “Sonuç, Tartışma, Öneriler” bölümünde ise, çalışma boyunca elde edilen bulgular sayısal verilerle sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dîvânu Lugâtî’t-Türk; Karaçay-Malkar Türkçesi; Söz varlığı; Ses bilgisi; Anlam bilgisi.

ABSTRACT

THE ANALYSIS OF THE VOCABULARY IN DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK AND KARACHAY-BALKAR TURKISH

Esmâ TÜRKOĞLU

Department of Turkish Language and Literature

Adıyaman University, Graduate Education Institute, 06/2025, Page: 373

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Türker Barış BULDUK

Written by Kaşgarlı Mahmud in the 11th century, Dîvânu Lugâti't-Türk is one of the cornerstones of the Turkish language. With its rich vocabulary, it is one of the most important reference sources for the Turkish language and its dialects.

In this study, Dîvânu Lugâti't-Türk, one of the works from the Karahanid Turkish period, is compared with Karachay-Balkar Turkish in terms of vocabulary. The words identified as a result of the comparison have been examined in detail in terms of phonology and semantics.

The study aims to reveal the changes that have occurred in the vocabulary of Karachay-Balkar Turkish from past to present, and to identify these changes, reference has been made to Dîvânu Lugâti't-Türk, a significant work in the history of Turkish language.

The study consists of the following sections: 1. Introduction; 2. Phonology; 3. Semantics; and 4. Conclusion, Discussion, Recommendations. The "Introduction" section briefly discusses Dîvânu Lugâti't-Türk, the Karachay-Balkar people, and the Turkish spoken by this community. In the "Phonology" section, the identified words are examined in terms of phonological phenomena, while in the "Semantics" section, they are analyzed in terms of semantic phenomena. In the "Conclusion, Discussion, Recommendations" section, the findings obtained throughout the study are presented with quantitative data.

Keywords: Dîvânu Lugâti't-Türk; Karachay-Balkar Turkish; Vocabulary; Phonology; Semantics.

ÖN SÖZ

Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinden olan Dîvânu Lugâti't-Türk, Kaşgarlı Mahmud tarafından 11. yüzyılda kaleme alınmıştır. Eser, Türk dilinin ilk sözlüğü olması bakımından oldukça önemli bir kaynaktır. Tek nüshası İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Yazmaları arasında bulunan Dîvânu Lugâti't-Türk ile 11. yüzyıl Türk topluluklarının tarihi, coğrafyası, kültürü ve dili hakkında pek çok bilgiye ulaşılabilir.

Dîvânu Lugâti't-Türk ile pek çok lehçe çeşitli yönlerden karşılaştırılmış ve lehçelerin değişim ve gelişimleri incelenmiştir. Daha önce Dîvânu Lugâti't-Türk ile Karaçay-Malkar Türkçesi arasında böylesi bir çalışmanın yapılmamış olması bizleri bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir.

Bu çalışmanın amacı, geçmişten günümüze kadar Karaçay-Malkar Türkçesinin söz varlığında ne gibi değişimlerin gerçekleştiğini belirlemek ve Dîvânu Lugâti't-Türk ile ortak söz varlığını ortaya çıkarmaktır.

Çalışmanın kapsamı, Besim Atalay tarafından tercüme edilen “Dîvânu Lugâti't-Türk (Dizin)” ve Ufuk Tavkul tarafından kaleme alınan “Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü” adlı eserler ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmada, büyük çoğunluğu Rusya’da yaşayan Karaçay-Malkar halkının kullandığı Karaçay-Malkar Türkçesi (Adiloğlu, 2021: 184), Türk dili için vazgeçilmez bir kaynak olan Dîvânu Lugâti't-Türk (Akar, 2018: 159) ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda Dîvânu Lugâti't-Türk ile Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığı, ses ve anlam bilgisi bakımından değerlendirilmiştir.

“Giriş” bölümünde tezin amacı, önemi, literatür taraması ile ilgili hususlardan bahsedilmiş, ayrıca Karahanlı Türkçesi, Kaşgarlı Mahmud ve Dîvânu Lugâti't-Türk, Karaçay-Malkar Türkleri ve Türkçesi hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın “Ses Bilgisi” bölümünde ses olayları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bunun yanı sıra Dîvânu Lugâti't-Türk’te birkaç şekilli kullanımı olan sözcükler, gerekli görülen yerlerde örneklerle sunulmuştur. Örneğin; DLT *adh*: İpekli kumaş ve benzeri gibi dokuma cinsinden sanat eseri olan her şey; iyilik ve uğur belgisi (DLT: 5) ~ DLT *edh*: İpekli kumaş gibi dokuma cinsinden olan şeyler (DLT: 167). Böylelikle Dîvânu Lugâti't-Türk’teki kimi sözcüklerin farklı kullanım biçimleri de ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın “Anlam Bilgisi” bölümünde Dîvânu Lugâti’t-Türk’teki ve Karaçay Malkar Türkçesindeki ortak sözcükler, anlam olayları bakımından farklı gruplara ayrılarak sunulmuştur.

Çalışmanın “Sonuç, Tartışma, Öneriler” bölümünde ise çalışma boyunca tespit edilen unsurlar sayısal verilerle açıklanmıştır.

Tez konumun belirlenmesinden sonuçlandırılmasına kadarki süreçte ilgi, yardım ve desteklerini gördüğüm, tezimin her aşamasını titizlikle inceleyerek görüş ve önerileriyle tezimi bitirmemi sağlayan, hep daha ileriye adım atmam için beni daima teşvik ve motive eden, saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Türker Barış Bulduk’a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, varlıklarıyla bana güç veren ve her türlü desteği sağlayan aileme de teşekkür ederim.

Çalışmamızın Türk dili alanına katkı sunması dileğiyle.

Esmâ TÜRKÖĞLU

Adıyaman-2025

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Adıyaman Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Esmâ TÜRKÖĞLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xvi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xxx
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xxxi
1. GİRİŞ	1
1.1. Karahanlı Türkçesi	8
1.2. Kaşgarlı Mahmud ile Dîvânu Lugâti't-Türk	9
1.3. Karaçay-Malkar Türkleri	11
1.4. Karaçay-Malkar Türkçesi	12
2. SES BİLGİSİ	14
2.1. Ünlülerde Ses Olayları	15
2.1.1. Ünlü kalınlaşması	15
2.1.1.1. /e/ > /a/ kalınlaşması	15
2.1.1.2. /i/ > /ı/ kalınlaşması	17
2.1.1.3. /ü/ > /u/ kalınlaşması	19
2.1.2. Ünlü incelmesi	20
2.1.2.1. /a/ > /e/ incelmesi	20
2.1.2.2. /ı/ > /i/ incelmesi	21
2.1.2.3. /o/ > /ö/ incelmesi	24
2.1.2.4. /u/ > /ü/ incelmesi	24
2.1.3. Ünlü genişlemesi	25
2.1.3.1. /é/ > /e/ genişlemesi	26
2.1.3.2. /ı/ > /a/ genişlemesi	28
2.1.3.3. /ı/ > /e/ genişlemesi	30
2.1.3.4. /i/ > /e/ genişlemesi	30

2.1.3.5. /u/ > /a/ genişlemesi	33
2.1.3.6. /u/ > /o/ genişlemesi	33
2.1.3.7. /ü/ > /ö/ genişlemesi	35
2.1.4. Ünlü daralması	36
2.1.4.1. /a/ > /ı/ daralması	37
2.1.4.2. /e/ > /i/ daralması	38
2.1.4.3. /o/ > /ı/ daralması	41
2.1.4.4. /o/ > /u/ daralması	41
2.1.4.5. /o/ > /ü/ daralması	44
2.1.4.6. /ö/ > /i/ daralması	44
2.1.4.7. /ö/ > /ü/ daralması	45
2.1.5. Ünlü yuvarlaklaşması	46
2.1.5.1. /a/ > /o/ yuvarlaklaşması	46
2.1.5.2. /a/ > /u/ yuvarlaklaşması	47
2.1.5.3. /a/ > /ü/ yuvarlaklaşması	48
2.1.5.4. /e/ > /ö/ yuvarlaklaşması	49
2.1.5.5. /e/ > /ü/ yuvarlaklaşması	49
2.1.5.6. /ı/ > /u/ yuvarlaklaşması	51
2.1.5.7. /ı/ > /ü/ yuvarlaklaşması	56
2.1.5.8. /i/ > /u/ yuvarlaklaşması	56
2.1.5.9. /i/ > /ü/ yuvarlaklaşması	57
2.1.6. Ünlü düzleşmesi	59
2.1.6.1. /o/ > /a/ düzleşmesi	59
2.1.6.2. /o/ > /e/ düzleşmesi	59
2.1.6.3. /u/ > /a/ düzleşmesi	60
2.1.6.4. /u/ > /ı/ düzleşmesi	62
2.1.6.5. /u/ > /i/ düzleşmesi	68
2.1.6.6. /ü/ > /a/ düzleşmesi	68
2.1.6.7. /ü/ > /e/ düzleşmesi	69
2.1.6.8. /ü/ > /ı/ düzleşmesi	70
2.1.6.9. /ü/ > /i/ düzleşmesi	70
2.1.7. Ünlü düşmesi	75
2.1.7.1. /a/ > /ø/ düşmesi	75

2.1.7.2. /e/ > /ø/ düşmesi	76
2.1.7.3. /ı/ > /ø/ düşmesi	76
2.1.7.4. /i/ > /ø/ düşmesi	78
2.1.7.5. /u/ > /ø/ düşmesi	78
2.1.7.6. /ü/ > /ø/ düşmesi	80
2.1.8. Ünlü türemesi	81
2.1.8.1. /ø/ > /a/ türemesi	81
2.1.8.2. /ø/ > /e/ türemesi	82
2.1.8.3. /ø/ > /ı/ türemesi	83
2.1.8.4. /ø/ > /i/ türemesi	85
2.1.8.5. /ø/ > /u/ türemesi	86
2.1.8.6. /ø/ > /ü/ türemesi	87
2.2. Ünsüzlerde Ses Olayları	87
2.2.1. Tonlulaşma	88
2.2.1.1. /ç/ > /c/ tonlulaşması	89
2.2.1.2. /f/ > /v/ tonlulaşması	90
2.2.1.3. /k/ > /g/ ~ /ğ/ tonlulaşması	91
2.2.1.4. /p/ > /b/ tonlulaşması	95
2.2.1.5. /s/ > /z/ tonlulaşması	98
2.2.1.6. /t/ > /d/ tonlulaşması	99
2.2.2. Tonsuzlaşma	103
2.2.2.1. /b/ > /p/ tonsuzlaşması	103
2.2.2.2. /c/ > /ç/ tonsuzlaşması	104
2.2.2.3. /d/ > /t/ tonsuzlaşması	105
2.2.2.4. /g/ ~ /ğ/ > /k/ ~ /ç/ tonsuzlaşması	106
2.2.2.5. /j/ > /ş/ tonsuzlaşması	111
2.2.2.6. /z/ > /s/ tonsuzlaşması	111
2.2.3. Süreklileşme	112
2.2.3.1. Akıcılaşma	112
/b/ > /m/ akıcılaşması	113
/d/ ~ /dh/ > /y/ akıcılaşması	113
/dh/ > /l/ akıcılaşması	118
/f/ > /y/ akıcılaşması	118

<i>/g/ ~ /ğ/ > /y/ akıcılığı</i>	118
<i>/x/ > /y/ akıcılığı</i>	120
<i>/k/ > /y/ akıcılığı</i>	120
<i>/p/ > /m/ akıcılığı</i>	121
<i>/t/ > /l/ akıcılığı</i>	121
<i>/t/ > /r/ akıcılığı</i>	121
<i>/t/ > /y/ akıcılığı</i>	122
<i>/v/ > /m/ akıcılığı</i>	122
<i>/v/ > /y/ akıcılığı</i>	123
<i>/w/ > /y/ akıcılığı</i>	123
<i>/z/ > /y/ akıcılığı</i>	124
2.2.3.2. Sızıcılığı	124
<i>/b/ > /v/ sızıcılığı</i>	125
<i>/ç/ > /ş/ sızıcılığı</i>	125
<i>/ç/ > /j/ sızıcılığı</i>	126
<i>/g/ > /h/ sızıcılığı</i>	126
<i>/k/ > /h/ sızıcılığı</i>	128
<i>/k/ > /ş/ sızıcılığı</i>	129
<i>/k/ > /v/ sızıcılığı</i>	129
<i>/l/ > /s/ sızıcılığı</i>	131
<i>/nğ/ > /h/ sızıcılığı</i>	131
<i>/p/ > /v/ sızıcılığı</i>	131
<i>/r/ > /h/ sızıcılığı</i>	132
<i>/t/ > /z/ sızıcılığı</i>	132
2.2.4. Süreksizleşme	133
2.2.4.1. /f/ > /p/ süreksizleşmesi	133
2.2.4.2. /h/ ~ /x/ > /k/ ~ /k/ süreksizleşmesi	133
2.2.4.3. /x/ > /ğ/ süreksizleşmesi	134
2.2.4.4. /ğ/ > /g/ ~ /ğ/ süreksizleşmesi	134
2.2.4.5. /m/ > /b/ süreksizleşmesi	137
2.2.4.6. /m/ > /k/ süreksizleşmesi	138
2.2.4.7. /m/ > /p/ süreksizleşmesi	138
2.2.4.8. /nğ/ > /k/ süreksizleşmesi	139

2.2.4.9. /s/ > /ç/ süreksizleşmesi	139
2.2.4.10. /ş/ > /ç/ süreksizleşmesi	140
2.2.4.11. /ş/ > /t/ süreksizleşmesi	140
2.2.4.12. /v/ > /b/ süreksizleşmesi	140
2.2.4.13. /w/ > /b/ süreksizleşmesi	141
2.2.4.14. /w/ > /d/ süreksizleşmesi	141
2.2.4.15. /w/ > /ğ/ süreksizleşmesi	141
2.2.4.16. /w/ > /p/ süreksizleşmesi	142
2.2.4.17. /y/ > /c/ ~ /ç/ süreksizleşmesi	142
2.2.5. Dudaksıllaşma	150
2.2.5.1. /g/ ~ /ğ/ > /v/ dudaksıllaşması	150
2.2.5.2. /n/ > /m/ dudaksıllaşması	155
2.2.5.3. /nğ/ > /m/ dudaksıllaşması	155
2.2.6. Dişsilleşme	156
2.2.6.1. /m/ > /n/ dişsilleşmesi	156
2.2.6.2. /nğ/ > /n/ dişsilleşmesi	156
2.2.6.3. /w/ > /v/ dişsilleşmesi	158
2.2.7. Ağızsıllaşma	160
2.2.7.1. /ng/ ~ /nğ/ > /g/ ağızsıllaşması	160
2.2.7.2. /nğ/ > /y/ ağızsıllaşması	161
2.2.8. Ünsüz ikizleşmesi	161
2.2.8.1. /g/ > /kg/ ~ /kk/ ikizleşmesi	162
2.2.8.2. /k/ > /kg/ ~ /kk/ ikizleşmesi	162
2.2.8.3. /l/ > /ll/ ikizleşmesi	163
2.2.8.4. /m/ > /mm/ ikizleşmesi	163
2.2.8.5. /n/ > /nn/ ikizleşmesi	164
2.2.8.6. /p/ > /pp/ ikizleşmesi	164
2.2.8.7. /s/ > /ss/ ikizleşmesi	164
2.2.8.8. /t/ > /tt/ ikizleşmesi	165
2.2.9. Ünsüz tekleşmesi	165
2.2.9.1. /kk/ > /g/ ~ /k/ tekleşmesi	165
2.2.10. Ünsüz benzeşmesi	166
2.2.10.1. İlerleyici ünsüz benzeşmesi	166

/mg/ > /mm/ benzeşmesi	166
2.2.11. Göçüşme	167
2.2.11.1. Yakın göçüşme	167
/çg/ > /hç/ göçüşmesi	168
/xs/ > /sh/ göçüşmesi	168
/xş/ > /şh/ göçüşmesi	168
/ığ/ > /hı/ göçüşmesi	169
/in/ > /na/ göçüşmesi	169
/ik/ > /gi/ göçüşmesi	169
/lu/ > /ıl/ göçüşmesi	170
/mu/ > /ım/ göçüşmesi	170
/ng/ > /yn/ göçüşmesi	171
/ri/ ~ /ri/ > /ır/ göçüşmesi	171
/rü/ > /ür/ göçüşmesi	172
/şn/ > /nş/ göçüşmesi	172
/tr/ > /rt/ göçüşmesi	172
/uk/ > /ha/ göçüşmesi	173
2.2.11.2. Uzak göçüşme	173
/gı/ > /ıg/ ~ /ığ/ göçüşmesi	173
/mr/ > /rm/ göçüşmesi	174
2.2.12. Akıcı ünsüzler arası değişim	174
2.2.12.1. /l/ > /y/ değişimi	174
2.2.12.2. /n/ > /l/ değişimi	175
2.2.12.3. /n/ > /y/ değişimi	175
2.2.12.4. /r/ > /l/ değişimi	175
2.2.12.5. /r/ > /y/ değişimi	176
2.2.12.6. /y/ > /n/ değişimi	176
2.2.13. Sızıcı ünsüzler arası değişim	177
2.2.13.1. /ğ/ > /h/ değişimi	177
2.2.13.2. /ğ/ > /ş/ değişimi	177
2.2.13.3. /s/ > /ş/ değişimi	178
2.2.13.4. /ş/ > /v/ değişimi	178
2.2.14. Süreksiz ünsüzler arası değişim	178

2.2.14.1. /ç/ > /t/ değişimi	179
2.2.14.2. /g/ > /ç/ değişimi	179
2.2.14.3. /g/ > /d/ değişimi	179
2.2.14.4. /k/ > /ç/ değişimi	180
2.2.14.5. /t/ > /ç/ değişimi	180
2.2.15. Ünsüz düşmesi	180
2.2.15.1. /d/ ~ /dh/ > /ø/ düşmesi	181
2.2.15.2. /g/ > /ø/ düşmesi	181
2.2.15.3. /ğ/ > /ø/ düşmesi	183
2.2.15.4. /h/ ~ /x/ > /ø/ düşmesi	186
2.2.15.5. /k/ > /ø/ düşmesi	186
2.2.15.6. /l/ > /ø/ düşmesi	187
2.2.15.7. /m/ > /ø/ düşmesi	188
2.2.15.8. /n/ > /ø/ düşmesi	188
2.2.15.9. /nğ/ > /ø/ düşmesi	189
2.2.15.10. /r/ > /ø/ düşmesi	189
2.2.15.11. /s/ > /ø/ düşmesi	190
2.2.15.12. /t/ > /ø/ düşmesi	190
2.2.15.13. /w/ > /ø/ düşmesi	191
2.2.15.14. /y/ > /ø/ düşmesi	191
2.2.15.15. /z/ > /ø/ düşmesi	193
2.2.16. Ünsüz türemesi	193
2.2.16.1. /ø/ > /c/ türemesi	194
2.2.16.2. /ø/ > /ç/ türemesi	194
2.2.16.3. /ø/ > /d/ türemesi	195
2.2.16.4. /ø/ > /g/ ~ /ğ/ türemesi	196
2.2.16.5. /ø/ > /h/ türemesi	197
2.2.16.6. /ø/ > /k/ ~ /ķ/ türemesi	198
2.2.16.7. /ø/ > /l/ türemesi	199
2.2.16.8. /ø/ > /m/ türemesi	200
2.2.16.9. /ø/ > /n/ türemesi	200
2.2.16.10. /ø/ > /ng/ türemesi	201
2.2.16.11. /ø/ > /r/ türemesi	201

2.2.16.12. /ø/ > /t/ türemesi	202
2.2.16.13. /ø/ > /v/ türemesi	203
2.2.16.14. /ø/ > /y/ türemesi	203
2.3. Ses ve Şekil Olarak Aynı Kalan Sözcükler	204
3. ANLAM BİLGİSİ	229
3.1. Anlam Olayları	230
3.1.1. Anlam daralması	230
3.1.2. Anlam genişlemesi	246
3.1.3. Anlam iyileşmesi	277
3.1.4. Anlam kötüleşmesi	278
3.1.5. Eş değer sözcükler	280
3.1.6. Yalancı eş değerler	309
4. SONUÇ, TARTIŞMA, ÖNERİLER	354
4.1. Sonuç	354
4.2. Tartışma	367
4.3. Öneriler	369
KAYNAKÇA	370
ÖZ GEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Söz başı /e-/ > /a-/ kalınlaşması	16
Tablo 2.2. Söz içi /-e-/ > /-a-/ kalınlaşması	16
Tablo 2.3. Söz sonu /-e/ > /-a/ kalınlaşması	17
Tablo 2.4. Söz başı /i-/ > /ı-/ kalınlaşması	17
Tablo 2.5. Söz içi /-i-/ > /-ı-/ kalınlaşması	18
Tablo 2.6. Söz sonu /-i/ > /-ı/ kalınlaşması	19
Tablo 2.7. Söz başı /ü-/ > /u-/ kalınlaşması.....	19
Tablo 2.8. Söz içi /-ü-/ > /-u-/ kalınlaşması	19
Tablo 2.9. Söz içi /-a/ > /-e/ incilmesi	20
Tablo 2.10. Söz sonu /-a/ > /-e/ incilmesi	21
Tablo 2.11. Söz başı /ı-/ > /i-/ incilmesi	22
Tablo 2.12. Söz içi /-ı-/ > /-i-/ incilmesi	22
Tablo 2.13. Söz sonu /-ı/ > /-i/ incilmesi	24
Tablo 2.14. Söz içi /-o-/ > /-ö-/ incilmesi	24
Tablo 2.15. Söz başı /u-/ > /ü-/ incilmesi	25
Tablo 2.16. Söz içi /-u-/ > /-ü-/ incilmesi	25
Tablo 2.17. Söz başı /é-/ > /e-/ genişlemesi	26
Tablo 2.18. Söz içi /-é-/ > /-e-/ genişlemesi	27
Tablo 2.19. Söz sonu /-é/ > /-e/ genişlemesi	28

Tablo 2.20.	Söz başı /ı-/ > /a-/ genişlemesi	28
Tablo 2.21.	Söz içi /-ı-/ > /-a-/ genişlemesi.....	29
Tablo 2.22.	Söz sonu /-ı/ > /-a/ genişlemesi	30
Tablo 2.23.	Söz içi /-i-/ > /-e-/ genişlemesi	30
Tablo 2.24.	Söz başı /i-/ > /e-/ genişlemesi	31
Tablo 2.25.	Söz içi /-i/ > /-e/ genişlemesi	32
Tablo 2.26.	Söz sonu /-i/ > /-e/ genişlemesi	33
Tablo 2.27.	Söz sonu /-u/ > /-a/ genişlemesi	33
Tablo 2.28.	Söz başı /u-/ > /o-/ genişlemesi	34
Tablo 2.29.	Söz içi /-u-/ > /-o-/ genişlemesi	35
Tablo 2.30.	Söz başı /ü-/ > /ö-/ genişlemesi	36
Tablo 2.31.	Söz içi /-ü-/ > /-ö-/ genişlemesi	36
Tablo 2.32.	Söz içi /-a-/ > /-ı-/ daralması	37
Tablo 2.33.	Söz sonu /-a/ > /-ı/ daralması	38
Tablo 2.34.	Söz başı /e-/ > /i-/ daralması	39
Tablo 2.35.	Söz içi /-e-/ > /-i-/ daralması	40
Tablo 2.36.	Söz sonu /-e/ > /-i/ daralması	41
Tablo 2.37.	Söz içi /-o-/ > /-ı-/ daralması	41
Tablo 2.38.	Söz başı /o-/ > /u-/ daralması	42
Tablo 2.39.	Söz içi /-o-/ > /-u-/ daralması	42
Tablo 2.40.	Söz içi /-o-/ > /-ü-/ daralması	44

Tablo 2.41.	Söz içi /-ö-/ > /-i-/ daralması	44
Tablo 2.42.	Söz başı /ö-/ > /ü-/ daralması	45
Tablo 2.43.	Söz içi /-ö-/ > /-ü-/ daralması	45
Tablo 2.44.	Söz içi /-a-/ > /-o-/ yuvarlaklaşması.....	47
Tablo 2.45.	Söz başı /a-/ > /u-/ yuvarlaklaşması	47
Tablo 2.46.	Söz içi /-a-/ > /-u-/ yuvarlaklaşması	48
Tablo 2.47.	Söz sonu /-a/ > /-u/ yuvarlaklaşması	48
Tablo 2.48.	Söz sonu /-a/ > /-ü/ yuvarlaklaşması.....	49
Tablo 2.49.	Söz başı /e-/ > /ö-/ yuvarlaklaşması	49
Tablo 2.50.	Söz içi /-e-/ > /-ö-/ yuvarlaklaşması	49
Tablo 2.51.	Söz başı /e-/ > /ü-/ yuvarlaklaşması	50
Tablo 2.52.	Söz içi /-e-/ > /-ü-/ yuvarlaklaşması	50
Tablo 2.53.	Söz sonu /-e/ > /-ü/ yuvarlaklaşması	51
Tablo 2.54.	Söz içi /-ı-/ > /-u-/ yuvarlaklaşması	52
Tablo 2.55.	Söz sonu /-ı/ > /-u/ yuvarlaklaşması	55
Tablo 2.56.	Söz içi /-ı-/ > /-ü-/ yuvarlaklaşması	56
Tablo 2.57.	Söz sonu /-ı/ > /-ü/ yuvarlaklaşması	56
Tablo 2.58.	Söz sonu /-i/ > /-u/ yuvarlaklaşması	57
Tablo 2.59.	Söz içi /-i-/ > /-ü-/ yuvarlaklaşması	58
Tablo 2.60.	Söz sonu /-i/ > /-ü/ yuvarlaklaşması	58
Tablo 2.61.	Söz içi /-o-/ > /-a-/ düzleşmesi	59

Tablo 2.62.	Söz içi /-o-/ > /-e-/ düzleşmesi	60
Tablo 2.63.	Söz içi /-u-/ > /-a-/ düzleşmesi	60
Tablo 2.64.	Söz sonu /-u/ > /-a/ düzleşmesi	61
Tablo 2.65.	Söz içi /-u-/ > /-ı-/ düzleşmesi	63
Tablo 2.66.	Söz sonu /-u/ > /-ı/ düzleşmesi	67
Tablo 2.67.	Söz içi /-u-/ > /-i-/ düzleşmesi	68
Tablo 2.68.	Söz içi /-ü-/ > /-a-/ düzleşmesi	69
Tablo 2.69.	Söz içi /-ü-/ > /-e-/ düzleşmesi	69
Tablo 2.70.	Söz sonu /-ü/ > /-e/ düzleşmesi	70
Tablo 2.71.	Söz içi /-ü-/ > /-ı-/ düzleşmesi	70
Tablo 2.72.	Söz başı /ü-/ > /i-/ düzleşmesi	71
Tablo 2.73.	Söz içi /-ü-/ > /-i-/ düzleşmesi	72
Tablo 2.74.	Söz sonu /-ü/ > /-i/ düzleşmesi	74
Tablo 2.75.	Söz sonu /-a/ > /-ø/ düşmesi	76
Tablo 2.76.	Söz içi /-e-/ > /-ø-/ düşmesi	76
Tablo 2.77.	Söz sonu /-e/ > /-ø/ düşmesi	76
Tablo 2.78.	Söz içi /-ı-/ > /-ø-/ düşmesi	77
Tablo 2.79.	Söz sonu /-ı/ > /-ø/ düşmesi	77
Tablo 2.80.	Söz içi /-i-/ > /-ø-/ düşmesi	78
Tablo 2.81.	Söz sonu /-i/ > /-ø/ düşmesi	78
Tablo 2.82.	Söz içi /-u-/ > /-ø-/ düşmesi	79

Tablo 2.83.	Söz sonu /-u/ > /-ø/ düşmesi	79
Tablo 2.84.	Söz içi /-ü-/ > /-ø-/ düşmesi	80
Tablo 2.85.	Söz sonu /-ü/ > /-ø/ düşmesi	80
Tablo 2.86.	Söz içi /-ø-/ > /-a-/ türemesi	81
Tablo 2.87.	Söz sonu /-ø/ > /-a/ türemesi	82
Tablo 2.88.	Söz içi /-ø-/ > /-e-/ türemesi	82
Tablo 2.89.	Söz sonu /-ø/ > /-e/ türemesi	83
Tablo 2.90.	Söz içi /-ø-/ > /-ı-/ türemesi	83
Tablo 2.91.	Söz sonu /-ø/ > /-ı/ türemesi	84
Tablo 2.92.	Söz içi /-ø-/ > /-i-/ türemesi	85
Tablo 2.93.	Söz sonu /-ø/ > /-i/ türemesi	85
Tablo 2.94.	Söz içi /-ø-/ > /-u-/ türemesi	86
Tablo 2.95.	Söz sonu /-ø/ > /-u/ türemesi	87
Tablo 2.96.	Söz içi /-ø-/ > /-ü-/ türemesi	87
Tablo 2.97.	Söz başı /ç-/ > /c-/ tonlulaşması	89
Tablo 2.98.	Söz içi /-ç-/ > /-c-/ tonlulaşması	90
Tablo 2.99.	Söz sonu /-f/ > /-v/ tonlulaşması	90
Tablo 2.100.	Söz başı /k-/ > /g-/ ~ /ğ-/ tonlulaşması	91
Tablo 2.101.	Söz içi /-k-/ > /-g-/ ~ /-ğ-/ tonlulaşması	92
Tablo 2.102.	Söz başı /p-/ > /b-/ tonlulaşması	95
Tablo 2.103.	Söz içi /-p-/ > /-b-/ tonlulaşması	96

Tablo 2.104.	Söz sonu /-p/ > /-b/ tonlulaşması	97
Tablo 2.105.	Söz başı /s-/ > /z-/ tonlulaşması	98
Tablo 2.106.	Söz içi /-s-/ > /-z-/ tonlulaşması	99
Tablo 2.107.	Söz sonu /-s/ > /-z/ tonlulaşması	99
Tablo 2.108.	Söz başı /t-/ > /d-/ tonlulaşması	100
Tablo 2.109.	Söz içi /-t-/ > /-d-/ tonlulaşması	101
Tablo 2.110.	Söz sonu /-t/ > /-d/ tonlulaşması	103
Tablo 2.111.	Söz başı /b-/ > /p-/ tonsuzlaşması	103
Tablo 2.112.	Söz içi /-b-/ > /-p-/ tonsuzlaşması	104
Tablo 2.113.	Söz sonu /-b/ > /-p/ tonsuzlaşması	104
Tablo 2.114.	Söz içi /-c-/ > /--/ tonsuzlaşması	104
Tablo 2.115.	Söz başı /d-/ > /t-/ tonsuzlaşması	105
Tablo 2.116.	Söz içi /-d-/ > /-t-/ tonsuzlaşması	105
Tablo 2.117.	Söz sonu /-d/ > /-t/ tonsuzlaşması	106
Tablo 2.118.	Söz içi /-g-/ ~ /-ğ-/ > /-k-/ ~ /-k-/ tonsuzlaşması	107
Tablo 2.119.	Söz sonu /-g/ ~ /-ğ/ > /-k/ ~ /-k/ tonsuzlaşması	109
Tablo 2.120.	Söz içi /-j-/ > /-ř-/ tonsuzlaşması	111
Tablo 2.121.	Söz içi /-z-/ > /-s-/ tonsuzlaşması	111
Tablo 2.122.	Söz sonu /-z/ > /-s/ tonsuzlaşması	112
Tablo 2.123.	Söz başı /b-/ > /m-/ akıcılaşması	113
Tablo 2.124.	Söz içi /-d-/ ~ /-dh-/ > /-y-/ akıcılaşması	114

Tablo 2.125.	Söz sonu /-d/ ~ /-dh/ > /-y/ akıcılaşması	117
Tablo 2.126.	Söz sonu /-dh/ > /-l/ akıcılaşması	118
Tablo 2.127.	Söz içi /-f-/ > /-y-/ akıcılaşması	118
Tablo 2.128.	Söz içi /-g-/ ~ /-ğ-/ > /-y-/ akıcılaşması	119
Tablo 2.129.	Söz sonu /-g/ ~ /-ğ/ > /-y/ akıcılaşması	120
Tablo 2.130.	Söz içi /-x-/ > /-y-/ akıcılaşması	120
Tablo 2.131.	Söz içi /-k-/ > /-y-/ akıcılaşması	120
Tablo 2.132.	Söz başı /p-/ > /m-/ akıcılaşması	121
Tablo 2.133.	Söz içi /-p-/ > /-m-/ akıcılaşması	121
Tablo 2.134.	Söz sonu /-t/ > /-l/ akıcılaşması	121
Tablo 2.135.	Söz sonu /-t/ > /-r/ akıcılaşması	122
Tablo 2.136.	Söz içi /-t-/ > /-y-/ akıcılaşması	122
Tablo 2.137.	Söz sonu /-t/ > /-y/ akıcılaşması	122
Tablo 2.138.	Söz başı /v-/ > /m-/ akıcılaşması	123
Tablo 2.139.	Söz sonu /-v/ > /-y/ akıcılaşması	123
Tablo 2.140.	Söz içi /-w-/ > /-y-/ akıcılaşması	123
Tablo 2.141.	Söz sonu /-w/ > /-y/ akıcılaşması	124
Tablo 2.142.	Söz içi /-z-/ > /-y-/ akıcılaşması	124
Tablo 2.143.	Söz içi /-b-/ > /-v-/ sızıcılaşması	125
Tablo 2.144.	Söz başı /ç-/ > /ş-/ sızıcılaşması	125
Tablo 2.145.	Söz sonu /-ç/ > /-ş/ sızıcılaşması	126

Tablo 2.146. Söz içi /-ç-/ > /-j-/ sızıcılaşması	126
Tablo 2.147. Söz sonu /-ç/ > /-j/ sızıcılaşması	126
Tablo 2.148. Söz içi /-g-/ > /-h-/ sızıcılaşması	127
Tablo 2.149. Söz sonu /-g/ > /-h/ sızıcılaşması	128
Tablo 2.150. Söz başı /k-/ > /h-/ sızıcılaşması	128
Tablo 2.151. Söz içi /-k-/ > /-h-/ sızıcılaşması	128
Tablo 2.152. Söz sonu /-k/ > /-h/ sızıcılaşması	129
Tablo 2.153. Söz sonu /-k/ > /-ş/ sızıcılaşması	129
Tablo 2.154. Söz içi /-k-/ > /-v-/ sızıcılaşması	130
Tablo 2.155. Söz sonu /-k/ > /-v/ sızıcılaşması	130
Tablo 2.156. Söz içi /-l-/ > /-s-/ sızıcılaşması	131
Tablo 2.157. Söz içi /-nğ-/ > /-h-/ sızıcılaşması	131
Tablo 2.158. Söz içi /-p-/ > /-v-/ sızıcılaşması	131
Tablo 2.159. Söz sonu /-p/ > /-v/ sızıcılaşması	132
Tablo 2.160. Söz içi /-r-/ > /-h-/ sızıcılaşması	132
Tablo 2.161. Söz sonu /-t/ > /-z/ sızıcılaşması	132
Tablo 2.162. Söz içi /-f-/ > /-p-/ süreksizleşmesi	133
Tablo 2.163. Söz sonu /-f/ > /-p/ süreksizleşmesi	133
Tablo 2.164. Söz başı /h-/ ~ /x-/ > /k-/ ~ /k-/ süreksizleşmesi	133
Tablo 2.165. Söz içi /-h-/ ~ /-x-/ > /-k-/ ~ /-k-/ süreksizleşmesi	134
Tablo 2.166. Söz içi /-x-/ > /-ğ-/ süreksizleşmesi	134

Tablo 2.167.	Söz içi /-ğ-/ > /-g-/ ~ /-ğ-/ süreksizleşmesi	134
Tablo 2.168.	Söz sonu /-ğ/ > /-g/ ~ /-ğ/ süreksizleşmesi	136
Tablo 2.169.	Söz başı /m-/ > /b-/ süreksizleşmesi	138
Tablo 2.170.	Söz içi /-m-/ > /-b-/ süreksizleşmesi	138
Tablo 2.171.	Söz sonu /-m/ > /-k/ süreksizleşmesi	138
Tablo 2.172.	Söz başı /m-/ > /p-/ süreksizleşmesi	139
Tablo 2.173.	Söz sonu /-nğ/ > /-k/ süreksizleşmesi	139
Tablo 2.174.	Söz başı /s-/ > /ç-/ süreksizleşmesi	139
Tablo 2.175.	Söz sonu /-ş/ > /-ç/ süreksizleşmesi	140
Tablo 2.176.	Söz içi /-ş-/ > /-t-/ süreksizleşmesi	140
Tablo 2.177.	Söz başı /v-/ > /b-/ süreksizleşmesi	141
Tablo 2.178.	Söz içi /-w-/ > /-b-/ süreksizleşmesi	141
Tablo 2.179.	Söz içi /-w-/ > /-d-/ süreksizleşmesi	141
Tablo 2.180.	Söz içi /-w-/ > /-ğ-/ süreksizleşmesi	142
Tablo 2.181.	Söz içi /-w-/ > /-p-/ süreksizleşmesi	142
Tablo 2.182.	Söz başı /y-/ > /c-/ ~ /ç-/ süreksizleşmesi	142
Tablo 2.183.	Söz içi /-y-/ > /-c-/ ~ /-ç-/ süreksizleşmesi	150
Tablo 2.184.	Söz içi /-g-/ ~ /-ğ-/ > /-v-/ dudaksıllaşması	151
Tablo 2.185.	Söz sonu /-g/ ~ /-ğ/ > /-v/ dudaksıllaşması	153
Tablo 2.186.	Söz sonu /-n/ > /-m/ dudaksıllaşması	155
Tablo 2.187.	Söz sonu /-nğ/ > /-m/ dudaksıllaşması	156

Tablo 2.188.	Söz içi /-m-/ > /-n-/ dışsilleşmesi	156
Tablo 2.189.	Söz içi /-nğ-/ > /-n-/ dışsilleşmesi	156
Tablo 2.190.	Söz sonu /-nğ/ > /-n/ dışsilleşmesi	157
Tablo 2.191.	Söz içi /-w-/ > /-v-/ dışsilleşmesi	158
Tablo 2.192.	Söz sonu /-w/ > /-v/ dışsilleşmesi	159
Tablo 2.193.	Söz içi /-ng-/ ~ /-nğ-/ > /-g/ ağızsılaşması	160
Tablo 2.194.	Söz içi /-nğ-/ > /-y-/ ağızsılaşması	161
Tablo 2.195.	Söz içi /-g-/ > /-kg-/ ~ /-kk-/ ikizleşmesi	162
Tablo 2.196.	Söz içi /-k-/ > /-kg-/ ~ /-kk-/ ikizleşmesi	162
Tablo 2.197.	Söz içi /-l-/ > /-ll-/ ikizleşmesi	163
Tablo 2.198.	Söz içi /-m-/ > /-mm-/ ikizleşmesi	163
Tablo 2.199.	Söz içi /-n-/ > /-nn-/ ikizleşmesi	164
Tablo 2.200.	Söz içi /-p-/ > /-pp-/ ikizleşmesi	164
Tablo 2.201.	Söz içi /-s-/ > /-ss-/ ikizleşmesi	164
Tablo 2.202.	Söz içi /-t-/ > /-tt-/ ikizleşmesi	165
Tablo 2.203.	Söz içi /-kk-/ > /-g-/ ~ /-k-/ tekleşmesi	166
Tablo 2.204.	Söz içi /-mg-/ > /-mm-/ benzeşmesi	167
Tablo 2.205.	Söz içi /-çg-/ > /-hç-/ göçüşmesi	168
Tablo 2.206.	Söz içi /-xs-/ > /-sh-/ göçüşmesi	168
Tablo 2.207.	Söz içi /-xş-/ > /-şh-/ göçüşmesi	169
Tablo 2.208.	Söz sonu /-ığ/ > /-hı/ göçüşmesi	169

Tablo 2.209.	Söz sonu /-ın/ > /-na/ göçüşmesi	169
Tablo 2.210.	Söz içi /-ik-/ > /-gi-/ göçüşmesi	170
Tablo 2.211.	Söz sonu /-ik/ > /-gi/ göçüşmesi	170
Tablo 2.212.	Söz içi /-lı-/ > /-ıl-/ göçüşmesi	170
Tablo 2.213.	Söz içi /-mu-/ > /-ım-/ göçüşmesi	171
Tablo 2.214.	Söz içi /-ng-/ > /-yn-/ göçüşmesi	171
Tablo 2.215.	Söz içi /-rı-/ ~ /-ri-/ > /-ir-/ göçüşmesi	171
Tablo 2.216.	Söz sonu /-rı/ ~ /-ri/ > /-ir/ göçüşmesi	172
Tablo 2.217.	Söz sonu /-rü/ > /-ür/ göçüşmesi	172
Tablo 2.218.	Söz içi /-şn-/ > /-nş-/ göçüşmesi	172
Tablo 2.219.	Söz içi /-tr-/ > /-rt-/ göçüşmesi	173
Tablo 2.220.	Söz sonu /-uk/ > /-ha/ göçüşmesi	173
Tablo 2.221.	Söz içi /-gı-/ > /-ıg-/ ~ /-ığ-/ göçüşmesi	174
Tablo 2.222.	Söz içi /-mr-/ > /-rm-/ göçüşmesi	174
Tablo 2.223.	Söz sonu /-l/ > /-y/ değişimi	174
Tablo 2.224.	Söz sonu /-n/ > /-l/ değişimi	175
Tablo 2.225.	Söz sonu /-n/ > /-y/ değişimi	175
Tablo 2.226.	Söz içi /-r-/ > /-l-/ değişimi	175
Tablo 2.227.	Söz sonu /-r/ > /-l/ değişimi	176
Tablo 2.228.	Söz sonu /-r/ > /-y/ değişimi	176
Tablo 2.229.	Söz sonu /-y/ > /-n/ değişimi	177

Tablo 2.230.	Söz içi /-ğ-/ > /-h-/ değişimi	177
Tablo 2.231.	Söz sonu /-ğ/ > /-h/ değişimi	177
Tablo 2.232.	Söz sonu /-ğ/ > /-ş/ değişimi	178
Tablo 2.233.	Söz başı /s-/ > /ş-/ değişimi	178
Tablo 2.234.	Söz sonu /-ş/ > /-v/ değişimi	178
Tablo 2.235.	Söz içi /-ç-/ > /-t-/ değişimi	179
Tablo 2.236.	Söz içi /-g-/ > /-ç-/ değişimi	179
Tablo 2.237.	Söz içi /-g-/ > /-d-/ değişimi	180
Tablo 2.238.	Söz içi /-k-/ > /-ç-/ değişimi	180
Tablo 2.239.	Söz sonu /-t/ > /-ç/ değişimi	180
Tablo 2.240.	Söz içi /-d-/ ~ /-dh-/ > /-ø-/ düşmesi	181
Tablo 2.241.	Söz içi /-g-/ > /-ø-/ düşmesi	182
Tablo 2.242.	Söz sonu /-g/ > /-ø/ düşmesi	183
Tablo 2.243.	Söz içi /-ğ-/ > /-ø-/ düşmesi	184
Tablo 2.244.	Söz sonu /-ğ/ > /-ø/ düşmesi	184
Tablo 2.245.	Söz içi /-h-/ ~ /-x-/ > /-ø-/ düşmesi	186
Tablo 2.246.	Söz içi /-k-/ > /-ø-/ düşmesi	186
Tablo 2.247.	Söz sonu /-k/ > /-ø/ düşmesi	187
Tablo 2.248.	Söz içi /-l-/ > /-ø-/ düşmesi	187
Tablo 2.249.	Söz sonu /-l/ > /-ø/ düşmesi	188
Tablo 2.250.	Söz içi /-m-/ > /-ø-/ düşmesi	188

Tablo 2.251.	Söz sonu /-n/ > /-ø/ düşmesi	188
Tablo 2.252.	Söz içi /-nğ-/ > /-ø-/ düşmesi	189
Tablo 2.253.	Söz sonu /-nğ/ > /-ø/ düşmesi	189
Tablo 2.254.	Söz içi /-r-/ > /-ø-/ düşmesi	190
Tablo 2.255.	Söz içi /-s-/ > /-ø-/ düşmesi	190
Tablo 2.256.	Söz içi /-t-/ > /-ø-/ düşmesi	191
Tablo 2.257.	Söz sonu /-t/ > /-ø/ düşmesi	191
Tablo 2.258.	Söz içi /-w-/ > /-ø-/ düşmesi	191
Tablo 2.259.	Söz başı /y-/ > /ø-/ düşmesi	192
Tablo 2.260.	Söz içi /-y-/ > /-ø-/ düşmesi	192
Tablo 2.261.	Söz sonu /-y/ > /-ø/ düşmesi	192
Tablo 2.262.	Söz sonu /-z/ > /-ø/ düşmesi	193
Tablo 2.263.	Söz başı /ø-/ > /c-/ türemesi	194
Tablo 2.264.	Söz içi /-ø-/ > /c-/ türemesi	194
Tablo 2.265.	Söz içi /-ø-/ > /ç-/ türemesi	194
Tablo 2.266.	Söz sonu /-ø/ > /ç/ türemesi	195
Tablo 2.267.	Söz başı /ø-/ > /d-/ türemesi	195
Tablo 2.268.	Söz içi /-ø-/ > /d-/ türemesi	195
Tablo 2.269.	Söz içi /-ø-/ > /g-/ ~ /-ğ-/ türemesi	197
Tablo 2.270.	Söz içi /-ø-/ > /h-/ türemesi	197
Tablo 2.271.	Söz sonu /-ø/ > /h/ türemesi	198

Tablo 2.272. Söz içi /-ø-/ > /-k-/ ~ /-k-/ türemesi	198
Tablo 2.273. Söz sonu /-ø-/ > /-k-/ ~ /-k-/ türemesi	199
Tablo 2.274. Söz içi /-ø-/ > /-l-/ türemesi	199
Tablo 2.275. Söz sonu /-ø-/ > /-l-/ türemesi	199
Tablo 2.276. Söz içi /-ø-/ > /-m-/ türemesi	200
Tablo 2.277. Söz içi /-ø-/ > /-n-/ türemesi	200
Tablo 2.278. Söz sonu /-ø-/ > /-n-/ türemesi	201
Tablo 2.279. Söz içi /-ø-/ > /-ng-/ türemesi	201
Tablo 2.280. Söz içi /-ø-/ > /-r-/ türemesi	202
Tablo 2.281. Söz içi /-ø-/ > /-t-/ türemesi	202
Tablo 2.282. Söz sonu /-ø-/ > /-t-/ türemesi	203
Tablo 2.283. Söz içi /-ø-/ > /-v-/ türemesi	203
Tablo 2.284. Söz sonu /-ø-/ > /-v-/ türemesi	203
Tablo 2.285. Söz içi /-ø-/ > /-y-/ türemesi	204
Tablo 2.286. Söz sonu /-ø-/ > /-y-/ türemesi	204
Tablo 2.287. Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ses ve şekil olarak aynı kalan sözcükler	205
Tablo 4.1. Ünlülerde ses olayları	354
Tablo 4.2. Ünsüzlerde ses olayları	358
Tablo 4.3. Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine anlam olayları	366

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 4.1. Ünlülerde ses olayları	357
Şekil 4.2. Ünsüzlerde ses olayları	365
Şekil 4.3. Anlam olayları	367



SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DLT	: Dîvânu Lugâti't-Türk
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
Far.	: Farsça
H	: Hicri
İng.	: İngilizce
KMT	: Karaçay-Malkar Türkçesi
vb.	: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
vd.	: Ve devamı, ve diğerleri
ā	: Normalden uzun /a/ sesi
é	: Kapalı /e/ sesi
ğ	: Arka damak /g/ ünsüzü
ķ	: Arka damak /k/ ünsüzü
ñ	: Arka damak /n/ (nazal) ünsüzü
~	: 1. ve/veya 2. değişken şekil
-	: Fiile bağlanmayı gösterir.
<	: Sözcüğün kökenini gösterir.
>	: Sözcüğün gelişimini gösterir.
ø	: Kaybolmuş ses veya ögeyi gösterir.

1. GİRİŞ

Kaşgarlı Mahmud tarafından 11. yüzyılda kaleme alınan Dîvânu Lugâti't-Türk, Türkçenin bilinen en eski sözlüğüdür. Kaşgarlı, eserini yazmak amacıyla birçok yöreyi dolaşmış ve o yörelerdeki halklardan derlediği sözcüklerle eserini meydana getirmiştir. Bu yönü dolayısıyla Dîvânu Lugâti't-Türk, döneminin “ağızlar sözlüğü” gibidir. Eserde yaklaşık 9000 Türkçe sözün Arapça karşılığı bulunur. Eserini Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla kaleme alan Kaşgarlı, sözcüklerin bağlam içerisindeki kullanımlarını göstermek için gerekli yerlerde atasözlerinden, deyimlerden, şiirlerden örnekler vermiştir. Bunların yanı sıra Kaşgarlı, eserin ortasında bir dünya haritasına yer vermiş ve bu harita üzerinden çeşitli Türk topluluklarının yaşadıkları yerleri göstermiştir. Eser, içerisinde barındırdığı atasözü, deyim, şiir gibi birçok unsurla hem Türk dili hem de çeşitli bilim dalları için önem arz eder.

Çeşitli Türk lehçelerinin geçmişten günümüze değişim ve gelişimini takip edebilmek için dilin en eski yazılı belgelerine başvurulur. Dîvânu Lugâti't-Türk de Türk dilinin en eski yazılı belgelerinden biri olması dolayısıyla Türk dili için en önemli başvuru kaynaklarından biridir.

Tarihleri boyunca birçok zulme uğrayan ve yurtlarından sürgün edilen Karaçay-Malkar Türkleri, günümüzde Rusya'ya bağlı olarak iki ayrı özerk cumhuriyette yaşarlar. Rusya'nın yanı sıra Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, ABD ve Türkiye'de de çok sayıda Karaçay-Malkar halkı yaşar. Türkiye'ye göç eden Karaçay-Malkar Türkleri daha çok İstanbul, İzmir, Ankara, Konya, Eskişehir, Tokat, Afyonkarahisar, Kayseri, Sivas ve Yalova gibi şehirlerde yaşamlarını sürdürmektedirler (Akar ve Günay, 2015: 5).

Karaçay-Malkar Türkçesi, tipik bir Kıpçak lehçesi özelliği taşır ve Kuzey-Batı grubunun Batı Kıpçak kolunda tasnif edilir (Günay, 2017: 109). Karaçay-Malkar Türkçesinde söz başlarındaki /y-/ sesinin /c-/ sesine dönüşmesi (Aydın, 2024: 1424), /d-/ sesinin /t-/ sesine dönüşmesi, /g-/ yerine /k-/ sesinin kullanılması (Appa, 2002: 143) gibi özellikler Kıpçak Türkçesinin bir kolu olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Bu tezin amacı, Dîvânu Lugâti't-Türk ile Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığında ortak olarak kullanılan sözcükleri tespit etmek, bu sözcüklerin yüzyıllar öncesinden günümüze hem ses hem de anlam bakımından ne gibi değişimler geçirdiğini ortaya koymak ve Karaçay-Malkar Türkçesinde, çeşitli Türk topluluklarının söz varlığını bünyesinde barındıran Dîvânu Lugâti't-Türk'ün izlerinin ne ölçüde yer bulduğunu belirlemektir.

Dîvânu Lugâti't-Türk ile çeşitli lehçeler arasında söz varlığı bakımından incelemeler yapılmıştır fakat Dîvânu Lugâti't-Türk ile Karaçay-Malkar Türkçesi arasında böylesi bir çalışma yapılmamıştır. Bu tez, alandaki bu boşluğu dolduracaktır.

Çalışmanın kapsamını, çevirisi Besim Atalay tarafından yapılan ve Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan “Dîvânu Lugâti't-Türk (Dizin)” adlı eser ile Ufuk Tavkul tarafından hazırlanıp yine Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan “Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü” adlı eser oluşturmaktadır.

Çalışmada, Besim Atalay'ın “Dîvânu Lugâti't-Türk (Dizin)” ile Ufuk Tavkul'un “Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü” adlı eserler karşılaştırılarak ortak sözcükler tespit edilmiştir. Tespit edilen sözcükler, ses bilgisi ve anlam bilgisi bakımından ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışma, “1. Giriş, 2. Ses Bilgisi, 3. Anlam Bilgisi, 4. Sonuç, Tartışma, Öneriler” olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, tezin amacı, önemi, kapsamı ve literatür özetine değinildikten sonra, Karahanlı Türkçesi, Kaşgarlı Mahmud ve Dîvânu Lugâti't-Türk, Karaçay-Malkar Türkleri ve Karaçay-Malkar Türkçesinden bahsedilmiştir.

Ses Bilgisi bölümünde, ses olayları “Ünlülerde Ses Olayları”, “Ünsüzlerde Ses Olayları” ve “Ses ve Şekil Olarak Aynı Kalan Sözcükler” olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

Anlam Bilgisi bölümünde, tespit edilen sözcükler anlam bakımından değerlendirilmiş ve anlam olayları “Anlam Daralması”, “Anlam Genişlemesi”, “Anlam İyileşmesi”, “Anlam Kötüleşmesi”, “Eş Değer Sözcükler” ve “Yalancı Eş Değerler” olmak üzere altı başlık altında toplanmıştır.

Sonuç, Tartışma, Öneriler bölümünde ise Dîvânu Lugâti't-Türk ile Karaçay-Malkar Türkçesinde tespit edilen ses olayları ve anlam olayları sayısal verilerle sunulmuştur.

Dîvânu Lugâti't-Türk ile çeşitli lehçeler arasında söz varlığı bakımından çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar şöyledir:

Tezler

“Çapur, M. (2004). Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Fiillerden Yeni Uygur Türkçesinde Yaşayanlar. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Bu tezde, Dîvânu Lugâti't-Türk ile Yeni Uygur Türkçesi söz varlığı karşılaştırılmış ve yalnız fiil türündeki sözcükler incelenmiştir. Tespit edilen toplam 1019 fiil; ses, anlam ve yapı bilgisi bakımından incelenmiştir.

“Köyyar, M. (2004). Dîvânu Lugâti't-Türk'te /t-/ Sesi ile Başlayan Sözcüklerin Yeni Uygur Türkçesine Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Dîvânu Lugâti't-Türk ile Yeni Uygur Türkçesi söz varlığı /t-/ madde başı özelinde değerlendirilmiştir. Tespit edilen sözcükler; ses, anlam ve yapı bilgisi bakımından incelenmiş, ortak sözcüklerin Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Türkmencedeki durumları ile Dîvânu Lugâti't-Türk'te olup Yeni Uygur Türkçesinde karşılığı olmayan sözcükler değerlendirilmiştir.

“Sinop, M. (2008). Dîvânu Lugâti't-Türk /t-/ Sesiyle Başlayan Kelimelerin Özbek Türkçesindeki Durumu. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Dîvânu Lugâti't-Türk'teki /t-/ madde başı söz varlığı, Özbek Türkçesiyle karşılaştırılmış, hem Dîvânu Lugâti't-Türk'te hem de Özbek Türkçesinde yer alan 367 söz varlığı; şekil, yapı, anlam ve nitelik bakımından değerlendirilmiştir.

“Kraubayeva, G. (2009). Kaşgarlı Mahmud'un Dîvânu Lugâti't-Türk'ünde Yer Alan Sosyal ve İktisadi Hayat ile İlgili Söz Varlığının Günümüz Kazak Toplumu İçinde Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Çalışmada, Dîvânu Lugâti't-Türk'teki sosyal ve iktisadî hayatla ilgili sözcüklerin Kazak Türkçesindeki karşılıkları incelenmiştir.

“Pekacar, B. Y. (2012). Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Kültür Kelimleri ile Saha Türkçesinin Kelime Hazinesinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Tezde, Dîvânu Lugâti't-Türk ile Saha Türkçesinin kültür söz varlığı karşılaştırılarak ses ve anlam bakımından incelenmiştir.

“Tanyeri, Y. (2012). Türkmen Türkçesi ile Dîvânu Lugâti't-Türk'ün Söz Varlığı Açısından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.” Bu tezde, Dîvânu Lugâti't-Türk ile Türkmen Türkçesinde ortak olan 1824 sözcük tespit edilmiş, bu sözcükler, ses bilgisi ve anlam bilgisi bakımından değerlendirilmiştir.

“Turdubai Kyzy, N. (2017). Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Coğrafi Terimlerin Tarihî ve Çağdaş Türk Lehçeleriyle Fonetik ve Semantik Açidan Karşılaştırması. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Çalışmada, Dîvânu Lugâti't-Türk'teki 116 coğrafi terim, tarihî ve çağdaş Türk lehçeleriyle (Türkiye Türkçesi, Kırgızca, Özbekçe ve Tuvacayla) karşılaştırılarak ses ve anlam bilgisi bakımından incelenmiştir.

“Karaca, M. M. (2017). Dîvânu Lugâti't-Türk'ün Söz Varlığı Üzerine Bir Karşılaştırma (Kazak Türkçesi). Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Tezde, Dîvânu Lugâti't-Türk ile Kazak Türkçesi “fiil” sözcük türü bağlamında

karşılaştırılmış ve 1408 ortak fiil tespit edilmiştir. Tespit edilen fiiller, ses bilgisi ve anlam bilgisi bakımından değerlendirilmiştir.

“Daşdemir, D. (2018). Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Argucanın Tarihî Türk Lehçeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Çalışmada, Dîvânu Lugâti't-Türk'te Argucaya ait 49 sözcük tespit edilmiştir. Tespit edilen sözcükler, ses bilgisi ve biçim bilgisi bakımından incelenmiştir.

“Göktaş, B. (2018). Dîvânu Lugâti't-Türk ile Tatar Türkçesinin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Bu tezde, Dîvânu Lugâti't-Türk ile Tatar Türkçesinde ortaklaşan 1969 sözcük, ses ve anlam yönünden incelenmiştir.

“Malkoç, E. (2018). Dîvânu Lugâti't-Türk ile Hakas Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı. Yüksek Lisans Tezi. Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Tezde, Dîvânu Lugâti't-Türk ile Hakas Türkçesinde ortak olan 1081 sözcüğe ulaşılmıştır. Bu sözcükler, ses ve anlam bakımından değerlendirilmiştir.

“Emiroğlu Öztürk, M. (2019). Dîvânu Lugâti't-Türk'te /b-/ Sesiyle Başlayan Sözcüklerin Özbek Türkçesindeki ve Türkiye Türkçesindeki Görünümleri. Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Tezde, /b-/ sesi özelinde Dîvânu Lugâti't-Türk ile Özbek Türkçesinde ortak olan 220 sözcük; yapı, şekil, anlam ve niteliklerine göre incelenmiştir. Ayrıca Dîvânu Lugâti't-Türk'te /b-/ madde başında bulunup Özbek Türkçesinde ve Türkçe Sözlük'te bulunmayan sözcükler de çalışmada sunulmuştur.

“Sağır, C. (2020). Dîvânu Lugâti't-Türk ile Yakutçanın Söz Varlığı Bakımından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Çalışmada, Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Yakutça'ya ulaşan 1300 sözcük incelenmiştir.

“Sobirov, G. (2020). Dîvânu Lugâti't-Türk'te Yer Alan Atasözlerinin Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesindeki Durumu. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.” Bu tezde, Dîvânu Lugâti't-Türk'teki atasözleri, Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi ile karşılaştırılmıştır.

“Şenel, Ö. (2020). Dîvânu Lugâti't-Türk ile Özbek Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı Üzerine İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.” Çalışmada, Dîvânu Lugâti't-Türk ile Özbek Türkçesi, söz varlığı bakımından karşılaştırılmıştır.

“Tokat, Ş. (2020). Dîvânu Lugâti't-Türk'te Geçen Giyim Kuşam Kültürü ile İlgili Söz Varlığı ve Kazakçadaki Durumu Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Bu çalışmada, Dîvânu Lugâti't-Türk'teki giyim-kuşam ile ilgili söz varlığı Kazak Türkçesiyle karşılaştırılmış ve 216 söz varlığı tespit edilmiştir.

“Tekemen, B. (2021). Dîvânu Lugâti't-Türk'te Oğuzca Olarak Verilen Kelimelerin Oğuz Grubu Lehçelerinde Kullanımları (Ses, Şekil ve Anlam Bilgisi Bakımından Karşılaştırılması). Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Tezde, Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Oğuzca 278 sözcük, Oğuz grubu lehçeleriyle (Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagavuz Türkçesi) karşılaştırılarak ses, şekil ve anlam yönlerinden incelenmiştir.

“Aytek, Z. (2023). Dîvânu Lugâti't-Türk ile Azerbaycan Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Bu tezde, Dîvânu Lugâti't-Türk ile Azerbaycan Türkçesinde ortak olan 1608 sözcük tespit edilmiştir. Tespit edilen sözcükler, ses bilgisi ve anlam bilgisi bakımından değerlendirilmiştir.

“Kösen, M. F. (2023). Dîvânu Lugâti't-Türk'te Geçen Giyim Kuşam Kültürü ile İlgili Söz Varlığı ve Başkurtçadaki Durumu Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Dîvânu Lugâti't-Türk'te yer alan giyim kuşam ile ilgili sözcükler Başkurtça ile karşılaştırılmış ve 216 sözcüğe ulaşılmıştır.

“Özdil, E. (2025). Dîvânu Lugâti't-Türk ile Altay Türkçesindeki Ortak Sözcüklerin Ses ve Anlam Bilgisi Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Tezde, Dîvânu Lugâti't-Türk ile Altay Türkçesi söz varlığında tespit edilen 501 sözcük, ses bilgisi ve anlam bilgisi bakımından incelenmiştir.

Makaleler

“Toprak, F. (2003). “Dîvânu Lugâti't-Türk'te ‘Kıpçakça’ Kaydıyla Verilen Kelimelerin Tarihî Kıpçak Sözvarlığı İçindeki Yeri”. Türkoloji Dergisi, 16 (2), 79-90.” Bu çalışmada, Dîvânu Lugâti't-Türk'te “Kıpçakça” adıyla verilen toplam 44 sözcük incelenmiştir.

“Çetin, E. (2005). “Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Yiyecek İçecek Adları ve Bu Adların Türkiye Türkçesindeki Görünümleri”. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dergisi, 14 (2), 185-200.” Makale, Dîvânu Lugâti’t-Türk’te ve Türkiye Türkçesinde kullanılan yiyecek içecek adları yönünden incelenmiştir.

“Karaca, M. M. (2018). “Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Hareketle Kazak Türkçesindeki Arkaik Fiiller”. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (3), 58-65.” Çalışmada, Dîvânu Lugâti’t-Türk ile Kazak Türkçesindeki arkaik özellik gösteren fiillerden bahsedilmiştir.

“Bulduk, T. B. (2020). “Dîvânu Lugâti’t-Türk ve Özbek Türkçesinde Ortaklaşan Atasözleri”. Kesit Akademi Dergisi, (22), 90-100.” Bu makalede, söz varlığı unsurlarından olan atasözleri, Dîvânu Lugâti’t-Türk ve Özbek Türkçesi ile karşılaştırılarak incelenmiştir. İncelemede, Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Özbek Türkçesine 26 atasözünün ulaştığı sonucuna varılmıştır.

“Karadağ Toprak, F. (2020). “Dîvânu Lugâti’t-Türk’teki Renk Adlarının Güney Sibirya (Altay-Tuva-Hakas) Türk Dillerindeki Görünümleri”. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 9 (2), 515-529.” Makalede, renk adları Dîvânu Lugâti’t-Türk ile Güney Sibirya Türk dilleriyle (Altay, Tuva, Hakas) karşılaştırılmıştır.

“Hamışoğlu, M. (2023). “Dîvânu Lugâti’t-Türk’teki Hayvan Adlarının Özbek Türkçesindeki Durumu”. Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRK LAD), 7 (2), 437-460.” Çalışmada, 121 hayvan adının Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Özbek Türkçesine ulaştığı tespit edilmiştir.

“Gemici, H. İ. (2024). “Dîvânu Lugâti’t-Türk’te Çocuklarla İlgili Kullanılan Sıfatlar ve Bu Sıfatların Türkiye Türkçesindeki Durumu”. Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi (Journal of Academic Literature), 10 (20), 330-345.” Makalede, Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Türkiye Türkçesine ulaşan, çocuklarla ilgili 11 sıfat, tarihî Türk lehçeleriyle karşılaştırılarak incelenmiştir.

Ayrıca, Karaçay-Malkar Türkçesiyle ilgili yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır:

Tezler

“Tümer, B. (2002). Karaçay-Malkar Türkçesinde Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Bu tezde, Karaçay-Malkar Türkçesinde kullanılan sıfat-fiiller ile zarf fiiller incelenmiş, bunların kullanım özellikleri ve işlevleri değerlendirilmiştir.

“Yurdakul, E. (2011). Karaçay-Balkar Türkçesi Konu Çözümlemeli Söz Varlığı. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Çalışmada,

Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığı detaylı bir şekilde incelenmiş ve 38 tema altında toplanmıştır.

“Bindaş, E. (2016). Karaçay Malkar Türkçesinde Hayvan (Kuş) İsimlerinin Kuruluşu ve Türkiye Türkçesiyle Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Ordu: Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Tezde, Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığı, kuş adları özelinde incelenmiştir.

“Günay, A. (2016). Türkiye’de Bir Ağız Adacığı: Karaçay-Malkar Türkçesi Ağzı (Gramer-Metinler-Sözlük). Yüksek Lisans Tezi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Bu tezde, Türkiye’de yaşayan Karaçay-Malkar Türklerinden derlenen metinlerle Karaçay-Malkar Türkçesi ağzı incelenmiştir.

“Ceylan, S. (2022). Codex Cumanicus ve Karaçay-Malkar Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Tezde, Karaçay-Malkar Türkçesi ile Kıpçak Türkçesinin önemli eserlerinden olan Codex Cumanicus söz varlığı yönünden karşılaştırılmıştır.

“Günay, A. (2023). Karaçay-Malkar Türkçesi Grameri. Doktora Tezi. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Tezde, Karaçay-Malkar Türkçesi yazı dili, art zamanlı ve eş zamanlı olarak dilbilgisi yönünden incelenmiştir.

“Say, M. E. (2024). Karaçay-Malkar Türkçesi Soy Söylenceleri (Dil Bilgisi İncelemesi-Çeviri-Yazılı Metin-Aktarma-Dizin). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.” Çalışmada, Karaçay-Malkar Türklerinin soy söylenceleri, “Aval bla Astal” adlı eserden hareketle beş ana bölümde incelenmiştir.

“Vardar, S. A. (2024). Karaçay Malkar Türkçesinde Kelime Grupları. Doktora Tezi. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Bu tezde, Karaçay-Malkar Türkçesindeki kelime gruplarının yapısı ve özellikleri hakkında bilgiler verilmiş ve Karaçay-Malkar Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki kelime grupları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar incelenmiştir.

“Karabaş, O. (2024). Karaçay-Malkar Türkçesinde Edatlar. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.” Çalışmada, Karaçay-Malkar Türkçesindeki edatlar, çeşitli eserlerden örneklerle kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve işlevlerine göre analiz edilmiştir.

Makaleler

“Tavkul, U. (1994). “Başhüyük’ten Derlenen Karaçayca Sözler”. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 37 (1989), 193-254.” Bu makalede, Konya ilinin Sarayönü

ilçesine bağlı Başhüyük köyünde yaşayan Karaçay-Malkarl lardan derlenen sözcükler incelenmiştir.

“Tavkul, U. (2003). “Codex Cumanicus ve Karaçay-Malkar Türkçesi”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi (15).”  alı mada, Kıpçak Türkçesinin önemli eserlerinden “Codex Cumanicus” ile Karaçay-Malkar Türkçesindeki ortak sözcükler kar ıla tırılmı tır.

“Günay, A. (2017). “Karaçay-Malkar Türkçesinin Kendine Has  zellikleri ve Kıpçak Lehçeleri Arasındaki Yeri”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (53), 109-114.” Makalede, Karaçay-Malkar Türkçesinin diğer Kıpçak lehçeleriyle  ekil bilgisi bakımından farklılaşan yönleri incelenmiştir.

“Aydo mu , E. (2018). “Karaçay Malkar ve Türkiye Türkçesi Atasözlerinin Karşılaştırılması”. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 8 (3), 513-524.” Bu  alı mada Karaçay-Malkar Türkçesi ile Türkiye Türkçesi, atasözleri y n nden kar ıla tırılmı tır.

“Adilo lu, A. (2019). “Karaçay-Malkar Türkçesinde İsimden İsim Yapım Eklerinin Gelişimi-I”. Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12 (68), 5-35.” Makalede, Karaçay-Malkar Türkçesindeki isimden isim yapım ekleri tespit edilmiş, bu eklerin işlevleri örnekler verilerek gösterilmiştir.

“Adilo lu, A. (2021). “Karaçay-Malkar Türkçesinde İ lek Olmayan İsim Soylu Kelime Yapım Ekleri”. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (51), 183-201.”  alı mada, Karaçay-Malkar Türkçesinde az kullanılan ya da kullanımdan d  en isim soylu kelime yapım ekleri incelenmiştir.

“Aydın, A. (2024). “Karaçay Malkar Türkçesi Atasözlerinde Eski Türkçe İzler”. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26 (4), 1416-1448.” Makalede, Karaçay-Malkar atasözlerinden hareketle Eski Türkçe döneminin özellikleri belirlenmiştir.

1.1. Karahanlı Türkçesi

Arap alfabesi kullanılarak yazılan, İlk Türk yazı dilidir. Bu dönemde, Türklerin kitleler h linde Müslüman olmasıyla yeni bir süreç ba lamı tır. İ l miyet’in kabul , hayatın her alanına yansdığı gibi, Karahanlıların dil ve edebiyatına da yansımıştır. İ l miyet’in etkisiyle bu yazı dilinde büyük ölçüde Arapça ve Farsça izler görülmeye ba lanmı tır.

11. yüzyılda ortaya çıkan ve Orta Türkçe döneminin ilk yazı dili olan Karahanlı Türkçesi, Eski Türkçe dönemi ile Orta Türkçe dönemi arasında geçiş süreci oluşturur. Bu dönemde ele alınan eserlerden özellikle Balasagunlu Yusuf Has Hacib’in “Kutadgu Bilig”

adlı eseri ve Kaşgarlı Mahmud'un "Dîvânu Lugâti't-Türk" adlı eseri bütün Türk dili için önemli kaynaklardır.

Bu dönemde, Kaşgarlı Mahmud tarafından Araplara Türkçeyi öğretmek ve Türkçenin Arapça kadar güçlü bir dil olduğunu göstermek amacıyla "Dîvânu Lugâti't-Türk", Yusuf Has Hacip tarafından 6500 dizeyi aşan ve "Mutluluk Veren Bilgi" anlamına gelen "Kutadgu Bilig", Edip Ahmet Yükeki tarafından "Hakikatlerin Eşiği" anlamındaki didaktik eser "Atebetü'l-Hakayık" ve Ahmet Yesevî tarafından "Divan-ı Hikmet" adlı eserler kaleme alınmıştır. Bu eserler ile Karahanlı Türkçesi ilerleme kaydetmiştir.

Orta Türkçe döneminin ilk yazı dili olan Karahanlı Türkçesi (Müşterek Orta Asya Türkçesi, Hakaniye Türkçesi, Kaşgar Türkçesi, Türkistan Türkçesi), Köktürk ve Uygur yazı dillerinin gelişmiş bir devamıdır. Uygur yazı dili coğrafyasında, Doğuda Uygur Türkçesi ile eserler verilmeye devam ederken Batıda İslamiyetin, İran ve Arap medeniyetlerinin de etkisiyle Karahanlı Türkçesi şekillenmiş ve gelişmiştir. Bu yazı dili, daha sonra gelişecek olan özellikle Harezmi ve Çağatay Türkçelerine önemli bir temel oluşturmuştur (Karataş, 2023: 188).

1.2. Kaşgarlı Mahmud ile Dîvânu Lugâti't-Türk

Kâşgarlı, Karahanlı hükümdar soyundan gelen bir şehzadedir. 1057 yılı öncesinde Barsgan Emiri olan Çağrı Tigin'in oğlu ve 1056-1057 dolaylarında Doğu Karahanlı hükümdarı Muhammed Buğra Han'ın torunudur. Aile geçmişi daha gerilere götürüldüğünde İslâmiyeti ilk benimseyen Karahanlı hükümdarı Saltuk Buğra Han'ın altıncı göbekten torunudur. Son senelerde Kâşgar civarında Kâşgarlı'nın mezarının bulunduğu ileri sürülmektedir. Bu bilgi doğru ise Mahmud'un Kâşgar'a döndüğü ve orada öldüğü söylenebilir (Aytekin, 2023: 5).

Arapça ve Farsçayı iyi bilen, filolog kimliğinin yanı sıra Kaşgarlı, sözlük yazarı, gramerci, ağız araştırmacısıdır. Türk dilinin en önemli kaynaklardan birini teşkil eden Dîvânu Lugâti't-Türk'ü yazarak yaşadığı dönemdeki çeşitli Türk topluluklarının dil özelliklerini, sözcüklerini, dönemin sosyal ve kültürel niteliklerini günümüze aktarmıştır.

Yaklaşık olarak 9000 Türkçe sözün Arapça karşılıklarına yer veren Dîvânu Lugâti't-Türk'te Türk tarihi, coğrafyasının yanı sıra halk edebiyatı unsurları da yer alır. Bir ön söz ve sözlük bölümünden oluşan eserde Kaşgarlı Mahmud, bir dünya haritasına yer verir ve bu haritada Türk boylarının konumlarını gösterir.

Çeşitli nedenlerle farklı coğrafyalara göçüp farklı kültürlerle etkileşime girip farklı dinleri benimseyen Türklerin sözlü gelenekte yaşayan ürünlerini, boy boy gezerek bir araya getiren Kaşgarlı Mahmud (Bulduk, 2020: 91), eserinde gramer açıklamalarına da yer verir. Bu açıklamalar, Karahanlı Türkçesinin dil özelliklerine dair ipuçları verir.

Eserin tam adı “Kitâbü Dîvânı Lügati’t-Türk”tür; “Türk dillerini toplayan kitap” demektir. Kâşgarlı Mahmud, döneminin ölçünlü (standart) dilinin sözlüğünü yazmakla birlikte çeşitli Türk boylarının ağızlarına da yer vermiştir. Bu bakımdan eserine “Türk lügati (Türk dili)” yerine “Türk lügâti (Türk dilleri)” demiştir. Buradaki “diller”den maksat ağızlardır: Oğuzların dili, Kıpçakların dili, Arguların dili (Ercilasun, 2023: 314).

Eserdeki çeşitli Türk boylarından kastedilen boylar; Oğuz, Peçenek, Kıpçak, Başgirt, Basmıl, Yemek, Kay, Yabaku, Tatar, Kırğız, Çiğil, Tohsı, Yağma, Oğrak, Çaruk, Çomul, Kınık, Uygur, Çepni, Tangut, Hıtay ve Tavgaç boylarıdır.

Dîvânı Lügati’t-Türk’ün tek nüshası bulunmaktadır. Eserin asıl nüshasından hareketle Muhammed b. Ebu Bekr ibn Ebi’l-Feth tarafından istinsah edilen bu nüsha, eserin yazılışının üzerinden yaklaşık iki yüz yıl sonra el yazısıyla yazılmıştır. Nüsha, 638 sayfadan (319 varaktan) oluşmaktadır. İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Yazmaları arasında bulunan nüsha, büyük cilt şeklindedir.

Kaşgarlı Mahmud, eserini Abbasi halifesi Ebulkasım Abdullah bin Muhammed’e sunmuştur. Eser, Bağdat’ta kitap hâline getirilmiştir.

Eserdeki ketebe kayıtlarına göre Mahmud, kitabın yazımına H 464 yılı Cemaziyelevvelinin ilk gününde (25 Ocak 1072) başlamış, dört defa düzeltmeden sonra 10 Şubat 1074’te tamamlamıştır (Akar, 2018: 160).

Türk dilinin bilinen ilk sözlüğü olan eser, 11. yüzyıl Türk dünyasının, Türk efsane ve destanlarının, Türk âdet ve geleneklerinin, Türk kavram dünyasının ansiklopedik bir eseri gibidir. Bu sebeple Türkologlar, eserin yazarı olan Kâşgarlı Mahmud’u ‘Türkoloji’nin babası’ olarak kabul ederler (Ercilasun, 2020: 27).

11. yüzyılda, çeşitli Türk topluluklarından derlenen sözcüklere dayanılarak hazırlanan eser, yalnızca dil bilimi çalışmaları için değil, aynı zamanda bünyesinde barındırdığı şiirlerle, atasözleriyle, Türk boyları hakkında verdiği bilgilerle ve eserin ortasında yer alan dünya haritasıyla tarih, coğrafya, folklor ve sosyoloji gibi bilim dallarındaki çalışmalar için de başvuru kaynağıdır.

Kaşgarlı'nın Dîvânu Lugâti't-Türk dışında "Cevâhirü'n-Nahv fî-Lügati't-Türk" adlı bir de gramer kitabı yazdığı bilinir ancak bu kitap günümüze ulaşamamıştır.

1.3. Karaçay-Malkar Türkleri

Kafkasya'da Elbruz Dağı'nın doğu ve batısındaki yüksek dağlık vadilerde yaşayan Karaçay-Malkar Türkleri, tarih boyunca bölgede hâkimiyet kuran Kimmer, Saka (İskit), Bulgar, Sabir-Hun ve Kıpçak Türklerinin binlerce yıl süren etnik bütünleşmesinden süzülerek ortaya çıkmış bir Türk boyudur (Adiloğlu, 2007: 8). Karaçay-Malkarların etnik yapısını oluşturan kavimler arasında Hunlar-Kara Bulgarlar, Alanlar, Hazarlar ve Kıpçaklar gibi eski Türk boylarının yanı sıra Kabardey, Abaza, Gürcü-Svan, Oset gibi Kafkas halkları da pay sahibidir (Buran ve Alkaya, 2019: 558).

Tarih boyunca seyyahlar onları Kara Çerkesler, Dağlı Çerkesler, Alanlar, Basiyanlar, Karaçioliler gibi değişik adlarla haritalarına kaydetmişler, onlar, kendilerini Tavlu (Dağlı) adıyla anarlarken Kafkas Dağları üzerinde yaşadıkları vadilere göre Karaçaylılar, Bashanlılar, Çegemliler, Holamlılar, Bızıngılılar, Malkarlılar olarak çeşitli zümrelere bölünmüşlerdir. Sovyet hâkimiyetinden sonra bu halk, Karaçaylılar ve Balkarlar (Malkarlılar) ya da Karaçay-Balkar (Karaçay-Malkar) halkı olarak literatüre girmiştir (Tavkul, 2016: 218).

Karaçay-Malkarlılar iki farklı halk gibi düşünülse de bu düşünce yanlıştır. Karaçay ve Malkar, bu halkın yaşadığı iki coğrafi bölgenin adıdır. Bu yüzden Karaçay ve Malkarlılar, iki farklı topluluk değil, tek bir halktır.

Kuzey Kafkasya halkları arasında yer alan Karaçay-Malkarlılar, Dağıstan'daki Kumuklarla birlikte Kafkaslardaki Türk unsurunun en önemli temsilcisi durumundadırlar (Tavkul, 1994: 193). Rusya'ya bağlı iki ayrı cumhuriyet olan Karaçay-Çerkesya ve Kabardey-Balkarya'da yaşamlarını sürdüren Karaçay-Malkarlılar yüksek dağlık bölgelerde yaşamalarından ötürü dış dünya ile çok fazla etkileşimde bulunmamışlar ve böylece kültürlerini, kimliklerini, dillerini, ağız özelliklerini önemli ölçüde muhafaza edebilmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği topraklarını işgal eden Almanlarla iş birliği yaptıkları suçlamasıyla 2 Kasım 1943 tarihinde Karaçay Türkleri, 8 Mart 1944 tarihinde de Malkar Türkleri hayvan vagonlarına doldurulmak suretiyle bir gün içerisinde Sovyet yönetimi tarafından topyekûn sürgün edilmiştir (Adiloğlu, 2022: 22). Sürgün sırasında çok sayıda Karaçay-Malkar Türkü ise hayatını kaybetmiştir. 14 yıllık sürgünün

ardından Karaçay-Malkar halkına saygınlıkları geri verilmiş ve Karaçay-Malkar halkının büyük çoğunluğu yurtlarına geri dönmüştür.

Karaçay-Malkarlılar, günümüzde Rusya'ya bağlı, Elbruz Dağı bölgesinde Çerek Irmağı ile Laba Irmağı'nı çevreleyen yüksek dağlık arazide, kendilerince “Mingi Dav” denilen yerde yaşamaktadırlar. Rusya dışında, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, ABD ve Türkiye’de pek çok Karaçay-Malkar Türkünün yaşadığı bilinmektedir.

Anadoluya göç eden Karaçay-Malkarlar Türkiye’de Konya’nın Başhüyük Kasabası, Tokat’ın Arpacı Karaçay ve Çilehane Köyleri; Eskişehir’in Belpınar, Yazılıkaya, Akhisar, Gökçeyayla (Kilise), Ertuğrul (Yakapınar) Köyleri, Çifteler Kasabası, Afyon’un Doğlat Köyü, Ankara’ya bağlı Yağlıpınar Köyü, Kayseri’nin Eğrisöğüt Köyü, Sivas’ın Emirler Köyü ve Yalova Çiftlikköy’de yaşamaktalar. Bu yerleşim birimleri ve il merkezlerinin dışında İzmir, İstanbul ve Ankara gibi büyük şehir merkezlerine göç eden ve yaşayan binlerce Karaçay-Malkar bulunmaktadır (Akar ve Günay, 2015: 5).

1.4. Karaçay-Malkar Türkçesi

Kafkasya’da Karaçay-Çerkesya ve Kabardin-Balkarya adını taşıyan iki farklı özerk cumhuriyette yaşamakta olan Karaçay-Malkar Türklerinin dilleri Türk lehçelerinin kuzeybatı grubunda yer alan Kıpçak grubuna girmektedir (Tavkul, 2003: 47). Karaçay-Malkar halkı, dillerinden Tav til (Dağ dili) ve Tavça (Dağca) olarak bahsederler. Bu dil, nüfusları az olması dolayısıyla az sayıda konuşuru olan bir Türk lehçesidir ve tarihî Kıpçak lehçesiyle büyük benzerlik gösterir.

Türk dilinin Kıpçak şive grubu içerisinde yer alan Karaçay-Malkar Türkçesi karakteristik bir Kıpçak şivesi olduğunu d>y geçişi, g>w değişimi, bolmak kelimesinin başındaki b’yi koruması, b>m süreklileşmesi ve en önemlisi y>c değişimi ile gösterir (Aydın, 2024: 1424). Yine bu konuyla ilgili, söz başlarında “d” yerine “t” sesinin, “g” yerine “k” sesinin kullanılmasının Kıpçak lehçesinin tipik özelliklerinden olduğu belirtilir (Appa, 2002: 143).

Karaçay-Malkarlılar, 1916’dan 1924’e kadar Arap alfabesini, 1924’ten 1937’ye kadar Latin alfabesini kullanmışlardır. 1938’den itibaren ise Kiril alfabesini kullanmaya başlamışlardır.

Karaçay-Malkar Türkçesi iki ayrı ağza sahiptir. Bunlar; Karaçay-Bashan-Çegem ağzı ile Çerek ağzıdır. Bu iki ağız, bazı ses bilgisel ve şekil bilgisel özellikleri bakımından

birbirinden farklılaşır. Karaçay-Bashan-Çegem ağzı, Karaçay-Malkarlıların yazı dilini oluşturur (Tavkul, 2020: 16-17).

Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığı büyük ölçüde Eski Türkçe dönemine ve Dîvânu Lugâti't-Türk'e dayanır. Ayrıca Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığı, Türk dilinin önemli eserlerinden olan “Codex Cumanicus” (Tavkul, 2020: 20) ile de büyük benzerlik gösterir.



2. SES BİLGİSİ

Ses, dilin parçalara bölünemeyen en küçük birimidir. Tek başlarına bir anlam ifade etmeyen sesler, başka seslerle birleşerek anlam kazanırlar. Nitekim /ç/ sesinden örnek verilecek olursa tek başına kullanıldığında herhangi bir anlam çağrıştırmadığı hâlde /ç/ sesi, çeşitli seslerle birleştiğinde zihinde bir anlam canlanır: aç/aç-, iç/iç-, öç, uç/uç-, üç örneklerinde görüldüğü gibi.

Sesler bir araya gelerek daha büyük birimler olan heceleri, heceler sözcükleri, sözcükler de cümleleri meydana getirirler. Hem bu birleşmeler hem de dilin yaşayan bir varlık olması dolayısıyla dilde çeşitli ses değişimleri ortaya çıkar. Dildeki ses değişimleri, uzun zaman diliminde gerçekleşebildiği gibi, belirli zaman geçmeden de meydana gelebilir. İşte dil bilgisinin bir alt dalı olan ses bilgisi de seslerden hareketle dilin tarihî gelişimi boyunca geçirdiği dönüşümleri inceler.

Eker'e göre ses bilgisi (fonetik), konuşma seslerini özellikleri, türleri, sözcüklerdeki sıralanışları, görevleri ve uğradıkları değişimler açısından araştıran, sınıflandıran ve herhangi bir kurama dayalı olmayan, genellikle fiziksel yönleri ağır basan dil bilgisi dalıdır (Eker, 2021: 187).

Dilin tarihî gelişimi içinde sesler, diğer seslerden etkilenecek veya başka sebeplerden ötürü benzeşebilir, değişebilir, dönüşebilir, düşebilir, türeyebilir ya da yer değiştirebilirler. Bu olaylara ses olayları denir (Gökçe, 2023: 174). Ses olayları sonucunda sözcüklerin söylenişi kolaylaşır, kökle ek kaynaşır, yabancı kökenli sözcükler dilin ses yapısına uyar (Eker, 2021: 227).

Topbaş ve Kopkallı, ses bilgisinin dilin söz dizimi, anlam ve kullanım bileşenleri ile koşut çalıştığını fakat bu düzlemlerden daha alt düzlemde yer aldığını belirtirler (Topbaş ve Kopkallı, 1994: 318).

Dillerde “en az çaba yasası” başta olmak üzere, ünlü ve ünsüzlerde meydana gelen değişimlerin çeşitli sebepleri vardır. Bu değişimlerin bir bölümü, münasebette bulunulan diller, kültürler, iklim ve coğrafya gibi dilin “dış tarihi” ile ilgilidir. Diğer önemli bir kısmı ise, dilin iç dinamiklerinden kaynaklanan “dilin iç tarihi” ile ilgili değişim ve gelişmelerdir (Buran, 2017: 3).

Bu çalışmada ses olayları “Ünlülerde Ses Olayları”, “Ünsüzlerde Ses Olayları” ve “Ses ve Şekil Olarak Aynı Kalan Sözcükler” olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

2.1. Ünlülerde Ses Olayları

Ünlüler, ses yolunda herhangi bir engele çarpmadan çıkarılabilen seslerdir. Türkçede sekiz ünlü bulunur: /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/. Ünlüler, kalın-ince, düz-yuvarlak, geniş-dar oluşlarına göre farklı gruplara ayrılırlar.

Kalınlık-incelik durumuna göre, /a/, /ı/, /o/, /u/ ünlüleri kalın; /e/, /i/, /ö/, /ü/ ünlüleri ise ince ünlülerdir.

Düzlük-yuvarlaklık durumuna göre düz ünlüler, /a/, /e/, /ı/, /i/ iken yuvarlak ünlüler /o/, /ö/, /u/, /ü/’dür.

Genişlik-darlık durumuna göre, /a/, /e/, /o/, /ö/ ünlüleri geniş; /ı/, /i/, /u/, /ü/ ünlüleri dardır.

Ünlülerin niteliklerine bağlı olarak ünlü seslerde görülen ses olayları şunlardır:

2.1.1. Ünlü kalınlaşması

Ağız boşluğunun ön bölümünde ve dilin ön bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan ön veya ince ünlülerin (front vowels, bright vowels, palatal vowels) ağız boşluğunun arka bölümünde ve dilin arka bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan art veya kalın ünlü (back vowel, dark vowel, velar vowel), durumuna gelmesi olayıdır. Bazı ünlü veya ünsüzlerin etkisiyle sözün türlü hecelerindeki ince ünlülerin veya ünlülerden birinin kalın sıraya geçmesi biçiminde görülür: emanet > amanet, ateş > ataş, bahçe > bahça, zâlim > zalım, hizmet > hızzmat, yirmilik > yığır-milik, görmek > gormek, göz > goz, heves > haves vb. (Karaağaç, 2021: 99).

“Art damaksıllaşma” terimiyle de ifade edilen bu ses olayında /e/, /i/, /ö/, /ü/ ince ünlüleri, /a/, /ı/, /o/, /u/ kalın ünlülerine dönüşür.

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine çeşitli sesler arasında ünlü kalınlaşması olayı görülür.

2.1.1.1. /e/ > /a/ kalınlaşması

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /e/ > /a/ kalınlaşmasının söz başı 3, söz içi 11, söz sonu 3 olmak üzere toplam 17 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti’t-Türk’teki söz başı /e-/ ~ /a-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **adh**: İpekli kumaş ve benzeri gibi dokuma cinsinden sanat eseri olan her şey; iyilik ve uğur belgisi (DLT: 5) ~ DLT **edh**: İpekli kumaş gibi dokuma cinsinden olan şeyler (DLT: 167).
- DLT **adhır-**: Ayırmak (DLT: 7) ~ DLT **edhir-**: Ayırıp seçmek, ayırmak (DLT: 168).
Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine 3 sözcükte söz başı /e-/ > /a-/ kalınlaşması tespit edilmiştir:

Tablo 2.1. Söz başı /e-/ > /a-/ kalınlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	edh	ay
2.	edhir-	ayır-
3.	edhlen-	aylan-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-e-/ ~ /-a-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **badhram** ~ **bedhrem**: Bayram; sevinç ve eğlence günü (DLT: 58-78).
- DLT **taplaş-** ~ **tepleş-**: Bir işte razı olmak, uzlaşmak (DLT: 574-602).
- DLT **yanğı** ~ **yengî**: Yeni (DLT: 742-773).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-e-/ > /-a-/ kalınlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.2. Söz içi /-e-/ > /-a-/ kalınlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bedhrem	bayram
2.	bedhrem	bayram
3.	bîçek	bıçak
4.	edhlen-	aylan-
5.	işen-	ışan-
6.	kimsen	kimisan
7.	kimsen	kimsa
8.	tepleş-	tablaş-
9.	tepleş-	tablaş-
10.	yéng	cank

Tablo 2.2. (devamı)

11. yengî	cangı

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-e/ ~ /-a/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ça** ~ **çe**: Benzetme edatı (DLT: 129-139).
- DLT **ışla-** ~ **işle-:** İşlemek (DLT: 221-239).
- DLT **tingla-** ~ **tingle-:** Dinlemek (DLT: 617-624).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-e/ > /-a/ kalınlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.3. Söz sonu /-e/ > /-a/ kalınlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bile	bla
2.	birle	bla
3.	tingle-	tingla-

2.1.1.2. /i/ > /ı/ kalınlaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /i/ > /ı/ kalınlaşması söz başı 2, söz içi 9, söz sonu 2 olmak üzere toplam 13 örnekte görülür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /i-/ ~ /ı-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ılın-:** İlişmek, tutulmak, uğramak, takılmak (DLT: 216) ~ DLT **ilin-:** Tutulmak, yakalanmak (DLT: 231).
- DLT **ış:** İş (DLT: 220) ~ DLT **iş:** İs, kandil dumanı; iş (DLT: 238-239).
- DLT **ışla-** ~ **işle-:** İşlemek (DLT: 221-239).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /i-/ > /ı-/ kalınlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.4. Söz başı /i-/ > /ı-/ kalınlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	işen-	ışan-
2.	iz	ız

Dîvânu Lugâti't-Türk'te söz içi /-i-/ ~ /-ı-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **adhir-**: Ayırmak (DLT: 7) ~ DLT **edhir-**: Ayırıp seçmek, ayırmak (DLT: 168).
- DLT **ılın-**: İlişmek, tutulmak, uğramak, takılmak (DLT: 216) ~ DLT **ilin-**: Tutulmak, yakalanmak (DLT: 231).
- DLT **laçın** ~ **laçin**: Şahin; yiğit adam (DLT: 404).
- DLT **tıngla-** ~ **tingle-**: Dinlemek (DLT: 617-624).
- DLT **tış** ~ **tışı**: Dişi, her hayvanın dişisi; kadın (DLT: 618-627).

Eski Türkçedeki söz içi “-i-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde kalınlaşarak “-ı-” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-i-/ > /-ı-/ kalınlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.5. Söz içi /-i-/ > /-ı-/ kalınlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bıçek	bıçaq
2.	çir	çır
3.	çirt	çirt
4.	edhir-	ayır-
5.	mingi	mıyı
6.	sing	zing
7.	sing ét-	zing-zing et-
8.	sing ét-	zing-zing et-
9.	tingle-	tingla-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-i/ ~ /-ı/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **tış** ~ **tışı**: Dişi, her hayvanın dişisi; kadın (DLT: 618-627).
- DLT **yangı** ~ **yengi**: Yeni (DLT: 742-773).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-i/ > /-ı/ kalınlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.6. Söz sonu /-i/ > /-ı/ kalınlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	mingi	mıyı
2.	yengi	cangı

2.1.1.3. /ü/ > /u/ kalınlaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk ile Karaçay-Malkar Türkçesi arasında /ü/ > /u/ kalınlaşmasının 2'si söz başı, 6'sı söz içi olmak üzere toplam 8 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ü-/ > /u-/ kalınlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.7. Söz başı /ü-/ > /u-/ kalınlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ügi	uku
2.	ühi	uku

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ü-/ ~ /-u-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **bukul-**: Bükülmek, burkulmak, toplanmak (DLT: 112) ~ DLT **bükül-**: Bükülmek; kesilmek (DLT: 124).
- DLT **pusuğ** ~ **püsüğ**: Pusu (DLT: 475-476).
- DLT **yum-**: Yummak (DLT: 811) ~ DLT **yüm-**: -Göz- yummak (DLT: 825).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ü-/ > /-u-/ kalınlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.8. Söz içi /-ü-/ > /-u-/ kalınlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	küvük	ķuvuķ
2.	küvük	ķuvuķ
3.	püsüğ	pusu
4.	püsüğ	pusu
5.	tüm	tum

Tablo 2.8. (devamı)

6.	yüm-	cum-

2.1.2. Ünlü incelmesi

Ağız boşluğunun arka bölümünde ve dilin arka bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan art veya kalın ünlülerin (back vowels, dark vowels, velar vowels), ağız boşluğunun ön bölümünde ve dilin ön bölümünün damağa doğru yükseltilmesiyle çıkarılan ön veya ince ünlü (front vowel, bright vowel, palatal vowel) durumuna gelmesi olayıdır. Bazı ünlü veya ünsüzlerin etkisiyle sözün türlü hecelerindeki kalın ünlülerin veya ünlülerden birinin ince sıraya geçmesi biçiminde görülür: yaşıl > yeşil, alma > elma, uca > yüce, tışı > dişi, şış > şiş, ağaç > aveç, dolaş- > doleş-, tayyare > teyyare, kolay > goley, azamet > ezimet, mezar > mezer, dane > dene vb. (Karaağaç, 2021: 98-99).

“Ön damaksıllaşma” olarak da bilinen bu ses olayında kalın sıradan olan /a/, /ı/, /o/, /u/ ünlüleri, ince sıradan /e/, /i/, /ö/, /ü/ ünlülerine dönüşür.

Genellikle /ç/, /ş/, /y/ ünsüzlerinin komşuluğundaki kimi ünlülerde tarihsel süreçte yazıya yansıyan ön damaksıllaşmalar gerçekleşmiştir: yaşıl > yeşil, bış- > piş-, bıç- > biç-, yana > yine, yorı- > yürü-, sış- > şiş-, yañı > yeni (Demir ve Yılmaz, 2021: 161).

2.1.2.1. /a/ > /e/ incelmesi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /a/ > /e/ incelmesi olayının söz içi 5, söz sonu 7 olmak üzere toplam 12 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /-a-/ ~ /-e-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **badhram** ~ **bedhrem**: Bayram; sevinç ve eğlence günü (DLT: 58-78).
- DLT **taplaş-** ~ **tepleş-**: Bir işte razı olmak, uzlaşmak (DLT: 574-602).
- DLT **yanğı** ~ **yenğı**: Yeni (DLT: 742-773).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-a-/ > /-e-/ incelmeleri şunlardır:

Tablo 2.9. Söz içi /-a-/ > /-e-/ incelmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	amrak	abirek

Tablo 2.9. (devamı)

2.	amrak	abrek
3.	sarıçga	sengirçke
4.	tışlat-	tişlet-
5.	yarış	çeriş

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz sonu /-a/ ~ /-e/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ça** ~ **çe**: Benzetme edatı (DLT: 129-139).
- DLT **ışla-** ~ **işle-**: İşlemek (DLT: 221-239).
- DLT **tıngla-** ~ **tingle-**: Dinlemek (DLT: 617-624).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-a/ > /-e/ incelmeleri şunlardır:

Tablo 2.10. Söz sonu /-a/ > /-e/ incelmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ça	çe
2.	ışla-	işle-
3.	kadhışla-	kayışle-
4.	kamçıla-	kamçile-
5.	sarıçga	sengirçke
6.	sırıçga	sengirçke
7.	urga	ürge

2.1.2.2. /ı/ > /i/ incelmesi

Eski Türkçede yer alan “ı” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde incelererek “i”ye dönüşür.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ı/ > /i/ incelmesinin söz başı 7, söz içi 31, söz sonu 7 olmak üzere toplam 45 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz başı /ı-/ ~ /i-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ılın-**: İlişmek, tutulmak, uğramak, takılmak (DLT: 216) ~ DLT **ilin-**: Tutulmak, yakalanmak (DLT: 231).
- DLT **ış**: İş (DLT: 220) ~ DLT **iş**: İs, kandil dumanı; iş (DLT: 238-239).

➤ DLT **ışla-** ~ **işle-:** İşlemek (DLT: 221-239).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ı-/ > /i-/ incelemeleri şunlardır:

Tablo 2.11. Söz başı /ı-/ > /i-/ incelmeleri

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ıdh-	iy-
2.	ılın-	ilin-
3.	ınan-	inyan-
4.	ış	iş
5.	ışçı	işçi
6.	ışla-	işle-
7.	ıt	it

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /ı-/ ~ /i-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **adhır-:** Ayırmak (DLT: 7) ~ DLT **edhir-:** Ayırıp seçmek, ayırmak (DLT: 168).
- DLT **ılın-:** İlişmek, tutulmak, uğramak, takılmak (DLT: 216) ~ DLT **ilin-:** Tutulmak, yakalanmak (DLT: 231).
- DLT **laçın** ~ **laçin:** Şahin; yiğit adam (DLT: 404).
- DLT **tınğla-** ~ **tingle-:** Dinlemek (DLT: 617-624).
- DLT **tışı** ~ **tişi:** Dişi, her hayvanın dişisi; kadın (DLT: 618-627).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ı-/ > /i-/ incelemeleri şunlardır:

Tablo 2.12. Söz içi /ı-/ > /i-/ incelmeleri

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	başıl	başıl
2.	bıç-	bıç-
3.	bıçım	bıçım
4.	bıçım	bıçım
5.	ılın-	ilin-
6.	kadhış	kayış

Tablo 2.12. (devamı)

7.	kadhışla-	ķayışle-
8.	kamçıla-	ķamçile-
9.	kamış	ķamiş
10.	kapiş	kapiş
11.	kurugjin	ķorgaşin
12.	laçın	lâçin
13.	pış-	bış-
14.	pışur-	bışir-
15.	sarıçga	sengirçke
16.	sırıçga	sengirçke
17.	sış	şış
18.	şış	şış
19.	tıl	til
20.	tın	tin
21.	tış	tiş
22.	tışı	tişi
23.	tışlat-	tişlet-
24.	tıt-	tît-
25.	tıtıl-	titil-
26.	tıtıl-	titil-
27.	yapyaşıl	cab-caşıl
28.	yarış	çariş
29.	yarış	çeriş
30.	yaşıl	caşıl
31.	yıp	cib

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz sonu /-ı/ ~ /-i/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **tış** ~ **tişi**: Dişi, her hayvanın dişisi; kadın (DLT: 618-627).
- DLT **yanğı** ~ **yenği**: Yeni (DLT: 742-773).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ı/ > /-i/ incelemeleri şunlardır:

Tablo 2.13. Söz sonu /-ı/ > /-i/ incelmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ışçı	işçi
2.	kamçı	kamçı
3.	kamçı	kamiçi
4.	kıçı	hıcı
5.	kıçı	hıçı
6.	tıştı	tişi
7.	yilikliğ	cilikli

2.1.2.3. /o/ > /ö/ incelmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /o/ > /ö/ incelmesi 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-o-/ ~ /-ö-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **kop:** Çok, pek; obartma ve pekitme edatı; sevinç, ferah, hop (DLT: 345) ~ DLT **köp:** Çok, bütün, hep; -saç ve ağaç hakkında- gür, sık (DLT: 362).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-o-/ > /-ö-/ incelmeleri şunlardır:

Tablo 2.14. Söz içi /-o-/ > /-ö-/ incelmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kop	köb
2.	kop	köp

2.1.2.4. /u/ > /ü/ incelmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /u/ > /ü/ incelmesinin söz başı 3, söz içi 5 olmak üzere toplam 8 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /u-/ > /ü-/ incelmeleri şunlardır:

Tablo 2.15. Söz başı /u-/ > /ü-/ incelmeleri

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	uçun	üçün
2.	urga	ürge
3.	urga	ürgü

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-u-/ ~ /-ü-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **bukul-**: Bükülmek, burkulmak, toplanmak (DLT: 112) ~ DLT **bükül-**: Bükülmek; kesilmek (DLT: 124).
- DLT **pusuğ** ~ **püsüğ**: Pusu (DLT: 475-476).
- DLT **yum-**: Yummak (DLT: 811) ~ DLT **yüm-**: -Göz- yummak (DLT: 825).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-u-/ > /-ü-/ incelmeleri şunlardır:

Tablo 2.16. Söz içi /-u-/ > /-ü-/ incelmeleri

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	buk-	bük-
2.	bukul-	bügül-
3.	bukul-	bügül-
4.	kurt	kürt
5.	uçun	üçün

2.1.3. Ünlü genişlemesi

/ı/, /i/, /u/, /ü/ dar ünlülerinin, /a/, /e/, /o/, /ö/ geniş ünlülerine dönüşmesi olayı “ünlü genişlemesi” olarak adlandırılır.

Demir ve Yılmaz, tarihsel açıdan bakıldığında dar ünlülerin genişlediğini gösteren az sayıda örnek olduğu belirtir ve şu örnekleri verirler: ıgaç > ağaç, boguz > bogaz, ortu > orta, töpü > tepe (Demir ve Yılmaz, 2021: 161).

Karaağaç'a göre genişleme olayı, Türk yazı dillerinde pek görülmez: ağır > ağır, boğuz > boğaz, yağız > yağaz, bağışlanmak > bağışlamak, bunalmak > bonalmak, kumar > komar, kümes > kömes, kundura > kondura, uğramak >

oğramak, ihtiyar > ehtiyar, kelime > keleme, gelince > gelence vb. (Karaağaç, 2019: 144).

Ünlü genişlemesine uğrayan ses ince ya da kalın sıradan olabilir (Çelikbay, 2006: 119).

2.1.3.1. /é/ > /e/ genişlemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /é-/ > /e-/ genişlemesinin söz başı 15, söz içi 34, söz sonu 1 olmak üzere toplam 50 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /é-/ > /e-/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.17. Söz başı /é-/ > /e-/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	él	el
2.	én	en
3.	éne-	ene-
4.	érin	erin
5.	érte	ertde
6.	érte	ertte
7.	értele-	ertdele-
8.	èşit-	eşit-
9.	èştil-	eşitil-
10.	èt-	et-
11.	kağ kuğ ét-	kav-kuv et-
12.	kağ kuğ ét-	kah-kah et-
13.	kağ kuğ ét-	kah-kuh et-
14.	kağ kuğ ét-	kak-kak et-
15.	sing ét-	zing-zing et-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-é-/ ~ /-e-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

➤ DLT **beg**: Bey, koca, evli erkek (DLT: 78) ~ DLT **bég**: Koca (DLT: 79).

- DLT **yélim**: Tutkal, kendisiyle tüy ve tüye benzer şeyler yapıştırılan tutkal (DLT: 769) ~ DLT **yilim**: Tutkal (DLT: 791).
- DLT **yemiş** ~ **yémiş**: Meyva (DLT: 772).
- DLT **yéti** ~ **yetti**: Sayıda yedi (DLT: 776-778).
- DLT **yet(i)ş-** ~ **yét(i)ş-**: Yetişmek, erişmek (DLT: 777).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-é-/ > /-e-/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.18. Söz içi /-é-/ > /-e-/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	alışbêriş	alış-beriş
2.	bél	bel
3.	belék	belev
4.	bér-	ber-
5.	bérgü	bergi
6.	bérimliĝ	berimli
7.	bêş	beş
8.	bêşik	beşik
9.	béz	bez
10.	çét-	cet-
11.	kéc	keç
12.	kèç-	keç-
13.	kèç-	keçik-
14.	kéçe	keçe
15.	kéçil-	keçil-
16.	kéngüt-	kengert-
17.	kéter-	keter-
18.	sézik	sezgek
19.	sézik	sezgi
20.	sézik	sezgiç
21.	sézik-	sez-
22.	téril-	teril-

Tablo 2.18. (devamı)

23.	yél	cel
24.	yélim	celim
25.	yélin	celin
26.	yém	cem
27.	yémiş	cemiş
28.	yéng	ceng
29.	yér	cer
30.	yérdeş	cerdeş
31.	yérsin-	cersin-
32.	yét-	cet-
33.	yéti	ceti
34.	yét(i)ş-	cetiş-

Dîvânü Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-é/ > /-e/ genişlemesi şöyledir:

Tablo 2.19. Söz sonu /-é/ > /-e/ genişlemesi

Sıra	Dîvânü Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	té-	de-

2.1.3.2. /ı/ > /a/ genişlemesi

Dîvânü Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ı/ > /a/ genişlemesi söz başı 2, söz içi 9, söz sonu 5 olmak üzere toplam 16 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânü Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ı-/ > /a-/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.20. Söz başı /ı-/ > /a-/ genişlemesi

Sıra	Dîvânü Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	yıgaç	ağaç
2.	yıgaçlık	ağaçlı

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ı-/ ~ /-a-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **andan**: Ondan, ondan sonra (Oğuzca) (DLT: 24) ~ DLT **andin**: Ondan (DLT: 25).
- DLT **arala-**: Aralamak, arasını bulmak, barıştırmak (DLT: 30) ~ DLT **arıla-**: Aralamak (DLT: 33).
- DLT **arwaş** ~ **arwiş**: Büyü, afsun (DLT: 40).
- DLT **butak**: Budak, dal (DLT: 120) ~ DLT **butık**: Budak, dal; ağaç (DLT: 120).
- DLT **kışlık**: Kışlık, kış için hazırlanmış şey (DLT: 323) ~ DLT **kışlağ**: Kışlak, kışlanacak yer (DLT: 323).
- DLT **saçrat-** ~ **saçrit-**: İstemeksizin sıçratmak (DLT: 479).
- DLT **sarıçga**: Çekirge (DLT: 491) ~ DLT **sırıçga**: Sırça; çekirge (DLT: 517).
- DLT **tamar**: Damar (Oğuzca) (DLT: 567) ~ DLT **tamır**: Damar, sinir (DLT: 568).

Eski Türkçedeki söz içi “-ı-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “-a-” sesine dönüşerek genişlemiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ı-/ > /-a-/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.21. Söz içi /-ı-/ > /-a-/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	andin	andan
2.	arıla-	arala-
3.	batığ	bathak
4.	butık	butak
5.	saçrit-	çaçirat-
6.	sırıçga	sarınçha
7.	subı-	subay-
8.	subıt-	subayt-
9.	yalın-	calanla-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ı/ ~ /-a/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **kana-**: Kanamak, kan gelmek; kan almak (DLT: 260) ~ DLT **kani-**: Kanamak (DLT: 262).
- DLT **kurga-** ~ **kuri-**: Kurumak (DLT: 380-381).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ı/ > /-a/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.22. Söz sonu /-ı/ > /-a/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	butı-	buta-
2.	kanı-	kana-
3.	kayın-	kıyına-
4.	sandırı-	sandıra-
5.	sanrı-	sandıra-

2.1.3.3. /ı/ > /e/ genişlemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine 1 sözcükte /ı/ > /e/ genişlemesi tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ı/ > /-e/ genişlemesi şöyledir:

Tablo 2.23. Söz içi /-ı/ > /-e/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sırıçga	sengirçe

2.1.3.4. /i/ > /e/ genişlemesi

Eski Türkçedeki “i” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “e” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /i/ > /e/ genişlemesinin söz başı 10, söz içi 32, söz sonu 6 olmak üzere toplam 48 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /i-/ ~ /e-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **ekindi**: Öbürü, öteki (DLT: 174) ~ DLT **ikindi**: Bazısı, öteki, ikinci; ikindi (DLT: 229).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /i-/ > /e-/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.24. Söz başı /i-/ > /e-/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	işit-	eşit-
2.	ige-	ege-
3.	iki	eki
4.	ikinç	ekinçi
5.	ikindi	ekindi
6.	ikki	eki
7.	ikkiz	egiz
8.	in	en
9.	in-	en-
10.	ir(i)n	erin

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /i-/ ~ /e-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ben:** Ben (Oğuz, Kıpçak ve Suvarlar dilinde) (DLT: 83) ~ DLT **min:** Ben (DLT: 412).
- DLT **kemi:** Gemi (Oğuzca ve Kıpçakça) (DLT: 299) ~ DLT **kimi:** Gemi (Oğuzlardan başkalarınca) (DLT: 330).
- DLT **kerü:** Geri, ...den ise (DLT: 305) ~ DLT **kirü:** Geri, arka (DLT: 334).
- DLT **nelek** ~ **nelik:** Niçin (DLT: 419).
- DLT **öpkele-:** Ciğerine vurmak; öfkelenmek (DLT: 460) ~ DLT **öpkile-:** Öfkelenmek; kızdığı için yüz çevirmek (DLT: 460).
- DLT **sen:** Sen (Oğuzlarda büyüklere karşı “siz” yerinde) (DLT: 505) ~ DLT **sin:** Sen (Kençekçe) (DLT: 523).
- DLT **tütet-** ~ **tütit-:** Tütütmek (DLT: 678).
- DLT **yelim:** Tutkal, kendisiyle tüy ve tüye benzer şeyler yapıştırılan tutkal (DLT: 769) ~ DLT **yilim:** Tutkal (DLT: 791).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /i-/ > /e-/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.25. Söz içi /-i-/ > /-e-/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	egil-	egel-
2.	egin	egen
3.	egir	eger
4.	eldiri	eldirey
5.	ilik	ilgek
6.	kimi	keme
7.	kinğ	keng
8.	kinğit-	kengert-
9.	kinğit-	kengert-
10.	kinğü-	keng-
11.	kinğür-	kenger-
12.	kip	keb
13.	kip	kep
14.	kiriş-	gireş-
15.	kirtüle-	kertile-
16.	kirü	keri
17.	kiş	keş
18.	kit-	ket-
19.	kiter-	keter-
20.	kölige	kölekge
21.	kölige	kölekke
22.	kölik	kölekge
23.	kölik	kölekke
24.	min	men
25.	öpkile-	öpkele-
26.	sézik	sezgek
27.	sin	sen
28.	sürkile-	sürkel-
29.	yilik	ilgek
30.	yilim	celim

Tablo 2.25. (devamı)

31.	yimle-	cemle-
32.	yiriş-	ceriş-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-i/ > /-e/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.26. Söz sonu /-i/ > /-e/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	idhi	iye
2.	kemi	keme
3.	kimi	keme
4.	küri-	küre-
5.	önği	önge
6.	semiz	seme

2.1.3.5. /u/ > /a/ genişlemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /u/ > /a/ genişlemesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-u/ > /-a/ genişlemesi şöyledir:

Tablo 2.27. Söz sonu /-u/ > /-a/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çocuk	çoça

2.1.3.6. /u/ > /o/ genişlemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /u/ > /o/ genişlemesinin söz başı 6, söz içi 14 olmak üzere toplam 20 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /u-/ ~ /o-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ogur**: Karşılık, ivaz (Oğuzca); bir işte imkân ve fırsat; uğur, devlet; hayır ve bereket (Oğuzca); vakit, zaman (DLT: 426-427) ~ DLT **ugur**: Vakit, zaman (DLT: 687).
- DLT **oldanğ** ~ **uldanğ**: Pabuç altı, tabanı, mestin alt yanı (DLT: 437-689).
- DLT **or-**: Kesmek, biçmek, vurmak, urmak (DLT: 440) ~ DLT **ur-**: Urmak, vurmak, döğmek; koymak, yapmak; takmak (DLT: 694).
- DLT **orun**: Yer, mekân, mevki (DLT: 442) ~ DLT **urun**: Oturulan yer (DLT: 698).
- DLT **otul-** ~ **utul-**: -Ekini bozan bitkiler- kesilmek, başı vurulmak (DLT: 446-702).
- DLT **oz-** ~ **uz-**: Başkasını ileri geçmek (DLT: 448-705).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /u-/ > /o-/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.28. Söz başı /u-/ > /o-/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ugur	oğur
2.	uldanğ	oltan
3.	ur-	or-
4.	urun	orun
5.	yukaru	oğarı
6.	uz-	oz-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-u-/ ~ /-o-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **çoğı** (**çogı**): Gürültü, bağırıtı (DLT: 155) ~ DLT **çuğı**: Gürültü (DLT: 159).
- DLT **kol aç** ~ **kulaç**: Kulaç (DLT: 340-375).
- DLT **komuk** ~ **kumuk**: At gübresi (DLT: 342-377).
- DLT **sogur**: Ada tavşanı; kelere benzer bir çeşit ada tavşanı (DLT: 527) ~ DLT **sugur**: Kelere benzer bir çeşit ada tavşanı (DLT: 539).
- DLT **sok-**: Sokmak, delmek, döğerek inceletmek, toplamak (Oğuzca) (DLT: 528) ~ DLT **suk-**: Delmek (DLT: 539).
- DLT **tokum**: Boğazlanacak, kesilecek hayvan; boğazlanan, kesilen hayvanın derisi (DLT: 635) ~ DLT **tugum**: Kesilmiş hayvan (DLT: 650).
- DLT **torku** ~ **turku**: İpek kumaş (DLT: 656-641).
- DLT **yokaru** ~ **yukaru**: Yukarı (DLT: 798-809).

- DLT **yolkun-:** Sıyrılmak (DLT: 800) ~ DLT **yulkun-:** Sıyrılmak (DLT: 811).
- DLT **yoluş-:** Yağmalaşmak (DLT: 801) ~ DLT **yuluş-:** Yağmalaşmak (DLT: 811).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-u-/ > /-o-/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.29. Söz içi /-u-/ > /-o-/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	burbağ	borbay
2.	çum-	çomal-
3.	çumur-	çomur-
4.	kubuz	ķobuz
5.	kurugjin	ķorğaşın
6.	kurugjin	ķorğaşın
7.	kuzgun	ķozğun
8.	kuzı	ķozu
9.	kuzı-	ķozu-
10.	kuzut-	ķozut-
11.	sugur	soķur
12.	turıga	torgay
13.	tut	tot
14.	yukaru	cohar

2.1.3.7. /ü/ > /ö/ genişlemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ü/ > /ö/ genişlemesinin söz başı 4, söz içi 6 olmak üzere toplam 10 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /ü-/ ~ /ö-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **öçür-:** Söndürmek, yatıştırmak, soluğunu kesmek (DLT: 449) ~ DLT **üçür-:** Söndürmek (DLT: 708).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ü-/ > /ö-/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.30. Söz başı /ü-/ > /ö-/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	üçük-	öçük-
2.	üçür-	öçür-
3.	ün	ön
4.	ütrük	ötürük

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ü-/ ~ /-ö-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **körüş-**: -Gözle- bakmak; güreşmek (DLT: 365-366) ~ DLT **küreş-**: Güreşmek; kürümekte yardım ve yarış etmek (DLT: 399-400).
- DLT **töle-** ~ **tüle-**: Döllemek, kuzulamak (Oğuzca) (DLT: 645-669).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ü-/ > /-ö-/ genişlemeleri şunlardır:

Tablo 2.31. Söz içi /-ü-/ > /-ö-/ genişlemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	küreş-	körüş-
2.	münğre-	möngürde-
3.	tüle-	töle-
4.	tüpü	töbe
5.	tüpü	töppe
6.	tüpüle-	töbele-

2.1.4. Ünlü daralması

/a/, /e/, /o/, /ö/ geniş ünlülerinin, /ı/, /i/, /u/, /ü/ dar ünlülerine dönmesi olayıdır.

Eski Türkçede geniş ünlü bulundurduğu bilinen bazı sözcükler bugün dar ünlülerle görülmektedirler: yokarı > yukarı, odgan- > uyan-, osan- > usan-, bedük > büyük > büyük, közel > güzel, yorı- > yörü- > yürü-, edgü > eyü > iyi, ked- > key- > giy-, çadan > çıyan, taş > dış vb. (Demir ve Yılmaz, 2021: 161).

Türkçenin tarihî gelişimi süreci içinde bedük > beyük > büyük > büyük, edgü > eygü > eyü > eyi > iyi, eşid- > işit-, ked- > key- > gey- > giy- gibi sözcüklerde ünlü daralması hadisesi gerçekleşmiştir (Gökçe, 2023: 181).

Banguoğlu'na göre, g, ğ, y ön damak seslerinin etkisiyle yazı lehçemizde bazı kelimelerin ilk hecelerindeki geniş yuvarlak seslilerde darlaşma görülür: oğur > uğur, yokarı > yukarı, koyumcu > kuyumcu, oğmak > uğmak, yoğurmak > yuğurmak, böyük > büyük, yörümek > yürümek, gözel > güzel, öğütmek > üğütmek, göğenmek > güğenmek > güvenmek gibi (Banguoğlu, 2020: 100).

2.1.4.1. /a/ > /ı/ daralması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /a/ > /ı/ daralmasının söz içi 13, söz sonu 4 olmak üzere toplam 17 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-a-/ ~ /-ı-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **andan:** Ondan, ondan sonra (Oğuzca) (DLT: 24) ~ DLT **andın:** Ondan (DLT: 25).
- DLT **arala-:** Aralamak, arasını bulmak, barıştırmak (DLT: 30) ~ DLT **arıla-:** Aralamak (DLT: 33).
- DLT **arwaş ~ arwiş:** Büyü, afsun (DLT: 40).
- DLT **butak:** Budak, dal (DLT: 120) ~ DLT **butık:** Budak, dal; ağaç (DLT: 120).
- DLT **kışlık:** Kışlık, kış için hazırlanmış şey (DLT: 323) ~ DLT **kışlağ:** Kışlak, kışlanacak yer (DLT: 323).
- DLT **saçrat- ~ saçrit-:** İstemeksizin sıçratmak (DLT: 479).
- DLT **sarıçga:** Çekirge (DLT: 491) ~ DLT **sırıçga:** Sırça; çekirge (DLT: 517).
- DLT **tamar:** Damar (Oğuzca) (DLT: 567) ~ DLT **tamır:** Damar, sinir (DLT: 568).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-a-/ > /-ı-/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.32. Söz içi /-a-/ > /-ı-/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	danğal	dangıl
2.	kışlağ	kışlık
3.	tamar	tamır
4.	tança-	tınçı-
5.	tançga-	tınçı-
6.	tançı-	tınçı-

Tablo 2.32. (devamı)

7.	taş	tış
8.	taşra	tışharı
9.	yaylağ	caylık
10.	zap zap	zıp
11.	zap zap	zıp
12.	zap zap	zıp-zıp
13.	zap zap	zıp-zıp

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-a/ ~ /-ı/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **kana-**: Kanamak, kan gelmek; kan almak (DLT: 260) ~ DLT **kanı-**: Kanamak (DLT: 262).
- DLT **kurga-** ~ **kurı-**: Kurumak (DLT: 380-381).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-a/ > /-ı/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.33. Söz sonu /-a/ > /-ı/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tança-	tınçı-
2.	tançga-	tınçı-
3.	tınça-	tınçı-
4.	taşra	tışharı

2.1.4.2. /e/ > /i/ daralması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /e/ > /i/ daralmasının söz başı 12, söz içi 21, söz sonu 2 olmak üzere toplam 35 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /e-/ ~ /i-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **ekindi**: Öbürü, öteki (DLT: 174) ~ DLT **ikindi**: Bazısı, öteki, ikinci; ikindi (DLT: 229).

Eski Türkçede söz başındaki geniş “e-” ünlüsü, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde daralıp “i-” ünlüsüne dönüşmüştür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /e-/ > /i-/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.34. Söz başı /e-/ > /i-/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	edher	iyer
2.	edherle-	iyerle-
3.	edhgü	igi
4.	edhgü	iyi
5.	edhir-	iyir-
6.	edhle-	iyle-
7.	egil-	iyil-
8.	egir-	iyir-
9.	emgek	imgek
10.	endek	indek
11.	englik	ingilik
12.	étin-	itin-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-e-/ ~ /-i-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ben:** Ben (Oğuz, Kıpçak ve Suvarlar dilinde) (DLT: 83) ~ DLT **min:** Ben (DLT: 412).
- DLT **kemi:** Gemi (Oğuzca ve Kıpçakça) (DLT: 299) ~ DLT **kimi:** Gemi (Oğuzlardan başkalarınınca) (DLT: 330).
- DLT **kerü:** Geri, ...den ise (DLT: 305) ~ DLT **kirü:** Geri, arka (DLT: 334).
- DLT **nelek** ~ **nelik:** Niçin (DLT: 419).
- DLT **öpkele-:** Ciğerine vurmak; öfkelenmek (DLT: 460) ~ DLT **öpkile-:** Öfkelenmek; kızdığı için yüz çevirmek (DLT: 460).
- DLT **sen:** Sen (Oğuzlarda büyüklere karşı “siz” yerinde) (DLT: 505) ~ DLT **sin:** Sen (Kençekçe) (DLT: 523).
- DLT **tütet-** ~ **tütit-:** Tütütmek (DLT: 678).
- DLT **yelim:** Tutkal, kendisiyle tüy ve tüye benzer şeyler yapıştırılan tutkal (DLT: 769) ~ DLT **yilim:** Tutkal (DLT: 791).

Eski Türkçede söz içinde yer alan “-e-” ünlüsü, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde daralarak “-i-” ünlüsüne dönüşmüştür.

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-e-/ > /-i-/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.35. Söz içi /-e-/ > /-i-/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti’t-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bedük	biyik
2.	bedhük	biyik
3.	beg	biy
4.	beglik	biylik
5.	çeçek	çiçek
6.	çeçeklen-	çiçeklen-
7.	çekek	çiçek
8.	erken	erkin
9.	kedh-	kiy-
10.	kedhil-	kiyil-
11.	kemek	kemik
12.	kerpiç	kirpiç
13.	keyik	kiyik
14.	menğde-	minde-
15.	menğgü	mingi
16.	teg-	tiy-
17.	tegre	tiyre
18.	tegür-	tiyir-
19.	ten	tin
20.	tengeş-	tengiş-
21.	térnek	tirnek

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-e/ > /-i/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.36. Söz sonu /-e/ > /-i/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	içre	içgeri
2.	telwe	teli

2.1.4.3. /o/ > /ı/ daralması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /o/ > /ı/ daralması 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-o-/ > /-ı-/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.37. Söz içi /-o-/ > /-ı-/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	borguy	bırgı
2.	monçuk	mınçak

2.1.4.4. /o/ > /u/ daralması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /o/ > /u/ daralmasının söz başı 6, söz içi 40 olmak üzere toplam 46 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /o-/ ~ /u-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ogur**: Karşılık, ivaz (Oğuzca); bir işte imkân ve fırsat; uğur, devlet; hayır ve bereket (Oğuzca); vakit, zaman (DLT: 426-427) ~ DLT **ugur**: Vakit, zaman (DLT: 687).
- DLT **oldanğ** ~ **uldanğ**: Pabuç altı, tabanı, mestin alt yanı (DLT: 437-689).
- DLT **or-**: Kesmek, biçmek, vurmak, urmak (DLT: 440) ~ DLT **ur-**: Urmak, vurmak, döğmek; koymak, yapmak; takmak (DLT: 694).
- DLT **orun**: Yer, mekân, mevki (DLT: 442) ~ DLT **urun**: Oturulan yer (DLT: 698).
- DLT **otul-** ~ **utul-**: -Ekini bozan bitkiler- kesilmek, başı vurulmak (DLT: 446-702).
- DLT **oz-** ~ **uz-**: Başkasını ileri geçmek (DLT: 448-705).

Eski Türkçede söz başındaki “o-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “u-” sesine dönüşmüştür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /o-/ > /u-/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.38. Söz başı /o-/ > /u-/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	oglak	ulak
2.	oguk	uyuk
3.	oğlan	ulan
4.	or-	ur-
5.	oru	uru
6.	otul-	utul-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-o-/ ~ /-u-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **çoğı** (**çogi**): Gürültü, bağırıtı (DLT: 155) ~ DLT **çuğı**: Gürültü (DLT: 159).
- DLT **kol aç** ~ **kulaç**: Kulaç (DLT: 340-375).
- DLT **komuk** ~ **kumuk**: At gübresi (DLT: 342-377).
- DLT **sogur**: Ada tavşanı; kelere benzer bir çeşit ada tavşanı (DLT: 527) ~ DLT **sugur**: Kelere benzer bir çeşit ada tavşanı (DLT: 539).
- DLT **sok-**: Sokmak, delmek, döğerek inceletmek, toplamak (Oğuzca) (DLT: 528) ~ DLT **suk-**: Delmek (DLT: 539).
- DLT **tokum**: Boğazlanacak, kesilecek hayvan; boğazlanan, kesilen hayvanın derisi (DLT: 635) ~ DLT **tugum**: Kesilmiş hayvan (DLT: 650).
- DLT **torku** ~ **turku**: İpek kumaş (DLT: 656-641).
- DLT **yokaru** ~ **yukaru**: Yukarı (DLT: 798-809).
- DLT **yolkun-**: Sıyrılmak (DLT: 800) ~ DLT **yulkun-**: Sıyrılmak (DLT: 811).
- DLT **yoluş-**: Yağmalaşmak (DLT: 801) ~ DLT **yuluş-**: Yağmalaşmak (DLT: 811).

Eski Türkçedeki söz içi “-o-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde “-u-” sesine dönüşmüştür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-o-/ > /-u-/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.39. Söz içi /-o-/ > /-u-/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	boğ-	buv-
2.	bogra	buğa

Tablo 2.39. (devamı)

3.	bogun	buvun
4.	bogun-	buğun-
5.	boguş-	buvuş-
6.	boka	buğa
7.	boz-	buz-
8.	bozuk	buzuk
9.	bozul-	buzul-
10.	kodh-	ķuy-
11.	kol aç	ķulaç
12.	komuk	ķumuk
13.	kow-	ķuv-
14.	koy-	ķuy-
15.	sogı-	suvu-
16.	soguk	suvuk
17.	sogukluk	suvukluk
18.	sok-	suk-
19.	soktur-	sukdur-
20.	sor-	sura-
21.	soruğ	surav
22.	tog-	tuv-
23.	toğ-	tuv-
24.	togra-	tuvra-
25.	tokış	tukuş
26.	tokum	tukum
27.	tokuş	tukuş
28.	torum	turum
29.	torku	durķu
30.	torku	turķu
31.	yogurkan	cuvurķan
32.	yogurt	cuvurt
33.	yogurt-	cuvurt-

Tablo 2.39. (devamı)

34.	yolk-	culk-
35.	yolkun-	culkun-
36.	yolkuş-	culkuş-
37.	yoltur-	culdur-
38.	yoluğ	culuv
39.	yolun-	culkun-
40.	yoluş-	culkuş-

2.1.4.5. /o/ > /ü/ daralması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /o/ > /ü/ daralması 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-o-/ > /-ü-/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.40. Söz içi /-o-/ > /-ü-/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	yorı-	cürü-
2.	yorıt-	cürüt-

2.1.4.6. /ö/ > /i/ daralması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ö/ > /i/ daralması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ö-/ > /-i-/ daralması şöyledir:

Tablo 2.41. Söz içi /-ö-/ > /-i-/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bög	biy

2.1.4.7. /ö/ > /ü/ daralması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ö/ > /ü/ daralmasının söz başı 8, söz içi 11 olmak üzere toplam 19 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /ö-/ ~ /ü-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **öçür-**: Söndürmek, yatıştırmak, soluğunu kesmek (DLT: 449) ~ DLT **üçür-**: Söndürmek (DLT: 708).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ö-/ > /ü-/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.42. Söz başı /ö-/ > /ü-/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	öçür-	üçül-
2.	öçür-	üçült-
3.	ögren-	üren-
4.	öğret-	üret-
5.	öğret-	üyret-
6.	ögür	üyür
7.	ötür-	ütür-
8.	öw	üy

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ö-/ ~ /-ü-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **körüş-**: -Gözle- bakmak; güreşmek (DLT: 365-366) ~ DLT **küreş-**: Güreşmek; kürümekte yardım ve yarış etmek (DLT: 399-400).
- DLT **töle-** ~ **tüle-**: Döllemek, kuzulamak (Oğuzca) (DLT: 645-669).

Eski Türkçedeki söz içi “-ö-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde “-ü-” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ö-/ > /-ü-/ daralmaları şunlardır:

Tablo 2.43. Söz içi /-ö-/ > /-ü-/ daralması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kökre-	küküre-

Tablo 2.43. (devamı)

2.	körüş	küreş
3.	körüş-	küreş-
4.	köse-	küse-
5.	köşün-	küşün-
6.	köznü	küzgü
7.	közünğü	küzgü
8.	tög-	tüy-
9.	tögüş-	tüyüş-
10.	töküş-	tüyüş-
11.	töngül-	tüngül-

2.1.5. Ünlü yuvarlaklaşması

Düz ünlüler /a/, /e/, /ı/, /i/'nin, yuvarlak ünlüler /o/, /ö/, /u/, /ü/'ye dönüşmesi “ünlü yuvarlaklaşması” olarak adlandırılır.

Düz ünlülerin yuvarlaklaşmasında diş dudak ünsüzlerinin (b, m, p, v) etkisi genel bir belirleyicidir (Dinç, 2023: 667).

Türk dili tarihinde oldukça değişik nedenlerle ortaya çıkmış yuvarlaklaşmalar görülür. Eski Anadolu Türkçesi, bu olayın en yaygın görüldüğü yazı dilidir: başlıg > başlu, evsiz > evsüz, bebek > böbek, çek- > çöz-, çekürge > çökürge, delük > dölük, kavın > kavun, avıç > avuç, sakal > sokal vb. (Karaağaç, 2019: 145).

Dudak ünlüleri veya ünsüzleri komşuluğunda kimi Türkçe sözcüklerde tarihsel gelişme sonucu düz ünlülerin yuvarlaklaştığı bilinmektedir: bedük > büyük, yorı- > yürü-, yabız > yavuz (Demir ve Yılmaz, 2021: 162).

2.1.5.1. /a/ > /o/ yuvarlaklaşması

Dîvânü Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /a/ > /o/ yuvarlaklaşması 3 örnekte görülür.

Eski Türkçede söz içindeki “-a-” ünlüsü, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde yuvarlaklaşarak “-o-” ünlüsüne dönüşmüştür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-a-/ > /-o-/ yuvarlaklaşmaları şunlardır:

Tablo 2.44. Söz içi /-a-/ > /-o-/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kongragu	ķongrov
2.	otağ	otov
3.	tat	tot

2.1.5.2. /a/ > /u/ yuvarlaklaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /a/ > /u/ yuvarlaklaşması söz başı 2, söz içi 10, söz sonu 1 olmak üzere toplam 13 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /a-/ > /u-/ yuvarlaklaşmaları şunlardır:

Tablo 2.45. Söz başı /a-/ > /u-/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	awçı	uvçu
2.	awla-	uvla-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-a-/ ~ /-u-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **bogaz** ~ **bog(uz)**: Boğaz (DLT: 99-101).
- DLT **buşak**: İçi sıkıntılı, mükedder (Oğuzlar ve uyanlarca) (DLT: 119) ~ DLT **buşuğ**: Can sıkıntısı (DLT: 119).
- DLT **kagur-** ~ **kugur-**: Kavurmak (DLT: 251-374).
- DLT **soğan** ~ **sogun**: Soğan (DLT: 526-527).
- DLT **tamar**: Damar (Oğuzca) (DLT: 567) ~ DLT **tamur**: Damar (DLT: 569).
- DLT **tat** ~ **tut**: Kılıç ve benzeri şeylerin üzerine çöken pas (DLT: 584-661).
- DLT **uzat-**: Uzatmak; geciktirmek (DLT: 706) ~ DLT **uzut-**: Uzatmak (DLT: 706).

Eski Türkçedeki söz içindeki “-a-” ünlüsü, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde yuvarlaklaşarak “-u-” ünlüsüne dönüşmüştür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-a-/ > /-u-/ yuvarlaklaşmaları şunlardır:

Tablo 2.46. Söz içi /-a-/ > /-u-/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çaruk	çuruk
2.	erkek takagu	erkek tavuğ
3.	kagun	huvan
4.	kagur-	ķuvur-
5.	san-	sun-
6.	takagu	tavuğ
7.	tavar	tuvar
8.	tawar	tuvar
9.	uçuzlan-	uçuzsun-
10.	ulat-	ulut-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-a/ ~ /-u/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **kurga-** ~ **kuru-**: Kurumak (DLT: 380-384).
- DLT **otra**: Orta; ortada, arada (DLT: 445) ~ DLT **otru**: Karşı; ön; ara, orta, ortasında (DLT: 445).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-a/ > /-u/ yuvarlaklaşması şöyledir:

Tablo 2.47. Söz sonu /-a/ > /-u/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kurga-	ķuru-

2.1.5.3. /a/ > /ü/ yuvarlaklaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /a/ > /ü/ yuvarlaklaşması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-a/ > /-ü/ yuvarlaklaşması şöyledir:

Tablo 2.48. Söz sonu /-a/ > /-ii/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	urga	ürgü

2.1.5.4. /e/ > /ö/ yuvarlaklaşması

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /e/ > /ö/ yuvarlaklaşması söz başı 1, söz içi 1 olmak üzere toplam 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz başı /e-/ ~ /ö-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **etmek (étmek)**: Yenecek ekmek (DLT: 203) ~ DLT **ötmek**: -Yenecek- ekmek (DLT: 468).
- DLT **ev**: Ev (Oğuzca) (DLT: 205) ~ DLT **öw**: Ev (DLT: 470).
- DLT **ew**: Ev (DLT: 205) ~ DLT **öw**: Ev (DLT: 470).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /e-/ > /ö-/ yuvarlaklaşması şöyledir:

Tablo 2.49. Söz başı /e-/ > /ö-/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	etmek	ötmek

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-e-/ > /-ö-/ yuvarlaklaşması şöyledir:

Tablo 2.50. Söz içi /-e-/ > /-ö-/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	küdhegü	küyöv

2.1.5.5. /e/ > /ü/ yuvarlaklaşması

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /e/ > /ü/ yuvarlaklaşmasının söz başı 4, söz içi 9, söz sonu 1 olmak üzere toplam 14 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz başı /e-/ ~ /ü-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **ev**: Ev (Oğuzca) (DLT: 205) ~ DLT **üv** ~ **üw**: Ev (DLT: 719).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /e-/ > /ü-/ yuvarlaklaşmaları şunlardır:

Tablo 2.51. Söz başı /e-/ > /ü-/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	edhlen-	üylen-
2.	ev	üy
3.	ew	üy
4.	ewlen-	üylen-

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /e-/ ~ /-ü-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **körüş-**: -Gözle- bakmak; güreşmek (DLT: 365-366) ~ DLT **küreş-**: Güreşmek; kürümekte yardım ve yarış etmek (DLT: 399-400).
- DLT **nelek** ~ **nelük**: Niçin, neden (DLT: 419).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /e-/ > /-ü-/ yuvarlaklaşmaları şunlardır:

Tablo 2.52. Söz içi /e-/ > /-ü-/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	küreş-	körüş-
2.	pürçek	bürçük
3.	pürçeklen-	bürçüklen-
4.	sefinç	süyünç
5.	sew-	süy-
6.	sewin-	süyün-
7.	sewün-	süyün-
8.	sewinç	süyünç
9.	sewtür-	süydür-

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz sonu /e/ ~ /-ü/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **telü**: Deli, çılgın; (Oğuzca) ahmak (DLT: 597) ~ DLT **telwe**: Deli (DLT: 597).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-e/ > /-ü/ yuvarlaklaşması şöyledir:

Tablo 2.53. Söz sonu /-e/ > /-ü/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ökse-	öksü-

2.1.5.6. /ı/ > /u/ yuvarlaklaşması

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ı/ > /u/ yuvarlaklaşmasının söz içi 75, söz sonu 30 olmak üzere toplam 105 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /-ı-/ ~ /-u-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **agız:** Ağız (DLT: 10) ~ DLT **aguz:** Ağız, memeli hayvanların doğurduğu zaman verdiği ilk süt (DLT: 13).
- DLT **boyın:** Boyun, tutamak (DLT: 105) ~ DLT **boyun:** Boyun (DLT: 105).
- DLT **bulıt:** Bulut (DLT: 115) ~ DLT **bulut:** Bulut (DLT: 116).
- DLT **kaygık** ~ **kayguk:** Kayık (DLT: 284).
- DLT **kapış-** ~ **kapuş-:** Kapişmak (DLT: 264-265).
- DLT **kaşık** ~ **kaşuk:** Kaşık (DLT: 277-278).
- DLT **korkıt-** ~ **korkut-:** Korkutmak (DLT: 347).
- DLT **kosık** ~ **kosuk:** Fındık (DLT: 348).
- DLT **kurış-:** Kuruşmak, kurmakta yardım ve yarış etmek (DLT: 382) ~ DLT **kuruş-:** Kurmakta yardım ve yarış etmek; her tarafı kurumak (DLT: 385).
- DLT **kurıt-:** Kurutmak (DLT: 382) ~ DLT **kurut-:** Kurutmak (DLT: 386).
- DLT **sawıl-:** Savulmak; -güneş- inmek (DLT: 499) ~ DLT **sawul-:** Bulunduğu halden ayrılmak, bir yana eğilmek, batmak; savulmak, gitmek (DLT: 500).
- DLT **sıbizğu** ~ **sıbuzgu:** Düdük, boru (DLT: 510).
- DLT **sır:** Kendisiyle Çin kâseleri cilâlanıp üzerine nakış yapılan macun; sır; ağustos böceğinin, kalem ve kaleme benzer şeylerin çıkardığı sesi anlatan bir kelime (DLT: 517) ~ DLT **sur sur:** Dudağın çıkardığı ses (DLT: 541).
- DLT **suvık** ~ **suvuk:** Sıvık, cıvık, sulu; durultularak akar haline getirilen her şey; ağaç ve kuyruk gibi şeylerin upuzun ve çırılçıplak kalmış hali (Kıpçakça) (DLT: 543).
- DLT **tamır:** Damar, sinir (DLT: 568) ~ DLT **tamur:** Damar (DLT: 569).

- DLT **tamçır-**: Damlamak, serpilmek (DLT: 567) ~ DLT **tamçur-**: Sepelemek (DLT: 567).
- DLT **tavuş** ~ **tawış** Duygu ve kımıldanma (DLT: 586-588).
- DLT **tawış** ~ **tawuş**: Duygu ve kımıldanma (DLT: 588-589).
- DLT **tokıl-** ~ **tokul-**: Döğölmek; dokunmak; (Oğuzca) adam döğölmek (DLT: 634-635).
- DLT **tokış**: Savaş, cenk (DLT: 634) ~ DLT **tokuş**: Savaş (DLT: 635).
- DLT **urış-** ~ **uruş-**: Vuruşmak (DLT: 696-699).
- DLT **yapış-**: Yapışmak (DLT: 745) ~ DLT **yapuş-**: Yapışmak (DLT: 746).
- DLT **yorık**: Akma, yürüme, gidiş, huy; Uz dili (DLT: 802-803) ~ DLT **yoruk**: Gidiş, huy (DLT: 804).
- DLT **yunçıt-** ~ **yunçut-**: İncitmek (DLT: 814-815).

Eski Türkçede söz içindeki “-ı-” ünlüsü, Karaçay-Malkar Türkçesinde yuvarlaklaşarak “-u-” ünlüsüne dönüşmüştür.

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ı-/ > /-u-/ yuvarlaklaşmaları şunlardır:

Tablo 2.54. Söz içi /-ı-/ > /-u-/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti’t-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	adhıĝ	ayuv
2.	ayıĝ	ayuv
3.	agıl	avul
4.	agır	avur
5.	agırlan-	avurlan-
6.	agırlık	avurluĝ
7.	agırlık	avurluĝ
8.	agiş	avuş
9.	agız	avuz
10.	agriĝ	avruv
11.	agıt-	avrut-
12.	arıĝla-	aruvla-
13.	arıĝ	aruv
14.	asıĝ	asuv

Tablo 2.54. (devamı)

15.	asığlığ	asuvluğ
16.	asığlığ	asuvluğ
17.	awın-	avun-
18.	aytığ	aytuv
19.	bagır	bavur
20.	bagırlan-	bavurlan-
21.	bagırsak	bavursak
22.	bağış	bağuş
23.	baldız	baltuz
24.	batığ	batuv
25.	boyın	boyun
26.	bulıt	bulut
27.	bulıtlan-	bulutlan-
28.	burış	buruş
29.	çalığ	çaluv
30.	ılığ	cıluv
31.	kamış	gamuş
32.	karaçı	karacuh
33.	kırguy	ķırguy
34.	kırkuy	ķırguy
35.	koltık	ķoltuķ
36.	korkıt-	ķorķut-
37.	korkıt-	ķorķuz-
38.	kosık	gosuk
39.	kurış-	ķuruş-
40.	kurıt-	ķurut-
41.	sagıl-	savul-
42.	saglık	savluğ
43.	sağım	savum
44.	satığ	satuv
45.	satığlık	satuvluğ

Tablo 2.54. (devamı)

46.	satıĝlık	satuvluĝ
47.	sawıl-	savul-
48.	sokım	soĝum
49.	sorış-	soruş-
50.	suvık	suvuĝ
51.	talıĝ	taluv
52.	tatıĝlan-	tatuvlan-
53.	tatıĝ	tatuv
54.	tatıĝlıĝ	tatuvlu
55.	tawış	tavuş
56.	tokıl-	toĝul-
57.	tokın-	toĝun-
58.	tokış	tuĝuř
59.	topık	tobuĝ
60.	udhit-	uyut-
61.	ulıt-	ulut-
62.	urış-	uruş-
63.	yag(ı)r	cavur
64.	yag(ı)rlıĝ	cavurluĝ
65.	yag(ı)rlıĝ	cavurluĝ
66.	yanıĝ	canuv
67.	yazıĝçı	cazuvcu
68.	yıldız	culduz
69.	yıldız	culduz
70.	yılıĝ	cıluv
71.	yımirtga	cumurtha
72.	yımirtga	cumurtha
73.	yorık	coruĝ
74.	yunçıĝ	cunçuv
75.	yunçıt-	cunçut-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ı/ ~ /-u/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **karşı**: Hakan sarayı, köşk; karşı, zıt; iki bey arasındaki uyumsuzluk (DLT: 273) ~ DLT **karşu**: Karşı (DLT: 274).
- DLT **kırı**- ~ **kuru**:- Kurumak (DLT: 381-384).
- DLT **tolı**: Gökten yağın dolu (DLT: 637) ~ DLT **tolu**: Dolu, boş olmıyan (DLT: 637).
- DLT **udhı**- ~ **udhu**:- Uyumak (DLT: 684-685).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ı/ > /-u/ yuvarlaklaşmaları şunlardır:

Tablo 2.55. Söz sonu /-ı/ > /-u/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	agrı-	avru-
2.	awçı	uvçu
3.	çamı	cabu
4.	kodı	ķodu
5.	konşı	honşu
6.	konşı	ķonşu
7.	korı-	ķoru-
8.	koruğçı	ķoruvçu
9.	koşnı	honşu
10.	koşnı	ķonşu
11.	kudhı	huyu
12.	kudhı	ķuyu
13.	kırı-	ķuru-
14.	kuzı	ķozu
15.	kuzı-	ķozu-
16.	okı-	oķu-
17.	sagrı	savru
18.	sogı-	suvu-
19.	suwsı-	suvsu-
20.	tapı	tabu
21.	tatığlığ	tatuvlu

Tablo 2.55. (devamı)

22.	tatlığ	tatuvlu
23.	toklı	toklu
24.	tolı	tolu
25.	udhı-	uyu-
26.	ulı-	ulu-
27.	yağlığ	cavlu
28.	yazığçı	cazuvcu
29.	yumuşçı	cumuşçu
30.	yunçı-	çunçu-

2.1.5.7. /ı/ > /ü/ yuvarlaklaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ı/ > /ü/ yuvarlaklaşması söz içi 1, söz sonu 1 olmak üzere toplam 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ı/ > /-ü-/ yuvarlaklaşması şöyledir:

Tablo 2.56. Söz içi /-ı/ > /-ü-/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	yorıt-	cürüt-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ı/ > /-ü/ yuvarlaklaşması şöyledir:

Tablo 2.57. Söz sonu /-ı/ > /-ü/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	yori-	cürü-

2.1.5.8. /i/ > /u/ yuvarlaklaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /i/ > /u/ yuvarlaklaşmasının 2 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-i/ > /-u/ yuvarlaklaşmaları şunlardır:

Tablo 2.58. Söz sonu /-i/ > /-u/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ügi	uku
2.	ühi	uku

2.1.5.9. /i/ > /ü/ yuvarlaklaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /i/ > /ü/ yuvarlaklaşmasının söz içi 13, söz sonu 5 olmak üzere toplam 18 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-i-/ ~ /-ü-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **bekit-** ~ **beküt-**: Pekitmek, sağlamlaştırmak (DLT: 80-81).
- DLT **erit-** ~ **erüt-**: Eritmek (DLT: 190-194).
- DLT **etik:** Pabuç, mest (DLT: 202) ~ DLT **etük:** Pabuç, edik (DLT: 204).
- DLT **kertik:** Ekmek ve ekmeğe benzer şeylerin sayısını bilmek için bir ağaçta yapılan kertik, çetele (DLT: 304) ~ DLT **kertük:** Ağaçta açılan kertik (DLT: 305).
- DLT **kiçik:** Küçük; küçüklük (DLT: 328) ~ DLT **kiçük:** Küçük (DLT: 328).
- DLT **nelik:** Niçin (DLT: 419) ~ DLT **nelük:** Niçin, neden (DLT: 419).
- DLT **semiz** ~ **semüz:** Semiz (DLT: 504-505).
- DLT **sewin-** ~ **sewün-**: Sevinmek (DLT: 508-509).
- DLT **sinğir-**: Sindirmek, emdirmek (DLT: 524) ~ DLT **sinğür-**: Yutmak, hazmetmek (DLT: 524).
- DLT **sürkile-** ~ **sürküle-**: Koğalamak, sürmek; koğalayıp sürerek üzerine saldırmak (DLT: 551).
- DLT **tiz-**: Dizmek (DLT: 628) ~ DLT **tüz-**: Düzmek, düzeltmek (DLT: 680).
- DLT **üçgil** ~ **üçgül:** Müselles, üçgen, üç köşeli şey (DLT: 707).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-i-/ > /-ü-/ yuvarlaklaşmaları şunlardır:

Tablo 2.59. Söz içi /-i-/ > /-ü-/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	biltür-	büldür-
2.	keliş	kelüv
3.	külsir-	külümsüre-
4.	ökil	ökül
5.	sefinç	süyünç
6.	sewin-	süyün-
7.	sewinç	süyünç
8.	tilki	tülkü
9.	tilkü	tülkü
10.	tilkülen-	tülkülen-
11.	törtgil	törtgül
12.	üçgil	üçgül
13.	üçgil	üçkül

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-i/ ~ /-ü/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **eri-** ~ DLT **erü-**: Erimek (DLT: 189-193).
- DLT **tilki** ~ **tilkü**: Tilki (DLT: 623-624).
- DLT **üşi-**: Soğuktan üşümek (DLT: 718) ~ DLT **üşü-**: Üşümek (DLT: 718).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-i/ > /-ü/ yuvarlaklaşmaları şunlardır:

Tablo 2.60. Söz sonu /-i/ > /-ü/ yuvarlaklaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	böri	börü
2.	küçliğ	küçlü
3.	tilki	tülkü
4.	üşi-	üşü-
5.	yüli-	cülü-

2.1.6. Ünlü düzleşmesi

Ünlü düzleşmesi, yuvarlak ünlülerden /o/, /ö/, /u/, /ü/'nün, düz ünlüler /a/, /e/, /ı/, /i/'ye dönüşmesidir.

Türk dili tarihinde seyrek olarak görülen ünlü düzleşmesi, Göktürk ve Uygur yazı dillerinden sonra bazı sözlerin ikinci açık hecelerindeki yuvarlak ünlülerin düzleşmesi olarak görülür: törü > töre. Ünlü düzleşmesi, bazı aykırılışmalar olarak da görülür: büre > pire, büt- > bit- vb. Çeşitli ses etkileriyle ve genellikle Türkçeye geçmiş yabancı sözlerde, ilk hecedeki yuvarlak bir ünlünün düzleşmesi olarak da görülür: pondiko > funduk > findık, fustuk > fistık, furnis > firun > fırın, fursat > fırsat, vutsi > fuci > fıçı, fortuna > furtuna > fırtına, süvari > sivari, münasip > minasip, yumurtga > yımırta, muhtar > mıhdar vb. (Karaağaç, 2021: 98).

2.1.6.1. /o/ > /a/ düzleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /o/ > /a/ düzleşmesi 3 örnekte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-o-/ > /-a-/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.61. Söz içi /-o-/ > /-a-/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sekiz on	seksan
2.	tokuz on	tohsan
3.	tokuz on	toqsan

2.1.6.2. /o/ > /e/ düzleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /o/ > /e/ düzleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-o-/ > /-e-/ düzleşmesi şöyledir:

Tablo 2.62. Söz içi /-o-/ > /-e-/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sekiz on	seksen

2.1.6.3. /u/ > /a/ düzleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /u/ > /a/ düzleşmesinin söz içi 29, söz sonu 5 olmak üzere toplam 34 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-u-/ ~ /-a-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **bogaz** ~ **bog(uz)**: Boğaz (DLT: 99-101).
- DLT **buşak**: İçi sıkıntılı, mükedder (Oğuzlar ve uyanlarca) (DLT: 119) ~ DLT **buşuğ**: Can sıkıntısı (DLT: 119).
- DLT **kagur-** ~ **kugur-**: Kavurmak (DLT: 251-374).
- DLT **soğan** ~ **sogun**: Soğan (DLT: 526-527).
- DLT **tamar**: Damar (Oğuzca) (DLT: 567) ~ DLT **tamur**: Damar (DLT: 569).
- DLT **tat** ~ **tut**: Kılıç ve benzeri şeylerin üzerine çöken pas (DLT: 584-661).
- DLT **uzat-**: Uzatmak; geciktirmek (DLT: 706) ~ DLT **uzut-**: Uzatmak (DLT: 706).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-u-/ > /-a-/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.63. Söz içi /-u-/ > /-a-/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bodhuğ	boyav
2.	bodug	boyav
3.	bog(uz)	boğaz
4.	kagun	huvan
5.	kağ kuğ ét-	kah-kah et-
6.	kağ kuğ ét-	kağ-kağ et-
7.	kısır-	kışar-
8.	konuk	konak
9.	konukla-	konakla-
10.	konukluk	konaklık
11.	kopur-	qobar-

Tablo 2.63. (devamı)

12.	korkluk	ķorķak
13.	kotur-	ķotar-
14.	kulun	ķulan
15.	monçuk	minçak
16.	onğul-	ongay-
17.	sogun	sohan
18.	soruğ	surav
19.	temürkaznğuk	temirķazak
20.	temürkazuk	temirķazak
21.	toksun	tohsan
22.	toksun	toķsan
23.	tolun ay	tolğan ay
24.	udhug	uyav
25.	udhun-	uyan-
26.	uwul-	uval-
27.	uzut-	uzart-
28.	uzut-	uzat-
29.	uzut-	uzayt-

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz sonu /-u/ ~ /-a/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **kurga-** ~ **kuru-**: Kurumak (DLT: 380-384).
- DLT **otra**: Orta; ortada, arada (DLT: 445) ~ DLT **otru**: Karşı; ön; ara, orta, ortasında (DLT: 445).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-u/ > /-a/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.64. Söz sonu /-u/ > /-a/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	baldu	balta
2.	bodhu-	boya-

Tablo 2.64. (devamı)

3.	künortu	künorta
4.	ortu	orta
5.	otru	orta

2.1.6.4. /u/ > /ı/ düzleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /u/ > /ı/ düzleşmesinin söz içi 117, söz sonu 23 olmak üzere toplam 140 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-u-/ ~ /-ı-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **agız**: Ağız (DLT: 10) ~ DLT **aguz**: Ağız, memeli hayvanların doğurduğu zaman verdiği ilk süt (DLT: 13).
- DLT **boyın**: Boyun, tutamak (DLT: 105) ~ DLT **boyun**: Boyun (DLT: 105).
- DLT **bulıt**: Bulut (DLT: 115) ~ DLT **bulut**: Bulut (DLT: 116).
- DLT **kaygık** ~ **kayguk**: Kayık (DLT: 284).
- DLT **kapış-** ~ **kapuş-**: Kapişmak (DLT: 264-265).
- DLT **kaşık** ~ **kaşuk**: Kaşık (DLT: 277-278).
- DLT **korkıt-** ~ **korkut-**: Korkutmak (DLT: 347).
- DLT **kosık** ~ **kosuk**: Fındık (DLT: 348).
- DLT **kurış-**: Kuruşmak, kurmakta yardım ve yarış etmek (DLT: 382) ~ DLT **kuruş-**: Kurmakta yardım ve yarış etmek; her tarafı kurumak (DLT: 385).
- DLT **kurıt-**: Kurutmak (DLT: 382) ~ DLT **kurut-**: Kurutmak (DLT: 386).
- DLT **sawıl-**: Savulmak; -güneş- inmek (DLT: 499) ~ DLT **sawul-**: Bulunduğu halden ayrılmak, bir yana eğilmek, batmak; savulmak, gitmek (DLT: 500).
- DLT **sıbizğu** ~ **sibuzgu**: Düdük, boru (DLT: 510).
- DLT **sır**: Kendisiyle Çin kâseleri cilâlanıp üzerine nakış yapılan macun; sır; ağustos böceğinin, kalem ve kaleme benzer şeylerin çıkardığı sesi anlatan bir kelime (DLT: 517) ~ DLT **sur sur**: Dudağın çıkardığı ses (DLT: 541).
- DLT **suvık** ~ **suvuk**: Sıvık, cıvık, sulu; durultularak akar haline getirilen her şey; ağaç ve kuyruk gibi şeylerin upuzun ve çırılçıplak kalmış hali (Kıpçakça) (DLT: 543).
- DLT **tamır**: Damar, sinir (DLT: 568) ~ DLT **tamur**: Damar (DLT: 569).
- DLT **tamçır-**: Damlamak, serpmek (DLT: 567) ~ DLT **tamçur-**: Sepelemek (DLT: 567).

- DLT **tavuş** ~ **tawış**: Duygu ve kımıldanma (DLT: 586-588).
- DLT **tawış** ~ **tawuş**: Duygu ve kımıldanma (DLT: 588-589).
- DLT **tokıl-** ~ **tokul-**: Döğölmek; dokunmak; (Oğuzca) adam döğölmek (DLT: 634-635).
- DLT **tokış**: Savaş, cenk (DLT: 634) ~ DLT **tokuş**: Savaş (DLT: 635).
- DLT **urış-** ~ **uruş-**: Vuruşmak (DLT: 696-699).
- DLT **yapiş-**: Yapışmak (DLT: 745) ~ DLT **yapuş-**: Yapışmak (DLT: 746).
- DLT **yorık**: Akma, yürüme, gidiş, huy; Uz dili (DLT: 802-803) ~ DLT **yoruk**: Gidiş, huy (DLT: 804).
- DLT **yunçit-** ~ **yunçut-**: İncitmek (DLT: 814-815).

Eski Türkçedeki söz içi yuvarlak “-u-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde düzleşerek “-ı-” sesine dönüşmüştür.

Dîvânü Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-u-/ > /-ı-/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.65. Söz içi /-u-/ > /-ı-/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânü Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	açuk	açık
2.	açtur-	açdır-
3.	adhuk	ayık
4.	altun	altın
5.	altur-	aldır-
6.	anğduz	andız
7.	artuç	ardış
8.	artuk	artık
9.	artur-	artdır-
10.	arukla-	arıkla-
11.	arukluk	arıklık
12.	arukluk	arıklık
13.	astur-	asdır-
14.	aşrul-	aşırıl-
15.	aşuk	aşık
16.	aytur-	aytdır-

Tablo 2.65. (devamı)

17.	azuk	azık
18.	bakur-	bakdır-
19.	bartur-	bardır-
20.	bastur-	basdır-
21.	bayu-	bayık-
22.	burun	bırın
23.	burun	bırın
24.	buşak	mışav
25.	çaktur-	çakdır-
26.	çaltur-	çaldır-
27.	çantur-	candır-
28.	çaptur-	çabdır-
29.	çaptur-	çapdır-
30.	çaruk	çarık
31.	çaruklan-	carıklan-
32.	çulkuy	çılkıy
33.	çulkuy	çılkıy
34.	çunğ	çing
35.	ıdhuk	ıyık
36.	kaçur-	kaçır-
37.	kadhgur-	kaygır-
38.	kaktur-	kakdır-
39.	kaltur-	kaldır-
40.	kançuk	kançık
41.	kandur-	kandır-
42.	kantur-	kandır-
43.	kapuş-	kabış-
44.	kapul-	kabil-
45.	kaşuk	kaşık
46.	kattur-	katdır-
47.	katun	katın

Tablo 2.65. (devamı)

48.	kayguk	ķayık
49.	kaygur-	ķayğır-
50.	kaznğuk	ķazık
51.	kazunğuk	ķazık
52.	kazuk	ķazık
53.	kıçur-	ķıcıra-
54.	kıçur-	ķıçır-
55.	kırguy	ķırgıy
56.	kırkuy	ķırgıy
57.	kırtur-	ķırdır-
58.	kırık	ķırık
59.	konukluk	ķonaklık
60.	kotrul-	ķotarıl-
61.	kulabuz	ķılavuz
62.	kulavuz	ķılavuz
63.	kut	ķıt
64.	kutal-	ķıtal-
65.	munda	mında
66.	mungadh-	mingay-
67.	saçtur-	çaçdır-
68.	saltur-	saldır-
69.	samursak	sarımsah
70.	sarkur-	sarķdır-
71.	sarmusak	sarımsah
72.	sattur-	satdır-
73.	sıbuzgu	sıbızgı
74.	sıgun	sıgın
75.	sıktur-	sıķdır-
76.	sınğuk	sınıķ
77.	sınuk	sınıķ
78.	sızgur-	sızğır-

Tablo 2.65. (devamı)

79.	subıla-	zıbırıla-
80.	sur sur	zır
81.	sur sur	zır
82.	sur sur	zır-zır
83.	sur sur	zır-zır
84.	şutı	şıtı
85.	taktur-	tağdır-
86.	taltur-	taldır-
87.	tañçur-	tañçıla-
88.	tamdur-	tamdır-
89.	tamtur-	tamdır-
90.	tamur	tamır
91.	tamuz-	tamız-
92.	tanuk	tanık
93.	tanul-	tanıl-
94.	tanuş-	tanış-
95.	tanut-	tanıt-
96.	tapluk	tablık
97.	tapul-	tabıl-
98.	tatur-	tatdır-
99.	taytur-	taydır-
100.	temürkaznğuk	temirkazık
101.	temürkazuk	temirkazık
102.	tıktur-	tığdır-
103.	tındur-	tındır-
104.	tunçı-	tınçı-
105.	yandur-	candır-
106.	yapul-	cabıl-
107.	yapurgak	çapırak
108.	yapuş-	cabış-
109.	yaruk	carık

Tablo 2.65. (devamı)

110. yarukluk	carıklık
111. yarukluk	carıklık
112. yastuk	castık
113. yaşur-	caşır-
114. yatgur-	catdır-
115. yattur-	catdır-
116. yaztur-	cazdır-
117. yazuk	cazık

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-u/ ~ /-ı/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **karşı**: Hakan sarayı, köşk; karşı, zıt; iki bey arasındaki uyumsuzluk (DLT: 273) ~ DLT **karşu**: Karşı (DLT: 274).
- DLT **kurı-** ~ **kuru-**: Kurumak (DLT: 381-384).
- DLT **tolı**: Gökten yağın dolu (DLT: 637) ~ DLT **tolu**: Dolu, boş olmıyan (DLT: 637).
- DLT **udhı-** ~ **udhu-**: Uyumak (DLT: 684-685).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-u/ > /-ı/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.66. Söz sonu /-u/ > /-ı/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	argu	arğı
2.	argu	arķı
3.	aşu	aşı
4.	ayru	ayrı
5.	borguy	birğı
6.	çaңçu	çaңçı
7.	kadgu	ķayğı
8.	kadhgu	ķayğı
9.	karāŋgu	ķarangı
10.	karāŋku	ķarangı
11.	karşu	ķarşı

Tablo 2.66. (devamı)

12.	sıbizğu	sıbizğı
13.	sıbuızgu	sıbizğı
14.	talku	talkı
15.	tanu-	tanı-
16.	taru-	tarı-
17.	taşu-	taşı-
18.	yabaku	cabağı
19.	yanu-	canı-
20.	yartu	cartı
21.	yaru-	carı-
22.	yokaru	oğarı
23.	yukaru	oğarı

2.1.6.5. /u/ > /i/ düzleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /u/ > /i/ düzleşmesi 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-u-/ > /-i-/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.67. Söz içi /-u-/ > /-i-/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	artuç	artış
2.	pışur-	bişir-

2.1.6.6. /ü/ > /a/ düzleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ü/ > /a/ düzleşmesi 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ü-/ > /-a-/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.68. Söz içi /-ü-/ > /-a-/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	seksün	seksan
2.	süpür-	sıphar-

2.1.6.7. /ü/ > /e/ düzleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ü/ > /e/ düzleşmesinin söz içi 16, söz sonu 4 olmak üzere toplam 20 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ü-/ ~ /-e-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **körüş-**: -Gözle- bakmak; güreşmek (DLT: 365-366) ~ DLT **küreş-**: Güreşmek; kürümekte yardım ve yarış etmek (DLT: 399-400).
- DLT **nelek** ~ **nelük**: Niçin, neden (DLT: 419).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ü-/ > /-e-/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.69. Söz içi /-ü-/ > /-e-/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	büklün-	büklen-
2.	kéngüt-	kengert-
3.	kinğür-	kenger-
4.	köpçük	köbcek
5.	köpçük	köpçek
6.	körüş	küreş
7.	körüş-	küreş-
8.	ölüt	ölet
9.	örgüç	örkeç
10.	örküç	örkeç
11.	seksün	seksen
12.	süngük	süyek
13.	sürküle-	sürkel-
14.	tüpüle-	töbele-

Tablo 2.69. (devamı)

15.	türlün-	türlen-
16.	tüzül-	tüzel-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ü/ ~ /-e/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **telü:** Deli, çılgın; (Oğuzca) ahmak (DLT: 597) ~ DLT **telwe:** Deli (DLT: 597).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ü/ > /-e/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.70. Söz sonu /-ü/ > /-e/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	semüz	seme
2.	törü	töre
3.	tüpü	töbe
4.	tüpü	töppe

2.1.6.8. /ü/ > /ı/ düzleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ü/ > /ı/ düzleşmesi 3 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ü-/ > /-ı-/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.71. Söz içi /-ü-/ > /-ı-/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	süpür-	sıphar-
2.	süpür-	sıpır-
3.	süpür-	sıpır-

2.1.6.9. /ü/ > /i/ düzleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ü/ > /i/ düzleşmesinin söz başı 3, söz içi 60, söz sonu 25 olmak üzere toplam 88 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ü-/ > /i-/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.72. Söz başı /ü-/ > /i-/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ülker	ilker
2.	ütüğ	itüv
3.	ütük	itüv

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ü-/ ~ /-i-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **bekit-** ~ **beküt-**: Pekitmek, sağlamlaştırmak (DLT: 80-81).
- DLT **erit-** ~ **erüt-**: Eritmek (DLT: 190-194).
- DLT **etik:** Pabuç, mest (DLT: 202) ~ DLT **etük:** Pabuç, edik (DLT: 204).
- DLT **kertik:** Ekmek ve ekmeğe benzer şeylerin sayısını bilmek için bir ağaçta yapılan kertik, çetele (DLT: 304) ~ DLT **kertük:** Ağaçta açılan kertik (DLT: 305).
- DLT **kiçik:** Küçük; küçüklük (DLT: 328) ~ DLT **kiçük:** Küçük (DLT: 328).
- DLT **nelik:** Niçin (DLT: 419) ~ DLT **nelük:** Niçin, neden (DLT: 419).
- DLT **semiz** ~ **semüz:** Semiz (DLT: 504-505).
- DLT **sewin-** ~ **sewün-**: Sevinmek (DLT: 508-509).
- DLT **sinğir-**: Sindirmek, emdirmek (DLT: 524) ~ DLT **sinğür-**: Yutmak, hazmetmek (DLT: 524).
- DLT **sürkile-** ~ **sürküle-**: Koğalamak, sürmek; koğalayıp sürerek üzerine saldırmak (DLT: 551).
- DLT **tüz-**: Dizmek (DLT: 628) ~ DLT **tüz-**: Düzmek, düzeltmek (DLT: 680).
- DLT **üçgil** ~ **üçgül:** Müselles, üçgen, üç köşeli şey (DLT: 707).

Eski Türkçedeki söz içi yuvarlak “-ü-” ünlüsü, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde düzleşerek “-i-” ünlüsüne dönüşmüştür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ü-/ > /-i-/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.73. Söz içi /-ü-/ > /-i-/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bedük	biyik
2.	bedhük	biyik
3.	beküt-	begit-
4.	belgülüğ	belgili
5.	bilezük	bilezik
6.	büt-	bit-
7.	çektür-	çekdir-
8.	çekürge	çengirtke
9.	emüz-	emiz-
10.	enükle-	enikle-
11.	erüt-	erit-
12.	erük	erik
13.	erüş-	eriş-
14.	esgürük	esirik
15.	esgürük	esirik
16.	esürt-	esirt-
17.	eşük	eşik
18.	etük	etik
19.	içtür-	içir-
20.	içür-	içir-
21.	keldür-	keltir-
22.	keltür-	keltir-
23.	kemür-	kemir-
24.	kertük	kertik
25.	kertür-	kerdir-
26.	kesgü	kesgiç
27.	kesgü	keskiç
28.	kestür-	kesdir-
29.	kirtüle-	kertile-
30.	mün-	min-

Tablo 2.73. (devamı)

31.	mündür-	mindir-
32.	mündür-	mindir-
33.	neçük	neçik
34.	semüz	semiz
35.	sidhtür-	siydir-
36.	sittür-	siydir-
37.	sidhük	siydik
38.	sidük	siydik
39.	singdür-	singdir-
40.	singür-	singir-
41.	süprül-	sibiril-
42.	süprül-	sibiril-
43.	süpür-	sibir-
44.	süpür-	sibir-
45.	süpürgü	sibirkki
46.	süpürgü	sibirkki
47.	süpürgü	sibirtgi
48.	süpürgü	sibirtgi
49.	süpürgü	sibirtki
50.	süpürgü	sibirtki
51.	şeştür-	şeşdir-
52.	tegür-	tiyir-
53.	temür	temir
54.	temürçi	temirçi
55.	temürkaznğuk	temirkazak
56.	temürkaznğuk	temirkazık
57.	temürkazuk	temirkazak
58.	temürkazuk	temirkazık
59.	tirgür-	tirikdir-
60.	tüz-	tiz-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ü/ ~ /-i/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **eri-** ~ DLT **erü-**: Erimek (DLT: 189-193).
- DLT **tilki** ~ **tilkü**: Tilki (DLT: 623-624).
- DLT **üşü-**: Soğuktan üşümek (DLT: 718) ~ DLT **üşü-**: Üşümek (DLT: 718).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ü/ > /-i/ düzleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.74. Söz sonu /-ü/ > /-i/ düzleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bekü-	begi-
2.	belgü	belgi
3.	belgölüg	belgili
4.	bérgü	bergi
5.	berü	beri
6.	eçkü	eçki
7.	edhgü	igi
8.	edhgü	iyi
9.	erü-	eri-
10.	içegü	içegi
11.	içkü	içgi
12.	içkü	içki
13.	keleçü	keleçi
14.	kerü	keri
15.	kiçük	kiçi
16.	kirtü	kerti
17.	kirü	keri
18.	menğgü	mingi
19.	süpürgü	sibirkki
20.	süpürgü	sibirtgi
21.	süpürgü	sibirtki
22.	telü	teli
23.	yerçü	çerçi

Tablo 2.74. (devamı)

24.	yincü	inci
25.	yinçu	inci

2.1.7. Ünlü düşmesi

Sözcüklere çekim ve yapım eklerinin gelmesi ve birleşik sözcüklerin yapımı sırasında bir ünlünün kaybolmasına ünlü düşmesi denir (Hengirmen, 2015: 74).

Söz başında, içinde veya sonunda /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlülerinden birinin düşmesi şeklinde gerçekleşir.

Ses düşmesi (chute) genellikle kelimeyi kısaltır. Bir sesli düşmesi ise aynı zamanda bir hece düşmesi, dolayısıyla ona bağlı birkaç sesdeşin başka hecelere mal olması demek olur (Banguoğlu, 2020: 58).

Hece sayısı ikiye aşan sözlerde, orta heceye ait sesli harfin düşmesi: (devirik yerine) devrik, (süpürüntü yerine) süprüntü, (alınım yerine) alnım, (kıvrık yerine) kıvrık, (hepsi yerine) hepsi denmesi gibi (Bilgegil, 2014: 270).

Türkçede çok sayıda kök ve gövde, hem çekim hem de yapım eklerinin bir bölümünden önce ikinci veya son hecedeki ünlülerini yitirebilmektedir. Bunların büyük bir bölümü ikinci hecedeki dar ünlüyle ilgilidir: burun > burnu, kavuş- > kavşak (Demir ve Yılmaz, 2021: 148-149).

Türkçe kökenli veya alıntı bazı sözcüklerde dağınık olarak ünlü düşmesine rastlanabilir: Far. mumiya > mumya, isicek > sıcak, ısıtma > sıtma, umutlu > mutlu vb. (Demir ve Yılmaz, 2021: 165).

2.1.7.1. /a/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /a/ > /ø/ düşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-a/ ~ /-ø/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **koş**: Çift, çifte; her hangi bir şeyin çifti, eşi (Arguca) (DLT: 348) ~ DLT **koşa**: Çift (DLT: 348).
- DLT **san-**: Saymak; sayılmak; sanmak (DLT: 487) ~ DLT **sana-**: Saymak (DLT: 487).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-a/ > /-ø/ düşmesi şöyledir:

Tablo 2.75. Söz sonu /-a/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	koşa	koş

2.1.7.2. /e/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /e/ > /ø/ düşmesi söz içi 1, söz sonu 5 olmak üzere toplam 6 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-e-/ > /-ø-/ düşmesi şöyledir:

Tablo 2.76. Söz içi /-e-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tegirmen	tirmen

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-e/ ~ /-ø/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **kölige**: Koyu gölge (DLT: 358) ~ DLT **kölik**: Gölge (DLT: 359).
- DLT **tör**: Evin veya odanın en iyi, en önemli yeri, sediri; toz (DLT: 645-646) ~ DLT **töre**: Evin en önemli yeri ve sediri (DLT: 646).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-e/ > /-ø/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.77. Söz sonu /-e/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sürkile-	sürkel-
2.	sürküle-	sürkel-
3.	töre	tör
4.	tütet-	tüt-
5.	üze	üs

2.1.7.3. /ı/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ı/ > /ø/ düşmesi söz içi 13, söz sonu 3 olmak üzere toplam 16 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ı-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **kılık** ~ **kılık**: Huy, gidiş (DLT: 314-315).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ı-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.78. Söz içi /-ı-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	arıt-	art-
2.	ayıt-	ayt-
3.	kamıçak	kamjak
4.	karındaş	karnaş
5.	satıgılık	satlık
6.	tariğlağ	tarlav
7.	tatıgılığ	tatlı
8.	tokımak	toqmaq
9.	torığat	torat
10.	turıga	torgay
11.	uyadsılık	uyatlı
12.	yagıla-	cavla-
13.	yorıga	corga

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ı/ ~ /-ø/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **kaz-**: Kazmak, at haşarılانarak ve çamışlanarak ayağıyla yeri kazmak; kazılmak (DLT: 287) ~ DLT **kazı-**: Kazmak ve eşmek, deşmek; kazımak (DLT: 287).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ı/ > /-ø/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.79. Söz sonu /-ı/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çuğı	çuv
2.	kazı-	kaz-
3.	koy yılı	koy cıl

2.1.7.4. /i/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /i/ > /ø/ düşmesinin söz içi 6, söz sonu 5 olmak üzere toplam 11 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-i-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **sekiz on ~ seksün**: Sayıda seksen (DLT: 503-504).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-i-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.80. Söz içi /-i-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bile	bla
2.	birle	bla
3.	sekiz on	seksan
4.	sekiz on	seksen
5.	sürkile-	sürke-
6.	yüligü	cülgüç

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-i/ > /-ø/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.81. Söz sonu /-i/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kepi-	keb-
2.	kepi-	kep-
3.	sézik-	sez-
4.	terkin	terk
5.	tütit-	tüt-

2.1.7.5. /u/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /u/ > /ø/ düşmesinin söz içi 8, söz sonu 13 olmak üzere toplam 21 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-u-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

➤ DLT **kaznğuk ~ kazunğuk**: Kazık (DLT: 288).

➤ DLT **toksun ~ tokuz on**: Sayıda doksan (DLT: 635-636).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-u-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.82. Söz içi /-u-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kazunğuk	ķazıķ
2.	kurugjin	ķorgaşın
3.	kurugjin	ķorgaşın
4.	şamuşa	şamşak
5.	tamulı	damlı
6.	tokuz on	tohsan
7.	tokuz on	toķsan
8.	yapurgak	çaprak

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-u/ ~ /-ø/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **yokar ~ yokaru**: Yukarı (DLT: 798-809).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-u/ > /-ø/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.83. Söz sonu /-u/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	buzagu	buzov
2.	erkek takagu	erkek tavuķ
3.	kıragu	ķırav
4.	konğragu	ķongrav
5.	konğragu	ķongrov
6.	kugu	ķuv
7.	onğuk-	ong-
8.	takagu	tavuķ
9.	talagu	talav
10.	toruğ	tor

Tablo 2.83. (devamı)

11.	yokaru	cohar
12.	yukaru	cohar
13.	yonu-	con-

2.1.7.6. /ü/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ü/ > /ø/ düşmesi söz içi 2, söz sonu 4 olmak üzere toplam 6 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ü-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **közngü** ~ **közünğü**: Ayna (DLT: 371-372).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ü-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.84. Söz içi /-ü-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	közünğü	küzgü
2.	sürküle-	sürke-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ü/ ~ /-ø/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **tiregü**: Direk, kendisine bir şey dayanılan ve kendisiyle bir şey durdurulan her nesne, direcen ve buna benzer şeyler (DLT: 624-625) ~ DLT **tirek**: Direk; kavak (DLT: 625).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ü/ > /-ø/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.85. Söz sonu /-ü/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kinğü-	keng-
2.	küdhegü	küyöv
3.	tiregü	tirev
4.	töngül-	döng-

2.1.8. Ünlü türemesi

Söz başında, içinde veya sonunda çeşitli nedenlerle /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlülerinden birinin ortaya çıkmasına “ünlü türemesi” denir.

Türkçenin yapısal özelliği olarak söz başında ve sonunda bulunamayan ünsüzler veya ünsüz çiftleri vardır. Bu tür ünsüz veya ünsüz çiftlerini barındıran kopya sözcükler, Türkçeye uyarlanmaktadır. Uyarlama süreçlerinin bir sonucu da ünlü türemesidir (Demir ve Yılmaz, 2021: 163).

Türkçe kelimelerde ön seste akıcı sesdeşler bulunmaz. Yabancı kelimelerde rastlanan bu ön sesi gidermek için dilimiz bir dar sesli türetegelmiştir: Urum, Urus, Urfa < Ruhā, İriza, İrecep, ırakı, ıraf, uruba < roba, l ve n sesleriyle daha nadir: ilimon, ileş, ilâzım, inefes, inar (Banguoğlu, 2020: 66).

Türkçe kelimelerde bir başka sesli türemesine bazı berkitme ve küçültme sıfatlarında rastlanır: sap sağlam > sapasağlam, düpedüz, güpegündüz, çepeçevre, yapayalnız, darcık > daracık, azacık, biricik gibi (Banguoğlu, 2020: 66).

2.1.8.1. /ø/ > /a/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /a/ türemesinin söz içi 7, söz sonu 11 olmak üzere toplam 18 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-a-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.86. Söz içi /-ø-/ > /-a-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çum-	çomal-
2.	kotrul-	ķotarıl-
3.	kurugjin	ķorğaşın
4.	kurugjin	ķorğaşın
5.	taşra	tışharı
6.	todh-	toğay-
7.	toy-	toğay-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ø/ ~ /-a/ nöbetleşmeleri şunlardır:

➤ DLT **koş**: Çift, çifte; her hangi bir şeyin çifti, eşi (Arguca) (DLT: 348) ~ DLT **koşa**: Çift (DLT: 348).

➤ DLT **san-**: Saymak; sayılmak; sanmak (DLT: 487) ~ DLT **sana-**: Saymak (DLT: 487).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-a/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.87. Söz sonu /-ø/ > /-a/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	dakı	dağı da
2.	kıçur-	kıcıra-
3.	koç	goça
4.	san-	sana-
5.	sor-	sura-
6.	takı	dağı da
7.	tamçır-	tamçıla-
8.	tamçur-	tamçıla-
9.	uz	usta
10.	yalın-	calanla-
11.	yuga	cukama

2.1.8.2. /ø/ > /e/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /e/ türemesinin söz içi 4, söz sonu 5 olmak üzere toplam 9 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-e-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.88. Söz içi /-ø-/ > /-e-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	içre	içgeri
2.	köz	köse
3.	tekne	tegene

Tablo 2.88. (devamı)

4.	yetigen	ceticegen

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ø/ ~ /-e/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **kölige**: Koyu gölge (DLT: 358) ~ DLT **kölik**: Gölge (DLT: 359).
- DLT **tör**: Evin veya odanın en iyi, en önemli yeri, sediri; toz (DLT: 645-646) ~ DLT **töre**: Evin en önemli yeri ve sediri (DLT: 646).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-e/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.89. Söz sonu /-ø/ > /-e/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kişe-	kişenle-
2.	kölik	kölekge
3.	kölik	kölekke
4.	külsir-	külümsüre-
5.	tüt(ü)n-	tütünle-

2.1.8.3. /ø/ > /ı/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /ı/ türemesinin söz içi 22, söz sonu 3 olmak üzere toplam 25 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-ı-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **kılık** ~ **kılık**: Huy, gidiş (DLT: 314-315).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-ı-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.90. Söz içi /-ø-/ > /-ı-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	adhırıl-	ayırıl-
2.	anğla-	angıla-
3.	aşrul-	aşırıl-

Tablo 2.90. (devamı)

4.	çıkra-	çıkırda-
5.	çıkra-	şihırda-
6.	çıkra-	şıkırda-
7.	çıktrat-	çıkırdat-
8.	kadhrıl-	ķayırl-
9.	kaldra-	ķaltıra-
10.	kılk	gılıķ
11.	kılk	ķılıķ
12.	ķıńırak	ķıńırak
13.	saçra-	çaçıra-
14.	saçrat-	çaçırat-
15.	saçrıť-	çaçırat-
16.	sandırı-	sandıra-
17.	sanrı-	sandıra-
18.	sıdhırıl-	sıdırıl-
19.	sıdhırıl-	sıyırl-
20.	tağla-	tağıla-
21.	tanğla-	tangıla-
22.	yıdhla-	cıyıla-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ø/ ~ /-ı/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **kaz-**: Kazmak, at haşarılانarak ve çamışlanarak ayağıyla yeri kazmak; kazılmak (DLT: 287) ~ DLT **kazı-**: Kazmak ve eşmek, deşmek; kazımak (DLT: 287).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-ı/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.91. Söz sonu /-ø/ > /-ı/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kırt	kırtı
2.	yıdh	cıyı
3.	yokar	oğarı

2.1.8.4. /ø/ > /i/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /i/ türemesi söz içi 15, söz sonu 2 olmak üzere toplam 17 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-i-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **sekiz on ~ seksün**: Sayıda seksen (DLT: 503-504).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-i-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.92. Söz içi /-ø-/ > /-i-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	amrak	abirek
2.	enğlik	ingilik
3.	eştil-	eşitil-
4.	irk	irik
5.	kamçı	kamiçi
6.	kêç-	keçik-
7.	kimsen	kimisan
8.	sedhre-	sedire-
9.	sedhrek	sedirev
10.	sedret-	sediret-
11.	sewre-	sedire-
12.	süprül-	sibiril-
13.	terlik	terilik
14.	tirgür-	tirikdir-
15.	yigren-	ciyirgen-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-i/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.93. Söz sonu /-ø/ > /-i/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	birinç	birinçi

Tablo 2.93. (devamı)

2.	ikinç	ekinçi

2.1.8.5. /ø/ > /u/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /u/ türemesinin söz içi 11, söz sonu 2 olmak üzere toplam 13 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-u-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **kaznğuk** ~ **kazunğuk**: Kazık (DLT: 288).
- DLT **toksun** ~ **tokuz on**: Sayıda doksan (DLT: 635-636).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-u-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.94. Söz içi /-ø-/ > /-u-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çokra-	çokura-
2.	ogra-	oğura-
3.	ograğ	oğurav
4.	tatlığ	tatuvlu
5.	todh-	toyun-
6.	toy-	toyun-
7.	todhgur-	toyundur-
8.	todhur-	toyundur-
9.	toprak	topurağ
10.	tutuş	tutuşuv
11.	yumşak	cumuşak

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ø/ ~ /-u/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **yokar** ~ **yokaru**: Yukarı (DLT: 798-809).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-u/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.95. Söz sonu /-ø/ > /-u/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kur	ķuru
2.	sor-	soru-

2.1.8.6. /ø/ > /ü/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /ü/ türemesinin 7 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-ü-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT köznğü ~ közüñğü: Ayna (DLT: 371-372).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-ü-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.96. Söz içi /-ø-/ > /-ü-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	köç	köçüv
2.	kökre-	küküre-
3.	külsir-	külümsüre-
4.	münğre-	möngürde-
5.	münğre-	müngürde-
6.	münğre-	müngüre-
7.	ütrük	ötürük

2.2. Ünsüzlerde Ses Olayları

Ünsüzler, ses yolunda herhangi bir engele çarparak çıkan seslerdir. Türkiye Türkçesi yazı dilinde 21 ünsüz bulunur: /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /j/, /k/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/.

Ünsüzlerin nitelikleri şöyledir:

1. Çıkış Yerine Göre Ünsüzler:

a) Çift Dudak Ünsüzleri: b, m, p

b) Diş-Dudak Ünsüzleri: f, v

c) Dil Ucu-Diş Eti Ünsüzleri: d, n, s, t, z

c) Diş Eti-Damak Ünsüzleri: c, ç, j, ş

d) Ön Damak Ünsüzleri: g, k, l, r, y

e) Art Damak Ünsüzleri: ğ, ğ, k

f) Gırtlak Ünsüzü: h

2. Ses Tellerinin Durumuna Göre Ünsüzler:

a) Tonlu (Ötümlü, Sedalı, Yumuşak) Ünsüzler: b, c, d, g, ğ, ğ, j, l, l', m, n, r, v, y, z

b) Tonsuz Ünsüzler (Ötümsüz, Sedasız, Sert): ç, f, h, k, k, p, s, ş, t

3. Hava Akımının Yoluna Göre Ünsüzler:

a) Ağız Ünsüzleri: b, c, ç, d, f, ğ, g, ğ, h, j, k, k, l, l', p, r, s, ş, t, v, y, z

b) Geniz Ünsüzleri: m, n

4. Çıkış Biçimlerine Göre Ünsüzler:

a) Sürekli Ünsüzler (Daralma Ünsüzleri): f, ğ, h, j, l, l', m, n, r, s, ş, v, y, z

aa) Akıcı Ünsüzler: l, l', m, n, r, y

ab) Sızıcı Ünsüzler: f, ğ, h, j, s, ş, v, z

b) Süreksiz Ünsüzler (Patlayıcı Ünsüzler, Kapanma Ünsüzleri): b, c, ç, d, ğ, g, k, k, p, t (Gökçe, 2023: 164-165).

Ünsüzlerle ilgili ses olayları şunlardır:

2.2.1. Tonlulaşma

Tonsuz ünsüzlerden /ç/, /f/, /k/, /p/, /s/, /ş/, /t/'nin, tonlu ünsüz karşılıkları /b/, /c/, /d/, /g/, /ğ/, /j/, /v/, /z/'ye dönüşmesi “tonlulaşma” adını alır. Bu ses olayı için “ötümlüleşme, sedalılaşma, titreşimlileşme, çınlaklaşma, yumuşama” gibi terimler de kullanılır.

Bilgegil'e göre, p, ç, t, k gibi boğuk süreksiz harflerden biriyle biten Türkçe kelimeleri sesli harflerden biriyle başlayan bir ek takip ettiği taktirde, boğuk süreksiz harf, iki sesli veya bir ünlek, bir sesli harf arasında kalırsa, kendisinde bir çınlaklaşma görülür. Nitekim orak-orağı, sütlaç-sütlacı, erik-eriği, dört-dördü örnekleri bu durumdadır. Bu olaya “iç seste çınlaklaşma” (= sonnorisation) deriz (Bilgegil, 2014: 272).

Bugün, süreksiz sert ünsüzlerden (p, ç, t, k) biri ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir çekim ya da yapım eki ulandığı zaman: a) p ünsüzü b olur: dolap-dolabı, kitap-kitaba... vb. b) ç ünsüzü c olur: harç-harcetmek, kireç-kireci, ağaç-ağaca... vb. c) t ünsüzü çoğu kez, d, kimi kez t, kimi kez dd, kimi kez de tt

olur: git-gidiş, dert-derdi, umut-umudu, sepet-sepete, cet-ceddi, hat-hattın... vb. ç) k ünsüzü iki ünlü arasında çoğu kez ğ, iki ünlü arasında kimi kez k, iki ünlü arasında kimi kez kk, kendinden önce n varsa g, kendinden önce başka bir ünsüz varsa k olur: sokak-sokağı, gecik-gecikiş, iştirak-iştirakin, hak-hakkın, renk-rengi, aşk-aşka... vb. (Ediskun, 2017: 81).

Karaca, bu ses olayının Köktürk Türkçesinde başlayıp Eski Oğuz Türkçesinde genel bir temayül olarak yaygınlaştığını dile getirir (Karaca, 2016: 371).

2.2.1.1. /ç/ > /c/ tonlulaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ç/ > /c/ tonlulaşmasının söz başı 18, söz içi 9 olmak üzere toplam 27 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ç-/ > /c-/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.97. Söz başı /ç-/ > /c-/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çabak	caphak
2.	çak	cağ
3.	çak-	cağ-
4.	çal	cal
5.	çalanğ	calan
6.	çalın-	calın-
7.	çalpak	calpak
8.	çamı	cabu
9.	çantur-	candır-
10.	çap-	cab-
11.	çapıl-	cabıl-
12.	çaruklan-	carıklan-
13.	çek	cek
14.	çek-	cek-
15.	çekil-	cegil-
16.	çét-	cet-

Tablo 2.97. (devamı)

17.	çetgen	cetgen
18.	çomak	comak

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ç-/ ~ /-c-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **yincü**: İnci (DLT: 792) ~ DLT **yinçü**: İnci; cariye (DLT: 792).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ç-/ > /-c-/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.98. Söz içi /-ç-/ > /-c-/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	karaçı	karacuh
2.	kıçı	gıcı
3.	kıçı	hıcı
4.	kıçur-	kıcıra-
5.	köpçük	köbcek
6.	oçak	ocağ
7.	tapçan	tabcan
8.	tapçanğ	tabcan
9.	yinçü	inci

2.2.1.2. /f/ > /v/ tonlulaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /f/ > /v/ tonlulaşması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-f/ > /-v/ tonlulaşması şöyledir:

Tablo 2.99. Söz sonu /-f/ > /-v/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	suf	suv

2.2.1.3. /k/ > /g/ ~ /ğ/ tonlulaşması

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /k/ > /g/ ~ /ğ/ tonlulaşmasının 27'si söz başı, 77'si söz içi olmak üzere toplam 104 örneğine rastlanır.

Eski Türkçedeki söz başı “k-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde tonlulaşarak “g-” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /k-/ > /g-/ ~ /ğ-/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.100. Söz başı /k-/ > /g-/ ~ /ğ-/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kam	gam
2.	kamış	gamuş
3.	kara	gara
4.	kaz	gaz
5.	kelep	gelev
6.	keleplen-	gelevlen-
7.	keten	geten
8.	ketmen	getmen
9.	kıçı	gıcı
10.	kıdhığ	gıyı
11.	kıl	gıl
12.	kılık	gılık
13.	kılkk	gılık
14.	kırt	gırt
15.	kıyık	gıyı
16.	kir	gir
17.	kiriş-	gireş-
18.	kiriş-	giriş-
19.	koç	goça
20.	kor	gor
21.	kosık	gosuk
22.	kosuk	gosuk

Tablo 2.100. (devamı)

23.	koşa	goşa
24.	kögen	gögen
25.	kön	gön
26.	kula	gula
27.	kurt	gurt

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /-k-/ ~ /-g-/ ~ /-ğ-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **argun**: Sıçan cinsinden, yarım arşın uzunluğunda bir hayvan (DLT: 31) ~ DLT **arkun**: Yaban aygırıyla evcil kısraktan olan at; gelecek yıl, öbür yıl (DLT: 35-36).
- DLT **karanğgu**: Karanı, karanlık (DLT: 267) ~ DLT **karanğku**: Karanlık (DLT: 267).
- DLT **katgi** ~ **katkı**: Katı, sert (DLT: 279-280).
- DLT **kırguy** ~ **kırkuy**: Atmaca (DLT: 318-319).
- DLT **örgüç**: Kadınların başlarında bulunan saç örgüsü, örülmüş saç (DLT: 463) ~ DLT **örküç**: Örülmüş saç; dalga, sacayağı (DLT: 464).
- DLT **sagin-**: Sağar görünmek; sanmak, zannetmek; sözle yardım etmek (DLT: 481) ~ DLT **sakin-**: Sakınmak; sanmak, düşünmek (DLT: 484).
- DLT **segirt-** ~ **sekirt-**: Seğırtmek, koşturmak (DLT: 503).
- DLT **tokum**: Boğazlanacak, kesilecek hayvan; boğazlanan, kesilen hayvanın derisi (DLT: 635) ~ DLT **tugum**: Kesilmiş hayvan (DLT: 650).
- DLT **tögüş-**: Döğmekte yardım ve yarış etmek (DLT: 644) ~ DLT **töküş-**: Döğmekte ve dökmekte yardım ve yarış etmek (DLT: 644).

Eski Türkçedeki söz içi “-k-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde tonlularak “-g-” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâtî't- Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k-/ > /-g-/ ~ /-ğ-/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.101. Söz içi /-k-/ > /-g-/ ~ /-ğ-/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	akım	ağım
2.	akış-	ağış-
3.	arkış	argış

Tablo 2.101. (devamı)

4.	arkun	arğun
5.	baka	baga
6.	baka	bağa
7.	bakan	bağan
8.	bakıl-	bağıl-
9.	bakın-	bağın-
10.	bakır	bağır
11.	bekit-	begit-
12.	bekü-	begi-
13.	beküt-	begit-
14.	bıkın	bıgın
15.	boka	buğa
16.	bukul-	bügül-
17.	bukun-	buğun-
18.	bükül-	bügül-
19.	bükün	büğün
20.	çakıl-	çağıl-
21.	çekil-	cegil-
22.	çekil-	çegil-
23.	çekürge	çengirtke
24.	çıkan	çıgan
25.	çıkar-	çıgar-
26.	dakı	dağı da
27.	içkü	içgi
28.	ikkiz	egiz
29.	kakıl-	kağıl-
30.	kakış-	kağış-
31.	kalkan	kalğan
32.	kalkanğ	kalğan
33.	karanğku	karangı
34.	kirkuy	kırğıy

Tablo 2.101. (devamı)

35.	kırkuy	ķurguy
36.	kökürçkün	kögürçün
37.	körküt-	körgüç-
38.	körküt-	körgüz-
39.	öküz	ögüz
40.	sakak	sağak
41.	sakal	sagal
42.	sakın-	sağın-
43.	sakız	sağız
44.	sekiz	segiz
45.	sekkiz	segiz
46.	sézik	sezgi
47.	sézik	sezgiç
48.	sokım	soğum
49.	sokul-	soğul-
50.	sokuş-	soğuş-
51.	sökül-	sögül-
52.	takı	dağı da
53.	takıl-	tagıl-
54.	tekne	tegene
55.	tıkıl-	tıgıl-
56.	tikken	tikgen
57.	tikim	tigim
58.	tokıl-	toğul-
59.	tokul-	toğul-
60.	tokın-	toğun-
61.	tokun-	toğun-
62.	tokuz	toğuz
63.	tökül-	tögül-
64.	tüke-	tügel-
65.	tüke-	tügen-

Tablo 2.101. (devamı)

66.	ukul-	ugul-
67.	ülkü	ülgü
68.	yabaku	cabağı
69.	yaka	cağa
70.	yıkıl-	cıgıl-
71.	yıkış-	cıgış-
72.	yogurkan	cuvurğan
73.	yokadh-	coğal-
74.	yokar	oğarı
75.	yokaru	oğarı
76.	yukaru	oğarı
77.	yükün-	cügün-

2.2.1.4. /p/ > /b/ tonlulaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /p/ > /b/ tonlulaşmasının söz başı 4, söz içi 47, söz sonu 17 olmak üzere toplam 68 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /p-/ > /b-/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.102. Söz başı /p-/ > /b-/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	pış-	biş-
2.	pışur-	bişir-
3.	pürçek	bürçük
4.	pürçeklen-	bürçüklen-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-p-/ ~ /-b-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **aba**: Ayı (Kıpçakça); baba (Tibet dilince); ana (Oğuzca) (DLT: 1) ~ DLT **apa**: Ana (Karluk Türkmenlerince) (DLT: 30).
- DLT **tablağ** ~ **taplağ**: Rıza, muvafakat (DLT: 559-574).
- DLT **talbın-** ~ **talpın-**: -Kuş- dalbınmak, çırpınmak (DLT: 563-565).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-p-/ > /-b-/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.103. Söz içi /-p-/ > /-b-/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	apa	aba
2.	çapıl-	cabil-
3.	çaptur-	çabdır-
4.	kapa	ķaba
5.	kapak	ķabak
6.	kapgak	ķabak
7.	kapıl-	ķabil-
8.	kapın-	ķabın-
9.	kapış-	ķabıř-
10.	kapuş-	ķabıř-
11.	kaplan-	ķablan-
12.	kapul-	ķabil-
13.	kepek	kebek
14.	kepi-	kebçi-
15.	kepit-	kebçit-
16.	kopur-	ķobar-
17.	köpçük	köbcek
18.	küpe	kübe
19.	sapla-	sabla-
20.	saplık	sablı
21.	süprül-	sibiril-
22.	süpür-	sibir-
23.	süpürgü	sibirkki
24.	süpürgü	sibirtgi
25.	süpürgü	sibirtki
26.	taplağ	tablav
27.	tapçan	tabcan

Tablo 2.103. (devamı)

28.	tapçaŋğ	tabcan
29.	tapı	tabu
30.	tapın-	tabın-
31.	tapış	tabış
32.	tapla-	tabla-
33.	taplaş-	tablaş-
34.	tapluk	tablık
35.	tapul-	tabıl-
36.	tepin-	tebin-
37.	tepleş-	tablaş-
38.	tepre-	tebre-
39.	tepren-	tebren-
40.	tepret-	tebret-
41.	topık	tobuk
42.	tüpü	töbe
43.	tüpüle-	töbele-
44.	yapış-	cabiş-
45.	yapul-	cabıl-
46.	yapuş-	cabiş-
47.	yapyaşıl	cab-caşıl

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-p/ ~ /-b/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **tüb**: Dip, asıl, kök (DLT: 667) ~ DLT **tüp**: Asıl, kök, dip, temel, herhangi bir şeyin aslı, kökü, insanın aslı (DLT: 672).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-p/ > /-b/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.104. Söz sonu /-p/ > /-b/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çap-	cab-

Tablo 2.104. (devamı)

2.	çap-	çab-
3.	çöp	çöb
4.	kap	kab
5.	kap-	kab-
6.	kepi-	keb-
7.	kip	keb
8.	kop	köb
9.	kop-	kob-
10.	köp	köb
11.	sap	sab
12.	tap	tab
13.	tap-	tab-
14.	tep-	teb-
15.	top	tob
16.	tüp	tüb
17.	yıp	cib

2.2.1.5. /s/ > /z/ tonlulaşması

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /s/ > /z/ tonlulaşmasının 9'u söz başı, 2'si söz içi, 1'i söz sonu olmak üzere toplam 12 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /s-/ > /z-/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.105. Söz başı /s-/ > /z-/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sır	zır
2.	sinğ	zing
3.	sinğ ét-	zing-zing et-
4.	sinğ ét-	zing-zing et-
5.	subıla-	zıbırla-

Tablo 2.105. (devamı)

6.	sur sur	zır
7.	sur sur	zır
8.	sur sur	zır-zır
9.	sur sur	zır-zır

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /-s-/ ~ /-z-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **tepse-** ~ **tepze-**: Haset etmek, günülemek, çekememek (DLT: 603).
- DLT **tepsset-** ~ **tepzet-**: Haset ettirmek (DLT: 603).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-s-/ > /-z-/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.106. Söz içi /-s-/ > /-z-/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ıslan-	ızlan-
2.	kısgan-	kızğan-

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz sonu /-s/ ~ /-z/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **as**: Kakım, hermelin; cariyelere verilen bir ad (DLT: 40) ~ DLT **az**: Kakım; az (DLT: 56).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-s/ > /-z/ tonlulaşması şöyledir:

Tablo 2.107. Söz sonu /-s/ > /-z/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ayas	ayaz

2.2.1.6. /t/ > /d/ tonlulaşması

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /t/ > /d/ tonlulaşmasının 15'i söz başı, 53'ü söz içi, 1'i söz sonu olmak üzere toplam 69 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz başı /t-/ ~ /d-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **dakı**: Dahi (Oğuzca) (DLT: 165) ~ DLT **takı**: Dahi (Türklerce) (DLT: 562).
- DLT **dik**: Dik (DLT: 166) ~ DLT **ting**: Dik (DLT: 624).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /t-/ > /d-/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.108. Söz başı /t-/ > /d-/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tağla-	davla-
2.	takı	dağı da
3.	tam	dam
4.	tamır	damır
5.	tamulı	damlı
6.	tarxan	darğan
7.	tarxan	darқан
8.	tarıg	darı
9.	tariğ	darı
10.	té-	de-
11.	tew	dev
12.	torku	durğu
13.	töngül-	döng-
14.	turku	durğu
15.	türü	dürü

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /t-/ ~ /d-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **kandur-** ~ **kantur-**: Su ve başkalarına kandırmak (DLT: 261-262).
- DLT **keldür-**: Getirmek (DLT: 297) ~ DLT **keltür-**: Getirtmek (Oğuzca) (DLT: 298).
- DLT **kudur-**: Kudurmak; üstüne düşmek, çabalamak (DLT: 373) ~ DLT **kutur-**: Haddini aşmak, kudurmak, azmak (DLT: 389).
- DLT **oldur-** ~ **oltur-**: Oturmak (DLT: 437-438).
- DLT **tamdur-**: Yaktırmak (DLT: 567) ~ DLT **tamtur-**: Damlattırmak, damzırtmak; yaktırmak (DLT: 568-569).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t-/ > /-d-/ tonlulaşmaları şunlardır:

Tablo 2.109. Söz içi /-t-/ > /-d-/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	açtur-	açdır-
2.	aktur-	avdur-
3.	altur-	aldır-
4.	artuç	ardış
5.	astur-	asdır-
6.	bartur-	bardır-
7.	bastur-	basdır-
8.	biltür-	büldür-
9.	çaktur-	çaķdır-
10.	çaltur-	çaldır-
11.	çantur-	candır-
12.	çaptur-	çabdır-
13.	çaptur-	çapdır-
14.	çektür-	çekdir-
15.	çöktür-	çökdür-
16.	kaktur-	kaķdır-
17.	kaltur-	ķaldır-
18.	kantur-	ķandır-
19.	katır	ķadır
20.	kattur-	ķatdır-
21.	kertür-	kerdir-
22.	kestür-	kesdir-
23.	kırtış	ķırdış
24.	kırtur-	ķırdır-
25.	koytur-	ķoydur-
26.	kömtür-	kömdür-
27.	oytur-	oydur-

Tablo 2.109. (devamı)

28.	saçtur-	çaçdır-
29.	sagtur-	savdur-
30.	saltur-	saldır-
31.	satır	sadır
32.	sattur-	satdır-
33.	sewtür-	süydür-
34.	sıktur-	sıқdır-
35.	sidhtür-	siydir-
36.	sittür-	siydir-
37.	soktur-	sokdur-
38.	soktur-	sukdur-
39.	sortur-	sordur-
40.	sögtür-	sökdür-
41.	söktür-	sökdür-
42.	sürtür-	sürdür-
43.	şeştür-	şeşdir-
44.	taktur-	taқdır-
45.	taltur-	taldır-
46.	tamtur-	tamdır-
47.	taytur-	taydır-
48.	tıktur-	tıқdır-
49.	tuttur-	tutdur-
50.	üztür-	üzdür-
51.	yattur-	catdır-
52.	yaztur-	cazdır-
53.	yoltur-	culdur-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-t/ ~ /-d/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **öd**: Duvarda ve ağaçta delik (Oğuzlar ve uyanlarca); zaman, vakit; mevsim; hava; sığır, öküz (DLT: 449) ~ DLT **öt**: Acılık; öt kesesi; delik, çukur (DLT: 467).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t/ > /-d/ tonlulaşması şöyledir:

Tablo 2.110. Söz sonu /-t/ > /-d/ tonlulaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	but	bud

2.2.2. Tonsuzlaşma

Tonlu ünsüzlerden /b/, /c/, /d/, /g/, /ğ/, /j/, /v/, /z/'nin, tonsuz ünsüz karşılıkları /ç/, /f/, /k/, /p/, /s/, /ş/, /t/'ye dönüşmesi “tonsuzlaşma” adını alır. Bu ses olayı için “ötümsüzleşme, sedasızlaşma, titreşimsizleşme, sertleşme” gibi terimler de kullanılır.

Ötümlü ünsüzlerin ses yolunu darlaştırarak çıkarılan eşleri olan ötümsüz ünsüzlere dönüşmeleri, ötümsüzleşme olarak bilinir: b > p, d > t, v > f, g > k, ğ > k, j > ş, c > ç, z > s vb. Türkçede ötümlüleşme, asıl ve bağlı biçim birimleri arasında tam bir düzenlilik ve uyum içinde gerçekleşirken, ötümsüzleşme, oldukça değişik yer ve koşullarda pek az görülür: barmak > parmak; büre > pire; töbe > tepe; bolmaz > bolmas vb. (Karaağaç, 2021: 91).

2.2.2.1. /b/ > /p/ tonsuzlaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /b/ > /p/ tonsuzlaşması söz başı 1, söz içi 3, söz sonu 1 olmak üzere toplam 5 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /b-/ > /p-/ tonsuzlaşması şöyledir:

Tablo 2.111. Söz başı /b-/ > /p-/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bokla-	pohla-

Dîvânu Lugâti't-Türk'te söz içi /-b-/ ~ /-p-/ nöbetleşmeleri şu şekildedir:

- DLT **aba**: Ayı (Kıpçakça); baba (Tibet dilince); ana (Oğuzca) (DLT: 1) ~ DLT **apa**: Ana (Karluk Türkmenlerince) (DLT: 30).
- DLT **tablağ** ~ **taplağ**: Rıza, muvafakat (DLT: 559-574).

➤ DLT **talbın-** ~ **talpın-**: -Kuş- dalbınmak, çırpınmak (DLT: 563-565).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-b-/ > /-p-/ tonsuzlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.112. Söz içi /-b-/ > /-p-/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çabak	caphak
2.	talbın-	talpın-
3.	yabı	capı

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-b/ ~ /-p/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **tüb**: Dip, asıl, kök (DLT: 667) ~ DLT **tüp**: Asıl, kök, dip, temel, herhangi bir şeyin aslı, kökü, insanın aslı (DLT: 672).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-b/ > /-p/ tonsuzlaşması şöyledir:

Tablo 2.113. Söz sonu /-b/ > /-p/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tüb	tüp

2.2.2.2. /c/ > /ç/ tonsuzlaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /c/ > /ç/ tonsuzlaşması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-c-/ > /-ç-/ tonsuzlaşması şöyledir:

Tablo 2.114. Söz içi /-c-/ > /-ç-/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çocuk	çoçha

2.2.2.3. /d/ > /t/ tonsuzlaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /d/ > /t/ tonsuzlaşmasının söz başı 3, söz içi 17, söz sonu 2 olmak üzere toplam 22 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /d-/ ~ /t-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **dakı**: Dahi (Oğuzca) (DLT: 165) ~ DLT **takı**: Dahi (Türklerce) (DLT: 562).
- DLT **dik**: Dik (DLT: 166) ~ DLT **tiŋ**: Dik (DLT: 624).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /d-/ > /t-/ tonsuzlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.115. Söz başı /d-/ > /t-/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	danğ	tang
2.	dik	tik
3.	dük	tük

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-d-/ ~ /-t-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **kandur-** ~ **kantur-**: Su ve başkalarına kandırmak (DLT: 261-262).
- DLT **keldür-**: Getirmek (DLT: 297) ~ DLT **keltür-**: Getirtmek (Oğuzca) (DLT: 298).
- DLT **kudur-**: Kudurmak; üstüne düşmek, çabalamak (DLT: 373) ~ DLT **kutur-**: Haddini aşmak, kudurmak, azmak (DLT: 389).
- DLT **oldur-** ~ **oltur-**: Oturmak (DLT: 437-438).
- DLT **tamdur-**: Yaktırmak (DLT: 567) ~ DLT **tamtur-**: Damlattırmak, damzırtmak; yaktırmak (DLT: 568-569).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-d-/ > /-t-/ tonsuzlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.116. Söz içi /-d-/ > /-t-/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	andağ	antav
2.	badar	batar
3.	baldır	baltır

Tablo 2.116. (devamı)

4.	baldız	baltuz
5.	baldu	balta
6.	bıldır	bıltır
7.	kadıl-	katıl-
8.	kaldra-	kaltır-
9.	keldür-	keltir-
10.	koldaş	kol taş
11.	kuduğ	kutuk
12.	kudur-	kutur-
13.	oldanğ	oltan
14.	oldur-	oltur-
15.	öldür-	öltür-
16.	uldanğ	oltan
17.	uyadsılık	uyatlı

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-d/ ~ /-t/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **öd**: Duvarı ve ağaçta delik (Oğuzlar ve uyanlarca); zaman, vakit; mevsim; hava; sığır, öküz (DLT: 449) ~ DLT **öt**: Acılık; öt kesesi; delik, çukur (DLT: 467).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-d/ > /-t/ tonsuzlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.117. Söz sonu /-d/ > /-t/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	and	ant
2.	öd	öt

2.2.2.4. /g/ ~ /ğ/ > /k/ ~ /k/ tonsuzlaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /g/ ~ /ğ/ > /k/ ~ /k/ tonsuzlaşmasının söz içi 33, söz sonu 55 olmak üzere toplam 88 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-g-/ ~ /-ğ-/ ~ /-k-/ ~ /-k-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **argun**: Sıçan cinsinden, yarım arşın uzunluğunda bir hayvan (DLT: 31) ~ DLT **arkun**: Yaban aygırıyla evcil kısıraktan olan at; gelecek yıl, öbür yıl (DLT: 35-36).
- DLT **karanğgu**: Karanı, karanlık (DLT: 267) ~ DLT **karanğku**: Karanlık (DLT: 267).
- DLT **katğı** ~ **katkı**: Katı, sert (DLT: 279-280).
- DLT **kırguy** ~ **kırkuy**: Atmaca (DLT: 318-319).
- DLT **örgüç**: Kadınların başlarında bulunan saç örgüsü, örülmüş saç (DLT: 463) ~ DLT **örküç**: Örülmüş saç; dalga, sacayağı (DLT: 464).
- DLT **sagin-**: Sağar görünmek; sanmak, zannetmek; sözle yardım etmek (DLT: 481) ~ DLT **sakin-**: Sakınmak; sanmak, düşünmek (DLT: 484).
- DLT **segirt-** ~ **sekirt-**: Seğirtmek, koşturmak (DLT: 503).
- DLT **tokum**: Boğazlanacak, kesilecek hayvan; boğazlanan, kesilen hayvanın derisi (DLT: 635) ~ DLT **tugum**: Kesilmiş hayvan (DLT: 650).
- DLT **tögüş-**: Döğmekte yardım ve yarış etmek (DLT: 644) ~ DLT **töküş-**: Döğmekte ve dökmekte yardım ve yarış etmek (DLT: 644).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g-/ ~ /-ğ-/ > /-k-/ ~ /-k-/ tonsuzlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.118. Söz içi /-g-/ ~ /-ğ-/ > /-k-/ ~ /-k-/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	argağ	arğav
2.	argu	arğı
3.	arığlık	arıklık
4.	çekürge	çengirtke
5.	beglen-	beklen-
6.	kegir-	kekir-
7.	kesgü	keskiç
8.	kögle-	kökle-
9.	köglen-	köklen-
10.	kölige	kölekke
11.	külgü	külkü
12.	ögün-	ökün-
13.	ögünç	ökünç

Tablo 2.118. (devamı)

14.	örgüç	örkeç
15.	sagliğ	saklık
16.	saglık	saklık
17.	sarıçga	sengirçke
18.	segirt-	sekirt-
19.	sırıçga	sengirçke
20.	sogur	soğur
21.	sogurluğ	soğurluk
22.	sögtür-	sökdür-
23.	sugur	soğur
24.	süpürgü	sibirkki
25.	süpürgü	sibirtki
26.	tirgür-	tirikdir-
27.	tugum	tuğum
28.	üçgil	üçkül
29.	üçgül	üçkül
30.	ügi	uku
31.	yogla-	coğla-
32.	yuga	cuka
33.	yuga	cukama

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-g/ ~ /-ğ/ ~ /-k/ ~ /-k/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **agırlığ**: Ağırlandı (DLT: 10) ~ DLT **agırlık**: İkrâm, ağırlayış (DLT: 10).
- DLT **bitig**: Yazma, yazı (DLT: 96) ~ DLT **bitik**: Kitap; mektup; yazma, yazı, yazış; yazılı şey, kâğıt (DLT: 96).
- DLT **kışlık**: Kışlık, kış için hazırlanmış şey (DLT: 323) ~ DLT **kışlağ**: Kışlak, kışlanacak yer (DLT: 323).
- DLT **kuruğ**: Kuru; asılsız (DLT: 384) ~ DLT **kuruk**: Kuru (DLT: 385).
- DLT **sasığ**: Kokmuş ("barığ" ile birlikte kullanılır) (DLT: 496) ~ DLT **sasık**: Saksı (Uç şehri ve yöresi halkı -veya sınır ve sınırın arkasındaki halk- dilince) (DLT: 496).

- DLT **tamgalıĝ**: Bir kişilik sofa; küçük ibrik; hakanın damgası bulunan eşya (DLT: 567)
~ DLT **tamgalık**: Küçük ibrik; bir kişilik sofa; hakanlardan başkasının yemek yememesi için damgalanmış (DLT: 567).
- DLT **ülüg** ~ **ülük**: Pay, nasip, hisse (DLT: 712).
- DLT **yayıĝ** ~ **yayık**: Huyu dönek (DLT: 763).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g/ ~ /-ğ/ > /-k/ ~ /-k/ tonsuzlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.119. Söz sonu /-g/ ~ /-ğ/ > /-k/ ~ /-k/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	açıĝ	açık
2.	adhıĝ	ayık
3.	adhıĝ	ayık
4.	ayıĝ	ayık
5.	ağırlıĝ	ağırlık
6.	arıklıĝ	arıklık
7.	artıĝ	artık
8.	asıĝlıĝ	asuvluk
9.	ayaĝ	ayak
10.	ayıĝ	ayık
11.	balıĝ	balık
12.	başıĝ	başlık
13.	batıĝ	bathak
14.	batıĝ	batık
15.	beg	bek
16.	bilekliĝ	bileklik
17.	bitig	bitik
18.	çalıĝ	çalık
19.	erkek takagu	erkek tavuk
20.	ırğaĝ	ırgak
21.	kadıĝ	kayık
22.	kaĝ kuĝ ét-	kak-kak et-

Tablo 2.119. (devamı)

23.	kağ kuğ ét-	kağ-kağ et-
24.	katıgılığ	katılık
25.	kıdhığ	kıyık
26.	kısığ	kısık
27.	kışlağ	kışlık
28.	kuduğ	kutuk
29.	kurşağ	kurşak
30.	kuruğ	kuruk
31.	kutluğ	kutluk
32.	otluğ	otluk
33.	öçlüğ	öçlük
34.	pusuğluğ	pusuluk
35.	saglığ	saklık
36.	sasığ	sasık
37.	sıg-	sık-
38.	sog-	sok-
39.	sogurluğ	sokurluk
40.	sög-	sök-
41.	takagu	tavuk
42.	tartığ	tartık
43.	toruğ	toruk
44.	turuğ	turuk
45.	tuyağ	tuyak
46.	tuzluğ	tuzluk
47.	ulağ	ulak
48.	yag(ı)rlığ	cavurluk
49.	yarağ	carak
50.	yaşlığ	caşlık
51.	yayıg	cayık
52.	yaylağ	caylık
53.	yéng	cank

Tablo 2.119. (devamı)

54.	yog	çok
55.	yüg	cük

2.2.2.5. /j/ > /ş/ tonsuzlaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /j/ > /ş/ tonsuzlaşmasının 2 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-j-/ > /-ş-/ tonsuzlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.120. Söz içi /-j-/ > /-ş-/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kurugjin	ķorgaşin
2.	kurugjin	ķorgaşin

2.2.2.6. /z/ > /s/ tonsuzlaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /z/ > /s/ tonsuzlaşmasının 9'u söz içi, 1'i söz sonu olmak üzere toplam 10 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-z-/ ~ /-s-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **tepse-** ~ **tepze-**: Haset etmek, güzülemek, çekememek (DLT: 603).
- DLT **tepsset-** ~ **tepzet-**: Haset ettirmek (DLT: 603).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-z-/ > /-s-/ tonsuzlaşmaları şunlardır:

Tablo 2.121. Söz içi /-z-/ > /-s-/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	köz	köse
2.	köze-	köse-
3.	sekiz on	seksan
4.	sekiz on	seksen
5.	tepze-	teps-

Tablo 2.121. (devamı)

6.	tepzet-	tepzet-
7.	tokuz on	tohsan
8.	tokuz on	toḡsan
9.	uz	usta

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz sonu /-z/ ~ /-s/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **as:** Kakım, hermelin; cariyelere verilen bir ad (DLT: 40) ~ DLT **az:** Kakım; az (DLT: 56).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-z/ > /-s/ tonsuzlaşması şöyledir:

Tablo 2.122. Söz sonu /-z/ > /-s/ tonsuzlaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	üze	üs

2.2.3. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzler /b/, /c/, /ç/, /d/, /g/, /ğ/, /k/, /ḡ/, /p/, /t/'nin, sürekli ünsüzler /f/, /ğ/, /h/, /j/, /l/, /l', /m/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /v/, /y/, /z/'ye dönüşmesidir.

Süreklileşme, süreksiz ünsüzlerin (noncontinuant sounds), akıcı ya da sızıcı ünsüzlere dönüşmesidir (Eker, 2021: 241).

Süreklileşme ses olayı, akıcılaştırma ve sızıcılaştırma şeklinde iki gruba ayrılır.

2.2.3.1. Akıcılaştırma

Karaağaç'a göre, b, d, g, ḡ gibi ötümlü patlamalı ünsüzlerin, r, l, m, n, y, v, ḡ, ḡ gibi sürtünücü olmayan, bol sesli akıcı ünsüzlerden birine veya yarı-ünlüye dönüşmesi olayıdır (Karaağaç, 2021: 62).

Karaağaç, akıcılaştırma ile ilgili şu örnekleri verir: bınar > mınar, pınar; bunuñ > munuñ; biñek daşı > miñek daşı; biñdirdi > miñdirdi; gibi > kimi; kögercin > güvercin; sub > suv, suy, su; seb- > sev-; қағун > қавун; köger- > göyer-, göver-; сағин- > сан-; соғур- > сор-, сөмүр-; тегин- > төн-; bigiz > biz; yadağın > yayan; yad- > yaz-, yay-, yas-; adır- > ayır- vb. (Karaağaç, 2021: 62).

/b/ > /m/ akıcılığı

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /b/ > /m/ akıcılığı 5 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz başı /b-/ ~ /m-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ben:** Ben (Oğuz, Kıpçak ve Suvarlar dilinde) (DLT: 83) ~ DLT **men-min:** Ben (DLT: 409-412).
- DLT **biz:** Biz (DLT: 97) ~ DLT **miz:** Biz (DLT: 413).

Eski Türkçedeki söz başı “b-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde “m-” sesine dönüşür.

Caferoğlu, söz başı /b-/ > /m-/ değişiminin benzeşme veya söz içinde bir -n- veya -ñ- seslerinin arkaya yaptığı tepki yolu ile meydana geldiğini belirtir (Caferoğlu, 1963: 5).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /b-/ > /m-/ akıcılıkları şunlardır:

Tablo 2.123. Söz başı /b-/ > /m-/ akıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	baka	mağa
2.	ben	men
3.	bıdhık	mıyık
4.	böz	möz
5.	buşak	mışav

/d/ ~ /dh/ > /y/ akıcılığı

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /d/ ~ /dh/ > /y/ akıcılığının 77'si söz içi, 18'i söz sonu olmak üzere toplam 95 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'te görülen söz içi /-d-/ ~ /-dh-/ ~ /-y-/ nöbetleşmeleri şöyledir:

- DLT **adhak:** Ayak (DLT: 5) ~ DLT **ayak:** Çanak, kâse, kadeh; kap kacak (Oğuzca); çanak, tuzluk ve tuzluğa benzer ağaçtan oyulmuş kap; ayak (DLT: 53-54).
- DLT **adhğır** ~ **aygır:** Aygır (DLT: 6-54).
- DLT **adhıg** ~ **ayıg:** Ayı (DLT: 6-54).
- DLT **adhruk** ~ **ayruk:** Başka, ayrı (Oğuzca) (DLT: 8-55).

- DLT **kadhgur-**: Kayırmak, kaygıya düşmek, kaygılanmak (DLT: 247) ~ DLT **kaygur-**: Kayırmak, kaygılanmak (“dh” harfini “y” yapanlarca) (DLT: 285).
- DLT **kadhın**: Kayın, dünür, hısım (DLT: 248) ~ DLT **kayın**: Kardaş, hısım ve akraba (Oğuzlar ve uyanlarca) (DLT: 285).
- DLT **kadhıng**: Kayın ağacı (DLT: 248) ~ DLT **kayıng**: Kayın ağacı (Oğuzlar ve uyanlarca) (DLT: 285).
- DLT **yadhıl-**: Yayılmak, dağılmak, ayrılmak (DLT: 724) ~ DLT **yayıl-**: Irgalanmak, yayılmak, salınmak (DLT: 763).

Eski Türkçedeki söz içi “-d-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde “-y-” sesine dönüşmüştür.

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-d-/ ~ /-dh-/ > /-y-/ akıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.124. Söz içi /-d-/ ~ /-dh-/ > /-y-/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti’t-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	adhak	ayak
2.	adhakla-	ayaqla-
3.	adhakla-	ayğakla-
4.	adhaklan-	ayaqlan-
5.	adhaklan-	ayğaklan-
6.	adhaklığ	ayaqlı
7.	adhgır	aygır
8.	adhgırlan-	aygırlan-
9.	adhıg	ayık
10.	adhıg	ayık
11.	adhıg	ayuv
12.	adhır-	ayır-
13.	adhırı	ayrı
14.	adhırıl-	ayırıl-
15.	adhrım	ayırım
16.	adhriş	ayrış
17.	adhruk	ayruh

Tablo 2.124. *(devamı)*

18.	adhuk	ayık
19.	badhram	bayram
20.	bedhrem	bayram
21.	bedhük	biyik
22.	bedük	biyik
23.	bıdhık	mıyık
24.	bodhu-	boya-
25.	bodhuğ	boyav
26.	bodug	boyav
27.	edher	iyer
28.	edherle-	iyerle-
29.	edhgü	iyi
30.	edhir-	ayır-
31.	edhir-	iyir-
32.	edhle-	iyle-
33.	edhlen-	aylan-
34.	edhlen-	üylen-
35.	ıdhuk	ıyık
36.	idhi	iye
37.	kadgu	ķayğı
38.	kadhgu	ķayğı
39.	kadhgur-	ķayğır-
40.	kadhığ	ķayık
41.	kadhık	ķayık
42.	kadhın	ķayın
43.	kadhınğ	ķayın
44.	kadhır-	ķayır-
45.	kadhış	ķayış
46.	kadhışla-	ķayışle-
47.	kadhrıl-	ķayırıl-
48.	kedhil-	kiyil-

Tablo 2.124. (devamı)

49.	kıdhığ	gıyı
50.	kıdhığ	kıyı
51.	kıdhığ	kıyık
52.	kidhiz	kiyiz
53.	kudhı	huyu
54.	kudhı	kıyu
55.	küdhegü	küyöv
56.	küdçük	küyük
57.	sıdhır-	sıyır-
58.	sıdhırıl-	sıyırıl-
59.	sıdhür-	siydir-
60.	sıdhük	siydik
61.	tıdhın	tıyın
62.	todh-	toyun-
63.	todhgur-	toyundur-
64.	todhur-	toyundur-
65.	udhı-	uyu-
66.	udhu-	uyu-
67.	udhıt-	uyut-
68.	udhug	uyav
69.	udhuk-	uyuk-
70.	udhun-	uyan-
71.	üdhlen-	üylen-
72.	üdhre-	üyre-
73.	üdhet-	üyret-
74.	yadhıl-	cayıl-
75.	yıdh	cıyı
76.	yıdhığ	cıyı
77.	yıdhla-	cıyıla-

Dîvânu Lugâti't-Türk'te görülen söz sonu /-d/ ~ /-dh/ ~ /-y/ nöbetleşmeleri şöyledir:

- DLT **adh**: İpekli kumaş ve benzeri gibi dokuma cinsinden sanat eseri olan her şey; iyilik ve uğur belgisi (DLT: 5) ~ DLT **edh**: İpekli kumaş gibi dokuma cinsinden olan şeyler (DLT: 167).
- DLT **bodh**: Boy, kamet; toy kuşu; misk ile râmek'ten yapılan şey (DLT: 98) ~ DLT **boy**: Boy, ulus; kavim, kabile, aşiret, hısım (Oğuzca); yenilen bir ot, poy otu (Oğuzca) (DLT: 105).
- DLT **kodh-**: Koymak, bırakmak; terk edilmek; koyuvermek (DLT: 338) ~ DLT **koy-**: Koymak; koyuvermek, bırakmak; dökmek; çalkamak (DLT: 352).
- DLT **ıdh-**: Geri koymak, men'etmek (DLT: 612) ~ DLT **tıy-**: Men'etmek (DLT: 619).
- DLT **todh-** ~ **toy-**: Doymak (DLT: 630-642).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-d/ ~ /-dh/ > /-y/ akıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.125. Söz sonu /-d/ ~ /-dh/ > /-y/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	adh	ay
2.	bod	boy
3.	bodh	boy
4.	edh	ay
5.	ıdh-	iy-
6.	kadh-	ķay-
7.	kedh-	kiy-
8.	kodh-	ķoy-
9.	kodh-	ķuy-
10.	körkedh-	körkey-
11.	küdh-	küy-
12.	mungadh-	mıngay-
13.	sidh-	siy-
14.	tıdh-	tıy-
15.	todh	toy
16.	todh-	toğay-
17.	todh-	toy-

Tablo 2.125. (devamı)

18.	yadh-	cay-

/dh/ > /l/ akıcılığı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /dh/ > /l/ akıcılığı 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-dh/ > /-l/ akıcılığı şunlardır:

Tablo 2.126. Söz sonu /-dh/ > /-l/ akıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	uyadh-	uyal-
2.	yokadh-	coğal-

/f/ > /y/ akıcılığı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /f/ > /y/ akıcılığı 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-f-/ > /-y-/ akıcılığı şöyledir:

Tablo 2.127. Söz içi /-f-/ > /-y-/ akıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sefinç	süyünç

/g/ ~ /ğ/ > /y/ akıcılığı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /g/ ~ /ğ/ > /y/ akıcılığının söz içi 23, söz sonu 8 olmak üzere toplam 31 örneğine rastlanır.

Eski Türkçedeki söz içi “-g-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “-y-” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g-/ ~ /-ğ-/ > /-y-/ akıcılığları şunlardır:

Tablo 2.128. Söz içi /-g-/ ~ /-ğ-/ > /-y-/ akıcılılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bağla-	bayla-
2.	beglik	biylik
3.	boğla-	boyla-
4.	egil-	iyil-
5.	egir-	iyir-
6.	oguk	uyuk
7.	öğret-	üyret-
8.	ögür	üyür
9.	sıgın-	sıyın-
10.	sıgır	sıyır
11.	sıgıt	sıyıt
12.	tegre	tiyre
13.	tegür-	tiyir-
14.	töğüş-	tüyüş-
15.	tüge	tüye
16.	tügme	tüyme
17.	tügül-	tüyül-
18.	tügüş-	tüyüş-
19.	yıgıl-	cıyıl-
20.	yıgım	cıyım
21.	yıgın	cıyın
22.	yigren-	ciyirgen-
23.	yügrük	cüyruk

Eski Türkçedeki söz sonu “-g” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “-y” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g/ ~ /-ğ/ > /-y/ akıcılılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.129. Söz sonu /-g/ ~ /-ğ/ > /-y/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	beg	biy
2.	bög	biy
3.	burbağ	borbay
4.	osuğ	osuy
5.	teg-	tiy-
6.	tög-	tüy-
7.	tüg-	tüy-
8.	yıg-	cıy-

/x/ > /y/ akıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /x/ > /y/ akıcılaşması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-x-/ > /-y-/ akıcılaşması şöyledir:

Tablo 2.130. Söz içi /-x-/ > /-y-/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sıxıt	sıyıt

/k/ > /y/ akıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /k/ > /y/ akıcılaşması 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k-/ > /-y-/ akıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.131. Söz içi /-k-/ > /-y-/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	töküş-	tüyüş-
2.	yıkıl-	cıyıl-

/p/ > /m/ akıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /p/ > /m/ akıcılaşması 1'i söz başı, 2'si söz içi olmak üzere toplam 3 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /p-/ > /m-/ akıcılaşması şöyledir:

Tablo 2.132. Söz başı /p-/ > /m-/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	pamuk	mamuk

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-p-/ > /-m-/ akıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.133. Söz içi /-p-/ > /-m-/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çepiş	çemiç
2.	köpük	kömük

/t/ > /l/ akıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /t/ > /l/ akıcılaşması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t/ > /-l/ akıcılaşması şöyledir:

Tablo 2.134. Söz sonu /-t/ > /-l/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	uyat-	uyal-

/t/ > /r/ akıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /t/ > /r/ akıcılaşması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t/ > /-r/ akıcılaşması şöyledir:

Tablo 2.135. Söz sonu /-t/ > /-r/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tayıt-	taydır-

/t/ > /y/ akıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /t/ > /y/ akıcılaşması 2'si söz içi, 1'i söz sonu olmak üzere toplam 3 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t/ > /-y-/ akıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.136. Söz içi /-t/ > /-y-/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sittür-	siydir-
2.	utan-	uyal-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t/ > /-y/ akıcılaşması şöyledir:

Tablo 2.137. Söz sonu /-t/ > /-y/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sit-	siy-

/v/ > /m/ akıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /v/ > /m/ akıcılaşması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /v-/ ~ /m-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **ma**: Emirlerin sonuna gelen nehi edatı; “al, işte” anlamına bir kelime (DLT: 405)
 ~ DLT **va**: “Vay” anlamına söz söyleyen veya emreden kimsenin emrini inkâr yerine bir söz (DLT: 722).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /v-/ > /m-/ akıcılığı şöyledir:

Tablo 2.138. Söz başı /v-/ > /m-/ akıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	va	ma

/v/ > /y/ akıcılığı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /v/ > /y/ akıcılığının 2 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-v/ > /-y/ akıcılıkları şunlardır:

Tablo 2.139. Söz sonu /-v/ > /-y/ akıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ev	üy
2.	üv	üy

/w/ > /y/ akıcılığı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /w/ > /y/ akıcılığının söz içi 5, söz sonu 4 olmak üzere toplam 9 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-w-/ > /-y-/ akıcılıkları şunlardır:

Tablo 2.140. Söz içi /-w-/ > /-y-/ akıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ewlen-	üylen-
2.	sewin-	süyün-

Tablo 2.140. (devamı)

3.	sewün-	süyün-
4.	sewinç	süyünç
5.	sewtür-	süydür-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-w/ > /-y/ akıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.141. Söz sonu /-w/ > /-y/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ew	üy
2.	öw	üy
3.	sew-	süy-
4.	üw	üy

/z/ > /y/ akıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /z/ > /y/ akıcılaşması 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-z-/ > /-y-/ akıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.142. Söz içi /-z-/ > /-y-/ akıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	azak	ayak
2.	kazın	ķayın

2.2.3.2. Sızıcılaşma

Patlayıcı süreksiz ünsüzlerin sızıcı sürekli ünsüzlere dönüşmesine sızıcılaşma denir (Böler, 2023: 195).

Bu ses olayında süreksiz ünsüzler /b/, /c/, /ç/, /d/, /ğ/, /g/, /k/, /k/, /p/, /t/’nin ya da akıcı ünsüzler /l/, /l/, /m/, /n/, /r/, /y/’nin sürekli, sızıcı ünsüzler /f/, /ğ/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /v/, /z/’ye dönüşmesi söz konusudur.

/b/ > /v/ sızıcılaşması

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /b/ > /v/ sızıcılaşması 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti’t-Türk’teki söz içi /-b-/ ~ /-v-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **kulabuz** ~ **kulavuz**: Kılavuz (DLT: 375-376).

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-b-/ > /-v-/ sızıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.143. Söz içi /-b-/ > /-v-/ sızıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti’t-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	karabaş	karavaş
2.	kulabuz	kılavuz

/ç/ > /ş/ sızıcılaşması

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ç/ > /ş/ sızıcılaşmasının söz başı 5, söz sonu 2 olmak üzere toplam 7 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ç-/ > /ş-/ sızıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.144. Söz başı /ç-/ > /ş-/ sızıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti’t-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çaçır	şatır
2.	çaşır	şatır
3.	çatır	şatır
4.	çıkra-	şıhırda-
5.	çıkra-	şıkırda-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ç/ > /-ş/ sızıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.145. Söz sonu /-ç/ > /-ş/ sızıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	artuç	ardış
2.	artuç	artış

/ç/ > /j/ sızıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ç/ > /j/ sızıcılaşmasının söz içi 3, söz sonu 2 olmak üzere toplam 5 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ç-/ > /-j-/ sızıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.146. Söz içi /-ç-/ > /-j-/ sızıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bıçma	bijma
2.	kamıçak	ķamijak
3.	kamıçak	ķamjak

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ç/ > /-j/ sızıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.147. Söz sonu /-ç/ > /-j/ sızıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	hoç hoç	hoj
2.	hoç hoç	hoj

/g/ > /h/ sızıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /g/ > /h/ sızıcılaşmasının 15'i söz içi, 1'i söz sonu olmak üzere toplam 16 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /-g-/ ~ /-h-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **ügi**: Baykuş (Öz Türklerce, Oğuzlarca, Kıpçakça) (DLT: 709) ~ DLT **ühi**: Baykuş (DLT: 710).

Eski Türkçedeki söz içi “-g-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “-h-” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g-/ > /-h-/ sızıcılışmaları şunlardır:

Tablo 2.148. Söz içi /-g-/ > /-h-/ sızıcılışması

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	buçgak	buçhağ
2.	ıçgın-	ıçhın-
3.	kısğa	kısha
4.	kısğaç	kışhaç
5.	kurtga	kurtha
6.	kutgar-	kuhtar-
7.	sarıçga	sarınçha
8.	sıçgak	çıçhağ
9.	sıçgan	çıçhan
10.	sırıçga	sarınçha
11.	sogan	sohan
12.	sogun	sohan
13.	tutguç	tuthuç
14.	yımirtga	cumurtha
15.	yumurtga	cumurtha

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g-/ > /-h-/ sızıcılışması şöyledir:

Tablo 2.149. Söz sonu /-g/ > /-h/ sızıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	turag	turah

/k/ > /h/ sızıcılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /k/ > /h/ sızıcılaşmasının söz başı 10, söz içi 7, söz sonu 4 olmak üzere toplam 21 örneğine rastlanır.

Eski Türkçedeki söz başı “k-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “h-” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /k-/ > /h-/ sızıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.150. Söz başı /k-/ > /h-/ sızıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kagun	havun
2.	kagun	huvan
3.	kars	hars
4.	kars kars	hars
5.	kars kars	hars
6.	kıçı	hıcı
7.	kıçı	hıçı
8.	konşı	honşu
9.	koşnı	honşu
10.	kudhı	huyu

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k-/ > /-h-/ sızıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.151. Söz içi /-k-/ > /-h-/ sızıcılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bokla-	pohla-

Tablo 2.151. (devamı)

2.	çıkra-	şihırda-
3.	toksun	tohsan
4.	tokuz on	tohsan
5.	yokar	cohar
6.	yokaru	cohar
7.	yukaru	cohar

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k/ > /-h/ sızıcılışmaları şunlardır:

Tablo 2.152. Söz sonu /-k/ > /-h/ sızıcılışması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	adhruk	ayruh
2.	ayruk	ayruh
3.	samursak	sarımsah
4.	sarmusak	sarımsah

/k/ > /ş/ sızıcılışması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /k/ > /ş/ sızıcılışması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k/ > /-ş/ sızıcılışması şöyledir:

Tablo 2.153. Söz sonu /-k/ > /-ş/ sızıcılışması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ülük	ülüş

/k/ > /v/ sızıcılışması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /k/ > /v/ sızıcılışmasının 4'ü söz içi, 13'ü söz sonu olmak üzere toplam 17 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k-/ > /-v-/ sızıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.154. *Söz içi /-k-/ > /-v-/ sızıcılaşması*

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	aktur-	avdur-
2.	erkek takagu	erkek tavuķ
3.	takagu	tavuķ
4.	takuk	tavuķ

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k-/ > /-v-/ sızıcılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.155. *Söz sonu /-k-/ > /-v-/ sızıcılaşması*

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	agruk	avruv
2.	belék	belev
3.	bilek	bilev
4.	buşak	mışav
5.	kak kuk	kav-kuv
6.	kak kuk	kav-kuv
7.	sedhrek	sedirev
8.	sögük	sögüv
9.	süzük	süzüv
10.	tirek	tirev
11.	tölek	tölev
12.	ütük	itüv
13.	yanğşak	çañşav

/l/ > /s/ sızıcılığı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /l/ > /s/ sızıcılığı 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-l-/ > /-s-/ sızıcılığı şöyledir:

Tablo 2.156. Söz içi /-l-/ > /-s-/ sızıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	uçuzlan-	uçuzsun-

/nğ/ > /h/ sızıcılığı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /nğ/ > /h/ sızıcılığı 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-nğ-/ > /-h-/ sızıcılığı şöyledir:

Tablo 2.157. Söz içi /-nğ-/ > /-h-/ sızıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	koçnğar	koçhar

/p/ > /v/ sızıcılığı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /p/ > /v/ sızıcılığı 1'i söz içi, 1'i söz sonu olmak üzere toplam 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-p-/ > /-v-/ sızıcılığı şöyledir:

Tablo 2.158. Söz içi /-p-/ > /-v-/ sızıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	keleplen-	gelevlen-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-p/ > /-v/ sızıcılığıdır.

Tablo 2.159. Söz sonu /-p/ > /-v/ sızıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kelep	gelev

/r/ > /h/ sızıcılığı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /r/ > /h/ sızıcılığı 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-r-/ > /-h-/ sızıcılığıdır.

Tablo 2.160. Söz içi /-r-/ > /-h-/ sızıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kutrar-	ķuthar-

/t/ > /z/ sızıcılığı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /t/ > /z/ sızıcılığının 4 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t/ > /-z/ sızıcılıkları şunlardır:

Tablo 2.161. Söz sonu /-t/ > /-z/ sızıcılığı

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	korkıt-	ķorkuz-
2.	korkut-	ķorkuz-
3.	körküt-	körgüz-
4.	tamıt-	tamız-

2.2.4. Süreksizleşme

Süreklî ünsüzler /f/, /ğ/, /h/, /j/, /l/, /l'/, /m/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /v/, /y/, /z/'nin, süreksiz ünsüzler /b/, /c/, /ç/, /d/, /ğ/, /g/, /k/, /k/, /p/, /t/'ye dönüşmesi “süreksizleşme”dir.

Süreklî ünsüzlerin yerlerini süreksiz ünsüzlere bırakması olayıdır (Güven, 2021: 40).

2.2.4.1. /f/ > /p/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /f/ > /p/ süreksizleşmesi 1'i söz içi, 1'i söz sonu olmak üzere toplam 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-f/ > /-p-/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.162. Söz içi /-f/ > /-p-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çifila-	çıpilda-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-f/ > /-p-/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.163. Söz sonu /-f/ > /-p-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çif	çıp

2.2.4.2. /h/ ~ /x/ > /k/ ~ /k/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /h/ ~ /x/ > /k/ ~ /k/ süreksizleşmesi 1'i söz başı, 3'ü söz içi olmak üzere toplam 4 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /h-/ ~ /x-/ > /k-/ ~ /k-/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.164. Söz başı /h-/ ~ /x-/ > /k-/ ~ /k-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	xız	kız

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-h-/ ~ /-x-/ > /-k-/ ~ /-k̡-/ süreksizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.165. Söz içi /-h-/ ~ /-x-/ > /-k-/ ~ /-k̡-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	axsa-	aḵsa-
2.	tarxan	darḵan
3.	ûhi	uku

2.2.4.3. /x/ > /ğ/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /x/ > /ğ/ süreksizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /x/ > /ğ/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.166. Söz içi /-x-/ > /-ğ-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tarxan	darḡan

2.2.4.4. /ğ/ > /g/ ~ /ğ/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ğ/ > /g/ ~ /ğ/ süreksizleşmesinin söz içi 46, söz sonu 20 olmak üzere toplam 66 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ğ-/ ~ /-g-/ ~ /-ğ-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **sıbizḡu** ~ **sıbuzgu**: Düdük, boru (DLT: 510).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ğ-/ > /-g-/ ~ /-ğ-/ süreksizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.167. Söz içi /-ğ-/ > /-g-/ ~ /-ğ-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	anḡar	angar
2.	anḡıla-	angıla-

Tablo 2.167. (devamı)

3.	anġla-	anġıla-
4.	baġışla-	baġışla-
5.	danġal	danġıl
6.	enġlik	ingilik
7.	inġen	ingen
8.	inġir	ingir
9.	kenġeş	kengeş
10.	kenġeş-	kengeş-
11.	kınġır	ķingır
12.	kınġrak	ķingırak
13.	kinġit-	kengert-
14.	kinġü-	keng-
15.	kinġür-	kenger-
16.	konġra-	ķongra-
17.	konġragu	ķongrav
18.	konġragu	ķongrov
19.	konġur	ķongur
20.	münġre-	möngürde-
21.	münġre-	müngürde-
22.	münġre-	müngüre-
23.	onġul-	ongay-
24.	önġi	önge
25.	sıbizġu	sıbizġı
26.	sınġar	singar
27.	sinġdür-	singdir-
28.	sinġir	singir
29.	sinġir-	singir-
30.	sinġür-	singir-
31.	sonġuk	songu
32.	sünġü	süngü
33.	taġla-	taġıla-

Tablo 2.167. (devamı)

34.	tanğla-	tangıla-
35.	tanğla-	tangla-
36.	tenğeş-	tengiş-
37.	tenğiz	tengiz
38.	tenğle-	tengle-
39.	tenğleş-	tengleş-
40.	tingla-	tingla-
41.	tingle-	tingla-
42.	tonguz	tonguz
43.	tönğül-	tüngül-
44.	yanğı	cangı
45.	yanğıl-	cangıl-
46.	yenği	cangı

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz sonu /-ğ/ ~ /-g/ ~ /-ġ/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **bodug**: Renk, boya (DLT: 98) ~ DLT **bodhuğ**: Boya; kına (DLT: 98).
- DLT **tag** ~ **tağ**: Dağ (DLT: 560).
- DLT **tarıg** ~ **tariğ**: Ekin, bitki; arpa, buğday; tane, tohum; zahire (Bü. Türklerce); darı (Oğuzca) (DLT: 577).
- DLT **tog-** ~ **toğ-**: Doğmak, meydana çıkmak, belirlemek; yükselmek, havalanmak, göğe ağmak (DLT: 631).
- DLT **ulug** ~ **uluğ**: Ulu, büyük, yüce; büyüklük, ululuk (DLT: 691).
- DLT **urug**: Tane, tohum, evin (DLT: 697) ~ DLT **uruğ**: Tane, tohum, evin; döğüş, vuruş (DLT: 697).
- DLT **yag** ~ **yağ**: Yağ; (Oğuzca) iç yağı (DLT: 725).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ğ/ > /-g/ ~ /-ġ/ süreksizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.168. Söz sonu /-ğ/ > /-g/ ~ /-ġ/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	anğ	ang

Tablo 2.168. (devamı)

2.	çeriğ	çerig
3.	çing	çing
4.	çunğ	çing
5.	danğ	tang
6.	king	keng
7.	minğ	ming
8.	onğ	ong
9.	onğ-	ong-
10.	onğuk-	ong-
11.	ölüğ	ölüg
12.	önğ	öng
13.	sinğ	zing
14.	sinğ-	sing-
15.	sinğ ét-	zing-zing et-
16.	sinğ ét-	zing-zing et-
17.	tanğ	tang
18.	teng	teng
19.	tönğül-	döng-
20.	yenğ-	ceng-

2.2.4.5. /m/ > /b/ süreksizleşmesi

Dîvânü Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /m/ > /b/ süreksizleşmesinin söz başı 3, söz içi 4 olmak üzere toplam 7 örneğine rastlanır.

Dîvânü Lugâti't-Türk'teki söz başı /m-/ ~ /b-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ben:** Ben (Oğuz, Kıpçak ve Suvarlar dilinde) (DLT: 83) ~ DLT **men-min:** Ben (DLT: 409-412).
- DLT **biz:** Biz (DLT: 97) ~ DLT **miz:** Biz (DLT: 413).

Dîvânü Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /m-/ > /b-/ süreksizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.169. Söz başı /m-/ > /b-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ma	ba
2.	miz	biz
3.	murç	burç

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-m-/ > /-b-/ süreksizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.170. Söz içi /-m-/ > /-b-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	amrak	abirek
2.	amrak	abrek
3.	çamı	cabu
4.	tuman	tuban

2.2.4.6. /m/ > /k/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /m/ > /k/ süreksizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-m/ > /-k/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.171. Söz sonu /-m/ > /-k/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kuçam	kuçak

2.2.4.7. /m/ > /p/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /m/ > /p/ süreksizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-m-/ > /-p-/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.172. Söz başı /m-/ > /p-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	murç	purç

2.2.4.8. /nğ/ > /k/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /nğ/ > /k/ süreksizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-nğ/ > /-k/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.173. Söz sonu /-nğ/ > /-k/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tiğ	tik

2.2.4.9. /s/ > /ç/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /s/ > /ç/ süreksizleşmesinin 11 örneğine rastlanır.

Eski Türkçedeki söz başı “s-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “ç-” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /s-/ > /ç-/ süreksizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.174. Söz başı /s-/ > /ç-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	saç	çaç
2.	saç-	çaç-
3.	saçıl-	çaçıl-
4.	saçra-	çaçıra-
5.	saçrat-	çaçırat-
6.	saçrit-	çaçırat-
7.	saçtur-	çaçdır-

Tablo 2.174. (devamı)

8.	sanç-	çañç-
9.	sançıl-	çañçıl-
10.	sıçgak	çıçhak
11.	sıçgan	çıçhan

2.2.4.10. /ş/ > /ç/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ş/ > /ç/ süreksizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ş/ > /-ç/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.175. Söz sonu /-ş/ > /-ç/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çepiş	çemiç

2.2.4.11. /ş/ > /t/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ş/ > /t/ süreksizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ş-/ > /-t-/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.176. Söz içi /-ş-/ > /-t-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çaşır	şatır

2.2.4.12. /v/ > /b/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /v/ > /b/ süreksizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /v-/ > /b-/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.177. Söz başı /v-/ > /b-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	va	ba

2.2.4.13. /w/ > /b/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /w/ > /b/ süreksizleşmesi 3 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-w-/ > /-b-/ süreksizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.178. Söz içi /-w-/ > /-b-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	awın-	abın-
2.	tewsi	tebsi
3.	yalwar-	calbar-

2.2.4.14. /w/ > /d/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /w/ > /d/ süreksizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-w-/ > /-d-/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.179. Söz içi /-w-/ > /-d-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sewre-	sedire-

2.2.4.15. /w/ > /ğ/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /w/ > /ğ/ süreksizleşmesi 3 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-w-/ > /-ğ-/ süreksizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.180. Söz içi /-w-/ > /-ğ-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	awa	ağa
2.	suwar-	sugar-
3.	yalwan-	calğan-

2.2.4.16. /w/ > /p/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /w/ > /p/ süreksizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-w-/ > /-p-/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.181. Söz içi /-w-/ > /-p-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tewsi	tepsi

2.2.4.17. /y/ > /c/ ~ /ç/ süreksizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /y/ > /c/ ~ /ç/ süreksizleşmesinin söz başı 223, söz içi 1 olmak üzere toplam 224 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /y-/ ~ /c-/ ~ /ç-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **çét-:** Erişmek (Oğuz ve Kıpçak dillerince) (DLT: 143) ~ DLT **yét-:** Yetişmek, erişmek (DLT: 776).

Eski Türkçedeki söz başı “y-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde “c-”, “ç-” seslerine dönüşür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /y-/ > /c-/ ~ /ç-/ süreksizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.182. Söz başı /y-/ > /c-/ ~ /ç-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	koy yılı	qoy cıl
2.	yabaku	cabağı

Tablo 2.182. *(devamı)*

3.	yabı	capı
4.	yadh-	cay-
5.	yadhıl-	cayıl-
6.	yag	cav
7.	yağ	cav
8.	yag-	cav-
9.	yagıla-	cavla-
10.	yag(ı)r	cavur
11.	yag(ı)rılığ	cavurluk
12.	yağlığ	cavlu
13.	yaxşı	cahşı
14.	yak-	çaq-
15.	yak-	çaq-
16.	yaka	cağa
17.	yal	cal
18.	yala-	cala-
19.	yalga-	cala-
20.	yalga-	calğa-
21.	yalgan	calğan
22.	yalgan-	calğan-
23.	yalın	calın
24.	yalın-	calanla-
25.	yalın-	calın-
26.	yalwa-	cala-
27.	yalwan-	calğan-
28.	yalwar-	calbar-
29.	yam	cam
30.	yama-	cama-
31.	yamağ	camav
32.	yamal-	camal-
33.	yaman	caman

Tablo 2.182. (devamı)

34.	yamız	camız
35.	yamız	cammız
36.	yamla-	camla-
37.	yan	can
38.	yan-	can-
39.	yandur-	candır-
40.	yangı	cangı
41.	yangıl-	cangıl-
42.	yangşak	canşak
43.	yangşak	çaşav
44.	yanığ	canuv
45.	yanu-	canı-
46.	yap-	cab-
47.	yapış-	cabış-
48.	yapul-	cabil-
49.	yapurgak	çapırak
50.	yapurgak	çaprak
51.	yapuş-	cabış-
52.	yapyaşıl	cab-çaşıl
53.	yar	car
54.	yar-	car-
55.	yara-	cara-
56.	yarağ	carak
57.	yarağ	carav
58.	yarık	carık
59.	yarım	carım
60.	yarış	çariş
61.	yarış	çeriş
62.	yarlığ	carlı
63.	yarma	carma
64.	yarsı-	carsı-

Tablo 2.182. (devamı)

65.	yartu	cartı
66.	yaru-	carı-
67.	yaruk	carık
68.	yarukluk	carıklık
69.	yası	cassı
70.	yastuk	castık
71.	yaş	caş
72.	yaşa-	caşa-
73.	yaşıl	caşıl
74.	yaşlığ	caşlık
75.	yaşna-	caşna-
76.	yaşur-	caşır-
77.	yat-	cat-
78.	yatgur-	catdır-
79.	yattur-	catdır-
80.	yay	cay
81.	yay-	cay-
82.	yaya	caya
83.	yayıg	cayık
84.	yayık	cayık
85.	yayık-	cayık-
86.	yayıl-	cayıl-
87.	yayla-	cayla-
88.	yaylağ	caylık
89.	yaylat-	caylat-
90.	yaz	caz
91.	yaz-	caz-
92.	yazı	cazı
93.	yazığçı	cazuvçu
94.	yazıl-	cazıl-
95.	yaztur-	cazdır-

Tablo 2.182. *(devamı)*

96.	yazuk	cazık
97.	yek	cek
98.	yél	cel
99.	yelim	celim
100.	yélim	celim
101.	yélin	celin
102.	yem	cem
103.	yém	cem
104.	yemiş	cemiş
105.	yémiş	cemiş
106.	yéng	cank
107.	yéng	ceng
108.	yeng-	ceng-
109.	yengi	cangı
110.	yér	cer
111.	yerçü	çerçi
112.	yérdeş	cerdeş
113.	yérsin-	cersin-
114.	yét-	cet-
115.	yéti	ceti
116.	yetigen	ceticegen
117.	yet(i)ş-	cetiş-
118.	yét(i)ş-	cetiş-
119.	yıdh	cıyı
120.	yıdhığ	cıyı
121.	yıdhla-	cıyıla-
122.	yıg-	cıy-
123.	yıgıl-	cıgıl-
124.	yıgıl-	cıyıl-
125.	yıgım	cıyım
126.	yıgın	cıyın

Tablo 2.182. (devamı)

127. yığış-	cığış-
128. yık-	cık-
129. yıkıl-	cıgıl-
130. yıkıl-	cıyıl-
131. yıkış-	cığış-
132. yıl	cıl
133. yılan	cılan
134. yıldız	culduz
135. yılıg	cılı
136. yılıg	cıluv
137. yılıt-	cılıt-
138. yılkı	cılkı
139. yımirtga	cumurtha
140. yıp	cib
141. yır	cır
142. yır-	cır-
143. yırla-	cırıla-
144. yırt-	cırt-
145. yigit	cigit
146. yigren-	ciyirgen-
147. yık	cık
148. yilik	cilik
149. yilikliğ	cilikli
150. yilim	celim
151. yimle-	cemle-
152. yin	cin
153. yiriş-	ceriş-
154. yitik	citi
155. yog	çok
156. yogla-	çokla-
157. yogurkan	cuvurğan

Tablo 2.182. *(devamı)*

158. yogurt	cuvurt
159. yogurt-	cuvurt-
160. yok	coğ
161. yokadh-	coğal-
162. yokar	cohar
163. yokaru	cohar
164. yokla-	coğla-
165. yol	col
166. yolk-	culk-
167. yolkun-	culğun-
168. yolkuş-	culkuş-
169. yolsuz	colsuz
170. yoltur-	culdur-
171. yoluğ	culuv
172. yolun-	culğun-
173. yoluş-	culkuş-
174. yonu-	con-
175. yonul-	conul-
176. yorı-	cürü-
177. yoriga	corga
178. yorık	coruğ
179. yorit-	cürüt-
180. yort-	cort-
181. yortuğ	cortuv
182. yoruk	coruğ
183. yu-	cuv-
184. yubat-	cubat-
185. yuga	cuğa
186. yuga	cuğama
187. yuga	cuva
188. yugak	cuvak

Tablo 2.182. (devamı)

189. yuk	cuk
190. yuk-	cuk-
191. yukaru	cohar
192. yula	cula
193. yular	cular
194. yulduz	culduz
195. yulkun-	culkun-
196. yuluş-	culkuş-
197. yum-	cum-
198. yumgak	cummak
199. yumşak	cumuşak
200. yumurtga	cumurtha
201. yumuş	cumuş
202. yumuşçı	cumuşçu
203. yunçı-	çunçu-
204. yunçığ	cunçuv
205. yunçit-	cunçut-
206. yunçut-	cunçut-
207. yungak	cunak
208. yurt	curt
209. yurun	curun
210. yut	cut
211. yut-	cut-
212. yüg	cük
213. yügrük	cüyrük
214. yük	cük
215. yükün-	cügün-
216. yüli-	cülü-
217. yüligü	cülgüç
218. yüm-	cum-
219. yüng	cün

Tablo 2.182. (devamı)

220. yürek	cürek
221. yüz	cüz
222. yüz-	cüz-
223. yüzük	cüzük

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-y-/ > /-c-/ ~ /-ç-/ süreksizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.183. Söz içi /-y-/ > /-c-/ ~ /-ç-/ süreksizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	yapyaşıl	cab-caşıl

2.2.5. Dudaksıllaşma

Dudak ünsüzü olmayan ama dudak ünsüzleriyle ortak özelliği olan bir ünsüzün dudak ünsüzüne dönüşmesine dudaksıllaşma denir. Standart Türkçede yuvarlak ünlüler komşuluğundaki geniz n'si yine bir geniz ünsüzü, ama aynı zamanda dudak ünsüzü de olan /m/'ye değişmiştir: koñşu > komşu, toñuz > domuz, köñlek > gömlek, oñurka > omurga, koñur al > kumral (Demir ve Yılmaz, 2021: 168).

Banguoğlu, Türkiye Türkçesi için yuvarlak sesliler önünde ğ > w > v değişmesini vurgular ve şu örnekleri verir: koğa > kova, sovan, kovan, tavuk, güvey, güveç, üvez, gövde, övmek, dövmek, kovmak, ovmak (Banguoğlu, 2020: 102).

Ayrıca Banguoğlu, yuvarlak sesliler önünde ñ > m değişmesinin de dudaksıllaşmanın dikkate değer bir örneği olduğunu dile getirir: koñşu > komşu, doñuz > domuz, gönlek > gömlek, oñurka > omurga, koñur al > kumral gibi (Banguoğlu, 2020: 103).

2.2.5.1. /g/ ~ /ğ/ > /v/ dudaksıllaşması

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /g/ ~ /ğ/ > /v/ dudaksıllaşmasının 50'si söz içi, 72'si söz sonu olmak üzere toplam 122 örneğine rastlanır.

Eski Türkçedeki söz içindeki “-g-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “-v-” sesine dönüşür.

Dîvânü Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g-/ ~ /-ğ-/ > /-v-/ dudaksıllaşmaları şunlardır:

Tablo 2.184. Söz içi /-g-/ ~ /-ğ-/ > /-v-/ dudaksıllaşması

Sıra	Dîvânü Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	agıl	avul
2.	agır	avur
3.	agırlan-	avurlan-
4.	agırlık	avurluk
5.	agış	avuş
6.	agız	avuz
7.	agla-	avla-
8.	aglak	avlak
9.	agna-	avna-
10.	agrı-	avru-
11.	agriğ	avruv
12.	agrit-	avrut-
13.	agru-	avru-
14.	agruk	avruv
15.	aguz	avuz
16.	arıgla-	aruvla-
17.	asığlığ	asuvluk
18.	bagır	bavur
19.	bagırlan-	bavurlan-
20.	bagırsak	bavursak
21.	bogun	buvun
22.	boguş-	buvuş-
23.	kagun	havun
24.	kagun	huvan
25.	kagur-	kuvur-
26.	kugur-	kuvur-
27.	koruğçı	koruvçu

Tablo 2.184. (devamı)

28.	sagıl-	savul-
29.	saglık	savluk
30.	sagri	savru
31.	sagtur-	savdur-
32.	sağım	savum
33.	satıgılık	satuvluk
34.	sogı-	suvu-
35.	soguk	suvuk
36.	sogukluk	suvukluk
37.	tagay	tavay
38.	tağla-	davla-
39.	tatıglan-	tatuvlan-
40.	togra-	tuvra-
41.	yagıla-	cavla-
42.	yag(ı)r	cavur
43.	yag(ı)rlıg	cavurluk
44.	yağlıg	cavlu
45.	yazıgçı	cazuvcu
46.	yogurkan	cuvurğan
47.	yogurt	cuvurt
48.	yogurt-	cuvurt-
49.	yuga	cuva
50.	yugak	cuvak

Eski Türkçedeki söz sonundaki “-g” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “-v” sesine dönüşür.

Dîvânü Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g/ ~ /-ğ/ > /-v/ dudaksıllaşmaları şunlardır:

Tablo 2.185. Söz sonu /-g/ ~ /-ğ/ > /-v/ dudaksıllaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	adhığ	ayuv
2.	ag-	av-
3.	ayığ	ayuv
4.	agrığ	avruv
5.	ağ	av
6.	andağ	antav
7.	argağ	arğav
8.	arığ	aruv
9.	arkağ	arğav
10.	asığ	asuv
11.	aytığ	aytuv
12.	azığ	azıv
13.	bag	bav
14.	batığ	batuv
15.	bodhuğ	boyav
16.	bodug	boyav
17.	boğ-	buv-
18.	buşuğ	buşuv
19.	buzagu	buzov
20.	çalığ	çaluv
21.	çeriğ	çeriv
22.	çuğı	çuv
23.	dağ	dav
24.	ılığ	cıluv
25.	kağ kuğ	kav-kuv
26.	kağ kuğ	kav-kuv
27.	kağ kuğ ét-	kav-kuv et-
28.	kağ kuğ ét-	kav-kuv et-
29.	kıragu	ķırav

Tablo 2.185. (devamı)

30.	konğragu	ķongrav
31.	konğragu	ķongrov
32.	kugu	ķuv
33.	küdhegü	küyöv
34.	ograğ	oğurav
35.	otağ	otov
36.	sag-	sav-
37.	sağ	sav
38.	satığ	satuv
39.	sızlağ	sızlav
40.	soruğ	soruv
41.	soruğ	surav
42.	sürüğ	sürüv
43.	tablağ	tablav
44.	taplağ	tablav
45.	tag	tav
46.	tağ	tav
47.	talagu	talav
48.	talığ	taluv
49.	tarığlağ	tarlav
50.	tatığ	tatuv
51.	tatığlığ	tatuvlu
52.	tayığ	tayıv
53.	tiregü	tirev
54.	tiziğ	tiziv
55.	tog-	tuv-
56.	toğ-	tuv-
57.	tuğ	tuv
58.	udhug	uyav
59.	uğ	uv
60.	urug	uruv

Tablo 2.185. (devamı)

61.	uruğ	uruv
62.	ütüğ	itüv
63.	yag	cav
64.	yağ	cav
65.	yag-	cav-
66.	yamağ	camav
67.	yanığ	canuv
68.	yarağ	carav
69.	yılığ	cıluv
70.	yoluğ	culuv
71.	yortuğ	cortuv
72.	yunçığ	cunçuv

2.2.5.2. /n/ > /m/ dudaksıllaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /n/ > /m/ dudaksıllaşması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-n/ > /-m/ dudaksıllaşması şöyledir:

Tablo 2.186. Söz sonu /-n/ > /-m/ dudaksıllaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kurun	ķurum

2.2.5.3. /nğ/ > /m/ dudaksıllaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /nğ/ > /m/ dudaksıllaşması 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-nğ/ > /-m/ dudaksıllaşması şöyledir:

Tablo 2.187. Söz sonu /-nğ/ > /-m/ dudaksıllaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kalıñğ	kalım

2.2.6. Dişsilleşme

Diş ünsüzü olmayan ünsüzlerin diş ünsüzlerine dönmesi olayıdır.

2.2.6.1. /m/ > /n/ dişsilleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /m/ > /n/ dişsilleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-m-/ > /-n-/ dişsilleşmesi şöyledir:

Tablo 2.188. Söz içi /-m-/ > /-n-/ dişsilleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	emdi	endi

2.2.6.2. /nğ/ > /n/ dişsilleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /nğ/ > /n/ dişsilleşmesinin söz içi 11, söz sonu 14 olmak üzere toplam 25 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-nğ-/ ~ /-n-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **sınğuk**: Sınık, kırılmış (Oğuzlardan başkalarınca) (DLT: 517) ~ DLT **sınuk**: Sınık, kırılmış (Oğuzca) (DLT: 517).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-nğ-/ > /-n-/ dişsilleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.189. Söz içi /-nğ-/ > /-n-/ dişsilleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	anğduz	andız
2.	karanğgu	karangı
3.	karanğku	karangı

Tablo 2.189. (devamı)

4.	menğde-	minde-
5.	menğgü	mingi
6.	saŋla-	sanla-
7.	senğek	senek
8.	sınğuk	sınık
9.	tırnğak	tırnak
10.	yanğşak	canşak
11.	yanğşak	çaşav

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-nğ/ ~ /-n/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **yeten**: Ok atılan tahta yay; atımcı yayı, hallaç yayı (DLT: 776) ~ DLT **yetenğ**: Yün atılıp kabartılan atımcı yayı (DLT: 776).
- DLT **kalkan** ~ **kalkanğ**: Kalkan (DLT: 256).
- DLT **tapçan**: Erişilemeyen üzüm salkımlarını kesmek için toplıyanın üzerine çıktığı sofra biçiminde üç ayaklı bir nesne (DLT: 573) ~ DLT **tapçanğ**: Erişilemeyen üzüm salkımlarını kesmek için toplıyanın üzerine çıktığı sofra biçiminde üç ayaklı nesne (Kençekçe) (DLT: 573).
- DLT **tulun**: Kulakla ağız arasındaki kemik (Türk ve Oğuz dillerinden birinde); geminin iki yanında bulunan parçalar (DLT: 651) ~ DLT **tulunğ**: Dulun, kulak altı; gemde kulak altında bulunan bir halka (DLT: 651).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-nğ/ > /-n/ dişsilleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.190. Söz sonu /-nğ/ > /-n/ dişsilleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	alanğ	alan
2.	çalanğ	calan
3.	irinğ	irin
4.	kadhınğ	ķayın
5.	kalinğ	ķalın
6.	kalkanğ	ķalğan

Tablo 2.190. (devamı)

7.	kalkanğ	kalқан
8.	kayınğ	қайын
9.	oldanğ	oltan
10.	otunğ	otun
11.	tapçanğ	tabcan
12.	tapçanğ	tapçan
13.	uldanğ	oltan
14.	yünğ	cün

2.2.6.3. /w/ > /v/ dışsilleşmesi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /w/ > /v/ dışsilleşmesinin söz içi 21, söz sonu 11 olmak üzere toplam 32 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /-w-/ ~ /-v-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **tavuş** ~ **tawış**: Duygu ve kımıldanma (DLT: 586-588).
- DLT **tavuş** ~ **tawuş**: Duygu ve kımıldanma (DLT: 586-589).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-w-/ > /-v-/ dışsilleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.191. Söz içi /-w-/ > /-v-/ dışsilleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	awa	ava
2.	awçı	uvçu
3.	awın-	avun-
4.	awla-	avla-
5.	awla-	uvla-
6.	kuwur-	қувur-
7.	sawıl-	savul-
8.	sawul-	savul-
9.	suwla-	suvla-
10.	suwlan-	suvlan-

Tablo 2.191. (devamı)

11.	suwluk	suvluk
12.	suwsa-	suvsa-
13.	suwsat-	suvsat-
14.	suwsi-	suvsu-
15.	tawış	tavuş
16.	tawuş	tavuş
17.	tawar	tuvar
18.	tuwra-	tuvra-
19.	tuwuz	tuvuz
20.	uwul-	uval-
21.	uwul-	uvul-

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-w/ ~ /-v/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **av:** Av (Oğuzca); emir verenin emrini tanımamayı bildirir bir edat (DLT: 50) ~ DLT **aw:** Av (DLT: 50).
- DLT **ev:** Ev (Oğuzca) (DLT: 205) ~ DLT **ew:** Ev (DLT: 205).
- DLT **ev:** Ev (Oğuzca) (DLT: 205) ~ DLT **öw:** Ev (DLT: 470).
- DLT **tavar:** Mal; davar (Oğuzlar ve uyanlarca) (DLT: 586) ~ DLT **tawar:** Mal, mülk; eşya (DLT: 586).
- DLT **uv-** ~ **uw-:** Ufalamak (DLT: 703).
- DLT **üv** ~ **üw:** Ev (DLT: 719).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-w/ > /-v/ dişsilleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.192. Söz sonu /-w/ > /-v/ dişsilleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	aw	av
2.	aw-	av-
3.	kaw kuw	kav-kuv
4.	kaw kuw	kav-kuv
5.	kow-	kuv-

Tablo 2.192. (devamı)

6.	kuw	ķuv
7.	saw	sav
8.	suw	suv
9.	şaw	şav
10.	tew	dev
11.	uw-	uv-

2.2.7. Ağızsılaşma

Geniz veya yutak seslerinin ağız seslerine dönüşmesine denir. Titreşimli kapanma seslerinin, titreşimsizleşmesi veya genizsileşmesi, bütün dillerin dil tarihlerini ilgilendiren ana ses olaylarından biridir. Ağızsılaşma ise, bu olayın tam tersi olup, Türkçede ve başka dillerde nadiren görülür; çünkü ses değişimleri, seslerin çıkış yerlerinden çok, çıkış biçimlerinde gerçekleşir (Karaağaç, 2021: 61-62).

Çıkarılış biçimi bakımından birer geniz sesi olan m, n, ñ ve ŋ ünsüzlerinin, aynı yerlerde çıkarılan ağız seslerine dönüşmesi söz konusudur: bardıñ > bardığ ‘vardın’; bardıñız > bardığınız ‘vardınız’; körtüñ > körtüg ‘gördün’; bodunuñ > bodunuğ ‘milletin’. Çeşitli bölge dillerinde: atañ > atey ‘baban’, barsañ > barsey ‘varsan’; añlamak > aññamak > ağnamak ‘anlamak’; saña > siye ‘sana’; oña > oğa ‘ona’ vb. (Karaağaç, 2021: 62).

2.2.7.1. /ng/ ~ /nğ/ > /g/ ağızsılaşması

Dîvânu Lugâtî’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ng/ ~ /nğ/ > /g/ ağızsılaşmasının 2 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ng-/ ~ /-nğ-/ > /-g-/ ağızsılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.193. Söz içi /-ng-/ ~ /-nğ-/ > /-g-/ ağızsılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâtî’t-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	közngü	küzgü

Tablo 2.193. (devamı)

2.	közünğü	küzgü

2.2.7.2. /nğ/ > /y/ ağızsılaşması

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /nğ/ > /y/ ağızsılaşması 4 sözcükte tespit edilmiştir.

Eski Türkçedeki söz içi “-nğ-” sesi, Karaçay-Malkar Türkçesinde bazı sözcüklerde “-y-” sesine dönüşür.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-nğ-/ > /-y-/ ağızsılaşmaları şunlardır:

Tablo 2.194. Söz içi /-nğ-/ > /-y-/ ağızsılaşması

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	minği	mıyı
2.	münğüz	müyüz
3.	sünğük(g)	süyek
4.	tenğri	teyri

2.2.8. Ünsüz ikizleşmesi

İkizleşme, kelime içindeki bir ünsüzün iki defa telâffuz edilmesi (şeddelenmesi) demektir: anne (ana'dan), elli (elig'den), eşşek (Ercilasun, 2022: 95).

Karaağaç, ikizleşme olayını şöyle açıklar: İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzler, ilk açık hece ünlülerinin etkisi altında, açık hecenin zayıflığını örtmek üzere ikizleşirler. Bu olay sonunda açık ilk heceler zayıflıktan kurtulmakta ve birer kapalı heceye dönüşmektedir: elli, yassı, belli, aşağı > aşşağı, aman > amman, azık > azzıh, ışık > ışşıh, ısır- > ıssır-, kaşık > gaşşıh, küçük > güççük, döşek > döşşek vb. İkizleşme kök ve taban sözlerde olur: iki > ikki, yedi > yeddi, yetti, otuz > ottuz, tokuz > tokkuz, çakal > çakkal gibi (Karaağaç, 2021: 80).

Sınırlı sayıdaki Türkçe kelime tarihinde ikizleşme meydana gelmiştir: anne (< ana), (çulluk (< çulığ), elli “50” (< elig), ıssız (< EAT isüz < isiz < iyisiz < idi+sız) örneklerinde görüldüğü gibi (Gökçe, 2023: 183).

Bir gramer birliğinde bir konsonantın iki defa söylenmesi hadisesi olan konsonant ikileşmesi Türkçede çok nadirdir. yedi - yeddi, sekiz - sekkiz, dokuz - dokkuz, ana - anne gibi bazı misallerde görülür (Ergin, 2022: 70).

2.2.8.1. /g/ > /kg/ ~ /kk/ ikizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /g/ > /kg/ ~ /kk/ ikizleşmesinin 3 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g-/ > /-kg-/ ~ /-kk-/ ikizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.195. Söz içi /-g-/ > /-kg-/ ~ /-kk-/ ikizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kölige	kölekge
2.	kölige	kölekke
3.	süpürgü	sibirkki

2.2.8.2. /k/ > /kg/ ~ /kk/ ikizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /k/ > /kg/ ~ /kk/ ikizleşmesinin 3 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-k-/ ~ /-kg-/ ~ /-kk-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **iki**: Sayıda iki; ikisi (DLT: 228) ~ DLT **ikki**: İki, birbiri; ikisi, ikiden her biri (DLT: 229).
- DLT **sekiz** ~ **sekkiz**: Sayıda sekiz (DLT: 503).
- DLT **tiken** ~ **tikken**: Diken (DLT: 620-621).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k-/ > /-kg-/ ~ /-kk-/ ikizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.196. Söz içi /-k-/ > /-kg-/ ~ /-kk-/ ikizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kölik	kölekge
2.	kölik	kölekke

Tablo 2.196. (devamı)

3.	tiken	tikgen

2.2.8.3. /l/ > /ll/ ikizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /l/ > /ll/ ikizleşmesinin 7 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-l-/ > /-ll-/ ikizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.197. Söz içi /-l-/ > /-ll-/ ikizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	belik	bellik
2.	çile	çille
3.	çolak	çollak
4.	elig	elli
5.	ulug	ullu
6.	uluğ	ullu
7.	uluğluk	ulluluk

2.2.8.4. /m/ > /mm/ ikizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /m/ > /mm/ ikizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-m-/ > /-mm-/ ikizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.198. Söz içi /-m-/ > /-mm-/ ikizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	yamız	cammız

2.2.8.5. /n/ > /nn/ ikizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /n/ > /nn/ ikizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-n-/ > /-nn-/ ikizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.199. Söz içi /-n-/ > /-nn-/ ikizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ana	anna

2.2.8.6. /p/ > /pp/ ikizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /p/ > /pp/ ikizleşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-p-/ > /-pp-/ ikizleşmesi şöyledir:

Tablo 2.200. Söz içi /-p-/ > /-pp-/ ikizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tüpü	töppe

2.2.8.7. /s/ > /ss/ ikizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /s/ > /ss/ ikizleşmesi 4 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-s-/ > /-ss-/ ikizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.201. Söz içi /-s-/ > /-ss-/ ikizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	isig	issi
2.	isigle-	issile-
3.	isiglik	issilik

Tablo 2.201. (devamı)

4.	yaşı	caşı

2.2.8.8. /t/ > /tt/ ikizleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /t/ > /tt/ ikizleşmesi 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-t-/ ~ /-tt-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **yéti** ~ **yetti**: Sayıda yedi (DLT: 776-778).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t-/ > /-tt-/ ikizleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.202. Söz içi /-t-/ > /-tt-/ ikizleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ata	atta
2.	itiş	ittiş

2.2.9. Ünsüz tekleşmesi

Aynı cinsten olan ve yan yana bulunan iki ünsüzden birinin düşmesidir: hamal (hammâl'dan), edebiyat (edebîyyât'tan) (Ercilasun, 2022: 95).

Türkçe sözcüklerde çok az ünsüz tekleşmesi gerçekleştiği düşünülmektedir: ullug > ulu (Demir ve Yılmaz, 2021: 165).

2.2.9.1. /kk/ > /g/ ~ /k/ tekleşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /kk/ > /g/ ~ /k/ tekleşmesi 3 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-kk-/ ~ /-g-/ ~ /-k-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

➤ DLT **iki**: Sayıda iki; ikisi (DLT: 228) ~ DLT **ikki**: İki, birbiri; ikisi, ikiden her biri (DLT: 229).

➤ DLT **sekiz** ~ **sekkiz**: Sayıda sekiz (DLT: 503).

➤ DLT **tiken** ~ **tikken**: Diken (DLT: 620-621).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-kk-/ > /-g-/ ~ /-k-/ tekleşmeleri şunlardır:

Tablo 2.203. Söz içi /-kk-/ > /-g-/ ~ /-k-/ tekleşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ikki	eki
2.	ikkiz	egiz
3.	sekkiz	segiz

2.2.10. Ünsüz benzeşmesi

Bir gramer birliğinde bir kelimedede bazan yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sestən birinin diğetine tesir ederek onu kendisine benzettiği, böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür. İşte bu hadiseye benzeşme denir (Ergin, 2022: 71).

Sözcükteki bir sesin başka bir sesi kendisine benzetmesine ses benzeşmesi denir (Hengirmen, 2015: 89).

Sözcüklerin kök ve gövdelerinde yan yana veya aralıklı olarak bulunan ünsüzlerden birinin çeşitli yönlerden diğetini kendisine benzetmesi olayıdır (Baran, 2023: 137).

Benzeşme, bir sesin çıkış yeri ya da biçimi açısından bir başka benzer ya da eş duruma getirilmesi olayıdır (Aksan, 2020: 48).

2.2.10.1. İlerleyici ünsüz benzeşmesi

Söz içindeki seslerden birinin kendinden sonrakini etkileyerek çıkış yeri ve biçimi bakımından kısmen veya tamamen kendine benzetmesi olayı, ilerleyici benzeşmedir. Türkçenin söz kökleri ile bunlara getirilen yapımlık veya çekimlik ekler arasında böyle bir benzeşme sürekli yaşanır: işçi, aşçı, askı, balcı, attan, ağaçtan, evden, çarşanba > çarşamba; sekiz on > seksen vb. (Karaağaç, 2019: 121-122).

İlerleyici benzeşme (assimilation progressive, progressive assimilation, progressive Angleichung) olayında, sözcük içinde çıkış sırası önce olan sesin, sonrakine etkisi söz konusudur (Aksan, 2020: 49).

/mg/ > /mm/ benzeşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /mg/ > /mm/ benzeşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-mg-/ > /-mm-/ benzeşmesi şöyledir:

Tablo 2.204. Söz içi /-mg-/ > /-mm-/ benzeşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	yumgak	cummak

2.2.11. Göçüşme

Göçüşme, kelime içindeki seslerin birbirleriyle yer değiştirmesi demektir. Çoğunlukla ünsüzler arasında ve boğumlanması gevşek ünsüzün (r, l) başa geçmesiyle olur: kirbit, torpak, yarpak, yalnız, yalnız, çölmek, gölmek, körpü, eşki, kiprik, yüsgek, örgenmek, ireli (ileri'den), yavralmak (yalvarmak'tan), nâlet (lânet'ten) (Ercilasun, 2022: 96).

Göçüşme (İng. methathesis/anastrophe), sözcük içindeki seslerin yer değiştirmesidir. Genellikle /l, p, r/ ünsüzlerinin ikisinin birlikte bulunduğu sözcüklerde görülür (Eker, 2021: 235).

Göçüşme en ziyade çok heceli kelimelerde iç seste karşılaşan iki sesdeşin yer değiştirmesiyle olur: yaprak > yarpak, toprak > torpak, yüksek > yüskek, bayram > baryam, gömlek > gölmek, çömlek > çölmek, derviş > devriş, sonra > sorna, ekşi > eşki, köprü > körpü, akşam > aşkam, öğrenmek > örgenmek, memleket > melmeket, kibrit > kirbit gibi (Banguoğlu, 2020: 70-71).

Gemalmaz'a göre, göçüşme olayında açıklıkça büyük olan ses, açıklıkça küçük olan sestem önce gelme eğilimi gösterir (Gemalmaz, 1999: 17).

Küçük, göçüşmenin ünsüzlerin söylenişinde karşılaşılan zorlukları giderme esasına dayandığını belirtir (Küçük, 2013: 70).

2.2.11.1. Yakın göçüşme

Sözde yan yana bulunan seslerin göçüşmesi olayıdır: bayram > baryam, derya > deyra, köprü > körpü, yanlış > yalnız, kirpik > kiprik, toprak > torpak, çömlek > çölmek vb. (Karaağaç, 2021: 78).

Bir gramer birliğinde yan yana gelen iki sesin bazan yer değiştirdiği görülür, köprü - körpü, çömlek - çölmek, öğretmek - örgetmek gibi misallerde hep bu hadise vardır (Ergin, 2022: 70).

/çg/ > /hç/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /çg/ > /hç/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-çg-/ > /-hç-/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.205. Söz içi /-çg-/ > /-hç-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	buçgak	buhçak

/xs/ > /sh/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /xs/ > /sh/ göçüşmesi 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-xs-/ > /-sh-/ göçüşmeleri şunlardır:

Tablo 2.206. Söz içi /-xs-/ > /-sh-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	axsa-	asha-
2.	axsak	ashağ

/xş/ > /şh/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /xş/ > /şh/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-xş-/ > /-şh-/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.207. Söz içi /-xş-/ > /-şh-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	axşam	aşam

/ıġ/ > /hı/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ıġ/ > hı/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ıġ/ > /-hı/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.208. Söz sonu /-ıġ/ > /-hı/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tartıġ	tarthı

/ın/ > /na/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ın/ > /na/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-ın/ ~ /-na/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **kayın-**: Kaynamak (DLT: 285) ~ DLT **kayna-**: Kaynamak; karşı gelmek, kabulden çekinmek, sözünü reddetmek (DLT: 285).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ın/ > /-na/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.209. Söz sonu /-ın/ > /-na/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kayın-	kınayna-

/ik/ > /gi/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ik/ > /gi/ göçüşmesinin söz içi 1, söz sonu 1 olmak üzere toplam 2 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ik-/ > /-gi-/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.210. Söz içi /-ik-/ > /-gi-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sézik	sezgiç

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ik-/ > /-gi-/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.211. Söz sonu /-ik/ > /-gi/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sézik	sezgi

/l/ > /ıl/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /l/ > /ıl/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-l-/ > /-ıl-/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.212. Söz içi /-l-/ > /-ıl-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	karlıgaç	karılgaç

/mu/ > /ım/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /mu/ > /ım/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-mu-/ > /-ım-/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.213. Söz içi /-mu-/ > /-ım-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sarmusak	sarımsah

/ng/ > /yn/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ng/ > /yn/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ng-/ > /-yn-/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.214. Söz içi /-ng-/ > /-yn-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ingek	inyek

/rı/ ~ /ri/ > /ir/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /rı/ ~ /ri/ > /ir/ göçüşmesi söz içi 3, söz sonu 1 olmak üzere toplam 4 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-rı-/ ~ /-ri-/ > /-ir-/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.215. Söz içi /-rı-/ ~ /-ri-/ > /-ir-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sarıçga	sengirçke
2.	semrit-	semirt-
3.	sırıçga	sengirçke

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-rı/ ~ /-ri/ > /-ir/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.216. Söz sonu /-rɨ/ ~ /-ri/ > /-ir/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	semri-	semir-

/rü/ > /ür/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /rü/ > /ür/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-rü/ > /-ür/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.217. Söz sonu /-rü/ > /-ür/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	köprüğ	köpür

/şn/ > /nş/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /şn/ > /nş/ göçüşmesinin 2 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /-şn-/ ~ /-nş-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **koşnı**: Komşu (Oğuzca) (DLT: 344) ~ DLT **koşnı**: Komşu (DLT: 348).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-şn-/ > /-nş-/ göçüşmeleri şunlardır:

Tablo 2.218. Söz içi /-şn-/ > /-nş-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	koşnı	honşu
2.	koşnı	konşu

/tr/ > /rt/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /tr/ > /rt/ göçüşmesinin 2 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /-tr-/ ~ /-rt-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ortu**: Orta (DLT: 442) ~ DLT **otra**: Orta; ortada, arada (DLT: 445).
- DLT **ortu**: Orta (DLT: 442) ~ DLT **otru**: Karşı; ön; ara, orta, ortasında (DLT: 445).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-tr-/ > /-rt-/ göçüşmeleri şunlardır:

Tablo 2.219. Söz içi /-tr-/ > /-rt-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	otra	orta
2.	otru	orta

/uk/ > /ha/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /uk/ > /ha/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-uk/ > /-ha/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.220. Söz sonu /-uk/ > /-ha/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çocuk	çoçha

2.2.11.2. Uzak göçüşme

Yan yana bulunmayan ünsüzlerin göçüşmesi olayıdır: ödünç > öndüç, ileri > ireli, lanet > nalet, güvercin > güvencir, zerdali > zelderi vb. (Karaağaç, 2021: 77).

Eker'e göre, birbirinden uzakta kalan seslerin yer değiştirmesine uzak yer değiştirme adı verilir: lanet > nalet, bulgur > burgul vb. (Eker, 2021: 235).

Gökçe'ye göre, aralarında başka sesler bulunan seslerin yer değiştirmesine uzak göçüşme (ileri > ireli, lanet > nalet vd.) denir (Gökçe, 2023: 184).

/gı/ > /ıg/ ~ /ıġ/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /gı/ > /ıg/ ~ /ıġ/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-gı-/ > /-ıg-/ ~ /-ıġ-/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.221. Söz içi /-gı-/ > /-ıg-/ ~ /-ıġ-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kargılaç	karılğaç

/mr/ > /rm/ göçüşmesi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /mr/ > /rm/ göçüşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-mr-/ > /-rm-/ göçüşmesi şöyledir:

Tablo 2.222. Söz içi /-mr-/ > /-rm-/ göçüşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	samursak	sarımsah

2.2.12. Akıcı ünsüzler arası değişim

Akıcı ünsüzler /l/, /l'/, /m/, /n/, /r/, /y/'nin kendi aralarında gerçekleşen ses değişimidir.

2.2.12.1. /l/ > /y/ değişimi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /l/ > /y/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-l/ > /-y/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.223. Söz sonu /-l/ > /-y/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	onġul-	ongay-

2.2.12.2. /n/ > /l/ değişimi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /n/ > /l/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-n/ > /-l/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.224. Söz sonu /-n/ > /-l/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	utan-	uyal-

2.2.12.3. /n/ > /y/ değişimi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /n/ > /y/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz sonu /-n/ ~ /-y/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **çıgan** ~ **çıgay**: Fakir, yoksul (Arguca) (DLT: 145).
- DLT **kon**: Koyun (Arguca) (DLT: 342) ~ DLT **koy**: Koyun; elbisenin koynu; kucak; derenin koyağı, dibi, düzlüğü (DLT: 351-352).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-n/ > /-y/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.225. Söz sonu /-n/ > /-y/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kon	koy

2.2.12.4. /r/ > /l/ değişimi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /r/ > /l/ değişiminin söz içi 4, söz sonu 2 olmak üzere toplam 6 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-r-/ > /-l-/ değişimleri şunlardır:

Tablo 2.226. Söz içi /-r-/ > /-l-/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	öçür-	üçült-

Tablo 2.226. (devamı)

2.	tamçır-	tamçıla-
3.	tamçur-	tamçıla-
4.	üçür-	üçült-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-r/ > /-l/ değişimleri şunlardır:

Tablo 2.227. Söz sonu /-r/ > /-l/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	öçür-	üçül-
2.	üçür-	üçül-

2.2.12.5. /r/ > /y/ değişimi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /r/ > /y/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-r/ > /-y/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.228. Söz sonu /-r/ > /-y/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sargar-	sargay-

2.2.12.6. /y/ > /n/ değişimi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /y/ > /n/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz sonu /-y/ ~ /-n/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **çıgan** ~ **çıgay**: Fakir, yoksul (Arguca) (DLT: 145).
- DLT **kon**: Koyun (Arguca) (DLT: 342) ~ DLT **koy**: Koyun; elbisenin koynu; kucak; derenin koyağı, dibi, düzlüğü (DLT: 351-352).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-y/ > /-n/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.229. Söz sonu /-y/ > /-n/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çıgay	çıgan

2.2.13. Sızıcı ünsüzler arası değişim

Sızıcı ünsüzler /f/, /ğ/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /v/, /z/'nin yine kendi aralarında gerçekleşen ses değişimidir.

2.2.13.1. /ğ/ > /h/ değişimi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ğ/ > /h/ değişiminin söz içi 1, söz sonu 5 olmak üzere toplam 6 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ğ-/ > /-h-/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.230. Söz içi /-ğ-/ > /-h-/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tartığ	tarthı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ğ/ > /-h/ değişimleri şunlardır:

Tablo 2.231. Söz sonu /-ğ/ > /-h/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çoğ	çoh
2.	kağ kuğ ét-	kah-kah et-
3.	kağ kuğ ét-	kah-kah et-
4.	kağ kuğ ét-	kah-kuh et-
5.	kağ kuğ ét-	kah-kuh et-

2.2.13.2. /ğ/ > /ş/ değişimi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ğ/ > /ş/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ğ/ > /-ş/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.232. Söz sonu /-ğ/ > /-ş/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ülüğ	ülüş

2.2.13.3. /s/ > /ş/ değişimi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /s/ > /ş/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz başı /s-/ ~ /ş-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **sış**: Şiş, tutmaç şış; şışmış olan her nesne, yumru (DLT: 519) ~ DLT **şış**: Şiş, tutmaç yedikleri şış (DLT: 557).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /s-/ > /ş-/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.233. Söz başı /s-/ > /ş-/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sış	şış

2.2.13.4. /ş/ > /v/ değişimi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ş/ > /v/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ş/ > /-v/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.234. Söz sonu /-ş/ > /-v/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	keliş	kelüv

2.2.14. Süreksiz ünsüzler arası değişim

Süreksiz ünsüzler /b/, /c/, /ç/, /d/, /ğ/, /g/, /k/, /ķ/, /p/, /t/'nin yine kendi aralarında gerçekleşen ses değişimidir.

2.2.14.1. /ç/ > /t/ değişimi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ç/ > /t/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ç-/ ~ /-t-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **çaçır**: Çadır (DLT: 129) ~ DLT **çatır**: Çadır; Nışadır (Köçe dilince) (DLT: 137-138).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ç-/ > /-t-/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.235. Söz içi /-ç-/ > /-t-/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çaçır	şatır

2.2.14.2. /g/ > /ç/ değişimi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /g/ > /ç/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g-/ > /-ç-/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.236. Söz içi /-g-/ > /-ç-/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bürge	bürçe

2.2.14.3. /g/ > /d/ değişimi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /g/ > /d/ değişiminin 2 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g-/ > /-d-/ değişimleri şunlardır:

Tablo 2.237. Söz içi /-g-/ > /-d-/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	todhgur-	toyundur-
2.	yatgur-	catdır-

2.2.14.4. /k/ > /ç/ değişimi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /k/ > /ç/ değişiminin 2 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k-/ > /-ç-/ değişimleri şunlardır:

Tablo 2.238. Söz içi /-k-/ > /-ç-/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çekek	çeçek
2.	çekek	çiçek

2.2.14.5. /t/ > /ç/ değişimi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /t/ > /ç/ değişimi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t/ > /-ç/ değişimi şöyledir:

Tablo 2.239. Söz sonu /-t/ > /-ç/ değişimi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	körküt-	körgüç-

2.2.15. Ünsüz düşmesi

Sözcüklerde bazı ünsüzlerin kaybolmasına ünsüz düşmesi denir. Ünsüz düşmesi genellikle yapım ekleri ve çekim eklerinin sözcüklerle birleşmesi sırasında görülür (Hengirmen, 2015: 81).

Seslerin birbirleriyle münasebeti sırasında gramer birliğinin bünyesindeki bir konsonantın bazan düştüğü görülür. Bu hadiseye konsonant düşmesi hadisesi denir (Ergin, 2022: 69).

Söz başında, içinde veya sonunda /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /j/, /k/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/ ünsüzlerinden birinin kaybolması şeklinde görülür.

Hece sayısı birden ziyade olan bazı kelimelerde, sessiz harflerden boğazlılar düşer: (kışlak yerine) kışla, (yaylak yerine) yayla, (yapurgak yerine) yaprak, (tuzlak yerine) tuzla denmesi gibi (Bilgegil, 2014: 270).

2.2.15.1. /d/ ~ /dh/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /d/ ~ /dh/ > /ø/ düşmesi 3 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-d-/ ~ /-dh-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **sandırı-** ~ **sanrı-:** Saçmalamak (DLT: 488).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-d-/ ~ /-dh-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.240. Söz içi /-d-/ ~ /-dh-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	edhgü	igi
2.	karındaş	karnaş
3.	üdhet-	üret-

2.2.15.2. /g/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /g/ > /ø/ düşmesinin söz içi 30, söz sonu 7 olmak üzere toplam 37 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-g-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

➤ DLT **eşek** ~ **eşgek:** Eşek (DLT: 197)

➤ DLT **kapak:** Göz kapağı; kızın kızlığı, bekâret (DLT: 263) ~ DLT **kapgak:** Kapak, sadağın kapağı (DLT: 263).

➤ DLT **kurga-** ~ **kurı-:** Kurumak (DLT: 380-381).

➤ DLT **kurga-** ~ **kuru-:** Kurumak (DLT: 380-384).

- DLT **suwar-**: Sulamak, suvarmak (DLT: 545) ~ DLT **suwgar-**: Sulamak, su vermek (DLT: 545).
- DLT **tamak**: Boğaz (Oğuz, Kıpçak ve uyanlarca) (DLT: 566) ~ DLT **tamgak**: Boğaz, damak (Türklerce) (DLT: 567).
- DLT **todhgur-**: Doyurmak, bıktırmak (DLT: 630) ~ DLT **todhur-**: Doyurmak (DLT: 631).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.241. Söz içi /-g-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bıçgıl	bıçıl
2.	budgay	buday
3.	bugday	buday
4.	çetgen	çeten
5.	edhgü	iyi
6.	elge-	ele-
7.	esgürük	esirik
8.	eşgek	eşek
9.	isigle-	issile-
10.	isiglik	issilik
11.	kapgak	ķabaķ
12.	katgı	ķatı
13.	kaygık	ķayıķ
14.	kayguk	ķayıķ
15.	kazgan-	ķazan-
16.	kısğa	kısa
17.	kurga-	ķuru-
18.	kürgek	kürek
19.	oglak	ulaķ
20.	orgak	oraķ
21.	ögren-	üren-

Tablo 2.241. (devamı)

22.	ögret-	üret-
23.	tamgak	tamak
24.	tançga-	tınçı-
25.	targak	tarak
26.	tegirmen	tirmen
27.	yalga-	cala-
28.	yapurgak	çapırak
29.	yapurgak	çaprak
30.	yungak	cunağ

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-g/ > /-ø/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.242. Söz sonu /-g/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	elig	elli
2.	isig	issi
3.	tarıg	darı
4.	tarıg	tarı
5.	ulug	ullu
6.	ulug	ulu
7.	yılıg	cılı

2.2.15.3. /ğ/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ğ/ > /ø/ düşmesinin söz içi 9, söz sonu 45 olmak üzere toplam 54 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ğ-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.243. Söz içi /-ğ-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	katıǵlıǵ	katılık
2.	katıǵlık	katılık
3.	oǵlan	ulan
4.	pusuǵluǵ	pusuluk
5.	satıǵlık	satılık
6.	tarıǵlaǵ	tarlav
7.	tatıǵlıǵ	tatlı
8.	toriǵat	torat
9.	uluǵluk	ulluluk

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ğ-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.244. Söz sonu /-ğ-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	açıǵ	açı
2.	adhaklıǵ	ayaıklı
3.	atlıǵ	atlı
4.	barlıǵ	barlı
5.	başlıǵ	başlı
6.	belgölüǵ	belgili
7.	bérimliǵ	berimli
8.	ılıǵ	cılı
9.	karınlıǵ	karınlı
10.	katıǵ	katı
11.	kıdhıǵ	gıyı
12.	kıdhıǵ	kıyı
13.	kiritliǵ	kiritli
14.	köprüǵ	köpür
15.	kuruǵ	kuru

Tablo 2.244. (devamı)

16.	kutluğ	kutlu
17.	küçliğ	küçlü
18.	ölüğ	ölü
19.	ötlüğ	ötlü
20.	pusuğ	pusu
21.	püsüğ	pusu
22.	sarığ	sarı
23.	sıdhiğ	sıdı
24.	sınlığ	sınlı
25.	sırlığ	sırlı
26.	talkığ	talkı
27.	tamgalığ	tamgalı
28.	tariğ	darı
29.	tariğ	tarı
30.	tatıgliğ	tatlı
31.	tatlığ	tatlı
32.	tatıgliğ	tatuvlu
33.	tatlığ	tatuvlu
34.	tiriğ	tiri
35.	toruğ	tor
36.	toruğ	toru
37.	tuzluğ	tuzlu
38.	tüklüğ	tüklü
39.	türlüğ	türlü
40.	uluğ	ullu
41.	uluğ	ulu
42.	yağlığ	cavlu
43.	yarlığ	carlı
44.	yıdhiğ	cıyı
45.	yilikliğ	cilikli

2.2.15.4. /h/ ~ /x/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /h/ ~ /x/ > /ø/ düşmesi 7 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-h-/ ~ /-x-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.245. Söz içi /-h-/ ~ /-x-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	adhaş	atdaş
2.	kulxak	kulak
3.	sedhre-	sedire-
4.	sedhrek	sedirev
5.	sıdhıǵ	sıdı
6.	sıdhır-	sıdır-
7.	sıdhırıl-	sıdırıl-

2.2.15.5. /k/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /k/ > /ø/ düşmesinin söz içi 5, söz sonu 14 olmak üzere toplam 19 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-k-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **kulak** ~ **kulkak**: Kulak (DLT: 375-376).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.246. Söz içi /-k-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	katkı	katı
2.	kiçikle-	kiçile-
3.	kökürçkün	kögürçün
4.	kulkak	kulak
5.	tulkuk	tuluk

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-k/ > /-ø/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.247. Söz sonu /-k/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kırnak	kırna
2.	kıyık	gıyı
3.	kıyık	kıyı
4.	kiçik	kiçi
5.	kiçük	kiçi
6.	kuruk	ķuru
7.	onğuk-	ong-
8.	saplık	sablı
9.	sézik-	sez-
10.	songuk	songu
11.	tamgalık	tamğalı
12.	uyadsılık	uyatlı
13.	yığaçlık	ağaçlı
14.	yitik	citi

2.2.15.6. /l/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /l/ > /ø/ düşmesinin söz içi 3, söz sonu 1 olmak üzere toplam 4 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-l/ ~ /-ø-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **tuza-** ~ **tuzla-**: Tuzlamak (DLT: 665-666).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-l/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.248. Söz içi /-l/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	korkluk	ķorkak
2.	sürkile-	sürke-

Tablo 2.248. (devamı)

3.	sürküle-	sürke-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-l/ > /-ø/ düşmesi şöyledir:

Tablo 2.249. Söz sonu /-l/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tönğül-	döng-

2.2.15.7. /m/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /m/ > /ø/ düşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-m-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **başak**: Pabuç (Çiğilce) (DLT: 74) ~ DLT **başmak**: Pabuç (Oğuzca ve Kıpçakça) (DLT: 75).
- DLT **porsmuk**: Porsuk (DLT: 474) ~ DLT **porsuk**: Porsuk (Oğuzca) (DLT: 475).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-m-/ > /-ø-/ düşmesi şöyledir:

Tablo 2.250. Söz içi /-m-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	porsmuk	porsuk

2.2.15.8. /n/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /n/ > /ø/ düşmesi 5 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-n/ > /-ø/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.251. Söz sonu /-n/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kimsen	kimsa
2.	örlen-	örle-

Tablo 2.251. (devamı)

3.	terkin	terk
4.	tolun ay	tolu ay
5.	tulun	tulu

2.2.15.9. /nğ/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /nğ/ > /ø/ düşmesinin söz içi 5, söz sonu 1 olmak üzere toplam 6 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-nğ-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **temürkaznğuk (temürkazunğuk)**: Kutup yıldızı, demir kazık (DLT: 598) ~ DLT **temürkazuk**: Kutup yıldızı, demir kazık (DLT: 598).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-nğ-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.252. Söz içi /-nğ-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kaznğuk	kazık
2.	kazunğuk	kazık
3.	könğlek	kölek
4.	temürkaznğuk	temirkazak
5.	temürkaznğuk	temirkazık

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-nğ/ > /-ø/ düşmesi şöyledir:

Tablo 2.253. Söz sonu /-nğ/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tulunğ	tulu

2.2.15.10. /r/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /r/ > /ø/ düşmesi 3 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-r-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **bile** ~ **birle**: İle, beraber (DLT: 91-95).
- DLT **kutul-**: Kurtulmak; doğurmak (DLT: 389) ~ DLT **kurtul-**: Kurtulmak; doğurmak (DLT: 383).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-r-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.254. Söz içi /-r-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	birle	bla
2.	bogra	buğa
3.	kutul-	kutul-

2.2.15.11. /s/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /s/ > /ø/ düşmesi 1 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-s-/ > /-ø-/ düşmesi şöyledir:

Tablo 2.255. Söz içi /-s-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	uyadsılık	uyatlı

2.2.15.12. /t/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /t/ > /ø/ düşmesinin söz içi 1, söz sonu 2 olmak üzere toplam 3 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-t-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **ıçtür-**: İçirmek, su içirmek (DLT: 225) ~ DLT **ıçür-**: İçirmek (DLT: 225).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t-/ > /-ø-/ düşmesi şöyledir:

Tablo 2.256. Söz içi /-t-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	içtür-	içir-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-t/ > /-ø/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.257. Söz sonu /-t/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	tütet-	tüt-
2.	tütit-	tüt-

2.2.15.13. /w/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /w/ > /ø/ düşmesi 4 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-w-/ ~ /-ø-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **suluk**: Sarık (DLT: 540) ~ DLT **suwluk**: Sarık; mendil ve benzerleri (DLT: 546).
- DLT **telü**: Deli, çılgın; (Oğuzca) ahmak (DLT: 597) ~ DLT **telwe**: Deli (DLT: 597).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-w-/ > /-ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.258. Söz içi /-w-/ > /-ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	suwgar-	sugar-
2.	suwgart-	sugart-
3.	telwe	teli
4.	yalwa-	cala-

2.2.15.14. /y/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /y/ > /ø/ düşmesinin söz başı 8, söz içi 1, söz sonu 2 olmak üzere toplam 11 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz başı /y-/ ~ /ø-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **ılığ**: Ilık (Oğuz ve Kıpçakça) (DLT: 216) ~ DLT **yılığ**: Ilık, sıcakla soğuk arası (DLT: 784).

- DLT **ilık** ~ **yılık**: İlik (DLT: 231-790).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /y-/ > /ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.259. Söz başı /y-/ > /ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	yılık	ilgek
2.	yığaç	ağaç
3.	yığaçlık	ağaçlı
4.	yincü	inci
5.	yinçü	inci
6.	yokar	oğarı
7.	yokaru	oğarı
8.	yukaru	oğarı

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /y-/ ~ /ø-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **eşek** ~ **eşyek**: Eşek (DLT: 197-200).
- DLT **katar-**: Geri döndürmek, yöneltisinden döndermek, çevirmek (Ö. Türklerce) (DLT: 279) ~ DLT **kaytar-**: Yöneltisinde döndermek, çevirmek (Oğuzca) (DLT: 286).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /y-/ > /ø-/ düşmesi şöyledir:

Tablo 2.260. Söz içi /y-/ > /ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	eşyek	eşek

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /y-/ > /ø-/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.261. Söz sonu /y-/ > /ø-/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	borguy	birğı

Tablo 2.261. (devamı)

2. ögey	öge

2.2.15.15. /z/ > /ø/ düşmesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /z/ > /ø/ düşmesinin 2 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-z/ > /-ø/ düşmeleri şunlardır:

Tablo 2.262. Söz sonu /-z/ > /-ø/ düşmesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	semiz	seme
2.	semüz	seme

2.2.16. Ünsüz türemesi

Sesler gramer birlikleri içinde yan yana düşerken bazan birbirleriyle doğrudan doğruya birleşmez ve aralarına bağlanmayı sağlayacak ilâve bir ses alırlar. Bu hadiseye ses türemesi denir (Ergin, 2022: 69).

Söz başında, içinde veya sonunda /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /j/, /k/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/ ünsüzlerinden birinin ortaya çıkmasıdır.

Birlikte telâffuzları güçlük arz eden iki ses arasına yardımcı bir ses katılır ki, bu olaya “ses türemesi”, türeyen sesin yazıdaki karşılığına da “kaynaştırma harfi” denir (Bilgegil, 2014: 270).

Türkçede eklenme sonucu ortaya çıkan ünsüz türemesi büyük ölçüde, bazı dil bilgisi kitaplarında yardımcı ünsüz olarak tanımlanan /y/, /ş/, /s/, /n/ ünsüzlerinin çekimde ortaya çıkan görünümleriyle ilgilidir (Demir ve Yılmaz, 2021: 158).

Yazı dilinde, Türkçe kökenli sözcüklerde ünsüz türemesine az sayıda örnekte, düzensiz olarak rastlanır (Demir ve Yılmaz, 2021: 167).

Türkçede kelime başında yükselen hece izlenimini oluşturmak; kelime ortasında ise karşılaşılan ünlüleri birbirine kaynaştırmak amacıyla çeşitli ünsüz türemesi hadiselerine rastlanır (Efendioğlu ve İşcan, 2010: 134).

2.2.16.1. /ø/ > /c/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /c/ türemesinin söz başı 4, söz içi 1 olmak üzere toplam 5 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø-/ > /c-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.263. Söz başı /ø-/ > /c-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	ılığ	cılı
2.	ılığ	cıluv
3.	ilik	cilik
4.	üzüm	cüzüm

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-c-/ türemesi şöyledir:

Tablo 2.264. Söz içi /-ø-/ > /-c-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	yetigen	ceticegen

2.2.16.2. /ø/ > /ç/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /ç/ türemesinin söz içi 4, söz sonu 5 olmak üzere toplam 9 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-ç-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.265. Söz içi /-ø-/ > /-ç-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kepi-	kebçi-
2.	kepi-	kepçi-
3.	kepit-	kebçit-
4.	kepit-	kepçit-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-ç/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.266. Söz sonu /-ø/ > /-ç/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kesgü	kesgiç
2.	kesgü	keskiç
3.	kötürgü	kötürgüç
4.	sézik	sezgiç
5.	yüligü	cülgüç

2.2.16.3. /ø/ > /d/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /d/ türemesinin söz başı 2, söz içi 19 olmak üzere toplam 21 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø-/ > /d-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.267. Söz başı /ø-/ > /d-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	dakı	dağı da
2.	takı	dağı da

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-d-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **sandırı-** ~ **sanrı-**: Saçmalamak (DLT: 488).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-d-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.268. Söz içi /-ø-/ > /-d-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	artur-	artdır-
2.	aytur-	aytdır-

Tablo 2.268. (devamı)

3.	bakur-	bağdır-
4.	çifıla-	çıpıl-da-
5.	çıkra-	çıkırda-
6.	çıkra-	şihırda-
7.	çıkra-	şıkırda-
8.	çıkra-	çıkırdat-
9.	érte	ertde
10.	értele-	ertdele-
11.	münğre-	möngürde-
12.	münğre-	müngürde-
13.	sanrı-	sandırda-
14.	sarkur-	sarkdır-
15.	sidhük	siydik
16.	tatur-	tatdır-
17.	tayıt-	taydır-
18.	tirgür-	tirikdir-
19.	todhur-	toyundur-

2.2.16.4. /ø/ > /g/ ~ /ğ/ türemesi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /g/ ~ /ğ/ türemesinin 12 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-g-/ ~ /-ğ-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **eşek** ~ **eşgek**: Eşek (DLT: 197).
- DLT **kapak**: Göz kapağı; kızın kızlığı, bekâret (DLT: 263) ~ DLT **kapgak**: Kapak, sadağın kapağı (DLT: 263).
- DLT **kurga-** ~ **kurı-**: Kurumak (DLT: 380-381).
- DLT **kurga-** ~ **kuru-**: Kurumak (DLT: 380-384).
- DLT **suwar-**: Sulamak, suarmak (DLT: 545) ~ DLT **suwgar-**: Sulamak, su vermek (DLT: 545).
- DLT **tamak**: Boğaz (Oğuz, Kıpçak ve uyanlarca) (DLT: 566) ~ DLT **tamgak**: Boğaz, damak (Türklerce) (DLT: 567).

- DLT **todhgur-**: Doyurmak, bıktırmak (DLT: 630) ~ DLT **todhur-**: Doyurmak (DLT: 631).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-g-/ ~ /-ğ-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.269. Söz içi /-ø-/ > /-g-/ ~ /-ğ-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	adhakla-	ayğakla-
2.	adhaklan-	ayğaklan-
3.	içre	içgeri
4.	ilen-	ilgen-
5.	ilik	ilgek
6.	körünç	körgünç
7.	sézik	sezgek
8.	todh-	toğay-
9.	tolun ay	tolğan ay
10.	toy-	toğay-
11.	yigren-	ciyirgen-
12.	yilik	ilgek

2.2.16.5. /ø/ > /h/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /h/ türemesinin söz içi 9, söz sonu 1 olmak üzere toplam 10 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-h-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.270. Söz içi /-ø-/ > /-h-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	batığ	bathak
2.	çabak	caphak
3.	çaңçu	çañçı

Tablo 2.270. (devamı)

4.	ısız	ışız
5.	kaçaç	kaçaç
6.	kapak	kaphak
7.	kısır-	kışar-
8.	süpür-	sıphar-
9.	taşra	tışharı

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-h/ türemesi şöyledir:

Tablo 2.271. Söz sonu /-ø/ > /-h/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	karaçı	karacuh

2.2.16.6. /ø/ > /k/ ~ /k/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /k/ ~ /k/ türemesinin söz içi 3, söz sonu 5 olmak üzere toplam 8 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-k-/ ~ /-k-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **kulak** ~ **kulkak**: Kulak (DLT: 375-376).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-k-/ ~ /-k-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.272. Söz içi /-ø-/ > /-k-/ ~ /-k-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	yolun-	culkun-
2.	yoluş-	culkuş-
3.	yuluş-	culkuş-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-k/ ~ /-k/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.273. Söz sonu /-ø/ > /-k/ ~ /-k/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bayu-	bayık-
2.	kèç-	keçik-
3.	kibi	kibik
4.	şamuşa	şamşak
5.	tü	tük

2.2.16.7. /ø/ > /l/ türemesi

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /l/ türemesi 4'ü söz içi, 3'ü söz sonu olmak üzere toplam 7 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-l-/ nöbetleşmesi şöyledir:

➤ DLT **tuza-** ~ **tuzla-:** Tuzlamak (DLT: 665-666).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-l-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.274. Söz içi /-ø-/ > /-l-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kişe-	kişenle-
2.	tuza-	tuzla-
3.	tüt(ü)n-	tütünle-
4.	yalın-	calanla-

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-l/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.275. Söz sonu /-ø/ > /-l/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâtî't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çum-	çomal-
2.	orna-	ornal-
3.	tüke-	tügel-

2.2.16.8. /ø/ > /m/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /m/ türemesi 4 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-m-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **başak**: Pabuç (Çiğilce) (DLT: 74) ~ DLT **başmak**: Pabuç (Oğuzca ve Kıpçakça) (DLT: 75).
- DLT **porsmuk**: Porsuk (DLT: 474) ~ DLT **porsuk**: Porsuk (Oğuzca) (DLT: 475).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-m-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.276. Söz içi /-ø-/ > /-m-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	başak	başmak
2.	kayak	ķaymak
3.	kûlsir-	kûlümsüre-
4.	yuga	cukama

2.2.16.9. /ø/ > /n/ türemesi

n sayılı kelimelerde bir iç türeme (épenthèse) şeklinde görülür: kılıç > kılınç, tüfek > tüfenk, fişek > fişenk, tuç > tunç, bakır > mankır, mangır, ortaca > ortanca, mahakk > mihenک gibi (Banguoğlu, 2020: 68).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /n/ türemesinin söz içi 6, söz sonu 3 olmak üzere toplam 9 örneğine rastlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-n-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.277. Söz içi /-ø-/ > /-n-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çekürge	çengirtke
2.	kişe-	kişenle-
3.	sarıçga	sarınçha

Tablo 2.277. (devamı)

4.	sırıçga	sarıñcha
5.	todhgur-	toyundur-
6.	todhur-	toyundur-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-n/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.278. Söz sonu /-ø/ > /-n/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	todh-	toyun-
2.	toy-	toyun-
3.	tüke-	tügen-

2.2.16.10. /ø/ > /ng/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /ng/ türemesi 2 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-ng-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.279. Söz içi /-ø-/ > /-ng-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	sarıçga	sengirçke
2.	sırıçga	sengirçke

2.2.16.11. /ø/ > /r/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /r/ türemesinin 5 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-r-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

➤ DLT **bile** ~ **birle**: İle, beraber (DLT: 91-95).

- DLT **kutul-:** Kurtulmak; doğurmak (DLT: 389) ~ DLT **kurtul-:** Kurtulmak; doğurmak (DLT: 383).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-r-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.280. Söz içi /-ø-/ > /-r-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	kéngüt-	kengert-
2.	kinğit-	kengert-
3.	subıla-	zıbırla-
4.	uzat-	uzart-
5.	uzut-	uzart-

2.2.16.12. /ø/ > /t/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /t/ türemesinin söz içi 7, söz sonu 3 olmak üzere toplam 10 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-t-/ nöbetleşmesi şöyledir:

- DLT **ıçtır-:** İçirmek, su içirmek (DLT: 225) ~ DLT **ıçür-:** İçirmek (DLT: 225).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-t-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.281. Söz içi /-ø-/ > /-t-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	adaş	atdaş
2.	adhaş	atdaş
3.	çekürge	çengirtke
4.	érte	ertte
5.	süpürgü	sibirtgi
6.	süpürgü	sibirtki
7.	uz	usta

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-t/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.282. Söz sonu /-ø/ > /-t/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	öçür-	üçült-
2.	süzül-	süzült-
3.	üçür-	üçült-

2.2.16.13. /ø/ > /v/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /v/ türemesi 2'si söz içi, 5'i söz sonu olmak üzere toplam 7 sözcükte tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-v-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.283. Söz içi /-ø-/ > /-v-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	suluk	suvluk
2.	tatlığ	tatuvlu

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-v/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.284. Söz sonu /-ø/ > /-v/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	çaңçu	çaңcuv
2.	köç	köçüv
3.	köz	köse
4.	tutuş	tutuşuv
5.	yu-	cuv-

2.2.16.14. /ø/ > /y/ türemesi

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /ø/ > /y/ türemesinin söz içi 6, söz sonu 4 olmak üzere toplam 10 örneği tespit edilmiştir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'teki söz içi /-ø-/ ~ /-y-/ nöbetleşmeleri şunlardır:

- DLT **eşek** ~ **eşyek**: Eşek (DLT: 197-200).
- DLT **katar-**: Geri döndürmek, yöneltisinden döndermek, çevirmek (Ö. Türklerce) (DLT: 279) ~ DLT **kaytar-**: Yöneltisinde döndermek, çevirmek (Oğuzca) (DLT: 286).

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø-/ > /-y-/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.285. Söz içi /-ø-/ > /-y-/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	inan-	inyan-
2.	katar-	ķaytar-
3.	sidük	siydik
4.	subıt-	subayt-
5.	uzat-	uzayt-
6.	uzut-	uzayt-

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine /-ø/ > /-y/ türemeleri şunlardır:

Tablo 2.286. Söz sonu /-ø/ > /-y/ türemesi

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	bala	balay
2.	eldiri	eldirey
3.	subı-	subay-
4.	turıga	torgay

2.3. Ses ve Şekil Olarak Aynı Kalan Sözcükler

Çalışmanın bu bölümünde, Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ses ve şekil olarak herhangi bir değişikliğe uğramayan sözcükler tablo hâlinde listelenmiştir. Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ses ve şekil olarak aynı kalan 732 sözcük şöyledir:

Tablo 2.287. *Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ses ve şekil olarak aynı kalan sözcükler*

Sıra	Dîvânu Lugâti't-Türk	Karaçay-Malkar Türkçesi
1.	a	a
2.	aba	aba
3.	abaçı	abaçı
4.	aç	aç
5.	aç-	aç-
6.	açı	açı
7.	açı-	açı-
8.	açık	açık
9.	açıl-	açıl-
10.	açın-	açın-
11.	açıt-	açıt-
12.	agım	ağım
13.	agırlık	ağırlık
14.	agış-	ağış-
15.	axşam	ahşam
16.	ak	aķ
17.	ak-	aķ-
18.	aksakal	aķsakal
19.	akur	aķur
20.	al	al
21.	al-	al-
22.	ala	ala
23.	alda-	alda-
24.	alım	alım
25.	alımçı	alımçı
26.	alın-	alın-
27.	alış-	alış-
28.	alma	alma
29.	alp	alp

Tablo 2.287. (devamı)

30.	altın	altın
31.	ança	ança
32.	anda	anda
33.	andan	andan
34.	anı	anı
35.	ara	ara
36.	arala-	arala-
37.	aran	aran
38.	argun	argun
39.	arı	arı
40.	arı-	arı-
41.	arıklan-	arıklan-
42.	arık	arık
43.	arış	arış
44.	arıt-	arıt-
45.	arka	arka
46.	arpa	arpa
47.	art	art
48.	art-	art-
49.	as	as
50.	as-	as-
51.	aş	aş
52.	aşa-	aşa-
53.	aşat-	aşat-
54.	aşlık	aşlık
55.	at	at
56.	at-	at-
57.	ata-	ata-
58.	atgak	atgak
59.	atıl-	atıl-
60.	atım	atım

Tablo 2.287. (devamı)

61.	atış-	atış-
62.	atlan-	atlan-
63.	av	av
64.	ay	ay
65.	aya	aya
66.	aya-	aya-
67.	ayak	ayağ
68.	ayık	ayık
69.	ayran	ayran
70.	aytıl-	aytıl-
71.	aytış	aytış
72.	az	az
73.	az-	az-
74.	azgan	azğan
75.	azlan-	azlan-
76.	bağır	bağır
77.	bak-	bağ-
78.	bakır	bağır
79.	bal	bal
80.	bala	bala
81.	balçık	balçık
82.	balık	balık
83.	bar	bar
84.	bar-	bar-
85.	bas-	bas-
86.	basın-	basın-
87.	baş	baş
88.	başla-	başla-
89.	başmak	başmak
90.	bat-	bat-
91.	batman	batman

Tablo 2.287. (devamı)

92.	bay	bay
93.	bayrak	bayrak
94.	baz	baz
95.	bazgan	bazgan
96.	beçel	beçel
97.	bek	bek
98.	bekle-	bekle-
99.	beklen-	beklen-
100.	beklet-	beklet-
101.	bez-	bez-
102.	bezgek	bezgek
103.	bil-	bil-
104.	bile-	bile-
105.	bilek	bilek
106.	bir	bir
107.	bit	bit
108.	bitik	bitik
109.	bitik (g)	bitik
110.	biz	biz
111.	bok	boğ
112.	bokla-	boğla-
113.	bol-	bol-
114.	boluş	boluş
115.	boluş-	boluş-
116.	bor	bor
117.	boş	boş
118.	boy	boy
119.	boynak	boynak
120.	boyun	boyun
121.	boyunduruk	boyunduruk
122.	boz	boz

Tablo 2.287. (devamı)

123. bölük	bölük
124. börk	börk
125. böz	böz
126. bu	bu
127. buga	buğa
128. buk-	buğ-
129. bulan	bulan
130. bulga-	bulğa-
131. bulgama	bulğama
132. bulgan-	bulğan-
133. bulut	bulut
134. bur-	bur-
135. burçak	burçak
136. burun	burun
137. burunduk	burunduk
138. but	but
139. butak	butak
140. butaklan-	butaklan-
141. buz	buz
142. buzluk	buzluk
143. бүгүл-	bügöl-
144. bütün	bütün
145. çabak	çabak
146. çağır	çağır
147. çaha	çaha
148. çak	çak
149. çak-	çak-
150. çakmak	çakmak
151. çal	çal
152. çal-	çal-
153. çalın-	çalın-

Tablo 2.287. (devamı)

154. çalış-	çalış-
155. çalma	çalma
156. çanka	çanka
157. çap-	çap-
158. çarla-	çarla-
159. çarlat-	çarlat-
160. çart	çart
161. çat	çat
162. çatır	çatır
163. çeçek	çeçek
164. çek	çek
165. çek-	çek-
166. çert-	çert-
167. çıbık	çıbık
168. çıkır	çığır
169. çık	çık
170. çık-	çık-
171. çın	çın
172. çınık-	çınık-
173. çıp	çıp
174. çır	çır
175. çik çik	çik-çik
176. çolak	çolak
177. çögen	çögen
178. çök-	çök-
179. çöp	çöp
180. çuh çuh	çuh
181. eget	eget
182. eke	eke
183. ekindi	ekindi
184. elgen-	elgen-

Tablo 2.287. (devamı)

185.	em	em
186.	em-	em-
187.	emgek	emgek
188.	er	er
189.	erik	erik
190.	erin-	erin-
191.	erkeç	erkeç
192.	erkek	erkek
193.	es	es
194.	esen	esen
195.	eski	eski
196.	eskir-	eskir-
197.	esne-	esne-
198.	eş-	eş-
199.	eşik	eşik
200.	et	et
201.	etek	etek
202.	etik	etik
203.	ez-	ez-
204.	hata	hata
205.	xan	han
206.	iç	iç
207.	iç-	iç-
208.	içil-	içil-
209.	içlen-	içlen-
210.	içlik	içlik
211.	ilin-	ilin-
212.	irik	irik
213.	ir(i)n	irin
214.	irk	irk
215.	iste-	iste-

Tablo 2.287. (devamı)

216. iş	iş
217. işlen-	işlen-
218. işlet-	işlet-
219. itin-	itin-
220. kabak	ķabak
221. kabırķak	ķabırķak
222. kaç	ķaç
223. kaç-	ķaç-
224. kaçan	ķaçan
225. kaçış-	ķaçış-
226. kadir	ķadir
227. kak	kak
228. kak	ķak
229. kak-	ķak-
230. kaklan-	kaklan-
231. kaksı-	ķaksı-
232. kal-	ķal-
233. kala-	ķala-
234. kal aç	ķalaç
235. kalat-	ķalat-
236. kalın	ķalın
237. kama-	ķama-
238. kamat-	ķamat-
239. kan	ķan
240. kan-	ķan-
241. kana-	ķana-
242. kanat	ķanat
243. kanat-	ķanat-
244. kançık	ķançık
245. kap	ķap
246. kap-	ķap-

Tablo 2.287. (devamı)

247. kapa	kapa
248. kapçak	kapçak
249. kaplan-	kaplan-
250. kar	kar
251. kar	kâr
252. kara	ķara
253. karabaş	ķarabaş
254. karala-	ķarala-
255. karga	ķarġa
256. karga-	ķarġa-
257. kargal-	ķarġal-
258. kargan-	ķarġan-
259. kargat-	ķarġat-
260. kargış	ķarġış
261. karı	ķarı
262. karı-	ķarı-
263. karıl-	ķarıl-
264. karıla-	ķarıla-
265. karın	ķarın
266. karındaş	ķarındaş
267. karış	ķarış
268. karış-	ķarış-
269. karışla-	ķarışla-
270. karmaş-	ķarmaş-
271. kars	ķars
272. kars kars	ķars
273. karşı	ķarşı
274. kart	kart
275. kart	ķart
276. kaş	ķaş
277. kaşan-	ķaşan-

Tablo 2.287. (devamı)

278. kaşı-	kaşı-
279. kaşıt-	kaşıt-
280. kat	kat
281. kat-	kat-
282. katık	katık
283. katıl-	katıl-
284. katış-	katış-
285. katlan-	katlan-
286. kavuz	kavuz
287. kay-	kay-
288. kaya	kaya
289. kayda	kayda
290. kayın	kayın
291. kayna-	kayna-
292. kaynat-	kaynat-
293. kaytar-	kaytar-
294. kaz	kaz
295. kaz-	kaz-
296. kazgan	kazgan
297. keç-	keç-
298. keçe	keçe
299. keçil-	keçil-
300. kel-	kel-
301. kelin	kelin
302. keliş-	keliş-
303. kem	kem
304. kemle-	kemle-
305. kemlet-	kemlet-
306. kepek	kepek
307. ker-	ker-
308. kerek	kerek

Tablo 2.287. (devamı)

309. keril-	keril-
310. kert-	kert-
311. kertik	kertik
312. kes-	kes-
313. kesek	kesek
314. kesiş-	kesiş-
315. ket-	ket-
316. keten	keten
317. ketmen	ketmen
318. kez	kez
319. kezle-	kezle-
320. kezlík	kezlík
321. kıcı	kıcı
322. kıl	kıl
323. kılıç	kılıç
324. kılıçla-	kılıçla-
325. kın	kın
326. kır	kır
327. kır-	kır-
328. kırıl-	kırıl-
329. kırk	kırk
330. kırk-	kırk-
331. kırkın	kırkın
332. kıs-	kıs-
333. kısıl-	kısıl-
334. kısır	kısır
335. kış	kış
336. kışla-	kışla-
337. kışlık	kışlık
338. kıy-	kıy-
339. kıyık	kıyık

Tablo 2.287. (devamı)

340. kıyıl-	kıyıl-
341. kıyış-	kıyış-
342. kıyma	kıyma
343. kız	kız
344. kızar-	kızar-
345. kızart-	kızart-
346. kızıl	kızıl
347. kiçi-	kiçi-
348. kiçit-	kiçit-
349. kim	kim
350. kir	kir
351. kir-	kir-
352. kiriş	kiriş
353. kiriş-	kiriş-
354. kirit	kirit
355. kirtile-	kirtile-
356. kirlen-	kirlen-
357. kirpi	kirpi
358. kirpik	kirpik
359. kirpilen-	kirpilen-
360. kişen	kişen
361. kişi	kişi
362. kişne-	kişne-
363. kol	kol
364. kolan	kolan
365. koltukla-	koltukla-
366. kon-	kon-
367. konak	konak
368. konakla-	konakla-
369. kondur-	kondur-
370. kop-	kop-

Tablo 2.287. (devamı)

371. kor	ķor
372. kork-	ķorķ-
373. korkun-	ķorķun-
374. korkunķ	ķorķunķ
375. korluk	ķorluk
376. koŗ	ķoŗ
377. koŗ-	ķoŗ-
378. koŗul-	ķoŗul-
379. koy	ķoy
380. koy-	ķoy-
381. koyka	ķoyķa
382. koyun	ķoyun
383. ķoķ-	ķoķ-
384. ķoķūr-	ķoķūr-
385. ķoķer-	ķoķer-
386. ķoķ	ķoķ
387. ķoķle-	ķoķle-
388. ķoķlen-	ķoķlen-
389. ķoļ	ķoļ
390. ķoŗ-	ķoŗ-
391. ķoŗķoķ	ķoŗ-ķoķ
392. ķoŗūr	ķoŗūr
393. ķoŗ-	ķoŗ-
394. ķoŗpe	ķoŗpe
395. ķoŗuk	ķoŗuk
396. ķoŗun-	ķoŗun-
397. ķoŗuŗ-	ķoŗuŗ-
398. ķoŗe-	ķoŗe-
399. ķoŗ	ķoŗ
400. ķoŗūr-	ķoŗūr-
401. ķoŗ	ķoŗ

Tablo 2.287. (devamı)

402.	közlük	közlük
403.	közöldürük	közöldürük
404.	kubuz	ķubuz
405.	kuçakla-	ķuçakla-
406.	kul	ķul
407.	kula	ķula
408.	kulaçla-	ķulaçla-
409.	kulakla-	ķulakla-
410.	kum	ķum
411.	kumgan	ķumġan
412.	kunduz	ķunduz
413.	kur-	ķur-
414.	kuram	ķuram
415.	kurç	ķurç
416.	kurgak	ķurgak
417.	kurman	ķurman
418.	kurşa-	ķurşa-
419.	kurt	ķurt
420.	kuruk	ķuruk
421.	kuruş-	ķuruş-
422.	kurut-	ķurut-
423.	kus-	ķus-
424.	kuş	ķuş
425.	kuşluk	ķuşluk
426.	kut	ķut
427.	kutsuz	ķutsuz
428.	kutur-	ķutur-
429.	kuy-	ķuy-
430.	kuzgun	ķuzġun
431.	kübe yarık	kübe
432.	küç	ķüç

Tablo 2.287. (devamı)

433. küçen-	küçen-
434. küçlen-	küçlen-
435. kül	kül
436. kül-	kül-
437. kümüş	kümüş
438. kün	kün
439. kündüz	kündüz
440. künlük	künlük
441. kür	kür
442. küre-	küre-
443. küreş-	küreş-
444. kürt	kürt
445. küt-	küt-
446. küye	küye
447. küz	küz
448. ma	ma
449. mamu	mamu
450. mandar	mandar
451. miz	miz
452. muş	muş
453. ne	ne
454. neme	neme
455. oba	oba
456. ogur	ogur
457. ok	ok
458. oka	oka
459. ol	ol
460. on	on
461. oprak	oprak
462. or-	or-
463. ornat-	ornat-

Tablo 2.287. (devamı)

464. ortak	ortak
465. ortaklık	ortaklık
466. orun	orun
467. ot	ot
468. otla-	otla-
469. otluk	otluk
470. oy	oy
471. oy-	oy-
472. oyna-	oyna-
473. oyul-	oyul-
474. oyun	oyun
475. öç	öç
476. öçeş	öçeş
477. öçeş-	öçeş-
478. öçür-	öçür-
479. öge	öge
480. öksüz	öksüz
481. ökün-	ökün-
482. ökünç	ökünç
483. öl-	öl-
484. ölüm	ölüm
485. öpke	öpke
486. öpkele-	öpkele-
487. ör	ör
488. öt	öt
489. öt-	öt-
490. ötmek	ötmek
491. öz	öz
492. özek	özek
493. porsuk	porsuk
494. saban	saban

Tablo 2.287. (devamı)

495.	sagın-	sağın-
496.	sagız	sağız
497.	sak	sağ
498.	saka	sağa
499.	sakal	sağal
500.	saklan-	sağlan-
501.	saklık	sağlık
502.	sal	sal
503.	sal-	sal-
504.	salın-	salın-
505.	salış-	sağış-
506.	saman	saman
507.	san	san
508.	sana-	sana-
509.	sap	sap
510.	sark-	sark-
511.	sası-	sası-
512.	sasık	saşık
513.	sat-	sat-
514.	sata	sata
515.	satıl-	satıl-
516.	satır	satır
517.	say	say
518.	semizlik	semizlik
519.	sen	sen
520.	seril-	seril-
521.	sermet-	sermet-
522.	sığın-	sığın-
523.	sık-	sık-
524.	sın	sın
525.	sın-	sın-

Tablo 2.287. (devamı)

526.	sına-	sına-
527.	sinal-	sinal-
528.	sınat-	sınat-
529.	sır	sır
530.	sırıl-	sırıl-
531.	sırla-	sırla-
532.	sırlan-	sırlan-
533.	sırt	sırt
534.	sırtla-	sırtla-
535.	sız-	sız-
536.	sızla-	sızla-
537.	sızlat-	sızlat-
538.	silk-	silk-
539.	silkin-	silkin-
540.	sirke	sirke
541.	sirkelen-	sirkelen-
542.	siz	siz
543.	sogul-	soğul-
544.	soguş-	soğuş-
545.	sok-	soğ-
546.	sol	sol
547.	soruk-	soruğ-
548.	soruş-	soruş-
549.	soy-	soy-
550.	soyul-	soyul-
551.	soyuş-	soyuş-
552.	sögüş	sögüş
553.	sök-	sök-
554.	söz	söz
555.	suk-	suğ-
556.	suma	suma

Tablo 2.287. (devamı)

557. sun-	sun-
558. sur sur	sur
559. sura-	sura-
560. sür-	sür-
561. sürt-	sürt-
562. sürün-	sürün-
563. sürüş-	sürüş-
564. süt	süt
565. süz-	süz-
566. süzme	süzme
567. süzük	süzük
568. süzül-	süzül-
569. şat	şat
570. şuglu	şuglu
571. taba	taba
572. taban	taban
573. tabanla-	tabanla-
574. tagay	tagay
575. tagıl-	tagıl-
576. tak-	taç-
577. takır takır	taçır
578. tal	tal
579. talak	talak
580. talkan	talқан
581. tam-	tam-
582. tamak	tamaç
583. tamır	tamır
584. tamga	tamğa
585. tamgala-	tamgala-
586. tamış-	tamış-
587. tanış-	tanış-

Tablo 2.287. (devamı)

588. tap	tap
589. tapçan	tapçan
590. tar	tar
591. tara-	tara-
592. taral-	taral-
593. tarı-	tarı-
594. tarık-	tarık-
595. tarıl-	tarıl-
596. tart-	tart-
597. tartar	tartar
598. tartıl-	tartıl-
599. tartın-	tartın-
600. tartış-	tartış-
601. tas	tas
602. taş	taş
603. taşla-	taşla-
604. taşlat-	taşlat-
605. tatı-	tatı-
606. tatıt-	tatıt-
607. tay	tay
608. tay-	tay-
609. tayak	tayak
610. tayan-	tayan-
611. tayış-	tayış-
612. taz	taz
613. teke	teke
614. tep-	tep-
615. ter	ter
616. teri	teri
617. terle-	terle-
618. terlik	terlik

Tablo 2.287. (devamı)

619. ters	ters
620. teşik	teşik
621. teşil-	teşil-
622. tık-	tık-
623. tın	tın
624. tın-	tın-
625. tış	tış
626. tıy-	tıy-
627. tik-	tik-
628. tile-	tile-
629. tilek	tilek
630. tin	tin
631. tire-	tire-
632. tişe-	tişe-
633. tişle-	tişle-
634. tit-	tit-
635. tiz-	tiz-
636. tizgin	tizgin
637. tizil-	tizil-
638. tizim	tizim
639. tizme	tizme
640. tok	toķ
641. tokluk	toķluk
642. tol-	tol-
643. toltur-	toltur-
644. tolu	tolu
645. tomur-	tomur-
646. ton	ton
647. tor	tor
648. toy	toy
649. toz	toz

Tablo 2.287. (devamı)

650. toz-	toz-
651. tök-	tök-
652. tör	tör
653. töre	töre
654. tört	tört
655. töş	töş
656. töşe-	töşe-
657. töşek	töşek
658. töşel-	töşel-
659. töşle-	töşle-
660. töz-	töz-
661. tuç	tuç
662. tul	tul
663. tum	tum
664. tuman	tuman
665. tunçuk-	tunçuk-
666. tur-	tur-
667. turma	turma
668. turna	turna
669. turuk	turuk
670. turum	turum
671. tut	tut
672. tut-	tut-
673. tutuş-	tutuş-
674. tuz	tuz
675. tüb	tüb
676. tümen	tümen
677. tün	tün
678. tüp	tüp
679. tür	tür
680. türk	Türk

Tablo 2.287. (devamı)

681. trt-	trt-
682. trtl-	trtl-
683. tş	tş
684. tş-	tş-
685. tüşlük	tüşlük
686. tşr-	tşr-
687. tütün	tütün
688. tz	tz
689. uç	uç
690. uç-	uç-
691. ua	ua
692. uur-	uur-
693. uuz	uuz
694. uçuzla-	uçuzla-
695. uuzluk	uuzluk
696. ul	ul
697. ular	ular
698. un	un
699. una-	una-
700. unat-	unat-
701. ur-	ur-
702. urgu	urgu
703. urla-	urla-
704. urun-	urun-
705. uruş	uruş
706. us	us
707. uşak	uşak
708. uşakla-	uşakla-
709. uşat-	uşat-
710. ut-	ut-
711. uya	uya

Tablo 2.287. (devamı)

712.	uyal-	uyal-
713.	uzak	uzak
714.	uzun	uzun
715.	üç	üç
716.	üleş-	üleş-
717.	ülkü	ülkü
718.	ülüş	ülüş
719.	ür-	ür-
720.	ürk-	ürk-
721.	ürkün	ürkün
722.	ürküt-	ürküt-
723.	ürül-	ürül-
724.	üs	üs
725.	üşü-	üşü-
726.	üşüt-	üşüt-
727.	üyük-	üyük-
728.	üz-	üz-
729.	üzül-	üzül-
730.	üzüm	üzüm
731.	zak zak	zak
732.	zap zap	zap

3. ANLAM BİLGİSİ

Dil, sözlü iletişimi sağlayan, belirli kuralları olan, çeşitli nedenlerle zamanla değişip gelişebilen bir olgudur. Geçmişten günümüze insanoğlu, türetmelerle dili işlemiş, zenginleştirmiştir. Bu türetmelerden dilin söz varlığı da etkilenmiş ve dilde kullanılan sözcük sayılarında artış olmuştur.

İnsanoğlu, başta somut nesneler olmak üzere birçok varlığı adlandırmış, duygu ve düşüncelerini dile getirmek için sözcüklerden yararlanmıştır. Fakat bu sözcüklerin adlandırılmasında nasıl bir yol izlendiği bilinmez.

Aksan, anlamı “bir göstergenin dile aktardığı kavram” (Aksan, 2017: 106), anlamlamayı ise “anlambilimde bir nesneyi, bir olay ya da bir eylemi zihinde bir ses bileşimine, bir ‘gösterge’ye bağlayarak dile getirme” (Aksan, 2021c: 100) olarak tanımlar ve duygular aynı olsa bile kavramlaştırma aşamasında farklı anlatım yollarının kullanıldığını, böylece anlam yapılarının farklılaştığını (Aksan, 2021b: 78) dile getirir. İşte anlam biliminin inceleme alanlarından biri de bu anlam farklılıklarıdır. Çeşitli araştırmacılar anlam bilim ve anlam değişimleri ile ilgili şunları belirtir:

Karaağaç’a göre anlam bilimi, dil birimlerinin gösterge değerlerini ve bu değerlerdeki değişiklikleri izleyen dil bilgisi koludur. Anlam bilgisi, saymaca bir birim olan ve ancak biçim birimi düzleminde bir değer taşıyan ses birimi dışındaki söz ve söz dizimi yapılarındaki anlam değişimlerini izleme bilgisidir (Karaağaç, 2013: 31).

Anlam bilimi (semantic), dilde var olan göstergelerin kavramsal karşılıklarını ifade eder. Bir göstergenin gösterileni anlamını verir (Selvi, 2023: 404).

Bir dilin söz varlığındaki değişimler, yeni sözcüklerin ortaya çıkması ya da unutulması, başka dillerden o dile yeni sözcüklerin geçmesi, kullanımdaki sözcüklerin anlamlarının daralması ya da genişlemesi o dili konuşanların sosyal hayatlarındaki değişimle ilgilidir (Bulduk, 2024: 42).

Sav’a göre, anlam değişmesi dil dışı nedenler ve dil içi etkenler olmak üzere iki eksenle açıklanabilir (Sav, 2003: 151).

Anlam biliminde kavram, gösterge, anlam ve aktarmaların yanı sıra çeşitli anlam olayları üzerinde durulur. Dildeki anlam değişimleri uzun bir zaman diliminde gerçekleştiğinden ötürü bu değişimleri izlemek için art zamanlı yöntem kullanılır.

3.1. Anlam Olayları

Dil birimlerinin, dillerin toplumsal uzlaşılarla dayalı saymaca ve iğretilemeli, iki ve çok katmanlı göstergelerindeki değer değişimine, anlam değişmesi denir (Karaağaç, 2013: 32).

Aksan’a göre anlam değişmesi, bir göstergenin başlangıçta dile getirdiği kavramda bir daralma, bir genişleme belirmesi ya da aynı sözcüğün bir zaman sonra başka bir kavramı anlatır duruma gelmesidir (Aksan, 2021a: 111-112).

Anlam değişmelerinin pek çok nedeni vardır. Dildeki çok anlamlılık, eş anlamlılık, somutlaştırma, aktarmalar, bağdaştırmalar, mecazlaştırma gibi olaylar anlam değişmelerini ortaya çıkarır.

Bu çalışmada anlam olayları; “Anlam Daralması”, “Anlam Genişlemesi”, “Anlam İyileşmesi”, “Anlam Kötüleşmesi”, “Eş Değer Sözcükler” ve “Yalancı Eş Değerler” olmak üzere 6 başlık altında toplanmıştır. Anlam bilgisi, kapsamlı bir konu olmasından ötürü çalışma, bu 6 başlık ile sınırlandırılmıştır.

3.1.1. Anlam daralması

Sözcüklerin zaman içinde bir veya birkaç anlamını yitirmesi ya da genel anlamdan özel anlama geçmesi olayına anlam daralması denir (Baran, 2018: 3).

Hengirmen’e göre, bir sözcüğün anlattığı kavramlardan bir ya da birkaçını kaybederek kavram alanının küçülmesine anlam daralması denir. Örneğin Orhun Yazıtları’nda geçen Tengri sözcüğü hem gökyüzü hem de Tanrı anlamında kullanılırdı. Oysa bu sözcük günümüzde yalnızca evrenin yaratıcısı olan Tanrı anlamında kullanılmaktadır (Hengirmen, 2015: 390).

Eski Türkçede ve bugünkü lehçelerde hem anlamca geniş hem de çokanlamlı olan konmak ‘yerleşmek, yer tutmak, geceleme...’ eylemi de bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde daha çok uçan şeylerin bir yere inmesini anlatır (kuş kondu, kelebek kondu gibi). Aynı biçimde, davar (tavar) Eski Türkçede her türlü ‘mal’ ve ‘varlık’ için kullanılırken bugün Anadolu ağızlarında yalnızca koyun, keçi ve büyükbaş hayvanları anlatmaya yarar (Aksan, 2020: 213).

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine 260 sözcük anlam daralmasına uğramıştır. Bu sözcükler şunlardır:

- DLT **aç:** Aç, karnı tok olmayan; çağırma, ünde, ünlem edatı (DLT: 2) > KMT **aç:** Aç, açlık (KMT: 61).

- DLT **aç-:** Açmak; aramak; fethetmek; karnı acıkmak (DLT: 2) > KMT **aç-:** Açmak (KMT: 61).
- DLT **açı-:** Ekşimek, -yara, vücut- acımak (DLT: 2) > KMT **açı-:** 1. Acımak; 2. Üzülmek; zarar görmek (KMT: 61).
- DLT **açıt-:** Ekşitmek; acıtmak (DLT: 4) > KMT **açıt-:** Acıtmak; zarar vermek (KMT: 62).
- DLT **ag-:** Çıkmak, belirlemek; aşmak, yükselmek, ağmak; değişmek, başkalaşmak, bozulmak, meyletmek, dönmek (DLT: 9) > KMT **av-:** 1. Devrilmek; 2. Aşmak (KMT: 85).
- DLT **agna-:** -Hayvanlar- yatıp debelenmek; kekemeleşmek, dili tutulmak (DLT: 11) > KMT **avna-:** Yuvarlanmak, dönmek, devrilmek, yerde yuvarlanmak, ağnamak (KMT: 85).
- DLT **ala:** “Acele etmeme” anlamına bir kelime; ala, alaca; ala tenli, alaca tenli kişi ki bir çeşit deri hastalığından vücudunda alacalar olur, apraşlık; insanın içinde olan gizli şeyler (DLT: 17-18) > KMT **ala:** 1. Karışık renkli, ala; 2. Parlak, açık; 3. Karaçay-Malkar dilinde zamanla ilgili bir kelime (KMT: 69).
- DLT **arala-:** Aralamak, arasını bulmak, barıştırmak (DLT: 30) > KMT **arala-:** 1. Arasından geçmek; 2. Araya almak, etrafını çevirmek, kuşatmak (KMT: 77).
- DLT **arıt-:** Temizlemek; taşığı çıkarmak, iğdiş etmek; çocuğu sünnet etmek; erkekleşmek (DLT: 33-34) > KMT **arıt-:** 1. Yormak; 2. Temizlemek, kabuğunu soyamak (KMT: 78).
- DLT **arıt-:** Temizlemek; taşığı çıkarmak, iğdiş etmek; çocuğu sünnet etmek; erkekleşmek (DLT: 33-34) > KMT **art-:** Temizlemek, kabuğunu soyamak (KMT: 79).
- DLT **arka:** Arka; sırt; sıkıntılı anlarda yardım eden kişi, yardımcı (DLT: 34) > KMT **arğa:** Sırt, arka, geri (KMT: 78).
- DLT **art:** Sırt; dağ beli ve sırtı; sarp yer, yokuş; boyun, tepe (DLT: 37) > **art:** 1. I. Arka, geri; II. Son, nihayet; 2. Kış (KMT: 79).
- DLT **artur-:** Artırmak; aşırı gitmek (DLT: 39) > KMT **artdır-:** Artırmak, çoğaltmak (KMT: 79).
- DLT **aş:** Kenet; yemek, aş (DLT: 42) > KMT **aş:** Yemek, yiyecek, yem (KMT: 81).
- DLT **aşlık:** Aş evi, mutfak; yemeklik; (Oğuzlarca) buğday (DLT: 43) > KMT **aşlık:** 1. Arpa; 2. Hububat, tahıl (KMT: 83).

- DLT **atgak**: Karında biriken sarı su hastalığı, kaygıdan yüz sararması; sarı renkte bir bitki (DLT: 48) > KMT **atgak**: Acı düğün çiçeği bitkisi (KMT: 84).
- DLT **atıl-**: Atılmak; -çiçek- açılmak; herhangi bir şey büsbütün ayrılmıyarak açılmak (DLT: 48) > KMT **atıl-**: 1. Patlamak; 2. Atılmak (KMT: 84).
- DLT **atım**: Atıcı, nişancı; atış, atım (DLT: 49) > KMT **atım**: 1. Tutam; 2. Menzil (KMT: 84).
- DLT **atlan-**: Ata binmek, atlanmak; bir şeyin üzerine çıkmak (Oğuzca); atlaşmak, at haline gelmek (DLT: 49) > KMT **atlan-**: Hareket etmek, ata binip yola çıkmak (KMT: 84).
- DLT **ay**: Yılın on ikide biri olan zaman; gökteki ay, kamer; buyruğu tanımamayı bildiren bir söz; bitap edatı; turuncu renkte ipek kumaş; beylerin hizmetçisi, kölesi; bunların adı yazılı defter (DLT: 52-53) > KMT **ay**: 1. Ay; 2. Gökyüzünde dünyanın uydusu olan ay; 3. “Hey!” anlamında bir ünlem, seslenme edatı (KMT: 87).
- DLT **ayıt-**: Söylemek (Oğuzca); sormak (DLT: 55) > KMT **ayıt-**: Söylemek (KMT: 92).
- DLT **aytıl-**: Sorulmak; söylenmek (DLT: 55) > KMT **aytıl-**: Söylenmek, anlatılmak (KMT: 92).
- DLT **az**: Kakım; az (DLT: 56) > KMT **az**: Az (KMT: 92).
- DLT **azuk**: Azık; yolunu kaybeden, nereye gittiği ve nereden geldiği belli olmayan (DLT: 57) > KMT **azık**: Azık, yiyecek (KMT: 93).
- DLT **bakır**: Çin parası; bakır (DLT: 63) > KMT **bağır**: Bakır (KMT: 96).
- DLT **bala**: Kuş ve hayvan yavrusu; bir adamın işlerinde -çok kerre çiftlik işlerinde- yardımcısı, çırağı (DLT: 64) > KMT **bala**: Evlat, yavru, çocuk (KMT: 96).
- DLT **bala**: Kuş ve hayvan yavrusu; bir adamın işlerinde -çok kerre çiftlik işlerinde- yardımcısı, çırağı (DLT: 64) > KMT **balay**: Yavru (KMT: 97).
- DLT **balık**: Çamur (Oğuz ve Argu dilince); kale, şehir (İslâmlıktan önce Türklerce, Uyгурca); balık (DLT: 65) > KMT **balık**: Derin sularda yaşayan iri balık (KMT: 97).
- DLT **bar**: Var, mevcut; büyük (DLT: 66) > KMT **bar**: Var, mevcut (KMT: 97).
- DLT **bar-**: Peyda olmak; vermek; varmak, gitmek (DLT: 66) > KMT **bar-**: Gitmek (KMT: 97).
- DLT **baş**: Baş; yara (DLT: 72-73) > KMT **baş**: Baş, kafa (KMT: 98).
- DLT **başla-**: Başlamak, kılavuzluk etmek, komutanlık etmek (DLT: 74) > KMT **başla-**: Başlamak (KMT: 100).

- DLT **bayrak**: Bayrak; ucuna bir ipek parçası takılan mızrak (DLT: 76) > KMT **bayrak**: Bayrak (KMT: 101).
- DLT **beklen-**: Bekişmek, sağlamlaşmak; kapanmak, kapatılmak; (Oğuzca) saklanmak (DLT: 80) > KMT **beklen-**: Sıkışmak, sağlam hâle gelmek (KMT: 104).
- DLT **bér-**: Vermek, gelmek (DLT: 83) > KMT **ber-**: Vermek (KMT: 104).
- DLT **bodh**: Boy, kamet; toy kuşu; misk ile râmek'ten yapılan şey (DLT: 98) > KMT **boy**: Boy (KMT: 111).
- DLT **bogra**: Her hayvanın aygırı; boga; deve aygırı, pohur (DLT: 100) > KMT **buğa**: Boğa (KMT: 112).
- DLT **boş**: Boş, hür, ergin; boşanmış; sölpük, pörsük, gevşek; salıverilmiş, boşaltılmış (DLT: 103) > KMT **boş**: Boş (KMT: 110).
- DLT **boy**: Boy, ulus; kavim, kabile, aşiret, hısım (Oğuzca); yenilen bir ot, poy otu (Oğuzca) (DLT: 105) > KMT **boy**: Boy (KMT: 111).
- DLT **boyın**: Boyun, tutamak (DLT: 105) > KMT **boyun**: Boyun (KMT: 111).
- DLT **boynak**: Dağ boynu, belen; yılan ağrı veren keler (DLT: 105) > KMT **boynak**: Bir tür kertenkele (KMT: 111).
- DLT **bu**: Bu; buğ, buhar, buğu (DLT: 109) > KMT **bu**: Bu, işaret zamiri (KMT: 112).
- DLT **bukul-**: Bükülmek, burkulmak, toplanmak (DLT: 112) > KMT **bügül-**: Eğilmek (KMT: 115).
- DLT **bulgan-**: Bulanmak; kızmak, öfkelenmek; karışmak (DLT: 114) > KMT **bulğan-**: Bulanmak, karıştırılmak (KMT: 113).
- DLT **burun**: Burun, öne doğru çıkıntı yapan yer; önce (DLT: 118) > KMT **burun**: 1. Eski, önceleri, eskiden; 2. Burun (KMT: 113).
- DLT **but**: But; değerli ve büyük peruze; büyük bir adamın armağanını getirene verilen bahşiş (DLT: 119-120) > KMT **but**: 1. Bacak; 2. Kurdun gizli adı, tabu adı (KMT: 114).
- DLT **butık**: Budak, dal; ağaç (DLT: 120) > KMT **butak**: Dal (KMT: 114).
- DLT **bükül-**: Bükülmek; kesilmek (DLT: 124) > KMT **bügül-**: Eğilmek (KMT: 115).
- DLT **çatır**: Çadır; Nışadır (Köçe dilince) (DLT: 137-138) > KMT **şatır**: Çadır (KMT: 328).
- DLT **çık-**: Çıkmak; nemlenmek (DLT: 146-147) > KMT **çık-**: Çıkmak (KMT: 147).
- DLT **çocuk**: Domuz yavrusu; her şeyin küçüğü (DLT: 155) > KMT **çoçha**: Domuz yavrusu (KMT: 151).

- DLT **çöp**: Tutmaç parçası; şarabın tortusu, her şeyin çöküntüsü, çöp, çör çöp; her hangi bir şeyin çökeli (DLT: 158) > KMT **çöp**: Saman inceliğinde herhangi bir sap, dal veya tahta parçası (KMT: 153).
- DLT **edhlen-**: Bir şey dilek için kullanılmak, bir şey dilek edinilmek; evlenmek (DLT: 169) > KMT **üylen-**: Evlenmek (KMT: 376).
- DLT **egir-**: Sevketmek; döndürmek; eğirmek; çevirmek, bir yeri kuşatmak, sarmak (DLT: 171) > KMT **iyir-**: 1. Eğirmek; 2. Sert esmek, soğuk esmek (KMT: 202).
- DLT **él**: İl, vilâyet; at'ı anlatır bir isim; açıklık, boşluk; kötü, değersiz; iki bey arasında barışıklık (DLT: 175-176) > KMT **el**: 1. Köy; 2. Yurt, vatan, memleket; 3. Halk, toplum (KMT: 164).
- DLT **esne-**: Esmek; esnemek (DLT: 196) > KMT **esne-**: Esnemek (KMT: 167).
- DLT **ewlen-**: Hâlelenmek; kendine ev edinmek; evlenmek (DLT: 207) > KMT **üylen-**: Evlenmek (KMT: 376).
- DLT **xan**: Han; Türklerin en büyük başbuğu; Afrasyab oğullarına verilen ungun (DLT: 212) > KMT **han**: Han, bey (KMT: 184).
- DLT **iç-**: İçmek, bir şeyi içmek veya sorup içine çekmek (DLT: 223) > KMT **iç-**: İçmek (KMT: 197).
- DLT **içre**: De; içinde; içerisinde (DLT: 225) > KMT **içgeri**: İçeri (KMT: 197).
- DLT **ige-**: Egelemek, gıcırdatmak; inat etmek (DLT: 226-227) > KMT **ege-**: Egelemek (KMT: 163).
- DLT **ikindi**: Bazısı, öteki, ikinci; ikindi (DLT: 229) > KMT **ekindi**: İkinci (KMT: 164).
- DLT **ingek**: İnek; kaplumbağanın dişisi (Oğuzca) (DLT: 233) > KMT **inyek**: İnek (KMT: 202).
- DLT **isiglik**: Sıcaklık; sevda (DLT: 237) > KMT **issilik**: Sıcaklık (KMT: 200).
- DLT **iş**: İş, kandil dumanı; iş (DLT: 238-239) > KMT **iş**: 1. İş, vazife, görev; 2. Falan anlamında bir söz (KMT: 200).
- DLT **kadhır-**: Büktürmek, eğdirmek, burdurmak; reddetmek (DLT: 248) > KMT **ķayır-**: Çevirmek, bükmek, kıvrırmak (KMT: 242).
- DLT **kak**: Erik, kaysı gibi meyvaların kurusu; kurutulmuş nesne; göl; kurumuş göl; su birikintisi (DLT: 251) > KMT **ķak**: Kurutulmuş et (KMT: 228).
- DLT **kal-**: Kalmak, bırakmak (DLT: 253) > KMT **ķal-**: Kalmak (KMT: 228).
- DLT **kala-**: Yığmak, sandığa koymak (DLT: 254) > KMT **ķala-**: Üst üste yığmak (KMT: 228).

- DLT **kamçı:** Kamçı; at, deve ve sığırın erkeklik aygıtı (DLT: 257-258) > KMT **kamçı-
kameçi:** Kamçı (KMT: 230).
- DLT **kana-:** Kanamak, kan gelmek; kan almak (DLT: 260) > KMT **kana-:** Kanamak (KMT: 231).
- DLT **kap:** Kap, tulum, çuval, dağarcık; zarf; anası karnında, çocuğun bulunduğu torba; Eğreti hısım (DLT: 262) > KMT **kap:** Kılıf, kap, deriden tulum (KMT: 233).
- DLT **karala-:** Karalamak; pislemek (DLT: 267) > KMT **karala-:** Karalamak, siyaha boyamak (KMT: 235).
- DLT **karı:** Yaşlı, ihtiyar; yaşlı olan her hangi bir şey; karış, ölçü, bez ölçülen arşın (DLT: 269) > KMT **karı:** 1. Kolun omuzla bilek arasında kalan kısmı; 2. Yaklaşık 60 cm'lik uzunluk ölçüsü (KMT: 236).
- DLT **karıla-:** Yaşlı saymak; ihtiyarlığa nispet etmek; boylamak, karışlamak, arşınlamak, ölçmek; karlamak, ses çıkararak kar getirmek (DLT: 270) > KMT **karıla-:** Ölçmek (KMT: 236).
- DLT **karış:** Karış; yünlü kumaş (DLT: 271) > KMT **karış:** Karış (KMT: 236).
- DLT **kat:** Kat; nezd, yan; “mugaylan” dikenli meyvası; dikenli şeylerin meyvası; (Yemek, Kıpçak, Kay, Tatar ve Çomul dillerinde) her bir ağacın meyvası (DLT: 278) > KMT **kat:** 1. Kat, tabaka; 2. Yan, yanı, yakını; 3. Kere, defa (KMT: 239).
- DLT **kaz:** Kaz; her ağacın kabuğu (DLT: 287) > KMT **kaz:** Kaz (KMT: 243).
- DLT **ker-:** Germek, çekip uzatmak; kapatmak; (Karlukça) ürümek, havlamak (DLT: 302) > KMT **ker-:** Germek, genişletmek, açmak (KMT: 209).
- DLT **kertür-:** Gerdirmek, serdirmek (DLT: 305) > KMT **kerdir-:** Gerdirmek (KMT: 209).
- DLT **keyik:** Geyik; yaban hayvani; aslında yabani olan her şey, eti yenen hayvanlardan ceylan, sığın, dağ keçisi gibi hayvanlar; yabani (vahşi) -evcil (ehlî) karşıtı-; av hayvanı ve av; maymun yapılı -insanlar için- (DLT: 309) > KMT **kiyik:** 1. I. Geyik; II. Dağ keçisi, geyik gibi yabani hayvanların genel adı; 2. Yabani, vahşi (KMT: 214).
- DLT **kır:** Kır, basık dağ, açık yer; su bendi, germeç; kır rengi (DLT: 316-317) > KMT **kır:** Kır, ova, düzlük (KMT: 246).
- DLT **kıs-:** Kısaltmak, daha kısa yapmak, kısarak çalmak; kıstırmak (DLT: 321) > KMT **kıs-:** Sıkıştırmak, bastırmak (KMT: 247).
- DLT **kısgan-:** Kıskanmak, pintilik etmek, kısmırlanmak (DLT: 321) > KMT **kızgan-:** Cimrilik etmek (KMT: 249).

- DLT **kıyıl-:** İnmek; geçmek; ağaç iğrilemesine kıyılmak; sözden dönülmek (DLT: 324) > KMT **kıyıl-:** 1. Kesilmek; 2. Kavis yapmak (KMT: 248).
- DLT **kız:** Kız, kız çocuk; cariyeye; pahalı nesne (DLT: 325) > KMT **kıız:** Kız (KMT: 249).
- DLT **kıp:** Kalıp, benzer, öğür (Oğuzca) (DLT: 330) > KMT **keb-kep:** Kalıp (KMT: 206-209).
- DLT **kirlen-:** Kirlenmek; yumulmak (DLT: 332) > KMT **kirlen-:** Kirlenmek, pislenmek (KMT: 213).
- DLT **kiş:** Sadak (Oğuz ve Kıpçaklardan başkalarınca); samur (DLT: 334) > KMT **keş:** Ok kılıfı, sadak (KMT: 211).
- DLT **kit-:** Gitmek; çekilmek (DLT: 336) > KMT **ket-:** Gitmek (KMT: 211).
- DLT **koltukla-:** Koltuklamak, koltuğuna almak; koltuğa vurmak (DLT: 341) > KMT **kıoltukla-:** Koltuk altına almak (KMT: 251).
- DLT **konğragu:** Çingirak, konrak, tongurak, çan; kulağın altındaki çıkıkça kemik (DLT: 343) > KMT **kıongrav:** 1. Çingirak, zil, çan; 2. Keskin, çınlayan (KMT: 252).
- DLT **konğragu:** Çingirak, konrak, tongurak, çan; kulağın altındaki çıkıkça kemik (DLT: 343) > KMT **kıongrov:** Çingirak, zil (KMT: 252).
- DLT **konuk:** Konuk, misafir; ruh (DLT: 344) > KMT **kıonak:** Misafir, konuk (KMT: 251).
- DLT **kop:** Çok, pek; obartma ve pekitme edatı; sevinç, ferah, hop (DLT: 345) > KMT **köb-köp:** Çok (KMT: 214-218).
- DLT **kop-:** Kopmak, gelmek; kalkmak; başlamak, çıkmak; baş kaldırmak (DLT: 345) > KMT **kıop-:** Kalkmak (KMT: 252).
- DLT **koy:** Koyun; elbisenin koynu; kucak; derenin koyağı, dibi, düzlüğü (DLT: 351-352) > KMT **kıoy:** Koyun (KMT: 254).
- DLT **kök:** Gök, hava, sema; gök rengi, gök renk, lâcivert; şehrin dört yanını saran yeşil bölge; eğer bağı; kök, asıl (Oğuzca ve Kıpçakça) (DLT: 356) > KMT **kök:** 1. Gök, gökyüzü; 2. I. Mavi; II. Grimsi mavi; III. Kül rengi, boz; IV. Yeşil; 3. Çimen, yeşil ot (KMT: 215).
- DLT **köklen-:** Sıkı bağlanmak; asaletli veya zengin olmak (DLT: 357) > KMT **köklen-:** Teyellenmek (KMT: 216).
- DLT **köp:** Çok, bütün, hep; -saç ve ağaç hakkında- gür, sık (DLT: 362) > KMT **köb-köp:** Çok (KMT: 214-218).

- DLT **körün-**: Görünmek, kavuşmak (DLT: 365) > KMT **körün-**: Görünmek (KMT: 219).
- DLT **körünç**: Görülecek şey; bir şey seyreden halk (DLT: 365) > KMT **körgünç**: Sergi (KMT: 218).
- DLT **köz**: Göz; ateş koru, köz (DLT: 369-370) > KMT **köse**: Köz, iyice yanıp ateş durumuna gelmiş odun ya da kömür parçası, kor (KMT: 219).
- DLT **köz**: Göz; ateş koru, köz (DLT: 369-370) > KMT **köz**: Göz (KMT: 219).
- DLT **kudhi**: Kuyu, çukur; aşağı; aşağıya (DLT: 374) > KMT **huyu**: Kuyu (KMT: 192).
- DLT **kudhi**: Kuyu, çukur; aşağı; aşağıya (DLT: 374) > KMT **huyu**: Kuyu (KMT: 262).
- DLT **kum**: Kum (Çiğilce); dalga, su dalgası (DLT: 377) > KMT **huyu**: Kum (KMT: 257).
- DLT **kur**: Kuşak, kemer; mertebe, aşama; kuru (Oğuzca) (DLT: 379) > KMT **huyu**: 1. Kuru; 2. Boş, sade, yalnız (KMT: 259).
- DLT **kur-**: Kurmak, germek, toplamak; himaye etmek (DLT: 379) > KMT **huyu**: Kurmak, inşa etmek (KMT: 258).
- DLT **kurşaq**: Kuşak kuşanma; tura; yünden dokunur, bel kuşağına benzer bir nesne olup çadıra sarılır (DLT: 383) > KMT **huyu**: Altın ya da gümüş işlemeli kemer (KMT: 259).
- DLT **kurt**: Solucan soyundan olan hayvanlar; (Oğuzlarca) yırtıcı hayvanlardan olan kurt (DLT: 383) > KMT **huyu**: Meyve kurdu, böcek (KMT: 259).
- DLT **kurtul- kutul-**: Kurtulmak; doğurmak (DLT: 383-389) > KMT **huyu**: Kurtulmak (KMT: 260).
- DLT **küç**: Kuvvet; zor, güç; zulüm; susam, küncü (DLT: 392-393) > KMT **küç**: Güç, kuvvet (KMT: 221).
- DLT **külgü**: Gülüş, gülme; kalb sektesi (DLT: 395) > KMT **külgü**: Gülme, eğlence (KMT: 222).
- DLT **kümüş**: Gümüş; akça; kadın adı (DLT: 397) > KMT **kümüş**: Gümüş (KMT: 222).
- DLT **küreş-**: Güreşmek; kürümekte yardım ve yarış etmek (DLT: 399-400) > KMT **küreş-**: Uğraşmak, mücadele etmek, çabalamak (KMT: 223).
- DLT **küri-**: Eşinmek; yeri eşmek, kürümek; -hayvan- haşarılık etmek (DLT: 400) > KMT **küre-**: Kürümek (KMT: 223).
- DLT **laçın-laçın**: Şahin; yiğit adam (DLT: 404) > KMT **laçın**: Doğan, şahin, akdoğan; çaylak (KMT: 263).

- DLT **monçuk**: Boncuk, süs için boyuna takılan değerli taşlar; atın boynuna takılan değerli taş, arslan tırnağı, muska gibi şeyler (DLT: 413) > KMT **mınçaq**: Boncuk, tespih (KMT: 270).
- DLT **ogur**: Karşılık, ivaz (Oğuzca); bir işte imkân ve fırsat; uğur, devlet; hayır ve bereket (Oğuzca); vakit, zaman (DLT: 426-427) > KMT **oğur**: 1. Kutluluk, bahtiyarlık, saadet; 2. İyilik (KMT: 281).
- DLT **ol**: O; dır, dir, dur, dür (koşaç = haber edatı) (DLT: 431) > KMT **ol**: O (3. tekil şahıs zamiri) (KMT: 282).
- DLT **or-**: Kesmek, biçmek, vurmak, urmak (DLT: 440) > KMT **or-**: Biçmek (KMT: 283).
- DLT **orna-**: Yerleşmek; yer tutmak, yer edinmek; -güneş- batmak, kaybolmak (DLT: 441) > KMT **ornal-**: Yerleşmek, yer almak (KMT: 283).
- DLT **ot**: Ot, hayvan yemlerinin hepsi; ilâç, em; zehir; ateş, duman (DLT: 443-444) > KMT **ot**: 1. Ateş; 2. Zehir; 3. Ot; 4. Barut (KMT: 284).
- DLT **otru**: Karşı; ön; ara, orta, ortasında (DLT: 445) > KMT **orta**: Orta (KMT: 283).
- DLT **öçür-**: Söndürmek, yatıştırmak, soluğunu kesmek (DLT: 449) > KMT **öçür-**: Söndürmek (KMT: 287).
- DLT **öçür-**: Söndürmek, yatıştırmak, soluğunu kesmek (DLT: 449) > KMT **üçül-**: Sönme (KMT: 375).
- DLT **öçür-**: Söndürmek, yatıştırmak, soluğunu kesmek (DLT: 449) > KMT **üçült-**: Söndürmek (KMT: 375).
- DLT **öksüz**: Öksüz; şaşkın (DLT: 455) > KMT **öksüz**: Öksüz (KMT: 287).
- DLT **öküz**: Irmak, dere; öküz (DLT: 456) > KMT **ögüz**: Öküz (KMT: 287).
- DLT **öpke**: Ak ciğer; ciğer; öfke, kızgınlık (DLT: 460) > KMT **öpke**: Akciğer (KMT: 288).
- DLT **öpkile-**: Öfkelenmek; kızdığı için yüz çevirmek (DLT: 460) > KMT **öpkile-**: Darılmak, küsmek (KMT: 288).
- DLT **örle-**: Belirmek; çıkmak; yükselmek (DLT: 464) > KMT **örle-**: Tırmanmak, yükselmek (KMT: 289).
- DLT **öt**: Acılık; öt kesesi; delik, çukur (DLT: 467) > KMT **öt**: 1. Cesaret; 2. Öd, safra (KMT: 289).
- DLT **ötür-**: Hatırlatmak; delmek; öttürmek (DLT: 470) > KMT **ütür-**: Delmek, delik açmak (KMT: 375).

- DLT **öz:** Öz, kendi, nefis; can, ruh, gönül; yürek ve karnın içindeki nesne; yağ; iki dağ arasında bulunan dere; ağaç özü; sağır (DLT: 470-471-472) > KMT **öz:** Kendisi, kendi (KMT: 289).
- DLT **pış-:** Pişmek; olmak (kemâle gelmek), kırmızı tulumunu olması için sallamak (DLT: 473) > KMT **biş-:** Pişmek (KMT: 108).
- DLT **pürçeklen-:** Pürçeklenmek, yelesi çıkmak, kâkül -perçem- çıkmak (DLT: 475) > KMT **bürçüklen-:** Tomurcuklanmak, sürgün vermek (KMT: 115).
- DLT **saç:** Saç -baştaki-; tava (DLT: 477-478) > KMT **çaç:** Saç (KMT: 139).
- DLT **sağ:** Sağlık, esenlik; sağ, tatlı, iyi (Oğuzca); temiz, halis; sağ, sağlam; sıcak; akıl, zeyreklik, anlayış (Oğuzca); yün atmak ve kabartmak için kullanılan “sağ” denen çubuk (DLT: 480) > KMT **sav:** 1. Sağ, canlı; 2. Sağlam, bütün, tam (KMT: 303).
- DLT **san-:** Saymak; sayılmak; sanmak (DLT: 487) > KMT **sun-:** Zannetmek, sanmak (KMT: 322).
- DLT **sanç-:** Sançmak, dürtmek, sokmak; yenmek (DLT: 487) > KMT **çanç-:** 1. Sızlamak, ağrımak; 2. Saplamak, batırmak; 3. Doğramak (KMT: 142-143).
- DLT **sançıl-:** Saplanmak, sancılmak; -asker, ordu- yenilmek (DLT: 487) > KMT **çançıl-:** Saplanmak (KMT: 143).
- DLT **sap:** Sap; kılıç veya bıçak sapı; bir söze verilecek cevapta sıra, yanut; değirmende, sulamada ve gezekte sıra (DLT: 489) > KMT **sab:** Sap (KMT: 295).
- DLT **sıdhrıl-:** Sıyrılıp kaçmak, kaymak; bütün kıvrıntı ve büküntüleriyle yola bakılmak ve düşünülme (DLT: 511) > KMT **sıdırıl-:** Sıyrılmak, yüzülmek (KMT: 309).
- DLT **sıdhrıl-:** Sıyrılıp kaçmak, kaymak; bütün kıvrıntı ve büküntüleriyle yola bakılmak ve düşünülme (DLT: 511) > KMT **sıyırıl-:** Elinden alınmak, geri alınmak, kurtulmak (KMT: 313).
- DLT **sır:** Kendisiyle Çin kâseleri cilâlanıp üzerine nakış yapılan macun; sır; ağustos böceğinin, kalem ve kaleme benzer şeylerin çıkardığı sesi anlatan bir kelime (DLT: 517) > KMT **zır:** “Fır” anlamında kuş uçuşunu bildiren taklidî ses (KMT: 380).
- DLT **sırıçga:** Sırça; çekirge (DLT: 517) > KMT **sarınçha:** Çekirge (KMT: 302).
- DLT **sırıçga:** Sırça; çekirge (DLT: 517) > KMT **sengirçke:** Çekirge (KMT: 307).
- DLT **sırlan-:** -İşe- hazırlanmak; sırlanmak (DLT: 518) > KMT **sırlan-:** 1. Takılmak, katılmak; 2. Kaplanmak (KMT: 312).
- DLT **sırt:** Kıl, kalın kıl; (Oğuzlarca) bayır, yokuş, sırt, küçük dere (DLT: 518) > KMT **sırt:** 1. Yamaç, tepe; 2. Sırt, arka (KMT: 312).

- DLT **sış**: Şış, tutmaç şış; şişmiş olan her nesne, yumru (DLT: 519) > KMT **şış**: Şış (KMT: 331).
- DLT **sok-**: Sokmak, delmek, döğerek inceletmek, toplamak (Oğuzca) (DLT: 528) > KMT **suḵ-**: Sokmak (KMT: 321).
- DLT **soktur-**: Sektirmek; bir nesneyi döğdürerek incelttirmek (DLT: 528) > KMT **suḵdur-**: Sektirmek, girdirmek (KMT: 321).
- DLT **sor-**: Emmek, sormak; -sorgu- sormak, aramak (Oğuzca) (DLT: 530) > KMT **sor-soru-**: Sormak (KMT: 318).
- DLT **sordur-**: Sordurmak -sorgu-; sordurmak, emdirmek (DLT: 530) > KMT **sordur-**: Sordurmak (KMT: 318).
- DLT **soruḡ**: Sorma, soru, arama; kaybolan şey, aranan şey (DLT: 531) > KMT **soruv**: Soru (KMT: 318).
- DLT **soruḡ**: Sorma, soru, arama; kaybolan şey, aranan şey (DLT: 531) > KMT **surav**: Soru (KMT: 322).
- DLT **söḡüş**: Söḡme, söḡüşme; kebab etmeḡe yarar oḡlak veya kuzu (Oğuzca) (DLT: 532) > KMT **söḡüş**: Çekiştirme, iftira, leke, kara sürme, küfür (KMT: 319).
- DLT **subı-**: Uzamak, incelemek, söbüleşmek (DLT: 536) > KMT **subay-**: Zayıflamak, incelemek (KMT: 321).
- DLT **suwla-**: Sulanmak, su içmek; sulandırmak, su koymak (DLT: 546) > KMT **suwla-**: Sulamak, ıslatmak (KMT: 323).
- DLT **sür-**: Sürmek, koḡmak, sürgün etmek; devam etmek; kızmak; çıkışmak (DLT: 551) > KMT **sür-**: 1. Sürmek, kovalamak, takip etmek; 2. Toprak sürmek (KMT: 324).
- DLT **sürkile- sürküle-**: Koḡalamak, sürmek; koḡalayıp sürerek üzerine saldırmak (DLT: 551) > KMT **sürke-**: Sürüklemek, çekip götürmek (KMT: 324).
- DLT **süzme**: “Keş” denilen yağsız kuru peynir, ayran süzmesi (DLT: 326) > KMT **süzme**: Süzme (KMT: 326).
- DLT **taktur-**: Taktırmak, dizdirmek (DLT: 563) > KMT **taḡdır-**: Astırmak, taktırmak (KMT: 335).
- DLT **talkan**: Kavut, kavrulmuş döḡülmüş arpa (DLT: 564) > KMT **talḡan**: Karaçay bozası hazırlamada kullanılan arpa posası (KMT: 337).
- DLT **taṃçır-**: Damlamak, serpmek (DLT: 567) > KMT **taṃçıla-**: Damlamak (KMT: 338).

- DLT **damgalıĝ**: Bir kişilik sofa; kk ibrik; hakanın damgası bulunan eşya (DLT: 567) > KMT **damĝalı**: Damgalı, işaretli, armalı (KMT: 338).
- DLT **damgalık**: Kk ibrik; bir kişilik sofa; hakanlardan başkasının yemek yememesi için damgalanmış (DLT: 567) > KMT **damĝalı**: Damgalı, işaretli, armalı (KMT: 338).
- DLT **damtur-**: Damlattırmak, damzırtmak; yaktırmak (DLT: 568-569) > KMT **damdır-**: Damlatmak (KMT: 338).
- DLT **tap-**: Tapmak; hizmet etmek; bulmak, sezmek, kaybolanı bulmak (DLT: 573) > KMT **tab- tap-**: 1. Bulmak; 2. Doĝurmak (KMT: 333-340).
- DLT **tarıĝ-tarıĝ**: Ekin, bitki; arpa, buĝday; tane, tohum; zahire (B. Türklerce); darı (Oĝuzca) (DLT: 577) > KMT **tarı**: Darı (KMT: 341).
- DLT **tarıl-**: -Bir nesne, ötekisi içine- daĝılmak, yayılmak; ayrılmak; ekilmek (DLT: 578) > KMT **tarıl-**: İşlenmek, topraĝın işlenmesi (KMT: 341).
- DLT **taş**: Taş, kaya; dış; taşra, gurbet; geniş açıklık, yazı, yabancı yer (DLT: 582) > KMT **taş**: 1. Taş; 2. Fal (KMT: 343).
- DLT **taşu-**: Taşımak; çıkarıp atmak, koĝmak (DLT: 583) > KMT **taşı-**: Taşımak (KMT: 343).
- DLT **tavar**: Mal; davar (Oĝuzlar ve uyanlarca) (DLT: 586) > KMT **tuvar**: Sıĝır (KMT: 364).
- DLT **taz**: Kel, daz; boynuzsuz; bitkisiz, orak (DLT: 591) > KMT **taz**: 1. Leĝen; 2. Kel (KMT: 347).
- DLT **teg-**: Deĝmek; dokunmak; ermek, erişmek, varmak; yakalamak; düşmek; hücum etmek (DLT: 592) > KMT **tiy-**: Dokunmak, temas etmek, deĝmek, hastalık bulaşmak (KMT: 357).
- DLT **teĝirmen**: Deĝirmen; deĝirmen taşı (DLT: 594) > KMT **tirmen**: Deĝirmen (KMT: 356).
- DLT **tegür-**: Eriştirmek, dokundurmak, deĝirmek (DLT: 595) > KMT **tiyir-**: Dokundurmak (KMT: 357).
- DLT **teng**: İmkn, fırsat, sıra; gl, bataklık; denk, ĝr, akran (DLT: 598) > KMT **teng**: 1. I. Arkadaş; II. Yaşıt, akran; 2. Eşit, müsavi, denk; boyuna uygun (KMT: 349).
- DLT **tengri**: Tanrı; gök, sema (Müslüman olmıyanlarca); büyük bir daĝ, büyük bir aĝa gibi göze ulu görünen her şey (Müslüman olmıyanlarca) (DLT: 600-601) > KMT **teyri**: 1. Tanrı, Karaçay-Malkar eski inanışlarına göre gök tanrısı; 2. Gökyüzü; 3. Bir yemin sözü (KMT: 352).

- DLT **tepret-**: Tepretmek, teprendirmek; kımıldatmak, saldırmak; -yalnız deve için- sıçratmak (DLT: 602) > KMT **tebret-**: 1. Hareket ettirmek; 2. Başlatmak (KMT: 347).
- DLT **ter**: Ter; ücret, çalışana verilen para (DLT: 603-604) > KMT **ter**: Ter (KMT: 350).
- DLT **tewsi**: Tepsi, sofrası (DLT: 610) > KMT **tebsi**: Tepsi (KMT: 347).
- DLT **tık-**: Tıkmak, doldurmak (DLT: 614) > KMT **tık-**: Tıkmak, sokmak (KMT: 352).
- DLT **tıktur-**: Tıktırmak, bastırmak (DLT: 615) > KMT **tıkdır-**: Sokmak, tıkmak (KMT: 352).
- DLT **tıl**: Dil; söz; lûgat; durumunu öğrenmek için düşmandan yakalanan tutsak; çaşıt, casus (DLT: 615) > KMT **tıl**: 1. Dil, lisan; 2. Kafkasya'da erkeklerin bellerine taktıkları gümüş işlemeli kemerlerin sallanan gümüş süsleri (KMT: 355).
- DLT **tın**: Ruh, nefes, soluk; dinmiş; haylaz; işsiz; tenbelleşmiş, harınlaşmış (DLT: 616) > KMT **tın**: 1. Ruh; 2. Beden, gövde (KMT: 355).
- DLT **tın-**: Dinlenmek; solumak, nefes almak; dinmek, sonu gelmek (DLT: 616) > KMT **tın-**: 1. Sakinleşmek, durulmak, dinmek; 2. Bitmek (KMT: 353).
- DLT **tış**: Diş; sapan demiri; alın akıtması gözü önüne varıp kulaklarına çıkmıyan ve burnuna inmiyen ikisi ortası kalan at (DLT: 618) > KMT **tış**: 1. Diş; 2. Şiş, sivri demir; 3. Ekin yığını (KMT: 356).
- DLT **tış-tışı**: Dişi, her hayvanın dişisi; kadın (DLT: 618-627) > KMT **tışı**: Dişi (KMT: 356).
- DLT **tıt-**: Geri koymak, men'etmek; ditmek, ziyadesiyle parçalamak (DLT: 619) > KMT **tıt-**: 1. Lif lif ayırmak, karıştırmak; 2. Parçalamak (KMT: 357).
- DLT **tik-**: Bir şeyi delmek, dürtmek, sokmak; -ağaç- dikmek; bir şeyi dikey hâle getirmek; -dikiş- dikmek (DLT: 620) > KMT **tik-**: Dikmek (KMT: 355).
- DLT **tile-**: Dilemek, istemek; beklemek, aramak (DLT: 622) > KMT **tile-**: İstemek, dilemek (KMT: 355).
- DLT **tilkülen-**: Tilkilik etmek, yaltaklanmak (DLT: 624) > KMT **tülkülen-**: Kurnazlık etmek (KMT: 366).
- DLT **tirek**: Direk; kavak (DLT: 625) > KMT **tirev**: Destek, dayanak (KMT: 356).
- DLT **todhgur-**: Doyurmak, bıktırmak (DLT: 630) > KMT **toyundur-**: Doyurmak (KMT: 360).
- DLT **tog- toğ-**: Doğmak, meydana çıkmak, belirlemek; yükselmek, havalanmak, göğe ağmak (DLT: 631) > KMT **tuv-**: Doğmak (KMT: 364).

- DLT **tokluk**: Tokluk; insanın başı saçsız ve hayvanın başı boynuzsuz olması (DLT: 633) > KMT **tokluḡ**: Tokluk, tok olma hâli (KMT: 358).
- DLT **tör**: Evin veya odanın en iyi, en önemli yeri, sediri; toz (DLT: 645-646) > KMT **tör**: Başköşe, evin itibarlı köşesi (KMT: 361).
- DLT **tulun**: Kulakla ağız arasındaki kemik (Türk ve Oğuz dillerinden birinde); geminin iki yanında bulunan parçalar (DLT: 651) > KMT **tulu**: Tepe kemiği, bingıldak (KMT: 363).
- DLT **tur-**: Durmak; çıkmak, yükselmek; ayakta durmak, kalkmak, kalkımak; zayıflamak (DLT: 653-654) > KMT **tur-**: Kalkmak; durmak (KMT: 363).
- DLT **tuz**: Tuz; güzellik (DLT: 665) > KMT **tuz**: Tuz (KMT: 364).
- DLT **tü**: Tüy, kıl, saç; renk, at tonu (DLT: 666) > KMT **tük**: 1. Tüy; 2. Kıl; 3. Yün; 4. Kürk; 5. Kuş tüyü (KMT: 365).
- DLT **tümen**: Tümen tümen, pek çok; büyük iğne (DLT: 670) > KMT **tümen**: 1. On bin; 2. On ruble (KMT: 366).
- DLT **tüp**: Asıl, kök, dip, temel, herhangi bir şeyin aslı, kökü, insanın aslı (DLT: 672) > KMT **tüp**: Alt, dip (KMT: 366).
- DLT **tüpü**: Tepe, insanın başının üst tarafı (DLT: 673) > KMT **töppe**: Tepe, zirve, doruk (KMT: 361).
- DLT **tüş**: Eğlek, durak, yolculukta dinlenilecek yer ve konulacak zaman; düş, rüya; düş azması, ihtilam (DLT: 676-677) > KMT **tüş**: 1. Rüya, düş; 2. Öğlen vakti (KMT: 366).
- DLT **tüz**: Halk, reayâ; asıl, kök, soy sop; düz (DLT: 679) > KMT **tüz**: 1. Doğru, gerçek, düz, düzgün; 2. Ova, düzlük (KMT: 367).
- DLT **uç**: Türklerin kalem yaptıkları bir ağaç; bir nesnenin tükenmesi, bitmesi (Oğuzca); uç; kenar (DLT: 681) > KMT **uç**: Uç (KMT: 369).
- DLT **uçuzluk**: Değersizlik, küçüklük; ucuzluk (DLT: 683) > KMT **uçuzluḡ**: Alçaklık, iffetsizlik (KMT: 369).
- DLT **udhit-**: Uyumak; katılaştırmak, peynir yapmak; söndürmek (DLT: 684) > KMT **uyut-**: Yoğurt yapmak, mayalamak (KMT: 374).
- DLT **udhun-**: Uyanmak; sönmek (DLT: 686) > KMT **uyan-**: Uyanmak (KMT: 374).
- DLT **ulht-**: Ulutmak; eğdirmek, büktürmek (DLT: 691) > KMT **ulut-**: Ulutmak (KMT: 370).
- DLT **uruş**: Urma; savaş; vuruş, vuruşma (DLT: 699) > KMT **uruş**: Savaş, muharebe (KMT: 372).

- DLT **uşak:** K      , ufak; ko uculuk, ko u, dedikodu; ko ucu (DLT: 700) > KMT **uşak:** Sohbet, konuşma (KMT: 373).
- DLT **uya:** Kuş yuvası; hısım; kardaş (DLT: 704-705) > KMT **uya:** Yuva (KMT: 374).
- DLT **uzat-:** Uzatmak; geciktirmek (DLT: 706) > KMT **uzart- uzat-:** Uzatmak (KMT: 374).
- DLT **uzat-:** Uzatmak; geciktirmek (DLT: 706) > KMT **uzayt-:** 1. Uzatmak; 2. Uzaklaştırmak (KMT: 374).
- DLT ** n:** Ses;  n, san (DLT: 712) > KMT ** n:** Ses (KMT: 288).
- DLT **yagıla-:** Düşmanlık etmek; düşmanla savaşmak,  arpışmak (DLT: 727) > KMT **cavla-:** Küsmek, darılmak, gücenmek, düşman olmak (KMT: 125).
- DLT **yak-:** Yaklaşmak, dokunmak; yakmak (DLT: 731) > KMT **ca -:** 1. Yakmak; 2. Sürmek, bulaştırmak (KMT: 118).
- DLT **yan:** Yan; uca kemi i; uca kemiğinin başı (DLT: 740) > KMT **can:** 1. Can; 2. Yan, taraf (KMT: 119-120).
- DLT **yan-:** Dönmek, döndürmek; korkutmak, tehdit etmek; kusmak; yanmak (DLT: 740) > KMT **can-:** Yanmak (KMT: 120).
- DLT **yap-:**  rtmek, kapamak; kurmak, yapmak (DLT: 744) > KMT **cab-:**  rtmek, kapatmak (KMT: 117).
- DLT **yar:** Yar, suların açtığı uçurum; salya (DLT: 747) > KMT **car:** Uçurum, yar (KMT: 122).
- DLT **yara-:** Yaramak; uygun gelmek, yaraşmak; yarmak; karşı koymak (DLT: 747) > KMT **cara-:** Yaramak, faydalı olmak (KMT: 122).
- DLT **yariş:** Yariş; at yarişı; iki adam arasında mal  leşme (DLT: 750) > KMT ** ariş:** At koşusu, at yarişı (KMT: 144).
- DLT **yariş:** Yariş; at yarişı; iki adam arasında mal  leşme (DLT: 750) > KMT ** eriş:** Yariş (KMT: 146).
- DLT **yarlı :** Emir; hakanın mektubu, fermanı, buyru u; fakir, yoksul, acınan, yarlı anmış (DLT: 750-751) > KMT **carlı:** Fakir, zavallı (KMT: 123).
- DLT **yaruk:** Yerde, duvarda, da da ve sır ada ve benzer şeylerde yarı ; ışık, aydınlık; parlak (DLT: 754) > KMT **carlı :** Işık, aydınlık (KMT: 122).
- DLT **yaşur-:**  rtmek; örtülmek; gizlemek (DLT: 758) > KMT **caşır-:** Saklamak, gizlemek (KMT: 124).
- DLT **yat-:** Yatmak; yaymak, sermek (DLT: 759) > KMT **cat-:** Yatmak (KMT: 124).

- DLT **yay**: İlk bahar; yaz (DLT: 763) > KMT **cay**: Yaz (KMT: 125).
- DLT **yayıl-**: Irgalanmak, yayılmak, salınmak (DLT: 763) > KMT **cayıl-**: Yayılmak, serilmek (KMT: 126).
- DLT **yazı**: Kır, ova, yazı, boş ve açık yer, boşluk, açıklık, alan (DLT: 765) > KMT **cazı**: Geniş düzlük, bozkır (KMT: 126).
- DLT **yazığçı**: Yazıcı, hısımlar arasında mektup getirip götürten elçi (Oğuzca) (DLT: 765) > KMT **cazuvcu**: Yazar (KMT: 126).
- DLT **yığ-**: Yığmak, toplamak; bir şeye engel olmak, alıkoymak (DLT: 779) > KMT **cıy-**: Toplamak, biriktirmek (KMT: 130).
- DLT **yıgıl-**: Toplanmak; çekinmek, kaçınmak; erişmek, olgunlaşmak (DLT: 780-781) > KMT **cıyıl-**: Toplanmak (KMT: 130).
- DLT **yıl**: Yıl, sene; at yelesi (DLT: 782-783) > KMT **cıl**: 1. Yıl, sene; 2. Yaş (KMT: 129).
- DLT **yılkı**: Hayvan, yolkı, hayvan sürüsü; dört ayaklı hayvanlara verilen genel ad (DLT: 784) > KMT **cılkı**: At sürüsü (KMT: 129).
- DLT **yır**: Koşma, türkü, hava, ır, musikide ırlama, gazel (DLT: 786) > KMT **cır**: Şarkı, destan (KMT: 130).
- DLT **yigren-**: Tüyü ürpermek; iğrenmek (DLT: 789) > KMT **ciyirgen-**: İğrenmek (KMT: 132).
- DLT **yinçü**: İnci; carıye (DLT: 792) > KMT **inci**: İnci (KMT: 199).
- DLT **yok**: Çanak bulaşığı; yok (DLT: 797) > KMT **coķ**: Yok (KMT: 133).
- DLT **yolk-**: Sıyırmak; çatlatmak; yolmak, bir şeyden her hangi bir şeyi çıkarmak, soymak; faydalanmak, elde etmek (DLT: 799) > KMT **culk-**: Yolmak (KMT: 135).
- DLT **yoluğ**: Fidyeye, feda, kurban (DLT: 800-801) > KMT **culuv**: Fidyeye (KMT: 135).
- DLT **yolun-**: Yolunmak; azat edilmek, bırakılmak; boşanmak (DLT: 801) > KMT **culkun-**: Yolunmak (KMT: 135).
- DLT **yori-**: Yürümek, gitmek, varmak; ismi varıp yayılmak; yürüyüp yorulmak (DLT: 802) > KMT **cürü-**: Yürümek (KMT: 137).
- DLT **yorit-**: Yürütmek; -ilâç- içini sürdürmek (DLT: 803) > KMT **cürüt-**: Yürütmek (KMT: 137).
- DLT **yuk-**: Bulaşmak, sıvanmak, sirayet etmek (DLT: 809) > KMT **culk-**: Bulaşmak (KMT: 135).

- DLT **yumurtga**: Yumurta, bütün kuşların yumurtaları, insanların ve hayvanların taşakları (DLT: 813) > KMT **cumurtha**: Yumurta (KMT: 135).
- DLT **yumuş**: Hizmet, vazife; elçilik, iki ve ikiden artık kimse arasında elçilik (DLT: 813) > KMT **cumuş**: Hizmet, iş, vazife (KMT: 135).
- DLT **yunçığ**: Kederlenmiş, bitap, düşkün, kötü, zayıf, cılız, arık, hali fena, çürüklüğünden ele alınamıyan (DLT: 814) > KMT **cunçuv**: Sıkıntı, mahcubiyet (KMT: 135).
- DLT **yurt**: Delik; yurt; eski izler; ören (DLT: 816) > KMT **curt**: Yurt, vatan (KMT: 135).
- DLT **yük**: Yük, bohça; kuş tüyü, kuş yeleği, ok yeleği (DLT: 822) > KMT **cük**: Yük (KMT: 137).
- DLT **yüng**: Yün, yün sümeği; (Argu, Yağma ve Karluk dillerince) pamuk (DLT: 825) > KMT **cün**: Yün (KMT: 137).
- DLT **yüz**: Yüz, çehre, veçhe; sayıda yüz (DLT: 826-827) > KMT **cüz**: Yüz (KMT: 138).
- DLT **yüz-**: Yüzmek; soymak; yayılmak ve dağılmak (DLT: 827) > KMT **cüz-**: Yüzmek (KMT: 138).

3.1.2. Anlam genişlemesi

Anlam kapsamı dar olan bir sözün zamanla ilgili bulunduğu kavram alanı içinde yayılarak daha geniş, daha genel bir anlam kazanması olayı, anlam genişlemesidir. Anlam genişlemesi olayında, sözün anlamında, alt anlamdan üst anlama geçiş söz konusudur (Karaağaç, 2013: 42).

Bir kavramı gösteren sözcüğün yeni kavramlar kazanmasına ve kavram alanının genişlemesine anlam genişlemesi denir. Anlam genişlemesi, anlam daralmasının tamamen tersi niteliğindedir. Bir sözcük bir kavramın bir bölümünü ya da türünü gösterirken, zamanla kavramın bütünü ve benzer türlerini gösterir duruma gelebilir (Hengirmen, 2015: 391).

Dar bir anlamda kullanılan sözcüğün anlamı zamanla ilgili başka kavramlara da yayılabilir. Örneğin baş sözcüğü ‘kafa’ anlamından anlam genişlemesiyle her meslek ve kuruluşdaki üst ya da amiri ifade eder (Eker, 2021: 407).

Anlam genişlemesinde değişim iki şekilde meydana gelmektedir: 1. Sözcüklerin kavram ve anlam kapsamında bir genişleme; 2. Sözcüklerin anlam sayısında bir artış (Özavşar, 2017: 104).

Anlam genişlemesi sonucunda sözcüğün kapsam alanı artar, zihinde daha fazla anlam canlanır.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine anlam genişlemesi görülen 464 sözcük şunlardır:

- DLT **a:** Şaşalamayı anlatan bir edat (DLT: 1) > KMT **a:** 1. “Ya, ise” anlamında Karaçay-Malkar Türkçesine özgü bir ek. Ünlü ile biten kelimelerden sonra va şeklinde gelir. 2. “Mümkün mü?, olur mu?” anlamında bir ek. -may / -mey zarf-fiilinin sonuna gelerek anlamı pekiştirir. 3. Dilek bildiren bir ek. Çekimli fiilin sonuna gelerek anlamı pekiştirir. 4. “Ey!, hey!” anlamında bir ünlem; 5. -b zarf-fiil ekinden sonra geldiğinde olumsuz anlamı güçlendiren bir ek (KMT: 59).
- DLT **aba:** Ayı (Kıpçakça); baba (Tibet dilince); ana (Oğuzca) (DLT: 1) > KMT **aba:** 1. Din adamlarının giydikleri cübbe, pelerin. 2. I. Anne; II. Çocuğun anne veya babasına hitap sözü; III. Anne ayı (KMT: 59).
- DLT **açığ:** Nimet içinde yaşayış; hanın bahşışı; acı, acı olan her nesne; ekşi (DLT: 3) > KMT **açı:** 1. I. Acı; II. Ekşi; III. Acıklı, elim, üzücü; IV. Acı haber; 2. Maden suyu; 3. Şap; lapis taşı (KMT: 61).
- DLT **adhak:** Ayak (DLT: 5) > KMT **ayağ:** 1. Kâse, tas; 2. Ayak; 3. Son, uç (KMT: 87).
- DLT **adhaklığ:** Ayaklı (DLT: 6) > KMT **ayaqlı:** 1. Ayaklı; 2. Çevik, canlı, oynak (KMT: 88).
- DLT **adhgır-aygır:** Aygır (DLT: 6-54) > KMT **aygır:** 1. Aygır; 2. Kötü kalpli, hırçın, öfkeli; 3. Zapt olunmaz kadın; 4. Turna balığı (KMT: 89).
- DLT **adhgırlan-:** Aygırlaşmak; aygır bulmak (DLT: 6) > KMT **aygırlan-:** Çok kızmak, hiddetlenmek, çok öfkelenmek, öfkeden kudurmak (KMT: 89).
- DLT **adhır-:** Ayırmak (DLT: 7) > KMT **ayır-:** 1. Ayırmak, bölmek; 2. Anlamak (KMT: 89).
- DLT **adhırı:** Buğday temizlemek için kullanılan aygıt, yaba; çatal, çatal değnek (DLT: 7) > KMT **ayrı:** 1. I. Çatal; II. Yolun ikiye ayrıldığı nokta, kavşak; III. Dağın iki zirvesinin arasındaki nokta; IV. Eskiden tüfeğin rahat ateşlenmesi için bir ucu yere saplanarak tüfeğin yerleştirildiği çatal; 2. I. İkiye ayrılmış, ikiye bölünmüş, çatal; II. Zıt, karşıt, birbirine uymayan; 3. Dağ boşluğu; 4. Yaba; 5. Ayrı, münferit, özel (KMT: 91).
- DLT **agır:** Ağır (DLT: 9) > KMT **avur:** 1. Ağır; 2. Zor, güç, çetin; 3. Ciddi, ağırbaşlı, itibarlı (KMT: 86).

- DLT **agız**: Ağız (DLT: 10) > KMT **avuz**: 1. Ağız; 2. Yeni doğuran memeli hayvanların verdiği ilk süt; 3. 21 Mart-31 Mart arasındaki günler; 4. Kış sonu ile bahar arasındaki mevsim; 5. Vadi (KMT: 86-87).
- DLT **agrı-**: Ağrımak (DLT: 11) > KMT **avru-**: 1. Hastalanmak, hasta olup yatmak; 2. Ağrımak (KMT: 85).
- DLT **aguz**: Ağız, memeli hayvanların doğurduğu zaman verdiği ilk süt (DLT: 13) > KMT **avuz**: 1. Ağız; 2. Yeni doğuran memeli hayvanların verdiği ilk süt; 3. 21 Mart-31 Mart arasındaki günler; 4. Kış sonu ile bahar arasındaki mevsim; 5. Vadi (KMT: 86-87).
- DLT **ağ**: İki bacak arasındaki boşluk (DLT: 8) > KMT **av**: 1. I. Ağ, file; II. Pantolon ağı; 2. Şal, başörtüsü; 3. Göz bebeği üzerindeki leke, katarakt (KMT: 85).
- DLT **axsak**: Aksak, topal (DLT: 14) > KMT **ashak**: 1. Topal, aksak; 2. Karaçay-Malkar halk danslarından biri (KMT: 80).
- DLT **axşam**: Akşam (DLT: 14) > KMT **aşham**: 1. Akşam, alaca karanlık; 2. Şaman, büyücü (KMT: 82).
- DLT **ak**: Ak, beyaz (Oğuzca) (DLT: 15) > KMT **aķ**: 1. Beyaz, ak; 2. Peynir, yoğurt gibi süt ürünlerinin genel adı (KMT: 67).
- DLT **ak-**: Akmak (DLT: 15) > KMT **aķ-**: 1. Akmak; 2. Dökülmek; 3. Geçmek; 4. Elemek, elimine etmek (KMT: 67).
- DLT **akış-**: Akışmak (DLT: 16) > KMT **aķış-**: İnme; akmak, dökülmek, damlamak (KMT: 65).
- DLT **aksakal**: Saçı sakalı ağarmış, kocalmış (Oğuzca) (DLT: 15) > KMT **aķsaķal**: 1. Yaşlı, ihtiyar; 2. Karaçay-Malkar geleneklerinde halk tiyatrosu oyuncusu (KMT: 68).
- DLT **alım**: Alacak; borç (DLT: 19) > KMT **alım**: 1. Karaçay-Malkar düğünlerinde oyun oynanırken toplanan para; 2. Arının bir kerede topladığı bol, kovanda biriken bal; 3. Vergi (KMT: 71).
- DLT **altur-**: Aldırmak (DLT: 22) > KMT **aldır-**: 1. Aldırmak, kaptırmak; 2. Kaplamak, doldurmak; 3. Annesi ölen kuzu ya da buzağıyı bir başka koyun veya ineğe alıştırmak (KMT: 70).
- DLT **andan**: Ondan, ondan sonra (Oğuzca) (DLT: 24) > KMT **andan**: 1. Ondan, oradan; 2. Sonra; 3. O yüzden, onun için, o sebeple (KMT: 75).
- DLT **andın**: Ondan (DLT: 25) > KMT **andan**: 1. Ondan, oradan; 2. Sonra; 3. O yüzden, onun için, o sebeple (KMT: 75).

- DLT **apa**: Ana (Karluk Türkmenlerince) (DLT: 30) > KMT **aba**: 1. Din adamlarının giydikleri cübbe, pelerin. 2. I. Anne; II. Çocuğun anne veya babasına hitap sözü; III. Anne ayı (KMT: 59).
- DLT **arığ**: Temiz; epeyce, çokça; çadır örtüsü (Barsganca) (DLT: 32) > KMT **aruv**: 1. I. Güzel, latif; II. Saf, temiz; III. Hoş, tatlı; 2. Güzelce, güzel şekilde; 3. Gerçekten, iyice (KMT: 80).
- DLT **arıla-**: Aralamak (DLT: 33) > KMT **arala-**: 1. Arasından geçmek; 2. Araya almak, etrafını çevirmek, kuşatmak (KMT: 77).
- DLT **arkağ**: Argaç; bez, halı, kilim gibi şeyler dokunurken enlemesine atılan ip veya iplik (DLT: 34) > KMT **arğav**: 1. Çatının ortasından geçen ana kiriş, payanda; 2. Dokumacılıkta enine atılan iplik (KMT: 78).
- DLT **arkış**: Kervan; yurdundan uzak düşmüş olan birine gönderilen kimse, elçi, haberci, mektup; büyü, afsun (DLT: 35) > KMT **arğış**: 1. Karaçaylıların kışa hazırlık amacı ile pazardan mal karşılığı hububat temin etmeleri; 2. Tahıl, hububat; 3. Çavdar; 4. Mal mülk, kervan (KMT: 77).
- DLT **arpa**: Arpa (DLT: 36) > KMT **arpa**: 1. Arpa; 2. Arpacık hastalığı, gözde çıkan arpacık (KMT: 78).
- DLT **artuç**: Ardıç (DLT: 38) > KMT **artiş**: 1. Küçük çalılık, fundalık; 2. Ardıç ağacı (KMT: 79).
- DLT **asığ**: Fayda, kazanç, kâr (DLT: 40) > KMT **asuv**: 1. Yardım, destek, fayda; 2. Şeref, namus, haysiyet (KMT: 81).
- DLT **aşa-**: Yemek, aş yemek (DLT: 42) > KMT **aşa-**: 1. Yemek; 2. Aşındırmak; 3. İncitmek (KMT: 81).
- DLT **aşuk**: İnsanın aşığı, topuğu; topuk kemiği; demir başlık, tulga (DLT: 44) > KMT **aşık**: 1. Aşık kemiği; 2. Abaküsün boncuğu; 3. Müşfik, şefkatli, sevecen (KMT: 82).
- DLT **at**: Ad, isim; unvan, lakap; at (DLT: 45) > KMT **at**: 1. At; 2. Ad, isim; 3. Değirmenin parmaklıklarını kaldıran demir (KMT: 83).
- DLT **at-**: Atmak (DLT: 47) > KMT **at-**: 1. Atmak, ateş edip vurmak; 2. Atmak, fırlatmak; 3. Terk etmek, vazgeçmek (KMT: 83).
- DLT **ata-**: Takma ad -lakap- vermek (DLT: 47) > KMT **ata-**: 1. İsim vermek, isim koymak, adlandırmak; 2. İthaf etmek; 3. Suç yüklemek, suçu üzerine atmak (KMT: 83).
- DLT **atlığ**: Adlı, unvanlı; ulusun büyüğü; atlı, süvari (DLT: 45-46) > KMT **atlı**: 1. Atlı, süvari; 2. Adlı, isminde; yeni doğan erkek bebek (KMT: 84).

- DLT **awla-**: Avlamak; toplanmak, üşüşmek (DLT: 51) > KMT **avla-**: 1. Kaplamak, örtmek; 2. Sütün üzerinden kaymağı toplamak; 3. Ağ ile balık yakalamak (KMT: 85).
- DLT **awla-**: Avlamak; toplanmak, üşüşmek (DLT: 51) > KMT **uvla-**: 1. Avlamak; 2. Zehirlemek; 3. Yönlendirmek; 4. Düzeltmek, ayarlamak (KMT: 373).
- DLT **aya-**: Lâkap vermek; korumak (DLT: 53) > KMT **aya-**: 1. Esirgemek, korumak; 2. Kiskanmak; vermeye kıyamamak (KMT: 87).
- DLT **ayak**: Çanak, kâse, kadeh; kap kakak (Oğuzca); çanak, tuzluk ve tuzluğa benzer ağaçtan oyulmuş kap; ayak (DLT: 53-54) > KMT **ayak**: 1. Kâse, tas; 2. Ayak; 3. Son, uç (KMT: 87).
- DLT **ayas**: Ayaz; kölelere verilen adlardan (DLT: 54) > KMT **ayaz**: 1. Ayaz, soğuk rüzgâr; 2. Avuç, el ayası (KMT: 88).
- DLT **ayru**: Başka (DLT: 55) > KMT **ayrı**: 1. I. Çatal; II. Yolun ikiye ayrıldığı nokta, kavşak; III. Dağın iki zirvesinin arasındaki nokta; IV. Eskiden tüfeğin rahat ateşlenmesi için bir ucu yere saplanarak tüfeğin yerleştirildiği çatal; 2. I. İkiye ayrılmış, ikiye bölünmüş, çatal; II. Zıt, karşıt, birbirine uymayan; 3. Dağ boğazı; 4. Yaba; 5. Ayrı, münferit, özel (KMT: 91).
- DLT **aytur-**: Söyletmek (DLT: 56) > KMT **aytdır-**: 1. Söyletmek; 2. Bildirmek; 3. Şöhret kazanmak, ün salmak (KMT: 92).
- DLT **azak**: Ayak (Bulgar, Suvar, Yemen, Kıpçak dillerince); nereden ve kimden geldiği belli olmıyan ok (DLT: 56) > KMT **ayak**: 1. Kâse, tas; 2. Ayak; 3. Son, uç (KMT: 87).
- DLT **azgan**: Kuş burnu, yaban gülü; ağaçların en kötüsü olup gül gibi sarı, beyaz çiçekleri olan bir ağaççık, küpe gibi kırmızı meyvaları olur (DLT: 56) > KMT **azgan**: 1. Yasemin; 2. Zayıf, cılız, verimsiz (KMT: 93).
- DLT **bag**: Bağ, düğüm, bağlanacak ip veb; odun ve benzeri bağlamaları; bağ; üzüm asması (DLT: 59) > KMT **bav**: 1. Ahır, ağıl; 2. Bağ, kayış (KMT: 100).
- DLT **bak-**: Bakmak (DLT: 61) > KMT **bağ-**: Beslemek, bakmak, ihtimam göstermek; tedavi etmek (KMT: 96).
- DLT **baka**: Kurbağa (DLT: 62) > KMT **mağa**: 1. Kurbağa; 2. Cüce, bodur (KMT: 266).
- DLT **bakıl-**: Bakılmak (DLT: 62) > KMT **bağıl-**: Tedavi edilmek, bakılmak, beslenmek (KMT: 96).
- DLT **bakur-**: Baktırmak (DLT: 64) > KMT **bağdır-**: Tedavi olmak, baktırmak (KMT: 96).

- DLT **bastur-**: Bastırmak; bağlamayı ve bastırmayı emretmek; bastırılmak (DLT: 72) > KMT **basdır-**: 1. Gömmek; 2. Ezmek, çiğnemek; 3. Üzerini örtmek, üzerini kapatmak (KMT: 98).
- DLT **bat-**: Batmak, gözden kaybolmak (DLT: 75) > KMT **bat-**: 1. Batmak; 2. Gömülmek (KMT: 100).
- DLT **batıĝ-**: Batak; ırmak ve ırmaĝa benzer şeylerin derin olan yerleri (DLT: 75) > KMT **batık-**: 1. Bataklık; 2. 24 Ekim-1 Kasım arasında doğanların burcu; 3. İçine bükük, ezik (KMT: 100).
- DLT **batman**: Batman (DLT: 75) > KMT **batman**: 1. Arı kovanı, petek; 2. Ağırlık, tahıl ölçüsü (KMT: 100).
- DLT **bay**: Zengin (DLT: 76) > KMT **bay**: 1. Zengin, güçlü, müreffeh, bolluk içinde; 2. Öpücük; 3. Türlü türlü, çok çeşitli (KMT: 101).
- DLT **beg**: Bey, koca, evli erkek (DLT: 78) > KMT **bek**: 1. Çok, pek, en; 2. Sağlam, sıkı; 3. Feodal dönemde bey; 4. Namli, meşhur (KMT: 103).
- DLT **beg**: Bey, koca, evli erkek (DLT: 78) > KMT **biy**: 1. Prens, bey; eskiden Karaçay-Malkar toplumsal yapısındaki en üst tabaka; 2. Kraliçe arı, ana arı, arı beyi (KMT: 108).
- DLT **beglik**: Beylik (DLT: 79) > KMT **biylik**: 1. Prenslik, beylik, hâkimiyet; 2. Öküzlerin koşulduğu kara sabanın boyunduruğunun kalın yeri (KMT: 109).
- DLT **bek**: Muhkem, kavi, pek, sağlam, sıkı; muhafaza edilmiş, tahkim edilmiş, sağlam (DLT: 79) > KMT **bek**: 1. Çok, pek, en; 2. Sağlam, sıkı; 3. Feodal dönemde bey; 4. Namli, meşhur (KMT: 103).
- DLT **bekit-**: Pekitmek, sağlamlaştırmak (DLT: 80) > KMT **begit-**: Kapatmak, sıkılaştırmak, sağlamlaştırmak (KMT: 103).
- DLT **bekle-**: Beklemek, gözetmek; saklamak, hapsedmek; pekitmek; kapatmak (DLT: 80) > KMT **bekle-**: 1. Sağlamlaştırmak, sıkılaştırmak, sağlama almak; 2. Kapatmak, kilitlemek; 3. Kaplamak, tıkamak; 4. Vurmak; 5. Hızlıca yiyip bitirmek (KMT: 103-104).
- DLT **bekü-**: Berkişmek (DLT: 81) > KMT **begi-**: 1. Sağlamlaşmak, kuvvetlenmek; 2. Yerleşmek, yer tutmak; 3. Bitmek, tamamlanmak, sonuçlanmak; 4. Kapanmak, tıkanmak; 5. Takılmak, saplanmak (KMT: 103).
- DLT **beküt-**: Pekitmek, sağlamlaştırmak (DLT: 81) > KMT **begit-**: Kapatmak, sıkılaştırmak, sağlamlaştırmak (KMT: 103).
- DLT **bél**: Bel (DLT: 81) > KMT **bel**: 1. Bel; 2. Orta, yarı; 3. Bel küreği (KMT: 104).

- DLT **belgü**: Alâmet, nişan, im, belge (DLT: 82) > KMT **belgi**: 1. Sembol; 2. İşaret, nişan, sınır; 3. Not, puan (KMT: 104).
- DLT **belgölüğü**: Belli (DLT: 82) > KMT **belgili**: 1. Bilinen, tanınan, belli; 2. Meşhur, tanınmış, ünlü; 3. Şüphesiz, kesin (KMT: 104).
- DLT **biç-**: Kesmek, biçmek (DLT: 87) > KMT **biç-**: 1. Elbise biçmek; 2. İğdiş etmek, kısırılaştırmak (KMT: 107).
- DLT **biz**: Biz (DLT: 97) > KMT **biz**: 1. Biz; 2. Büyük iğne, çuvaldız (KMT: 109).
- DLT **bodhu-**: Boyamak; yapıştırmak (DLT: 98) > KMT **boya-**: Kirletmek, pisletmek; boyamak (KMT: 111).
- DLT **bogun**: Boğum (DLT: 100) > KMT **buvun**: 1. Bilek; 2. Buğday, arpa, mısır gibi tahılların saplarının eklem yerleri (KMT: 114).
- DLT **boluş**: Sözle yardım (DLT: 103) > KMT **boluş**: 1. İşin aslı, esası, sonuç, netice; 2. Yardım; 3. Karaçay-Malkar geleneklerinde damadın düğün sırasında birkaç gün saklanarak kimseye görünmediği süre (KMT: 110).
- DLT **buçgak**: Bucak; aç, zaviye ve benzeri; kesilmiş hayvan derisinden çarık yapılan uçlar; kutur (DLT: 110) > KMT **buçhak-buħçak**: 1. Tulumun alt tarafında iple sıkılan delik; 2. Kenar; 3. Pantolon paçası (KMT: 112).
- DLT **burçak**: Burçak; ter taneleri (DLT: 117) > KMT **burçak**: 1. Fasulye türü bitkiler; 2. İnce dolu tanesi, küçük dolu parçası (KMT: 113).
- DLT **büt-**: Ses kısılmak, alçalmak; borcu veya alacağı gerçekleşmek; yara kapanmak; sona ermek, yok olmak; bir şeye inanmak, ikrar etmek; bitmek -nevşü nema- ; yaratılmak, doğmak (Kıpçakça) (DLT: 126) > KMT **bit-**: 1. Yetişmek, büyümek, meyve vermek; 2. Bitmek, tükenmek; 3. Gözünü dikmek, dikkat kesilmek; 4. Ölmek (KMT: 108).
- DLT **çagır**: Şarap; şıra; dar yol, küçük yol, çığır (DLT: 130) > KMT **çagır**: 1. Şarap; 2. Benekli, lekeli, alacalı; 3. Göz bebeği üzerindeki leke (KMT: 140).
- DLT **çak-**: Çakmak; eriştirmek (Oğuzca), kışkırtmak; -kuş- aşığı inmek (DLT: 131) > KMT **çak-**: 1. I. Yeşermek, filizlenmek, tomurcuklanmak; II. Kabuk bağlayıp dökülmek; III. Büyümek, artmak, çoğalmak; IV. Kıvılcımlanmak, çakmak, ateş almak; 2. I. Çalkalamak, karıştırmak; II. Atmak; 3. Köyü birbirine düşürmek (KMT: 141).
- DLT **çamı**: Gürültü, bağırta (Yalnız kullanılmaz, “çoğı” ile gelir.) (DLT: 134) > KMT **cabu**: 1. Feryat, bağırma; 2. Gürültü, karışıklık, patırtı; 3. Çiseleyen yağmur (KMT: 117).

- DLT **çarla-**: Cırlamak, ağlamak, bağırarak (DLT: 136) > KMT **çarla-**: 1. Gürültü etmek, bağırıp çağırmak; inkâr etmek; karşı koymak, razı olmamak; 2. Tüfeğin ateş almaması, tüfeğin patlamaması; 3. Kızmak, öfkelenmek, hiddetlenmek (KMT: 144).
- DLT **çadır**: Çadır; Nışadır (DLT: 137-138) > KMT **çadır**: 1. Çadır; 2. Çatısı saman, çalı çırpı ile örtülmüş geçici barınak (KMT: 144).
- DLT **çeçek**: Çiçek (DLT: 139) > KMT **çeçek**: 1. Çiçek; 2. Çiçek hastalığı (KMT: 145).
- DLT **cekek**: Çiçek hastalığı (Çiğilce) (DLT: 139) > KMT **çeçek**: 1. Çiçek; 2. Çiçek hastalığı (KMT: 145).
- DLT **çibik**: Çubuk, yaş olan dal (DLT: 144) > KMT **çibik**: 1. Dal, sopa, çubuk; 2. Metal tel (KMT: 146).
- DLT **çif**: Hurma ve üzüm gibi şeylerin şirasının çömlek veya benzerlerinde kaynamasından çıkan ses (DLT: 144) > KMT **çip**: 1. Hasar, zarar; 2. Şıp (suyun damlama sesi) (KMT: 148).
- DLT **çifila-**: Çığıl çığıl ses vermek; şıra kaynarken ses vermek (DLT: 144) > KMT **çipilda-**: Çalkalanmak, dalgalanmak; şapır şupur sesler çıkarmak (KMT: 148).
- DLT **çıkra-**: Gıcırdamak (DLT: 147) > KMT **çıkırda-**: 1. Gıcırdamak, takırdamak; 2. Gevezelik etmek, durmaksızın konuşmak (KMT: 147).
- DLT **çoğ**: Eşya konan heybe, bohça; ateş alevi, ateş yalını; güneşin yalını, saçakları (DLT: 155) > KMT **çoh**: 1. Saç topuzu; 2. Püskül; saçak; 3. Başörtüsü (KMT: 151).
- DLT **çök-**: Diz çökmek, dibe çökmek (DLT: 157) > KMT **çök-**: 1. Çökmek, oturmak, çömelip oturmak; 2. Konmak; 3. Seviyesi azalmak; 4. Geçmek, sönmek, yatışmak (KMT: 153).
- DLT **çöktür-**: Çöktürmek, maden ayırıp çöktürmek (DLT: 158) > KMT **çökdür-**: 1. Oturtmak, çöktürmek; 2. Geçirmek, söndürmek (KMT: 153).
- DLT **çöp**: Tutmaç parçası; şarabın tortusu, her şeyin çöküntüsü, çöp, çör çöp; her hangi bir şeyin çökeli (DLT: 158) > KMT **çöb**: 1. Çöp, küçük saman parçası; saman inceliğinde herhangi bir sap, dal veya tahta parçası; 2. Kura, oy, rey (KMT: 152).
- DLT **çuğ**: Gürültü (DLT: 159) > KMT **çuv**: 1. Ün, şöhet; 2. Ses; 3. Yabani teke, dağ keçisi; 4. İlham verici, canlandırıcı (KMT: 154).
- DLT **edhir-**: Ayırıp seçmek, ayırmak (DLT: 168) > KMT **ayır-**: 1. Ayırmak, bölmek; 2. Anlamak (KMT: 89).
- DLT **egil-**: Eğilmek (DLT: 170) > KMT **iyil-**: 1. Gönderilmek, serbest bırakılmak; 2. Eğilmek, bükülmek; 3. Eritilmek (KMT: 202).

- DLT **elig (ellig)**: Sayıda elli (DLT: 177) > KMT **elli**: 1. Köylü; 2. Elli (KMT: 164).
- DLT **emdi**: Şimdi (DLT: 178) > KMT **endi**: Şimdi, artık (KMT: 165).
- DLT **én**: Çukur; iniş; en, yan tarafa olan genişlik, yan (DLT: 182) > KMT **en**: 1. En; 2. Hayvanın kulağına konan işaret; 3. Soy, cins, tip (KMT: 165).
- DLT **éne-**: Enemek; kulaktan bir parçasını keserek imlemek (DLT: 182) > KMT **ene-**: 1. Anlatmak, bildirmek; 2. Hayvanın kulağına işaret koymak (KMT: 165).
- DLT **englik**: Kadınların yanaklarına sürdükleri allık (DLT: 183) > KMT **ingilik**: 1. Yüze sürülen allık; 2. Pembemsi kırmızı yüz rengi (KMT: 199).
- DLT **er**: Er, erkek, adam (DLT: 184) > KMT **er**: 1. Erkek, yiğit; 2. Koca, eş (KMT: 165).
- DLT **eri- erü-**: Erimek (DLT: 189-193) > KMT **eri-**: 1. Erimek; 2. Acımak, merhamete gelmek (KMT: 165).
- DLT **erik**: Yağ ve yağa benzer eriyen şey, erimiş; yüğrük (DLT: 189) > KMT **erik**: 1. Erik; 2. Deri tabaklamada kullanılan bir toz (KMT: 165).
- DLT **érin**: Dudak (DLT: 189) > KMT **erin**: 1. Dudak; 2. Uç, kenar (KMT: 165).
- DLT **erkeç**: Erkeç, genç teke (DLT: 190) > KMT **erkeç**: 1. Erkek keçi; 2. Öncü, lider (KMT: 166).
- DLT **eski**: Eski (DLT: 195) > KMT **eski**: 1. Eski; 2. Çamaşır (KMT: 167).
- DLT **eşik**: Eşik (DLT: 198) > KMT **eşik**: 1. Kapı; 2. Dışarı, dışarı (KMT: 167).
- DLT **èt-**: (Yardımcı fiil), yapmak, etmek, eylemek; (Oğuzca) kılmak (DLT: 201) > KMT **et-**: 1. Yapmak, etmek; 2. Kapatmak (KMT: 167).
- DLT **etek**: Etek (DLT: 202) > KMT **etek**: 1. Elbise eteği; 2. Dağ eteği (KMT: 167).
- DLT **idh-**: Salmak, göndermek; serbest bırakmak (DLT: 214) > KMT **iy-**: 1. Göndermek; 2. Bırakmak; 3. Havası sönmek, havası inmek (KMT: 201).
- DLT **ılın-**: İlişmek, tutulmak, uğramak, takılmak (DLT: 216) > KMT **ilin-**: 1. Takılmak, yapışıp kalmak; 2. Tırmanmak; 3. Musallat olmak (KMT: 198).
- DLT **ış**: İş (DLT: 220) > KMT **ış**: 1. İş, vazife, görev; 2. Falan anlamında bir söz (KMT: 200).
- DLT **iç**: İç (DLT: 223) > KMT **iç**: 1. İç, içerisi; 2. Karın, iç organlar (KMT: 197).
- DLT **idhi**: Sahip; efendi; Tanrı (DLT: 226) > KMT **ie**: 1. Sahip; 2. Hakim, söz sahibi, başkan; 3. Ruh, peri (KMT: 201).
- DLT **ilin-**: Tutulmak, yakalanmak (DLT: 231) > KMT **ilin-**: 1. Takılmak, yapışıp kalmak; 2. Tırmanmak; 3. Musallat olmak (KMT: 198).

- DLT **in**: Çukur; yırtıcı hayvan ini; koyun pisliği (DLT: 232) > KMT **en**: 1. En; 2. Hayvanın kulağına konan işaret; 3. Soy, cins, tip (KMT: 165).
- DLT **ir(i)n**: Dudaklar, ağız (DLT: 235) > KMT **erin**: 1. Dudak; 2. Uç, kenar (KMT: 165).
- DLT **iste-**: İstemek; arkasına düşmek; aramak (DLT: 238) > KMT **iste-**: 1. İstemek, arzu etmek, dilemek; 2. Dikkate almak, kabul etmek, saymak (KMT: 200).
- DLT **kaç-**: Kaçmak; gitmek (DLT: 243) > KMT **kaç-**: 1. Kaçmak, firar etmek; kaçınmak, sakınmak; 2. Kaçarak evlenmek, kocaya varmak (KMT: 226).
- DLT **kadhın**: Kayın, dünür, hısım (DLT: 248) > KMT **ķayın**: 1. Kayın ağacı, akağaç; 2. Kayınbirader (KMT: 242).
- DLT **kadhıñğ**: Kayın ağacı (DLT: 248) > KMT **ķayın**: 1. Kayın ağacı, akağaç; 2. Kayınbirader (KMT: 242).
- DLT **kagur- kugur- kuwur-**: Kavurmak (DLT: 251-374-390) > KMT **ķuvur-**: Kavurmak, yakmak (KMT: 261).
- DLT **kağ kuğ-kak kuk**: Kazın çıkardığı ses (DLT: 250-252) > KMT **kav-kuv**: 1. Dağılmış, darmadağın olmuş; 2. Köpek, kurt, tilki gibi hayvanların uluması (KMT: 206).
- DLT **kağ kuğ ét-**: Kaz ses vermek (DLT: 250) > KMT **kav-kuv et-**: Çil yavrusu gibi dağıtmak, darmadağın etmek; köpeklerin hep birden havlaması, uluması (KMT: 206).
- DLT **kak-**: Kakmak, hafifçe vurmak (DLT: 251) > KMT **ķak-**: Vurmak, sallamak, silkelemek (KMT: 228).
- DLT **kakıl-**: Kakılmak (DLT: 252) > KMT **ķağıl-**: Vurulmak, çalınmak, silkilmek (KMT: 227).
- DLT **kaktur-**: Başına kaktırmak (DLT: 253) > KMT **ķakdır-**: Vurdurmak, silkeletmek (KMT: 228).
- DLT **kalın**: Kalabalık; çok; sürü; kalın, kesif, yığırlı olan her nesne (DLT: 255) > KMT **ķalın**: 1. Başlık parası; 2. Kalabalık, sık, kesif; 3. I. Şişman, semiz; II. Koyu, yoğun; III. Buruk, ekşi, kekremsi; 4. Sıvının dibinde biriken tortu (KMT: 229).
- DLT **kalıñğ**: Öncül mihir olarak kadına verilen çeyiz (DLT: 255) > KMT **ķalın**: 1. Başlık parası; 2. Kalabalık, sık, kesif; 3. I. Şişman, semiz; II. Koyu, yoğun; III. Buruk, ekşi, kekremsi; 4. Sıvının dibinde biriken tortu (KMT: 229).
- DLT **kalkan-kalkanğ**: Kalkan (DLT: 256) > KMT **ķalkān**: 1. I. Miğfer, başlık; II. Kalkan; 2. Pelin otu (KMT: 230).

- DLT **kama-:** Kamaşmak (DLT: 257) > KMT **ķama-:** 1. Kamaşmak; 2. Körlenmek, körleşmek; 3. İsteksizleşmek, azmini kaybetmek, soğumak, çekinmek (KMT: 230).
- DLT **kamat-:** Kamaştırmak (DLT: 257) > KMT **ķamat-:** 1. Kamaştırmak; 2. Körleştirmek (KMT: 230).
- DLT **kanat:** Kanat (DLT: 260) > KMT **ķanat:** 1. Kanat; 2. Yamçı, başlık, başörtüsü gibi giysilerin bir tarafı, kenarı; 3. Motorlu taşıtların kaportası (KMT: 231).
- DLT **kançık:** Dişi köpek; bir kadına söğülürken de böyle denir (DLT: 261) > KMT **ķançık:** 1. Kurt, köpek gibi hayvanların dişisi; 2. Şehvetli, utanmaz (KMT: 232).
- DLT **kap:** Kap, tulum, çuval, dağarçık; zarf; anası karnında, çocuğun bulunduğu torba; eğreti hısım (DLT: 262) > KMT **ķab:** 1. Kabak; 2. Kılıf, kap, deri tulum (KMT: 225).
- DLT **kapak:** Göz kapağı; kızın kızlığı, bekâret (DLT: 263) > KMT **ķabak:** 1. Köy; semt, mahalle; avlu; 2. Kapak; göz kapağı; 3. Avlu kapısı (KMT: 225).
- DLT **kapgak:** Kapak, sadağın kapağı (DLT: 263) > KMT **ķabak:** 1. Köy; semt, mahalle; avlu; 2. Kapak; göz kapağı; 3. Avlu kapısı (KMT: 225).
- DLT **kara:** Kara; karanlık (DLT: 265) > KMT **ķara:** 1. Siyah, kara; 2. Nişan, hedef; 3. Çok, bütün, hepsi, tamamı; 4. Okuma yazma (KMT: 234).
- DLT **karanğgu:** Karanı, karanlık (DLT: 267) > KMT **ķarangi:** 1. Karanlık; 2. Cahil; 3. Issız, kuytu, تنها (KMT: 235).
- DLT **karanğku:** Karanlık (DLT: 267) > KMT **ķarangi:** 1. Karanlık; 2. Cahil; 3. Issız, kuytu, تنها (KMT: 235).
- DLT **karış-:** Karışmak; kamaşmak; karşılanmak; karşı koymak (DLT: 271) > KMT **ķariş-:** 1. Uyuşmak, dona kalmak; 2. Karşı koymak, direnmek; 3. Sıkıca tutunmak, yapışmak, üzerine kapanmak (KMT: 236).
- DLT **kaş:** Kaş, lekesiz beyaz veya kara taş; herhangi bir şeyin kıyısı; göz üstündeki kaş (DLT: 276) > KMT **ķaş:** 1. Kafkas eyerinin önünde ve arkasındaki çıkıntılar; 2. Kaş; 3. Yeşim taşı (KMT: 238).
- DLT **kat-:** Katmak, karıştırmak; katılaşmak, sert olmak; mihnete ve sıkıntıya düşmek, yorulmak (DLT: 278) > KMT **ķat-:** 1. I. Sertleşmek, katılaşmak; II. Bayatlamak; III. Kurumak; 2. Gözünü dikmek, gözünü ayırmadan bakmak; 3. Yerinde mihlanmak, mihlanmış gibi durmak; 4. Ölmek, bebeğin hastalanıp ölmesi; 5. Dönmek, kendi etrafında çok hızlı dönmek; 6. Pişmek, olgunlaşmak; 7. Zayıflamak, kurumak (KMT: 239).

- DLT **katgı-katkı**: Katı, sert (DLT: 279-280) > KMT **katı**: 1. Sert dayanıklı; 2. Sıkı; 3. Güçlü (KMT: 239).
- DLT **katık**: Katgı, her hangi bir nesneye katılan; sirke, yoğurt gibi tutmaç yemeğine katılan nesne (DLT: 279) > KMT **katık**: 1. Katık, yemek, kış için hazırlanan et ve süt ürünleri; 2. I. Un, peynir ve kaymakla birlikte pişirilen bir yemek; II. Mısır unundan yağda kızartılmış çörek (KMT: 240).
- DLT **kayda**: Nerede (DLT: 284) > KMT **ķayda**: 1. Nerede; 2. Bazen (KMT: 241).
- DLT **kayın**: Kardaş, hısım ve akraba (Oğuzlar ve uyanlarca) (DLT: 285) > KMT **ķayın**: 1. Kayın ağacı, akağaç; 2. Kayınbirader (KMT: 242).
- DLT **kayın-**: Kaynamak (DLT: 285) > KMT **ķayna-**: 1. Kaynamak; 2. Kızmak, hiddetlenmek; 3. Çok olmak, bollaşmak; 4. Keyiflenmek, neşe içinde olmak (KMT: 242-243).
- DLT **kayınğ**: Kayın ağacı (Oğuzlar ve uyanlarca) (DLT: 285) > KMT **ķayın**: 1. Kayın ağacı, akağaç; 2. Kayınbirader (KMT: 242).
- DLT **kayna-**: Kaynamak; karşı gelmek, kabulden çekinmek, sözünü reddetmek (DLT: 285) > KMT **ķayna-**: 1. Kaynamak; 2. Kızmak, hiddetlenmek; 3. Çok olmak, bollaşmak; 4. Keyiflenmek, neşe içinde olmak (KMT: 242-243).
- DLT **kaytar-**: Yöneltilsinde döndermek, çevirmek (Oğuzca) (DLT: 286) > KMT **ķaytar-**: Döndürmek, çevirmek, iade etmek (KMT: 243).
- DLT **kazın**: Kayın, dünür, hısım (Kıpçakça) (DLT: 288) > KMT **ķayın**: 1. Kayın ağacı, akağaç; 2. Kayınbirader (KMT: 242).
- DLT **kaznğuk-kazunğuk**: Kazık (DLT: 288) > KMT **ķazık**: 1. Kazık, lobut, sopa; 2. Temel (KMT: 244).
- DLT **ķegir-**: Geçirmek (DLT: 294) > KMT **ķekir-**: 1. Geçirmek; 2. Püskürtmek (KMT: 207).
- DLT **ķemür-**: Kemirmek (DLT: 299) > KMT **ķemir-**: 1. Kemirmek; 2. Izdırap vermek, eziyet çektirmek (KMT: 208).
- DLT **ķéngüt-**: Genişletmek (DLT: 301) > KMT **ķengert-**: Genişletmek, ferahlatmak, çoğaltmak, geliştirmek (KMT: 208).
- DLT **ķeppek**: Unda ve başda bulunan kepek (DLT: 301) > KMT **ķebek**: Kepek, posa (KMT: 206).
- DLT **ķerek**: Gerek, olmalı, yaraşır, lâzım, ihtiyaç; gerekli (DLT: 302) > KMT **ķerek**: 1. Gerek, lazım, ihtiyaç; 2. Alet, edevat (KMT: 209).

- DLT **keril-**: Gerilmek; gerinmek, esnemek (DLT: 303) > KMT **keril-**: 1. Genişlemek, açılmak; 2. Vurmak için kaldırmak; 3. Gerilmek, gerinmek; 4. Ardına kadar açılmak; 5. Gerilmek, şişmek, gergin hâle gelmek (KMT: 210).
- DLT **kerü**: Geri, ...den ise (DLT: 305) > KMT **keri**: 1. Geri; 2. Uzak (KMT: 209).
- DLT **kesek**: Kesik, parça (DLT: 305) > KMT **kesek**: 1. Parça, kısım; 2. Az, azıcık, minik, küçücük (KMT: 210).
- DLT **kesiş-**: Kesmekte yardım ve yarış etmek (DLT: 306) > KMT **kesiş-**: Mücadele etmek, savaşmak; yarışmak (KMT: 211).
- DLT **kéter-**: Gidermek (DLT: 307) > KMT **keter-**: Gidermek, götürmek, uzaklaştırmak (KMT: 211).
- DLT **ketmen**: Yeri kazmak için kullanılan aygıt (DLT: 307) > KMT **getmen**: 1. Kazma; 2. Köpek, domuz gibi hayvanların azı dişi (KMT: 174).
- DLT **kıl**: Kıl -insanda ve hayvanda- (DLT: 313) > KMT **ķıl**: 1. Sert tüy, kıl; 2. Müzik aletinin teli (KMT: 244).
- DLT **kılıç**: Kılıç (DLT: 314) > KMT **ķılıç**: 1. Kılıç; 2. Kapı sürgüsü (KMT: 244).
- DLT **kın**: Kın, bıçak ve kılıç kını; kılıf (DLT: 316) > KMT **ķın**: 1. Kın, kılıf; 2. Fasulye, bezelye gibi sebzelerin tanesi (KMT: 245).
- DLT **kır-**: Kazımak, bir şeyi kökünden çıkarmak; kırmak (DLT: 317) > KMT **ķır-**: 1. Kazımak; 2. Mahvetmek, öldürmek, yok etmek (KMT: 246).
- DLT **kıraġu**: Kıraġı (DLT: 317) > KMT **ķırav**: 1. Kıraġı; 2. Kırçıl; 3. Miyop, iyi görmeyen (KMT: 246).
- DLT **ķirġuy-kırkuy**: Atmaca (DLT: 318-319) > KMT **ķirġıy**: 1. Zarif, düzgün, endamlı; 2. Hamuru tahtadan kazımaya yarayan alet; 3. Ala doğan (KMT: 246).
- DLT **kırk-**: Kırmak (DLT: 319) > KMT **ķırk-**: 1. Kesmek; 2. Dövmek, pataklamak (KMT: 246).
- DLT **kısġa**: Kısa (DLT: 321) > KMT **ķışha**: 1. I. Kısa; II. Yakın; III. Hemen, çabuk; 2. Hızlı oynanan bir Karaçay-Malkar halk dansı, Lezginka (KMT: 247).
- DLT **kısır**: Kısır, doğurmıyan insan veya dört ayaklı hayvan; kısarak (DLT: 322) > KMT **ķısır**: 1. Kısır; 2. Yekpare, tek parça, tüm; 3. Yalçın, sarp (KMT: 247).
- DLT **kışlaġ**: Kışlak, kışlanacak yer (DLT: 323) > KMT **ķışlık**: 1. Hayvanlara kışın bakılan yerler, kışa saklanan otlaklar; 2. Deride biriken kir (KMT: 247).
- DLT **kışlık**: Kışlık, kış için hazırlanmış şey (DLT: 323) > KMT **ķışlık**: 1. Hayvanlara kışın bakılan yerler, kışa saklanan otlaklar; 2. Deride biriken kir (KMT: 247).

- DLT **kıy-:** Sözden dönmek; kıymak, eğrilemesine doğramak (DLT: 324) > KMT **kıy-:** 1. Kıymak; 2. Yapmak, karar vermek; 3. Kesmek, kırmak (KMT: 248).
- DLT **kinğ:** Geniş (DLT: 330) > KMT **keng:** 1. Geniş, ferah, engin; 2. Uzak (KMT: 208).
- DLT **kinğit-:** Genişletmek (DLT: 330) > KMT **kengert-:** Genişletmek, ferahlatmak, çoğaltmak, geliştirmek (KMT: 208).
- DLT **kinğü-:** Genişlemek (DLT: 330) > KMT **keng-:** Genişlemek, ferahlamak (KMT: 208).
- DLT **kinğür-:** Genişletmek (DLT: 330) > KMT **kenger-:** Genişlemek, ferahlamak; çoğalmak (KMT: 208).
- DLT **kirpilen-:** Sertleşerek kirpi gibi büzülme, yüzü asılmak (DLT: 333) > KMT **kirpilen-:** 1. Kızmak, öfkelenmek, darılmak; 2. Dikilmek, dik durmak (KMT: 213).
- DLT **kirtü:** Yemin, ant; gerçeklik, doğruluk (DLT: 333) > KMT **kerti:** 1. Gerçek, doğru, hakikat; 2. Sadık, dürüst (KMT: 210).
- DLT **kirü:** Geri, arka (DLT: 334) > KMT **keri:** 1. Geri; 2. Uzak (KMT: 209).
- DLT **kişi:** Kişi, adam, insan, kimse; halk; karı, kadın (DLT: 335) > KMT **kişi:** 1. Kimse, adam; 2. Yabancı, başkası; 3. Evli erkek; 4. Erkek, yiğit, gözü pek, cesur (KMT: 213).
- DLT **kiter-:** Gidermek, kaldırmak (DLT: 336) > KMT **keter-:** Gidermek, götürmek, uzaklaştırmak (KMT: 211).
- DLT **kol:** Kol; kılıç veya bıçakta bulunan yol biçimi oyma; dağın tepesinden aşağı inen ve derenin ortasından yüksekçe olan yer (DLT: 340) > KMT **kol:** 1. El; 2. Kanyon, sarp vadi; 3. Taraf, yön; 4. İmza (KMT: 250-251).
- DLT **koltık:** Koltuk (DLT: 341) > KMT **koltuk:** 1. Koltuk; 2. Dönemeç, viraj (KMT: 251).
- DLT **kon-:** Konmak, bir yere konmak (DLT: 342) > KMT **kon-:** 1. Konmak, uçup gelerek bir yere inmek; 2. Uçup gelerek bir şeyin üzerine yapışmak; 3. Binmek, oturmak; 4. Gecelemek, geceyi bir yerde geçirmek; 5. Bir yere yerleşmek, yurt edinmek; 6. Mal mülk sahibi olmak, servet sahibi olmak (KMT: 251).
- DLT **konğur:** Boğuk ses; kestane rengi (DLT: 344) > KMT **konğur:** 1. Elverişsiz, güç, zahmetli, çetin; 2. Kahverengi (KMT: 252).
- DLT **konukluk:** Konukluk, misafirlik (DLT: 344) > KMT **konaklık:** 1. Misafirlik; 2. Misafire kesilen kurbanlık koyun (KMT: 251-252).

- DLT **kop-**: Kopmak, gelmek; kalkmak; başlamak, çıkmak; baş kaldırmak (DLT: 345) > KMT **ķob-**: 1. I. Kalkmak, ayağa kalkmak; II. Uyanıp yataktan kalkmak; 2. Kopmak, taşmak; ırmağın taşarak gelmesi; 3. Kopmak, ayrılmak, sökülme (KMT: 249).
- DLT **kopur-**: Yerinden kaldırmak, kurcalamak (DLT: 345) > KMT **ķobar-**: 1. Kaldırmak, ayaklandırmak; 2. Koparmak, sökmek (KMT: 249).
- DLT **kor-**: Zıyan; yoğurt mayası (DLT: 346) > KMT **ķor-**: 1. Zıyan, feda, bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçme, uğruna verme; 2. İnsan, adam (KMT: 252).
- DLT **korkunç-**: Korkunç (DLT: 347) > KMT **ķorķunç-**: 1. Tehlike; 2. Korku, endişe, dehşet (KMT: 253).
- DLT **ķoş-**: Çift, çifte; her hangi bir şeyin çifti, eşi (Arguca) (DLT: 348) > KMT **ķoş-**: 1. Yaylalarda kurulan hayvan ağılı ve barınaklar; 2. I. Çift, iki adet; II. Çift sürmek üzere pulluğa koşulmuş iki öküz; 3. Sürgün, filiz; 4. Bitişik (KMT: 253).
- DLT **ķoş-**: Koymak, katmak; türkü düzmek (DLT: 348) > KMT **ķoş-**: 1. Katmak, eklemek, birleştirmek, dâhil etmek; 2. Çiftleştirmek (KMT: 253).
- DLT **ķoşa-**: Çift (DLT: 348) > KMT **ķoş-**: 1. Yaylalarda kurulan hayvan ağılı ve barınaklar; 2. I. Çift, iki adet; II. Çift sürmek üzere pulluğa koşulmuş iki öküz; 3. Sürgün, filiz; 4. Bitişik (KMT: 253).
- DLT **ķoy-**: Koymak; koyuvermek, bırakmak; dökmek; çalkamak (DLT: 352) > KMT **ķoy-**: 1. Bırakmak, terk etmek; 2. Boşamak (KMT: 254).
- DLT **ķoy-**: Koymak; koyuvermek, bırakmak; dökmek; çalkamak (DLT: 352) > KMT **ķuy-**: Dökmek, boşaltmak, koymak, akıtmak, yağmak (KMT: 261).
- DLT **ķoyun-**: Koyun, kucak (DLT: 353) > KMT **ķoyun-**: 1. Koyun, sine, göğüs; 2. Kıvrık, içbükey, yuvarlak (KMT: 255).
- DLT **ķöç-**: Saat, an, müddet; göç (DLT: 353-354) > KMT **ķöçüv-**: 1. Geçit, ırmağın geçit yeri; 2. Göç, hicret (KMT: 215).
- DLT **ķöger-**: Göğermek, gök rengini almak (DLT: 355) > KMT **ķöger-**: 1. I. Mavi renge bürünmek, mavileşmek; II. Yeşermek; III. Morarmak; 2. Küflenmek, küf tutmak (KMT: 215).
- DLT **ķöl-**: Göl, havuz, birikmiş su; denizin kendisi (DLT: 358) > KMT **ķöl-**: 1. Göl; 2. I. Gönül, ruh; II. Düşünce, fikir (KMT: 216).
- DLT **ķön-**: At derisi veya gönü; ham deri, gön (DLT: 360) > KMT **ķön-**: 1. Hububat sepeti; 2. İşlenmemiş kaba deri (KMT: 178).

- DLT **köpçük**: Eğerın ön ve arka yastıkları (Oğuzca) (DLT: 362) > KMT **köpçek**: 1. Eyer yastığı; 2. Tekerlek topu (KMT: 218).
- DLT **köprüğ**: Köprü (DLT: 362) > KMT **köpür**: 1. Köprü; 2. Kemerin ucunun sarkmaması için içinden geçirildiği deriden halka; 3. Ayak çukuru (KMT: 218).
- DLT **kör-**: Görmek, bakmak (DLT: 363) > KMT **kör-**: 1. Görmek; 2. Denemek, tecrübe etmek (KMT: 218).
- DLT **körüş-**: -Gözle- bakmak; güreşmek (DLT: 365-366) > KMT **küreş-**: Uğraşmak, mücadele etmek, çabalamak (KMT: 223).
- DLT **köse-**: Arzu etmek (DLT: 366) > KMT **küse-**: Özlemek, arzu etmek, hasret kalmak (KMT: 223).
- DLT **köt**: Göt, arka (DLT: 367) > KMT **köt**: 1. Kıç, göt, kalça; 2. Arka, geri, herhangi bir şeyin arkası; 3. Son, nihayet (KMT: 219).
- DLT **közngü-közünğü**: Ayna (DLT: 371-372) > KMT **küzgü**: 1. I. Ayna; II. Röntgen cihazı; III. Göl, deniz veya su birikintisinin yüzeyi; 2. Sonbaha ait, güz mevsiminde (KMT: 224).
- DLT **kuduğ**: Kuyu (DLT: 373) > KMT **ķutuķ**: 1. Süs kabağı; 2. Başta kelleşen yerler; 3. Kuyu (KMT: 260).
- DLT **kudur-**: Kudurmak; üstüne düşmek, çabalamak (DLT: 373) > KMT **ķutur-**: 1. Kudurmak; 2. Çok kızmak, öfkelenmek (KMT: 260).
- DLT **kugu**: Kuğu kuşu (DLT: 374) > KMT **ķuv**: 1. Kuğu kuşu; 2. Fıtil; 3. Kurumuş, kupkuru; 4. Mantar kavı; 5. Kuş tüyü (KMT: 260).
- DLT **kul**: Kul, köle (DLT: 375) > KMT **ķul**: Kul, köle, esir, insan, adam (KMT: 256).
- DLT **kula**: Kula renk (DLT: 375) > KMT **ķula**: 1. Yelesi ve kuyruğu siyah, tüyleri açık doru at rengi; 2. Bozkır, ova; 3. Hâkim, lider, prens, bey (KMT: 256).
- DLT **kulak-kulxak-kulkak**: Kulak (DLT: 375-376) > KMT **ķulak**: 1. Kulak; 2. Sarp vadi, boğaz; 3. Arkalık (KMT: 256-257).
- DLT **kulun**: Tay (DLT: 376) > KMT **ķulan**: Tay, vahşi at (KMT: 257).
- DLT **kumgan**: Kova; ibrik; güğüm, gülsuyu şişesi (Türklerce) (DLT: 377) > KMT **ķumğan**: 1. İbrik; 2. Lavabo (KMT: 257).
- DLT **kurç**: Katı; içi dolu ve som nesne; çelik (DLT: 380) > KMT **ķurç**: 1. Çelik; 2. Sağlam, güçlü (KMT: 258).
- DLT **kurga- kırı- kuru-**: Kurumak (DLT: 380-381-384) > KMT **ķuru-**: 1. Yok olmak, eksilmek, azalmak; 2. Kurumak (KMT: 259).

- DLT **kurgak**: Kurak (DLT: 380) > KMT **ķurğak**: 1. Kurak, kuru; 2. İsteksiz, gönülsüz (KMT: 258).
- DLT **kurıt-**: Kurutmak (DLT: 382) > KMT **ķurut-**: 1. Kurutmak; 2. Yok etmek; 3. Öldürmek (KMT: 259).
- DLT **kurtga**: Koca karı (DLT: 383) > KMT **ķurtha**: 1. Yaşlı, ihtiyar; 2. I. Cadı; II. Yaşlı kadın; III. Falcı kadın; IV. Fitneci, kurnaz, ara bozucu (KMT: 259).
- DLT **kuruğ**: Kuru; asılsız (DLT: 384) > KMT **ķuru**: 1. Kuru; 2. Boş, sade, yalnız (KMT: 259).
- DLT **kuruk**: Kuru (DLT: 385) > KMT **ķuru**: 1. Kuru; 2. Boş, sade, yalnız (KMT: 259).
- DLT **kurun**: Kurum; duvara, ocağa sıvaşmış, toplanmış olan duman eseri (DLT: 385) > KMT **ķurum**: 1. Karanlıkla aydınlık arası; 2. Kurum (KMT: 259).
- DLT **kurut-**: Kurutmak (DLT: 386) > KMT **ķurut-**: 1. Kurutmak; 2. Yok etmek; 3. Öldürmek (KMT: 259).
- DLT **kuş**: Kuş (DLT: 386) > KMT **ķuş**: 1. I. Yırtıcı kuşların genel adı; II. Kartal; 2. Kuş tüyü (KMT: 260).
- DLT **kut**: Kut, uğur, devlet, baht, talih, saadet (DLT: 388) > KMT **ķut**: 1. Alım, sempatiklik; 2. Sevinç, neşe, mutluluk (KMT: 260).
- DLT **kutluğ**: Kutlu (DLT: 388) > KMT **ķutlu**: 1. Uğurlu, bereketli; 2. Alımlı, sevimli (KMT: 260).
- DLT **kutur-**: Haddini aşmak, kudurmak, azmak (DLT: 389) > KMT **ķutur-**: 1. Kudurmak; 2. Çok kızmak, öfkelenmek (KMT: 260).
- DLT **kübe yarık**: Bütün vücuda giyilen zırh (DLT: 392) > KMT **kübe**: 1. Zırh; 2. Kaplumbağa gibi hayvanların sert kabuğu (KMT: 221).
- DLT **küçliğ**: Güçlü, kuvvetli (DLT: 393) > KMT **küçlü**: Güçlü, kuvvetli, zorlu; acı, ekşi (KMT: 221).
- DLT **küvük**: Erkek kedi; saman (Oğuzca) (DLT: 402) > KMT **ķuvuk**: 1. Mesane, sidik torbası; saman, tahıl kabuğu (KMT: 261).
- DLT **ma**: Emirlerin sonuna gelen nehi edatı; “al, işte” anlamına bir kelime (DLT: 405) > KMT **ba**: 1. Hayret ve şaşkınlık bildiren bir ünlem; 2. Öpücük (KMT: 95).
- DLT **menğde-**: Yolmak, ditmek (DLT: 411) > KMT **minde-**: Kesmek, dilimlemek, çimdiklemek (KMT: 272).
- DLT **minği**: Beyin (DLT: 413) > KMT **mıy**: 1. Beyin; 2. Akıl, zekâ (KMT: 272).
- DLT **miz**: Biz (DLT: 413) > KMT **biz**: 1. Biz; 2. Büyük iğne, çuvaldız (KMT: 109).

- DLT **mündür-**: Bindirmek (DLT: 416) > KMT **mindir-**: Bindirmek, çıkarmak (KMT: 272).
- DLT **ok**: Ok; paylar ve toprak hisseleri üzerine üleşmek için atılan ok; çekilen kur'a; mirasta düşen pay; hâl anlamına yakın anlamlı bir edat; fiillerde pekitme edatı; vakit, zaman (DLT: 429) > KMT **ok**: 1. Kurşun, mermi; ok; 2. Sperm, meni (KMT: 281-282).
- DLT **okı-**: Okumak; çağırmaq (DLT: 430) > KMT **oku-**: 1. Okumak; 2. Anırmak (KMT: 282).
- DLT **onğ**: Kolay; sağ, solun karşıtı (Çiğilce) (DLT: 438) > KMT **ong**: 1. Sağ taraf; 2. I. Güç, kudret; II. Kabiliyet, yetenek; III. Fayda, menfaat, çıkar; IV. Başarı; V. Şans, talih; VI. İmkân (KMT: 282).
- DLT **onğ-**: Solmak (DLT: 438) > KMT **ong-**: 1. Refaha ermek, mutlu olmak, başarı kazanmak, başarılı olmak; 2. Solmak (KMT: 282).
- DLT **onğuk-**: Solmak, rengi atmak; hastalık ve benzerlerinden dolayı buruşmak, tazeliğini ve parlaklığını kaybetmek (DLT: 439) > KMT **ong-**: 1. Refaha ermek, mutlu olmak, başarı kazanmak, başarılı olmak; 2. Solmak (KMT: 282).
- DLT **onğul-**: İyileşmek, düzelmek, iyi olmak (DLT: 439) > KMT **ongay-**: 1. İyileşmek, daha iyi olmak; 2. Şanslı olmak (KMT: 282).
- DLT **or-**: Kesmek, biçmek, vurmak, urmak (DLT: 440) > KMT **ur-**: 1. Vurmak; 2. Çakmak; 3. Kaplamak; 4. Esmek; 5. Tokaçlamak; 6. Tepmek; 7. Sokmak; 8. Tıka basa yemek (KMT: 371).
- DLT **orgak**: Orak (DLT: 441) > KMT **orağ**: 1. Orak; 2. Orak mevsimi, ekin biçme zamanı (KMT: 283).
- DLT **oru**: Şalgam, buğday ve buna benzer şeyleri saklamak için kazılan çukur (DLT: 442) > KMT **uru**: 1. I. Kuyu, çukur; II. Hububat ya da patates saklamak için açılmış kuyu; 2. Hırsızlık, hırsız (KMT: 372).
- DLT **orun**: Yer, mekân, mevki (DLT: 442) > KMT **orun**: 1. Yer, mevki; 2. Yatak (KMT: 283).
- DLT **oyun**: Oyun; yarış (DLT: 447) > KMT **oyun**: 1. Oyun; 2. Haylazlık, yaramazlık (KMT: 285).
- DLT **oz- uz-**: Başkasını ileri geçmek (DLT: 448-705) > KMT **oz-**: 1. Geçmek; 2. İleri gitmek, haddini aşmak (KMT: 285).
- DLT **öç**: Öç, hınç, kin, intikam (DLT: 448) > KMT **öç**: 1. Düşkün, zaafi olan; 2. Mükâfat, bahis; 3. Kin, hırs, hiddet, garez; 4. Pay, hisse, kismet (KMT: 287).

- DLT **öçeş:** Yarış (DLT: 449) > KMT **öçeş:** Münakaşa, bahis, çekişme (KMT: 287).
- DLT **öğren-:** Öğrenmek (DLT: 451) > KMT **üren-:** Öğrenmek, alışmak (KMT: 375)
- DLT **öğret-:** Öğretmek (DLT: 452) > KMT **üret- üyret-:** Alıştırmak, öğretmek, eğitmek (KMT: 375-376).
- DLT **ögür:** Koyun, geyik, bağırtlak kuşu, deve, cariyeye gibi şeylerin toplu bir halde bulunması, bunların sürüsü, bölük (DLT: 452) > KMT **üyür:** 1. Aile; 2. Dost, arkadaş grubu; 3. Aygır idaresindeki vahşi at sürüsü (KMT: 376).
- DLT **önği:** Başka (DLT: 459) > KMT **önge:** 1. Başka, diğer; 2. Falan, filan (KMT: 288).
- DLT **öt-:** Ötmek; bir şeye geçmek, delmek; boşalmak, -karın- sürmek (DLT: 467) > KMT **öt-:** 1. Geçmek, nüfuz etmek, öne geçmek; 2. Ağırına gitmek, içine işlemek (KMT: 289).
- DLT **saçra-:** Sıçramak (DLT: 479) > KMT **çaçıra-:** 1. I. Sıçramak; II. Çatlamak; III. Çatırdamak, takırdamak; 2. Ölmek, yok olmak (KMT: 140).
- DLT **sag-:** Sağmak (DLT: 480) > KMT **sav-:** 1. Sağmak; 2. Şantajla para koparmak, tehditle elinden almak (KMT: 303).
- DLT **saglık:** Dişi koyun; sağmal, sağılan hayvan (DLT: 481) > KMT **savluğ:** 1. Sağlık, sıhhat; 2. Sağımlık, sağmal (KMT: 304).
- DLT **sak:** İşte uyanık ve zeyrek olan (DLT: 483) > KMT **sak:** 1. Dikkat, tedbir; 2. Dikkatli, tedbirli, hassas, dikkatlice (KMT: 297).
- DLT **sakal:** Sakal (DLT: 483) > KMT **sakal:** 1. Sakal; 2. Çene (KMT: 297).
- DLT **sakin-:** Sakınmak; sanmak, düşünmek (DLT: 484) > KMT **sagin-:** Anmak, düşünmek, hatırlamak, bahsetmek (KMT: 296).
- DLT **saklık:** Uyanıklık (DLT: 483) > KMT **saklık:** Tedbir, tedbirlilik, ihtiyat, dikkatlilik (KMT: 297).
- DLT **san:** Sayı, sayma, addü itibar (DLT: 486) > KMT **san:** 1. Vücut, eller ayaklar, beden, gövde; 2. Sayı, miktar; nüfus; 3. 40 kilogram kadar un ya da tahıl alan ahşap kap (KMT: 299).
- DLT **san-:** Saymak; sayılmak; sanmak (DLT: 487) > KMT **sana-:** 1. I. Saymak; II. Kabul etmek, dâhil etmek; 2. Gevezelik etmek, çenesi düşmek (KMT: 299).
- DLT **sana-:** Saymak (DLT: 487) > KMT **sana-:** 1. I. Saymak; II. Kabul etmek, dâhil etmek; 2. Gevezelik etmek, çenesi düşmek (KMT: 299).
- DLT **sandırı- sanrı-:** Saçmalamak (DLT: 488) > KMT **sandıra-:** 1. Saçmalamak; 2. Uykuda sayıklamak (KMT: 300).

- DLT **sap**: Sap; kılıç veya bıçak sapı; bir söze verilecek cevapta sıra, yanıt; değirmende, sulamada ve gezekte sıra (DLT: 489) > KMT **sap**: 1. Sap; 2. Tahıl ölçmeye yarayan kap; 3. Susuzluk (KMT: 301).
- DLT **sark-**: Akar şey sızıp damlamak; uyuşmak (DLT: 492) > KMT **sark-**: 1. I. Akmak, suyun akması, dökülmek; II. Zamanın akıp gitmesi, geçip gitmek; 2. Şişmek; 3. Göç etmek, inmek (KMT: 302).
- DLT **satıḡlık**: Satılık (DLT: 497) > KMT **satlıḡ**: 1. Satılık; 2. Hain (KMT: 303).
- DLT **sedhre-**: İncelmek, seyremek, seyrekleşmek; elbise erpimek (DLT: 502) > KMT **sedire-**: 1. Çözölmek, açılmak, sökölme; 2. Sarkmak; 3. Azalmak, seyrelemek, küçölme, incelmek; 4. Bozulmak (KMT: 305).
- DLT **sedret-**: Seyrek hale getirmek, seyretmek (DLT: 502) > KMT **sediret-**: 1. Çözmek; 2. Azaltmak, seyreletmek (KMT: 306).
- DLT **sefinç**: Memnun olma, sevinç (DLT: 503) > KMT **süyünç**: Sevinç, neşe, hayranlık (KMT: 326).
- DLT **segirt- sekirt-**: Seḡirtmek, koşturmak (DLT: 503) > KMT **sekirt-**: Atlatmak, zıplatmak, sıçratmak (KMT: 306).
- DLT **semiz-semüz**: Semiz (DLT: 504-505) > KMT **semiz**: 1. Semiz, şişman, kilolu; 2. Yaḡ; 3. Yaḡlı; 4. Bereketli (KMT: 307).
- DLT **semri-**: Semirmek, yaḡlanmak (DLT: 504) > KMT **semir-**: 1. Şişmanlamak; 2. Yaḡlanmak; 3. Verimli hâle gelmek (KMT: 306).
- DLT **sew-**: Sevmek (DLT: 508) > KMT **süy-**: 1. Sevmek; 2. Arzu etmek, istemek (KMT: 325).
- DLT **sewin- sewün-**: Sevinmek (DLT: 508-509) > KMT **süyün-**: Sevinmek, neşelenmek, duygulanmak (KMT: 326).
- DLT **sewinç**: Sevinç (DLT: 508) > KMT **süyünç**: Sevinç, neşe, hayranlık (KMT: 326).
- DLT **sewre-**: Seyremek (DLT: 509) > KMT **sedire-**: 1. Çözölmek, açılmak, sökölme; 2. Sarkmak; 3. Azalmak, seyrelemek, küçölme, incelmek; 4. Bozulmak (KMT: 305).
- DLT **sézik-**: Sezmek (DLT: 509) > KMT **sez-**: Hissetmek, sezmek, anlamak (KMT: 308).
- DLT **sıçgak**: Sıçırğan, sık sık sıçan (DLT: 510) > KMT **çıçhak**: 1. Tuvalet ihtiyacını tutamayan; ishal; 2. Korkak, ödle, tabansız (KMT: 146).
- DLT **sıdhır-**: Sıyırmak (DLT: 511) > KMT **sıdır-**: Sıyırmak, derisini yüzmek (KMT: 309).

- DLT **sığın-:** Sığınmak (DLT: 512) > KMT **sıyn-:** 1. Sıgmak; 2. Uyuşmak, dinlemek, itaat etmek, boyun eğmek (KMT: 312).
- DLT **sıgıt:** Ağlama, ağlayış (DLT: 512) > KMT **sıyıt:** 1. Yas, matem; 2. Feryat, gürültü, yaygara; 3. Ağlama, hıçkırık (KMT: 313).
- DLT **sıxıt:** Ağlama (DLT: 514) > KMT **sıyıt:** 1. Yas, matem; 2. Feryat, gürültü, yaygara; 3. Ağlama, hıçkırık (KMT: 313).
- DLT **sın:** Boy, bos; mezar (DLT: 515) > KMT **sın:** 1. Mezar; 2. Görünüş, kılık, sıfat; 3. Unvan, paye (KMT: 310).
- DLT **sın-:** Kırılmak, bozulmak, incimek (DLT: 515) > KMT **sın-:** 1. Kırılmak; 2. Kesilmek, dinmek; 3. Yenmek, hakkından gelmek (KMT: 310).
- DLT **sına-:** Denemek, sınamak (DLT: 516) > KMT **sına-:** 1. Denemek, tecrübe etmek; 2. Görmek, geçirmek, çekmek; 3. Dikkatle bakmak, gözetlemek (KMT: 310).
- DLT **sinat-:** Sinatmak, tecrübe ettirmek (DLT: 516) > KMT **sinat-:** 1. Denetmek, tecrübe ettirmek; 2. Geçirtmek, yaşatmak (KMT: 310).
- DLT **sınlığ:** Boylu, boslu (DLT: 515) > KMT **sınlı:** Endamlı, boylu boslu; zarif (KMT: 311).
- DLT **sızla-:** Sızlamak, ağrımak (DLT: 520) > KMT **sızla-:** 1. Çizmek, düzgün hat çekmek; 2. Sızlamak, ağrımak (KMT: 314).
- DLT **sızlağ:** Soğuk su içmekten veya buz çiğnemekten dişlerin üşüyerek uyuşması (DLT: 520) > KMT **sızlav:** 1. Çizgi çizme, hat çizme; 2. Sızı, ağrı (KMT: 314).
- DLT **sidh-:** İşemek, siymek (DLT: 521) > KMT **siy-:** 1. İşemek; 2. Sızmak, fışkırmak (KMT: 316).
- DLT **sidhük-sidük:** Sidik (DLT: 521) > KMT **siydik:** 1. İdrar, sidik; 2. Soy, cins (KMT: 316).
- DLT **silkin-:** Silkinmek; ürpermek (DLT: 522) > KMT **silkin-:** 1. Sallanmak, yalpalanmak; 2. Atılmak, fırlamak; 3. İlerlemek, ileri gitmek; 4. Acele etmek, çabuk davranmak (KMT: 315).
- DLT **sinğ-:** Sinmek, hazmedilmek; işlemek, girmek; saklanmak, sahibine sormadan bir yere girip sinmek (DLT: 523) > KMT **sing-:** 1. Emilmek, sinmek, içilmek; 2. Kök salmak, yerleşmek; 3. Geçmek, girmek, sızmak, kökleşmek; 4. Alışmak, yer edinmek; 5. Derinleşmek, kızışmak, dalmak, kendini vermek (KMT: 315).

- DLT **sinğdür-:** Sindirmek, hazmettirmek; saklamak (DLT: 523) > KMT **singdir-:** 1. Sindirmek, emdirmek; 2. Kök saldırmak, yerleştirmek; 3. Telkin etmek, anlatmak (KMT: 315).
- DLT **sinğir:** Sinir (DLT: 524) > KMT **singir:** Sinir, giriş (KMT: 315).
- DLT **sirke:** Sirke; bit yumurtası, sirke (DLT: 524-525) > KMT **sirke:** 1. Bit yumurtası; 2. Egzama; 3. Sirke (KMT: 315).
- DLT **sit-:** İşemek (DLT: 525) > KMT **siy-:** 1. İşemek; 2. Sızmak, fişkırmak (KMT: 316).
- DLT **soguk:** Soğuk (DLT: 526) > KMT **suvuḫ:** 1. Soğuk; 2. Kayıtsız, aldırılmaz, ihmalkâr (KMT: 323-324).
- DLT **sor-:** Emmek, sormak; -sorgu- sormak, aramak (Oğuzca) (DLT: 530) > KMT **sura-:** 1. Sormak, sual etmek; 2. Talep etmek; 3. Aramak; 4. Rızasını istemek (KMT: 322).
- DLT **soy-:** Soymak; deri yüzmek (DLT: 531) > KMT **soy-:** 1. Derisini yüzmek; 2. Öldürmek; 3. Kesmek (KMT: 318).
- DLT **soyul-:** Açılmak, dağılmak; -deri veya elbise- soyulmak (DLT: 531) > KMT **soyul-:** 1. Kesilmek (hayvan); 2. Öldürülmek (insan) (KMT: 318).
- DLT **sök-:** Sökmek, yarmak, yırtmak; diz çökmek (DLT: 533) > KMT **sök-:** 1. Sökmek; 2. I. Arkasından çekiştirmek, iftira etmek; II. Kınamak, yermek, eleştirmek (KMT: 319).
- DLT **söktür-:** Söktürmek (DLT: 534) > KMT **sökdür-:** 1. Söktürmek; 2. Eleştirilmek, kınanmak (KMT: 319).
- DLT **sökül-:** Sökülmek, bozulmak; kızartılmak, kebab edilmek (DLT: 534) > KMT **sögül-:** 1. Sökülmek; 2. Çekiştirilmek, iftira edilmek (KMT: 319).
- DLT **suf-suw:** Su (DLT: 538-543) > KMT **suḅ:** 1. Su; 2. Irmak, nehir (KMT: 322-323).
- DLT **sur sur:** Dudağın çıkardığı ses (DLT: 541) > KMT **zır-zır:** 1. Fermuar; 2. Hışırta, şırıltı (KMT: 380).
- DLT **sünğük(g):** Kemik (DLT: 549) > KMT **süyek:** 1. Kemik; 2. I. Soy sop; II. Endam; 3. Çekirdek (KMT: 325).
- DLT **süpür-:** Süpürmek (DLT: 550) > KMT **sıphar-:** 1. Süpürmek; 2. Bitirmek, tüketmek; 3. Çalmak, aşırmaq; 4. Suyunu dökmek, herhangi bir sıvıyı bir kaptan diğerine boşaltmak (KMT: 311).
- DLT **süpür-:** Süpürmek (DLT: 550) > KMT **sıpir-:** 1. Süpürmek; 2. Çalmak, aşırmaq (KMT: 311).
- DLT **süpür-:** Süpürmek (DLT: 550) > KMT **sibir-:** 1. Süpürmek; 2. Yok etmek, ortadan kaldırmak (KMT: 314).

- DLT **sürkile- sürküle-**: Koğalamak, sürmek; koğalayıp sürerek üzerine saldırmak (DLT: 551) > KMT **sürkel-**: 1. Sürünmek, sürüklenmek; 2. Hareket etmek, ilerlemek; 3. Yaşamak, geçinmek (KMT: 324).
- DLT **sürt-**: Sürtmek; sürmek (DLT: 552) > KMT **sürt-**: 1. Silmek; 2. Sıvamak; 3. Sürmek; 4. Vurmak (KMT: 324).
- DLT **sürtür-**: Sürdürmek, sürttürmek (DLT: 552) > KMT **sürdür-**: Kovalatmak, sürdürmek, takip ettirmek (KMT: 324).
- DLT **süz-**: Süzmek (DLT: 554) > KMT **süz-**: 1. Süzmek; 2. Görüşmek, müzakere etmek, incelemek, tetkik etmek (KMT: 326).
- DLT **süzül-**: Süzülme (DLT: 555) > KMT **süzül-**: 1. Süzülme; 2. Yırtılmak, parçalanmak; 3. Nazlanmak, cilvelenme, kırılmak; 4. Rüzgârda uçuşmak (KMT: 326).
- DLT **taba**: Yan, taraf, cihet; “...e, ...e doğru, ...e yanına” anlamlarına ve Arapça “ila” ve “rağmen” karşılığında bir edat ve kelime (DLT: 559) > KMT **taba**: 1. I. Ekmek tava; II. Tava; 2. Teba, esir; 3. ...doğru, o yönde (KMT: 333).
- DLT **taban**: Taban; deve tabanı (DLT: 559) > KMT **taban**: 1. I. Topuk, taban; II. Ökçe; 2. Tüfek horozu (KMT: 334).
- DLT **tak-**: Takmak (DLT: 562) > KMT **tağ-**: Bağlamak, asmak, takmak (KMT: 335).
- DLT **takagu**: Tavuk -cins adı- (DLT: 562) > KMT **tavuk**: 1. Çeşitli kuş türlerinin genel adı; 2. Tavuk; 3. Geviş getiren hayvanların midelerinin dört bölümünden biri (KMT: 345).
- DLT **takı**: Dahi (Türklerce) (DLT: 562) > KMT **dağı da**: Yine, gene, tekrar (KMT: 157).
- DLT **takıl-**: Takılmak, dizilmek (DLT: 563) > KMT **tağıl-**: Takılmak, asılmak, sallanmak, katılmak (KMT: 335).
- DLT **takuk**: Horoz; (Türkmence = Oğuzca) tavuk (DLT: 563) > KMT **tavuk**: 1. Çeşitli kuş türlerinin genel adı; 2. Tavuk; 3. Geviş getiren hayvanların midelerinin dört bölümünden biri (KMT: 345).
- DLT **tamak**: Boğaz (Oğuz, Kıpçak ve uyanlarca) (DLT: 566) > KMT **tamağ**: 1. Boğaz, gırtlak; 2. Ses; 3. Bıçağın, baltanın ters tarafı (KMT: 337).
- DLT **tamar**: Damar (Oğuzca) (DLT: 567) > KMT **tamır**: 1. Kök, bitki kökü, yumru köklü bitki; 2. Damar; 3. Kadın göğsü, meme (KMT: 338).
- DLT **tamır**: Damar, sinir (DLT: 568) > KMT **tamır**: 1. Kök, bitki kökü, yumru köklü bitki; 2. Damar; 3. Kadın göğsü, meme (KMT: 338).

- DLT **tamgak**: Boğaz, damak (Türklerce) (DLT: 567) > KMT **tamağ**: 1. Boğaz, gırtlak; 2. Ses; 3. Bıçağın, baltanın ters tarafı (KMT: 337).
- DLT **tamıt-**: Damlatmak (DLT: 568) > KMT **tamız-**: 1. Damlatmak; 2. Ateş yakmak (KMT: 338).
- DLT **tamur**: Damar (DLT: 569) > KMT **tamır**: 1. Kök, bitki kökü, yumru köklü bitki; 2. Damar; 3. Kadın göğsü, meme (KMT: 338).
- DLT **tamuz-**: Damlatmak, damzırmak (DLT: 569) > KMT **tamız-**: 1. Damlatmak; 2. Ateş yakmak (KMT: 338).
- DLT **tança- tançga- tançı- tınça- tınçı-**: Bozulmak, çürümek (DLT: 569-570-616) > KMT **tınçı-**: Bozulmak, çürümek, küflenmek, küf kokmak (KMT: 353).
- DLT **tanğ**: Şaşacak, şaşılacak nesne, danılacak şey, acayip şey; tan; sabah vakti; eski zamanlarda kalmış olan yapı; elek (Arguca) (DLT: 570) > KMT **tang**: 1. I. Şafak vakti; II. Sabah; 2. Çok, pek çok, büyük, bir hayli; 3. I. Edepli, nazik, terbiyeli, saygı uyandıran, hürmetli; II. Dış görünüşü iyi, şık; 4. İlginç, ilgi çekici, hayret verici, şaşırtıcı (KMT: 339).
- DLT **tap**: Elverir, yeter; yaralama veya döğme izleri (DLT: 573) > KMT **tab**: 1. Müsait, uygun, elverişli; 2. Fırsat, imkân; 3. Yara izi; 4. Hatta, bile, hem de (KMT: 333).
- DLT **tapı**: Bir şeye razı olma; ne uzun ne kısa, orta (DLT: 573-574) > KMT **tabu**: Memnuniyet, hoşnutluk ifade eden bir söz; Karaçay-Malkar eski inanışlarında evi koruyan tanrı (KMT: 335).
- DLT **tapul-**: -Kaybolan şey- bulunmak (DLT: 575) > KMT **tabıl-**: 1. Bulunmak; 2. Gelmek, mevcut olmak (KMT: 334).
- DLT **tar**: Dar; kelek -ırmaklarda-, sal (Yakabu ve Tatar dillerince); yağ tortusu (DLT: 576) > KMT **tar**: 1. Dar, ensiz; 2. Dağ geçidi, boğaz; 3. Güç durum, müşkül vaziyet, sıkıntı, zorluk (KMT: 340).
- DLT **tara-**: Taramak, dağıtılmak (DLT: 576) > KMT **tara-**: 1. Taramak; 2. Dalgalandırmak; 3. Oymak, yıkmak, harap etmek (KMT: 340).
- DLT **taral-**: Taranmak (DLT: 576) > KMT **taral-**: 1. Taranmak; 2. Dalgalanmak; 3. I. Sıkıntı çekmek, sıkılmak; arzulamak, hasret çekmek; ızdırap çekmek; II. Duygulanmak, hislenmek (KMT: 341).
- DLT **targak**: Tarak (DLT: 577) > KMT **tarak**: 1. Tarak; 2. Petek; 3. Dilim, parça; 4. İbik; 5. Zühretarağı bitkisi, kişkiş (KMT: 340).

- DLT **tart-**: Tartmak; cezbetmek; çekmek, uzatmak, germek; getirmek, almak, çıkarmak (DLT: 580) > KMT **tart-**: 1. Çekmek; 2. İçmek; 3. Vurmak; 4. Biçmek; 5. Gönül vermek; 6. Tartmak; 7. Müzik aleti çalmak (KMT: 342).
- DLT **tartar**: Kumruya benzer bir kuş (DLT: 580) > KMT **tartar**: 1. Bildircin; 2. Çelimsiz, zayıf (KMT: 342).
- DLT **tartıl-**: Tartılmak; gerilmek ve çekilmek (DLT: 580) > KMT **tartıl-**: 1. Çekilmek, gerilmek; 2. İçilmek; 3. Vurulmak; 4. Biçilmek (KMT: 342).
- DLT **tartış-**: Tartışmak, tartmada yardım etmek; germekte yardım etmek; birbirini cezbetmekte ve çekmekte ve kurmakta yardım etmek; sızlamak (DLT: 581) > KMT **tartış-**: 1. Çekişmek; 2. Yarışmak; 3. Kusmaya çalışmak; 4. Münakaşa etmek (KMT: 342).
- DLT **taş**: Taş, kaya; dış; taşra, gurbet; geniş açıklık, yazı, yabancı yer (DLT: 582) > KMT **tış**: 1. Dış, dışarı; 2. Kılıf; 3. Kitap kapağı; 4. Yabancı (KMT: 354).
- DLT **tat-tut**: Kılıç ve benzeri şeylerin üzerine çöken pas (DLT: 584-661) > KMT **tot**: Pas, paslı (KMT: 360).
- DLT **tatıġlıġ-tatlıġ**: Tatlı (DLT: 584-586) > KMT **tatlı**: Tatlı, lezzetli, hoş (KMT: 344).
- DLT **tatıġlıġ-tatlıġ**: Tatlı (DLT: 584-586) > KMT **tatuvlu**: Tatlı, lezzetli (KMT: 344).
- DLT **tatur-**: Tattırmak (DLT: 586) > KMT **tatdır-**: 1. Tattırmak, tadına baktırmak; 2. Vurmak (KMT: 344).
- DLT **tay**: Tay (DLT: 589) > KMT **tay**: 1. Tay; 2. Bir kumaş cinsi; 3. Rulo, balya, tomar (KMT: 346).
- DLT **tay-**: Kaymak (DLT: 589) > KMT **tay-**: 1. Kaymak, yerinden oynamak; 2. Vazgeçmek, geri dönmek (KMT: 346).
- DLT **tayan-**: Dayanmak (DLT: 590) > KMT **tayan-**: 1. Dayanmak; 2. Dinlenmek (KMT: 346).
- DLT **tayış-**: Kaymakta yarış etmek (DLT: 590) > KMT **tayış-**: 1. Kaymak; 2. Bozulmak (KMT: 347).
- DLT **tayıt-**: Kaydırmak (DLT: 590) > KMT **taydır-**: 1. Kaydırmak; 2. Yerini değiştirmek, kımıldatmak; 3. Devirmek, alaşağı etmek; 4. Kovmak, defetmek; 5. Çalmak, aşırnak, yürütmek; 6. Çıkarmak, gidermek, ortadan kaldırmak (KMT: 346).
- DLT **taytur-**: Kaydırmak, zıyındırmak (DLT: 590) > KMT **taydır-**: 1. Kaydırmak; 2. Yerini değiştirmek, kımıldatmak; 3. Devirmek, alaşağı etmek; 4. Kovmak, defetmek; 5. Çalmak, aşırnak, yürütmek; 6. Çıkarmak, gidermek, ortadan kaldırmak (KMT: 346).

- DLT **teke**: Teke; boynuzundan yay yapılan erkek geyik (DLT: 595) > KMT **teke**: 1. Teke; 2. Karaçay-Malkar halk tiyatrosunda bir karakter (KMT: 348).
- DLT **tekne**: Tekne (DLT: 596) > KMT **tegene**: 1. Hamur teknesi, çamaşır teknesi; 2. Çeşme yalağı (KMT: 348).
- DLT **telü**: Deli, çılgın; (Oğuzca) ahmak (DLT: 597) > KMT **тели**: 1. I. Deli; II. Ahmak, aptal; 2. Son derece, olağanüstü, haddinden fazla (KMT: 348).
- DLT **telwe**: Deli (DLT: 597) > KMT **тели**: 1. I. Deli; II. Ahmak, aptal; 2. Son derece, olağanüstü, haddinden fazla (KMT: 348).
- DLT **ten**: Vücut (DLT: 598) > KMT **tin**: 1. Ruh; 2. Beden, gövde (KMT: 355).
- DLT **tep-**: Döğmek, vurmak, tepmek (DLT: 601) > KMT **teb-**: 1. Kımıldamak, hareket etmek, yer değiştirmek; 2. Vurmak, çarpmak; 3. Kızmak, öfkelenmek; 4. Şiddetlenmek, hızını arttırmak; 5. Sarsılmak (KMT: 347).
- DLT **tepin-**: Tepmek, bir şeyi kımıldatmak (DLT: 601) > KMT **tebin-**: 1. Hareket etmek, kımıldamak; 2. Kızmak, öfkelenmek (KMT: 347).
- DLT **tepre-**: Tepremek, kımıldamak (DLT: 602) > KMT **tebre-**: 1. Başlamak; 2. Harekete geçmek (KMT: 347).
- DLT **tepren-**: Teprenmek (DLT: 602) > KMT **tebren-**: 1. Başlanmak; 2. Kımıldamak, sallanmak, sarsılmak (KMT: 347).
- DLT **terle-**: Terlemek; kaşağılamak, gebrelemek, silmek (DLT: 606) > KMT **terle-**: 1. Terlemek; 2. Buğulanmak; 3. Heyecanlanmak, merak etmek, endişelenmek (KMT: 351).
- DLT **teşil-**: Yarılmak, deşilmek (DLT: 607) > KMT **teşil-**: 1. Çözülme; 2. Delinmek (KMT: 352).
- DLT **tewsi**: Tepsi, sofrası (DLT: 610) > KMT **tepsi**: 1. Tepsi; 2. Sofra, yemek (KMT: 350).
- DLT **tıkıl-**: Tıkılmak, sıkışmak (DLT: 614) > KMT **tıgıl-**: Tıkılmak, girmek (KMT: 352).
- DLT **tırnğak**: Tırnak (DLT: 618) > KMT **tırnağ**: 1. Tırnak; 2. Pençe (KMT: 354).
- DLT **tıtıl-**: Didilmek (DLT: 619) > KMT **titil-**: 1. Karıştırılmak, liflerine ayrılmak; 2. Parçalanmak, yırtılmak (KMT: 357).
- DLT **ty-**: Men'etmek (DLT: 619) > KMT **ty-**: Engellemek, mâni olmak, men etmek; çevirmek (KMT: 354).
- DLT **tikim**: Parça (DLT: 621) > KMT **tigim**: Lokma, pay, ikram (KMT: 355).
- DLT **tilki-tilkü**: Tilki (DLT: 623-624) > KMT **tülkü**: 1. Tilki; 2. Kurnaz (KMT: 366).

- DLT **ting**: Dik (DLT: 624) > KMT **tik**: Dik, yalçın, sarp, yokuş (KMT: 355).
- DLT **tiriğ**: Diri, canlı, yaşayan (DLT: 625) > KMT **tiri**: Diri, dinç, çevik (KMT: 356).
- DLT **tişe-**: Dişemek (DLT: 626) > KMT **tişe-**: 1. Kırmak, parçalara ayırmak; 2. Kışkırtmak, saldırtmak; 3. Sivrileşmek, sivrilmek; 4. Bilemek (KMT: 356).
- DLT **tişle-**: Dişlemek, dişle ısırarak (DLT: 627) > KMT **tişle-**: 1. Kızartmak, kavurmak; 2. Isırmak, yemek (KMT: 356).
- DLT **tizgin**: Dizgin (DLT: 628) > KMT **tizgin**: 1. Dizgin; 2. Saf, sıra, silsile, satır (KMT: 357).
- DLT **tiziğ (tizik)**: Sıra, saf, dizi (DLT: 629) > KMT **tiziv**: 1. Deste, hevenk; 2. Sıra, dizi (KMT: 357).
- DLT **tizim**: Dizi (DLT: 629) > KMT **tizim**: 1. Sıra, silsile; 2. Liste (KMT: 357).
- DLT **tok**: Tok, aç olmıyan; saçsız insan; boynuzsuz hayvan (DLT: 633) > KMT **tok**: 1. Kuvvetli, sağlam, dayanıklı, iri yapılı; 2. Karnı tok (KMT: 358).
- DLT **tokmak**: Tokmak, çamaşır tokmağı (DLT: 634) > KMT **tokmak**: 1. Topuz, tokmak; 2. Gümüş işlemeli yuvarlak düğme (KMT: 358).
- DLT **tomur-**: Tomruk yapmak; kesmek (DLT: 638) > KMT **tomur-**: 1. Ağaç kütüğü yontmak, kesmek, doğramak; 2. Yok etmek, sonunu getirmek (KMT: 359).
- DLT **tög-**: Döğmek, dövmek, inceltmek (DLT: 643) > KMT **tüy-**: 1. Bağlamak, düğümlemek; iliklemek; 2. Dövmek (KMT: 367).
- DLT **tönğül-**: Ümidini kesmek, vaz geçmek (DLT: 645) > KMT **döng-**: Hayal kırıklığına uğramak, umudunu kesmek, vazgeçmek (KMT: 161).
- DLT **törü**: Düzen, nizam, görenek, âdet (DLT: 647) > KMT **töre**: 1. I. Mahkeme; II. Kanun; 2. Durum (KMT: 361).
- DLT **töş**: Döş, göğsün başı (DLT: 647) > KMT **töş**: 1. Göğüs; 2. Örs; 3. Yamaç, tepe, dağ; 4. Hörgüç (KMT: 362).
- DLT **töşe-**: Döşemek (DLT: 647) > KMT **töşe-**: 1. Döşemek; 2. Yatırmak, yıkmak; 3. Vurmak; 4. Yemeği tıktırarak yemek (KMT: 362).
- DLT **töşel-**: Döşenmek (DLT: 647) > KMT **töşel-**: 1. Döşenmek; 2. Yıkılmak, yere serilmek; 3. Vurulmak; 4. Yatmak (KMT: 362).
- DLT **tuman**: Duman, sis (DLT: 651) > KMT **tuman**: 1. Sis; 2. Prenslerle soylular arasındaki tabaka (KMT: 363).
- DLT **tüb**: Dip, asıl, kök (DLT: 667) > KMT **tüb**: 1. Alt, dip; 2. Sır, gizli, mahrem (KMT: 365).

- DLT **tüg-:** Düğmek, düğümlemek, bağlamak (DLT: 667) > KMT **tüy-:** 1. Bağlamak, düğümlemek; iliklemek; 2. Dövmek (KMT: 367).
- DLT **tügme:** Düğme (DLT: 667) > KMT **tüyme:** 1. Düğme; 2. Kafkas kadın giyiminde göğsü kaplayan altın ya da gümüş işlemeli süsler (KMT: 367).
- DLT **tügül-:** Düğülmek, düğümlenmek; yemek boğazda kalmak (DLT: 668) > KMT **tüyül-:** 1. Dövülmek; 2. Bağlanmak, düğümlenmek (KMT: 367).
- DLT **tüke-:** Tükenmek, bitmek; yetmek, kifâyet etmek (DLT: 668) > KMT **tügen-:** 1. Hâlsiz bırakmak, güçten düşürmek; 2. Eskitmek, yıpratmak; 3. Bitirmek, tüketmek (KMT: 365).
- DLT **tün:** Gece (DLT: 670) > KMT **tün:** 1. Gerçek, hakikat; 2. Gece (KMT: 366).
- DLT **tüp:** Asıl, kök, dip, temel, herhangi bir şeyin aslı, kökü, insanın aslı (DLT: 672) > KMT **tüb:** 1. Alt, dip; 2. Sır, gizli, mahrem (KMT: 365).
- DLT **tüpü:** Tepe, insanın başının üst tarafı (DLT: 673) > KMT **töbe:** 1. Tepe; 2. Yığın, küme (KMT: 360).
- DLT **tüpüle-:** Tepelemek, tepesine vurmak (DLT: 673) > KMT **töbele-:** 1. Toplamak, yığmak; 2. Vurmak, dövmek; 3. Gömmek (KMT: 360).
- DLT **tüş-:** Düşmek; inmek (DLT: 677) > KMT **tüş-:** 1. I. İnmek; II. Düşmek; 2. Gerekmek, gerektirmek, icap ettirmek (KMT: 366-367).
- DLT **tüzül-:** Düzelmek, tertip ve tanzim edilmek (DLT: 680) > KMT **tüzel-:** 1. Israrla devam etmek; 2. Düzelmek, yoluna girmek; 3. Alışmak, bağlanmak, intibak etmek (KMT: 367).
- DLT **uç-:** Uçmak (DLT: 681) > KMT **uç-:** 1. I. Uçmak; II. Kaymak; 2. I. Saldırmak, çatmak; II. Gizlice yaklaşmak, yavaş yavaş yaklaşmak; III. Dans etmek (KMT: 369).
- DLT **uçur-:** Uçurmak; düşürmek (DLT: 682) > KMT **uçur-:** 1. Uçurmak; 2. Sallamak; 3. Kaydırmak; 4. Tahrik etmek, kışkırtmak, saldırtmak (KMT: 369).
- DLT **uçuzlan-:** Ucuz bulmak, ucuz saymak (DLT: 683) > KMT **uçuzsun-:** 1. Ucuz bulmak; 2. Kendinden küçük görmek, aşağılamak (KMT: 369).
- DLT **ur-:** Urmak, vurmak, döğmek; koymak, yapmak; takmak (DLT: 694) > KMT **ur-:** 1. Vurmak; 2. Çakmak; 3. Kaplamak; 4. Esmek; 5. Tokaçlamak; 6. Tepmek; 7. Sokmak; 8. Tika basa yemek (KMT: 371).
- DLT **urış- uruş-:** Vuruşmak (DLT: 696-699) > KMT **uruş-:** 1. Savaşmak; 2. Azarlamak; 3. Tartışmak, kavga etmek (KMT: 372).
- DLT **urun:** Oturulan yer (DLT: 698) > KMT **orun:** 1. Yer, mevki; 2. Yatak (KMT: 283).

- DLT **uv- uw-:** Ufalamak (DLT: 703) > KMT **uv-:** 1. Ovmak; 2. Ufalamak (KMT: 373).
- DLT **uwul-:** Ufalanmak, ezilmek (DLT: 704) > KMT **uval-:** 1. Kırılmak; 2. Ufalanmak; 3. Çok yorulmak, pestili çıkmak (KMT: 373).
- DLT **uzak:** Uzun; eski, uzak (DLT: 706) > KMT **uzak:** 1. Uzak; 2. Kat kat, çok daha (KMT: 374).
- DLT **uzut-:** Uzatmak (DLT: 706) > KMT **uzayt-:** 1. Uzatmak; 2. Uzaklaştırmak (KMT: 374).
- DLT **üdhre-:** Üremek, çoğalmak (DLT: 708) > KMT **üyre-:** 1. Çoğalmak, üremek; 2. Kabarmak (KMT: 376).
- DLT **ülker:** Ülker yıldızı, süreyya yıldızı (DLT: 712) > KMT **ilker:** 1. Venüs, Çoban Yıldızı; 2. Hayvan pisliği, gübre (KMT: 198).
- DLT **üzül-:** Üzülme, kesilmek (DLT: 721) > KMT **üzül-:** 1. Kopmak; 2. Ağır hâl almak (KMT: 376).
- DLT **va:** “Vay” anlamına söz söyleyen veya emreden kimsenin emrini inkâr yerine bir söz (DLT: 722) > KMT **ma:** 1. İşte anlamında gösterme edatı; 2. “Haydi, al” anlamında bir söz; 3. Şaşkınlık belirten bir ünlem, hayda (KMT: 265).
- DLT **yag-yağ:** Yağ; (Oğuzca) iç yağı (DLT: 725) > KMT **cav:** 1. Yağ; 2. Düşman (KMT: 124-125).
- DLT **yag(ı)r:** At, katır ve eşek gibi hayvanların sırtında semer, eğer ve yük vurmasından meydana gelen yara, yağır (DLT: 727) > KMT **cavur:** 1. Cilt enfeksiyonlarında kullanılan bir tür tuz, calcium sulfuricum; 2. Atın sırtında meydana gelen yara (KMT: 125).
- DLT **yak-:** Yaklaşmak, dokunmak; yakmak (DLT: 731) > KMT **çak-:** 1. I. Yeşermek, filizlenmek, tomurcuklanmak; II. Kabuk bağlayıp dökülmek; III. Büyümek, artmak, çoğalmak; IV. Kırılcımlanmak, çakmak, ateş almak; 2. I. Çalkalamak, karıştırmak; II. Atmak; 3. Köyü birbirine düşürmek (KMT: 141).
- DLT **yal:** At yelesi (Bü. Türk dillerince) (DLT: 732) > KMT **cal:** 1. At yelesi; 2. Ücret, gündelik, yevmiye (KMT: 118).
- DLT **yalga-:** Yalamak (DLT: 734) > KMT **cala-:** 1. Yalamak; 2. Rüşvet almak (KMT: 118).
- DLT **yalgan:** Yalan (DLT: 734) > KMT **calğan:** Yalan, boş, fâni (KMT: 119).
- DLT **yalın-:** Soyunmak (DLT: 735) > KMT **calanla-:** Soyunmak, açılmak (KMT: 118).

- DLT **yalwa-**: Yalamak (DLT: 737) > KMT **cala-**: 1. Yalamak; 2. Rüşvet almak (KMT: 118).
- DLT **yaman**: Kötü, her şeyin kötüsü (DLT: 738) > KMT **caman**: 1. Kötü, fena; 2. Çok, pek (KMT: 119).
- DLT **yanıĝ**: Kusma; korkutma, tehdit (DLT: 743) > KMT **canuv**: 1. Irmaĝın yan kolları; 2. Parlak; 3. I. Bileme; II. Tehdit, gözdaĝı (KMT: 121).
- DLT **yanu-**: Bilemek, el üzerinde kılaĝılamak (DLT: 743) > KMT **cani-**: 1. Bilemek; 2. Tehdit etmek (KMT: 121).
- DLT **yar-**: Yarmak, bir şeyi keserek zorla yarmak, parçalamak, yere sınır çizmek (DLT: 747) > KMT **car-**: Yarmak; ameliyat etmek (KMT: 122).
- DLT **yaru-**: Işımak (DLT: 753) > KMT **carı-**: 1. Mutlu olmak; cesaretlenmek; 2. Aydınlanmak (KMT: 122).
- DLT **yası**: Yassı, enli (DLT: 755) > KMT **cassı**: 1. Yassı, basık; 2. Yatsı vakti (KMT: 123-124).
- DLT **yaş**: Yaş, taze nesne, zerzevat, sebze, yeşillik; yaş -gözden gelen-; yaş -insanın yaşadığı- (DLT: 756) > KMT **caş**: 1. I. Genç, delikanlı; II. Oĝul; 2. Yaş (KMT: 124).
- DLT **yaşlıĝ**: Yaşlı, genç olmıyan (DLT: 756) > KMT **caşlık**: 1. Gençlik, delikanlılık; 2. Üvey evlat (KMT: 124).
- DLT **yaşna-**: Şimşek çakmak; parlamak (DLT: 757) > KMT **caşna-**: 1. Parlamak; 2. Gelişmek, büyümek (KMT: 124).
- DLT **yayık-**: Yaz olmak, baharlaşmak (DLT: 763) > KMT **cayık-**: 1. Savrulmak, dağılmak; 2. I. Ayılmak; II. Uyanmak; III. Hastalıktan iyileşmek; IV. Havanın açılması (KMT: 126).
- DLT **yayla-**: Yaylamak (DLT: 764) > KMT **cayla-**: 1. Otlamak; 2. Yazı geçirmek, yaylamak (KMT: 126).
- DLT **yaz**: İlk yaz; yaz (DLT: 764) > KMT **caz**: 1. Bahar, ilkbahar; 2. Av, avcılık (KMT: 126).
- DLT **yaz-**: Şaşmak, yanılmak; çözmek; (Oĝuzca) yazmak (DLT: 765) > KMT **caz-**: 1. Hamur açmak; 2. Yazmak; 3. Demir dövme, kızgın demire döverek şekil vermek (KMT: 126).
- DLT **yazuk**: Boşanmış, bağından çözülmüş; günah, suç (DLT: 767) > KMT **cazık**: 1. Günah; 2. Zavallı, düşkün, garip (KMT: 126).

- DLT **yek**: Şeytan (DLT: 768) > KMT **cek**: 1. Şeytan, iblis; 2. Ahmak, sersem, budala, akılsız (KMT: 127).
- DLT **yemiş-yémiş**: Meyva (DLT: 772) > KMT **cemiş**: 1. Yemiş, meyve; 2. 13-23 Ekim arasında doğanların burcu (KMT: 127).
- DLT **yenğ-**: Yenmek, alt etmek (Oğuz ve Kıpçak dillerince) (DLT: 773) > KMT **ceng-**: 1. Sarkmak; 2. Yenmek, galip gelmek (KMT: 127).
- DLT **yér**: Yer, yer yüzü, toprak (DLT: 774) > KMT **cer**: 1. Yer, toprak; 2. At eyeri (KMT: 128).
- DLT **yérsin-**: Bir yeri yurt edinmek (DLT: 776) > KMT **cersin-**: Beğenmek, yerleşmek, bir yeri yurt kabul edip oturmak (KMT: 128).
- DLT **yet(i)ş- yét(i)ş-**: Yetişmek, erişmek (DLT: 777) > KMT **cetiş-**: Yetişmek, yeterli olmak (KMT: 128).
- DLT **yıdh**: Koku (DLT: 779) > KMT **cıyı**: 1. Koku; 2. Çığ (KMT: 130).
- DLT **yıdhığ**: Kötü kokan her şey (DLT: 779) > KMT **cıyı**: 1. Koku; 2. Çığ (KMT: 130).
- DLT **yıgaç**: Ağaç, ağaç parçası; erkeğin erkeklik aygıtı; fersah -eski bir yer ölçüsü- (DLT: 780) > KMT **ağaç**: 1. Ormanlık alan, ormanlık bölge; 2. Tahta, ağaç; 3. Kalite, vasıf, nitelik; 4. Boy, endam, duruş (KMT: 64).
- DLT **yıgaçlık**: Ağaçlık, ağaçlı olan yer; kereste bulunan yer (DLT: 780) > KMT **ağaçlı**: 1. Ormanlık; 2. Kaliteli, vasıflı, iyi cins (KMT: 64).
- DLT **yıgın**: Yığın, küme, yığılmış (DLT: 781) > KMT **cıyın**: 1. Grup, topluluk; 2. Düğüne katılan topluluk, maiyet (KMT: 131).
- DLT **yılıt-**: Sıtma tutmak, sıtmadan vücudu ısınmak; ılıtmak (DLT: 784) > KMT **cılıt-**: 1. Isıtmak; 2. Memnun bırakmak, memnun etmek (KMT: 129).
- DLT **yırt-**: Yırtmak (DLT: 787) > KMT **cirt-**: Yırtmak, yolmak (KMT: 130).
- DLT **yigit**: Yiğit, genç, her şeyin genci (DLT: 789) > KMT **cigit**: 1. Yiğit; 2. Karaçay-Malkar'da at üzerinde akrobasi yapan binici (KMT: 131).
- DLT **yitik**: Keskin, bilenmiş; yitik şey, kaybolan şey (DLT: 794) > KMT **citi**: 1. Keskin, sivri; 2. Cesur, atak, cüretkâr; 3. Dikkatli, dikkatle (KMT: 132).
- DLT **yokadh-**: Yok olmak (DLT: 798) > KMT **coğal-**: Kaybolmak, yok olmak (KMT: 132).
- DLT **yol**: Yol; sefer; anî yola çıkma (DLT: 798) > KMT **col**: 1. Yol; 2. Defa, kere, sefer, kez; 3. Başarı, şans, talih (KMT: 133).

- DLT **yolsuz**: Yolunu azıtan kimse (DLT: 798) > KMT **colsuz**: 1. Nezaketsiz, kaba, yersiz, yakışıksız, uygunsuz; 2. Yolsuz, yolu olmayan (KMT: 133).
- DLT **yonu-**: Yonmak (DLT: 801) > KMT **con-**: 1. Yontmak; 2. Soymak, temizlemek (KMT: 133).
- DLT **yonul-**: Yonulmak (DLT: 801) > KMT **conul-**: Yontulmak, soyulmak, temizlenmek (KMT: 133).
- DLT **yumgak**: Yumak, yuvarlanan ve yuvarlak olan her şey (DLT: 812) > KMT **cummağ**: 1. Yumak; 2. Bir tür peynir (KMT: 135).
- DLT **yügrük (g)**: Koşucu, geçici, yügrük (DLT: 821) > KMT **cüyrük**: 1. Süratli, hızlı, çabuk, seri, canlı, çevik; 2. Canlı, hafif, tüy gibi; sıkıntısız (KMT: 138).
- DLT **yükün-**: Secde etmek, ibadet etmek, namaz kılmak; büyük önünde eğilmek, baş eğmek (DLT: 823) > KMT **cügün-**: 1. İstemek, dilemek, rica etmek, adak adamak, söz vermek, vaatte bulunmak, vadetmek; 2. Yalvarmak, aman dilemek, baş eğmek, önünde eğilmek (KMT: 137).

3.1.3. Anlam iyileşmesi

Anlam iyileşmesi, kötü anlam taşıyan bir kelimenin, iyi bir anlam taşımaya başlaması olayıdır. Yani göstergenin önceden taşıdığı anlamda bir iyileşme olması durumudur (Yıldız, 2021: 220).

Eker'e göre, Türkçede aslında 'eziyet, sıkıntı, ceza, işkence' vb. anlamlar taşıyan kın (~ kıyın) sözcüğü Türkiye Türkçesinde kınamak fiilinde anlamı eskisine oranla biraz daha 'iyileşmiş' olarak yaşamaktadır (Eker, 2021: 409).

Aksan, anlam iyileşmesi ile ilgili şunları dile getirir: Eski Türkçede, daha 8. yüzyılda yabız biçiminde ve “fena, kötü, perişan” anlamlarında geçen bugünkü yavuz, 15.-16. yüzyıllara kadar bu anlamlarını korumuş, daha sonra “iyi, güzel, güçlü, çetin” anlamlarına gelmeye başlamıştır (Aksan, 2021a: 170).

Dîvânü Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine anlam iyileşmesine uğrayan 7 sözcük şöyledir:

- DLT **agıl**: Ağıl, koyun yatağı; (Oğuzlarca) koyun pisliği (DLT: 9) > KMT **avul**: Köy (KMT: 86).
- DLT **anğıla-**: Anırmak -eşek- (DLT: 26) > KMT **angıla-**: Anlamak (KMT: 75).

- DLT **danğ**: “Dan” diye ses verme (DLT: 165) > KMT **tang**: 1. I. Şafak vakti; II. Sabah; 2. Çok, pek çok, büyük, bir hayli; 3. I. Edepli, nazik, terbiyeli, saygı uyandıran, hürmetli; II. Dış görünüşü iyi, şık; 4. İlginç, ilgi çekici, hayret verici, şaşırtıcı (KMT: 339).
- DLT **ıçgın**:- Kaçırarak; kaybedilmek, yok edilmek; elden gitmek; yellenmek (DLT: 214) > KMT **ıçhın**:- 1. Kurtulmak, serbest kalmak; 2. Girmek (KMT: 193).
- DLT **ısız**: Ele, avuca sığmıyan, haşarı çocuk; utanmaz, arsız, ırsız; fena, kötü (DLT: 219) > KMT **ishız**: Altı (KMT: 194).
- DLT **kadh**:- Tipiden ölmek (DLT: 247) > KMT **ıkay**:- 1. Dikmek; 2. Çevrelemek; 3. Marifet göstermek (KMT: 241).
- DLT **karşı**: Hakan sarayı, köşk; karşı, zıt; iki bey arasındaki uyuşmazlık (DLT: 273) > KMT **karşı**: 1. Yakın; 2. Samimi (KMT: 237).

3.1.4. Anlam kötüleşmesi

Anlam kötüleşmesi bir başka deyişle anlam bayağılaşması (pejoration), bir sözcüğün başlangıcındaki anlamına göre daha olumsuz, ‘kötü’ bir anlam kazanmasıdır (Eker, 2021: 408).

Kötüleşme, iyi anlamli bir sözün zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanması olayıdır (Karaağaç, 2013: 43).

Eker, anlam kötüleşmesi ile ilgili şu örneği verir: ‘Ata vurularak üzerine binilen bir çeşit eğer’ anlamındaki kaltak, bugün aynı zamanda ‘iffetsiz kadın’ anlamındadır (Eker, 2021: 408).

Dîvânü Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine 22 sözcükte anlam kötüleşmesi görülür:

- DLT **adhğır-aygır**: Aygır (DLT: 6-54) > KMT **ayğır**: 1. Aygır; 2. Kötü kalpli, hırçın, öfkeli; 3. Zapt olunmaz kadın; 4. Turna balığı (KMT: 89).
- DLT **adhğırlan**:- Aygırlaşmak; aygır bulmak (DLT: 6) > KMT **ayğırlan**:- Çok kızmak, hiddetlenmek, çok öfkelenmek, öfkeden kudurmak (KMT: 89).
- DLT **adhırış**: Ayrılış; ikiye ayrılan yolun başı (DLT: 8) > KMT **ayrış**: Tezat, çelişkili, geçimsiz (KMT: 92).
- DLT **adhruk-ayruk**: Başka, ayrı (Oğuzca) (DLT: 8-55) > KMT **ayruh**: Tiksindirici, pis, iğrenç (KMT: 92).

- DLT **alın-:** Alınmak; kendi başına alacağını almak (DLT: 20) > KMT **alın-:** 1. I. Delirmek, çıldırmak; II. Kızmak, öfkelenmek, huysuzluk etmek, ortalığı birbirine katmak; 2. Batırılmak (KMT: 71).
- DLT **amrak:** Rahat, sâkin (DLT: 23) > KMT **abirek-abrek:** 1. Kafkas, Karaçay-Malkar akıncısı, Kafkas-Rus savaşlarında Ruslarla çarpışan silahlı Kafkas süvarileri; 2. Dargın, kırılgan, küskün kimse; 3. Eşkıya; 4. Avare, serseri (KMT: 60).
- DLT **ata-:** Takma ad -lakap- vermek (DLT: 47) > KMT **ata-:** 1. İsim vermek, isim koymak, adlandırmak; 2. İthaf etmek; 3. Suç yüklemek, suçu üzerine atmak (KMT: 83).
- DLT **bagış:** Parmakların ve başka uzuvların ek yerleri; kamış ve benzerlerinin boğumları (DLT: 60) > KMT **baguş:** 1. I. Çöp, süprüntü; II. Çöplük, mezbele, süprüntülük; 2. Gübre, gübrelik (KMT: 95).
- DLT **baka:** Kurbağa (DLT: 62) > KMT **mağa:** 1. Kurbağa; 2. Cüce, bodur (KMT: 266).
- DLT **çek:** Çizgili, kumaş gibi bir pamuk dokuma (DLT: 139) > KMT **cek:** 1. Şeytan, iblis; 2. Ahmak, sersem, budala, akılsız (KMT: 127).
- DLT **enükle-:** Eniklemek, yavrulamak (DLT: 183) > KMT **enikle-:** 1. Taklid etmek; 2. Musallat olmak, kızdırmak (KMT: 165).
- DLT **hata:** Ata (Xotan ve Kençek dillerince) (DLT: 212) > KMT **hata:** Kötülük, talihsizlik, zarar ziyan (KMT: 185).
- DLT **karanğgu:** Karanı, karanlık (DLT: 267) > KMT **karangı:** 1. Karanlık; 2. Cahil; 3. Issız, kuytu, تنها (KMT: 235).
- DLT **karanğku:** Karanlık (DLT: 267) > KMT **karangı:** 1. Karanlık; 2. Cahil; 3. Issız, kuytu, تنها (KMT: 235).
- DLT **kıdhıg:** Kıyı, yan, kenar (DLT: 312) > KMT **kıyı:** Tezek (KMT: 248).
- DLT **kıyık:** Cayma, caymak; iğrilik; iğri olan; sözde durmama; sözde durmıyan (DLT: 324) > KMT **kıyı:** Tezek (KMT: 248).
- DLT **kurtga:** Koca karı (DLT: 383) > KMT **kurtha:** 1. Yaşlı, ihtiyar; 2. I. Cadı; II. Yaşlı kadın; III. Falcı kadın; IV. Fitneci, kurnaz, ara bozucu (KMT: 259).
- DLT **kuzi-:** Kurumak; yemeğe iştihası gelmek (DLT: 391) > KMT **kozu-:** Kızdırmak, sataşmak, kışkırtmak (KMT: 255).
- DLT **kuzut-:** Boğazını kurutmak; yemeğe iştihasını getirmek (DLT: 391) > KMT **kozut-:** Kışkırtmak, kızdırmak, sataşmak, alay etmek, eğlenmek (KMT: 255).

- DLT **oru**: Şalgam, buğday ve buna benzer şeyleri saklamak için kazılan çukur (DLT: 442) > KMT **uru**: 1. I. Kuyu, çukur; II. Hububat ya da patates saklamak için açılmış kuyu; 2. Hırsızlık, hırsız (KMT: 372).
- DLT **oyun**: Oyun; yarış (DLT: 447) > KMT **oyun**: 1. Oyun; 2. Haylazlık, yaramazlık (KMT: 285).
- DLT **suvik-suvuk**: Sıvık, cıvık, sulu; durultularak akar haline getirilen her şey; ağaç ve kuyruk gibi şeylerin upuzun ve çırılçıplak kalmış hali (Kıpçakça) (DLT: 543) > KMT **suvuk**: 1. Soğuk; 2. Kayıtsız, aldırılmaz, ihmalkâr (KMT: 323-324).

3.1.5. Eş değer sözcükler

Dil, türlü sebeplere bağlı olarak değişir, gelişir. Dilin bu değişme eğiliminden çeşitli dil birimleri de etkilenir. Bir veya birden fazla heceli ses gruplarından oluşan “sözcük” de bir dil birimi olarak birtakım değişmelere maruz kalabilir. Ancak uzun zaman geçmesine rağmen eski kullanım biçimlerini koruyarak varlıklarını günümüze kadar sürdürebilen sözcükler de olmuştur. İşte çalışmanın bu bölümünde de, Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine anlamını koruyan, anlam bakımından herhangi bir değişikliğe uğramayan sözcükler incelenmiştir.

Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine eş değer olan 679 sözcük şunlardır:

- DLT **abaçı**: Umacı, bununla çocuklar korkutulur; ağır basma, kâbus (DLT: 1) > KMT **abaçı**: 1. Cin, hortlak; 2. Öcü (KMT: 59).
- DLT **açıl-**: Açılmak (DLT: 3) > KMT **açıl-**: Açılmak (KMT: 62).
- DLT **açtur-**: Açtırmak (DLT: 4) > KMT **açdır-**: Açtırmak (KMT: 61).
- DLT **açuk**: Açık (DLT: 5) > KMT **açık**: Açık (KMT: 62).
- DLT **adhığ-ayığ**: Ayı (DLT: 6-54) > KMT **ayuv**: Ayı (KMT: 92).
- DLT **adhırıl-**: Ayrılmak (DLT: 8) > KMT **ayırıl-**: Ayrılmak (KMT: 90).
- DLT **aglak**: Issız, çorak, oturulmayan yer, boş (DLT: 11) > KMT **avlak**: Kır, ova, boş arazi, çayır (KMT: 85).
- DLT **axsa-**: Aksamak, topallamak (DLT: 14) > KMT **aşsa-**: Aksamak, topallamak (KMT: 68).
- DLT **axsa-**: Aksamak, topallamak (DLT: 14) > KMT **asha-**: Topallamak, aksamak (KMT: 80).
- DLT **axşam**: Akşam (DLT: 14) > KMT **ahşam**: Akşam vakti (KMT: 66).

- DLT **akım**: Akım, bir defada akacak kadar olan (DLT: 16) > KMT **ağım**: 1. Akma, geçme; 2. Akıntı (KMT: 65).
- DLT **al-**: Almak (DLT: 17) > KMT **al-**: Almak (KMT: 68).
- DLT **alda-**: Aldatmak (DLT: 18) > KMT **alda-**: Kandırmak, aldatmak (KMT: 70).
- DLT **alma**: Elma (Oğuzca) (DLT: 21) > **alma**: Elma (KMT: 72).
- DLT **alp**: Alp, yiğit, kahraman, bahadır (DLT: 21) > KMT **alp**: Dev cüsseli, pehlivan yapılı (KMT: 72).
- DLT **altun**: Altın (DLT: 22) > KMT **altın**: Altın (KMT: 73).
- DLT **ana**: Ana (DLT: 23) > KMT **ana-anna**: Anne (KMT: 74-75).
- DLT **ança**: O kadar, öyle, öylece (DLT: 24) > KMT **ança**: O kadar (KMT: 74).
- DLT **and**: Ant, yemin (DLT: 24) > KMT **ant**: Yemin (KMT: 75).
- DLT **anda**: Orada, onda, ondan sonra (Türklerce) (DLT: 24) > KMT **anda**: Orada (KMT: 75).
- DLT **anğar**: Ona (DLT: 25) > KMT **angar**: Ona (KMT: 75).
- DLT **anğduz**: Andız; bu otun kökü çıkarılarak atın karnı ağrıdığı zaman tedavi edilir (DLT: 26) > KMT **andız**: İri yapraklı, kökünden hayvanların kaşıntı hastalığına ilaç yapılan bir bitki, andız otu (KMT: 75).
- DLT **anğla-**: Anlamak (Oğuzca) (DLT: 27) > KMT **angıla-**: Anlamak (KMT: 75).
- DLT **anı**: Onu, ona (DLT: 27) > KMT **anı**: 1. Onu; 2. Onun (KMT: 75).
- DLT **ara**: Ara, arasında (DLT: 30) > KMT **ara**: Ara, orta (KMT: 76).
- DLT **argun**: Sıçan cinsinden, yarım arşın uzunluğunda bir hayvan (DLT: 31) > KMT **arğun**: Dağ gelinciği (KMT: 77).
- DLT **arık**: Irmak, ark, germeç, kaş, kanal; zayıf, cılız (Oğuz ve Kıpçakça) (DLT: 32-33) > KMT **arık**: 1. Su kanalı; 2. Zayıf, cılız (KMT: 77).
- DLT **artuç**: Ardiç (DLT: 38) > KMT **ardış**: Çatıyı kaplayan ince uzun ağaçlar (KMT: 77).
- DLT **artuk**: Fazla, ziyade (DLT: 39) > KMT **artık**: Fazla (KMT: 79).
- DLT **as-**: Asmak (DLT: 40) > KMT **as-**: Asmak, takmak, sallandırmak (KMT: 80).
- DLT **asığlığ**: Faydalı, kazançlı (DLT: 40) > KMT **asuvluğ**: Fayda, hayır (KMT: 81).
- DLT **astur-**: Astırmak (DLT: 41) > KMT **asdır-**: Astırmak (KMT: 80).
- DLT **aşat-**: Yemek yedirmek (Türklerin çoğunda, yalnız büyüklerin yemeklerinde; Oğuzlarca genel olarak) (DLT: 43) > KMT **aşat-**: Yedirmek (KMT: 82).

- DLT **aşrıl-**: Aşırılamak; tepeden aşırılamak (DLT: 43) > KMT **aşırıl-**: Uğurlanmak, gönderilmek, geçirilmek (KMT: 82).
- DLT **ata**: Baba, ata (DLT: 47) > KMT **ata-atta**: Baba (KMT: 83-85).
- DLT **atış-**: Atışmak (DLT: 49) > KMT **atış-**: Atışmak (KMT: 84).
- DLT **awçı**: Avcı (DLT: 50) > KMT **uvçu**: Avcı (KMT: 373).
- DLT **aziğ**: Azı dişi (DLT: 56) > KMT **azıv**: Azı dişi (KMT: 93).
- DLT **azlan-**: Azımsamak, az görmek (DLT: 57) > KMT **azlan-**: Azalmak (KMT: 94).
- DLT **badhram-bedhrem**: Bayram; sevinç ve eğlence günü (DLT: 58-78) > KMT **bayram**: Bayram (KMT: 101).
- DLT **bağır**: Bağır; karaciğer (DLT: 59) > KMT **bavur**: Karaciğer, bağır, sine (KMT: 100).
- DLT **bağışla-**: Bağışlamak (DLT: 60) > KMT **bağışla-**: İthaf etmek (KMT: 96).
- DLT **bağla-**: Bağlamak (DLT: 60) > KMT **bayla-**: Bağlamak (KMT: 101).
- DLT **bal**: Bal (Suvarlar, Kıpçak ve Oğuz dillerinde) (DLT: 64) > KMT **bal**: Bal (KMT: 96).
- DLT **balçık**: Balçık, sıvık çamur (Oğuzca) (DLT: 64) > KMT **balçık**: Çamur (KMT: 97).
- DLT **baldu**: Balta (DLT: 65) > KMT **balta**: Balta (KMT: 97).
- DLT **barlığ**: Mallı, zengin (DLT: 66) > KMT **barlı**: Zengin, verimli (KMT: 98).
- DLT **bas-**: Basmak, üzerine çökmek, yıkmak (DLT: 71) > KMT **bas-**: Basmak, ezmek (KMT: 98).
- DLT **başak**: Pabuç (Çiğilce) (DLT: 74) > KMT **başmak**: Bir tür çarık, terlik, bot şeklinde ayakkabı (KMT: 100).
- DLT **başmak**: Pabuç (Oğuzca ve Kıpçakça) (DLT: 75) > KMT **başmak**: Bir tür çarık, terlik, bot şeklinde ayakkabı (KMT: 100).
- DLT **batığ**: Batak; ırmak ve ırmağa benzer şeylerin derin olan yerleri (DLT: 75) > KMT **bathak**: Bataklik (KMT: 100).
- DLT **batığ**: Batak; ırmak ve ırmağa benzer şeylerin derin olan yerleri (DLT: 75) > KMT **batuv**: Alçak; çukur, derin (KMT: 100).
- DLT **bayu-**: Zenginlemek, zenginleşmek (DLT: 76) > KMT **bayık-**: Zenginleşmek (KMT: 101).
- DLT **ben**: Ben (Oğuz, Kıpçak ve Suvarlar dilinde) (DLT: 83) > KMT **men**: Ben (1. tekil şahıs zamiri) (KMT: 269).

- DLT **berü**: Beri, tarafına (DLT: 85) > KMT **beri**: Bu taraf, buraya (KMT: 105).
- DLT **bêş**: Sayıda beş (DLT: 86) > KMT **beş**: Beş (KMT: 105).
- DLT **bêşik (beşik)**: Beşik (DLT: 86) > KMT **beşik**: Beşik (KMT: 105).
- DLT **béz**: Bez, etle deri arasında bulunan bez (DLT: 86) > KMT **bez**: Beze, gудde (KMT: 106).
- DLT **bezgek**: Titreme, titretici sıtma; titreme (DLT: 87) > KMT **bezgek**: Sıtma (KMT: 106).
- DLT **bıdhık**: Buyık (DLT: 89) > KMT **mıyık**: Bıyık (KMT: 272).
- DLT **bıkın**: Böğür, boş böğür (DLT: 89) > KMT **bıgın**: Karın, böğür (KMT: 106).
- DLT **bıldır**: Bildır, geçen yıl (DLT: 89) > **bıltır**: Geçen yıl (KMT: 106).
- DLT **bıçek**: Bıçak (DLT: 90) > KMT **bıçaķ**: Bıçak (KMT: 106).
- DLT **bil-**: Bilmek (DLT: 90) > KMT **bil-**: Bilmek (KMT: 107).
- DLT **bile-birle**: İle, beraber (DLT: 91-95) > KMT **bla**: ile (enstrumantal eki) (KMT: 109).
- DLT **bile-**: Bilemek (DLT: 91) > KMT **bile-**: Bilemek, keskinleştirmek (KMT: 107).
- DLT **bir**: Bir (DLT: 94) > KMT **bir**: Bir (KMT: 107).
- DLT **birinç**: Sayıda birinci (DLT: 95) > KMT **birinçi**: Birinci, ilk (KMT: 108).
- DLT **bit**: Bit (DLT: 95) > KMT **bit**: Bit (KMT: 108).
- DLT **bod**: Boy (DLT: 98) > KMT **boy**: Boy (KMT: 111).
- DLT **bodhuğ**: Boya; kına (DLT: 98) > KMT **boyav**: Renk, boya (KMT: 111).
- DLT **bodug**: Renk, boya (DLT: 98) > KMT **boyav**: Renk, boya (KMT: 111).
- DLT **boğ-**: Boğmak (DLT: 98) > KMT **buв-**: Boğmak, sıkmak (KMT: 114).
- DLT **boguş-**: Birbirini boğmak (DLT: 101) > KMT **buvuş-**: Boğuşmak (KMT: 114).
- DLT **bok**: Bok (Oğuzca) (DLT: 101) > KMT **boķ**: Pislik, cüruf, bok (KMT: 109).
- DLT **boka**: Boğa (DLT: 101) > KMT **buğa**: Boğa (KMT: 112).
- DLT **bokla-**: Boklamak, pislemek (Oğuzca) (DLT: 102) > KMT **pohla-**: Kirletmek, pisletmek (KMT: 292).
- DLT **bol-**: Olmak (DLT: 102) > KMT **bol-**: Olmak (KMT: 109).
- DLT **borguy**: Üflenecek öttürülen boru (DLT: 103) > KMT **birği**: Boru (KMT: 106).
- DLT **boyun**: Boyun (DLT: 105) > KMT **boyun**: Boyun (KMT: 111).
- DLT **boyunduruk**: Boyunduruk (DLT: 106) > KMT **boyunduruk**: İneğin kendisini emmemesi için takılan bir tür ağızlık (KMT: 111).
- DLT **boz**: Boz renk (DLT: 106) > KMT **boz**: Gri, kül rengi, boz (KMT: 111).

- DLT **boz-:** Bozmak, yıkmak (DLT: 106) > KMT **buz-:** Bozmak, kırmak, dağıtmak (KMT: 115).
- DLT **bozuk:** Bozuk, kırık yıkık (DLT: 106) > KMT **buzuḫ:** Bozuk, arızalı, kusurlu (KMT: 115).
- DLT **bozul-:** Bozulmak, yıkılmak (DLT: 106) > KMT **buzul-:** Bozulmak (KMT: 115).
- DLT **bölük:** Bölük (DLT: 107) > KMT **bölük:** Bölüm, kısım (KMT: 111).
- DLT **böri:** Kurt (DLT: 108) > KMT **börü:** Kurt (KMT: 112).
- DLT **börk:** Başlık, külâh, börk (DLT: 108) > KMT **börk:** Kalpak, Kafkas erkeklerinin baş giyimleri (KMT: 111).
- DLT **böz:** Bez (DLT: 108) > KMT **böz:** Amerikan bezi, bez (KMT: 112).
- DLT **böz:** Bez (DLT: 108) > KMT **möz:** Bez, dokuma, kumaş (KMT: 273).
- DLT **budgay:** Buğday (DLT: 110) > KMT **buday:** Buğday (KMT: 112).
- DLT **bugday:** Buğday (DLT: 111) > KMT **buday:** Buğday (KMT: 112).
- DLT **buk-:** Bükmek, kıvrırmak (DLT: 111) > KMT **bük-:** Eğmek, bükmek, döndürmek (KMT: 115).
- DLT **bulan:** Kıpçak illerinde avlanan büyük bir yaban hayvanı (DLT: 113) > KMT **bulan:** Alageyik (KMT: 113).
- DLT **bulıt:** Bulut (DLT: 115) > KMT **bulut:** Bulut (KMT: 113).
- DLT **bulıtlan-:** Bulutlanmak (DLT: 115) > KMT **bulutlan-:** Bulutlanmak (KMT: 113).
- DLT **bulut:** Bulut (DLT: 116) > KMT **bulut:** Bulut (KMT: 113).
- DLT **burunduk:** Yular, buruna geçirilen yular, burunduruk (DLT: 118) > KMT **burunduḫ:** 1. Yular; 2. Köpek ya da başka hayvanların ısırılmaları için ağızlarına takılan ağızlık (KMT: 113).
- DLT **buşak:** İçi sıkıntılı, mükedder (Oğuzlar ve uyanlarca) (DLT: 119) > KMT **mışav:** Üzgün, mahzun, kederli (KMT: 272).
- DLT **buşuḡ:** Can sıkıntısı (DLT: 119) > KMT **buşuv:** Üzüntü, keder (KMT: 114).
- DLT **butak:** Budak, dal (DLT: 120) > KMT **butaḫ:** Dal (KMT: 114).
- DLT **butaklan-:** Budaklanmak, tomurcuklanmak, kollara ayrılmak (DLT: 120) > KMT **butaḫlan-:** Dallanmak, dal vermek (KMT: 114).
- DLT **butı-:** Budamak (DLT: 120) > KMT **buta-:** Budamak (KMT: 114).
- DLT **buz:** Buz (DLT: 121) > KMT **buz:** 1. Buz; 2. Dolu tanesi (KMT: 114-115).
- DLT **buzagu:** Buzağı (DLT: 121) > KMT **buzov:** Buzağı (KMT: 115).

- DLT **büklün-**: Bükülmek, kıvrılmak (DLT: 123) > KMT **büklen-**: Katlanmak (KMT: 115).
- DLT **bürge**: Pire (DLT: 125) > KMT **bürçe**: Pire (KMT: 115).
- DLT **bütün**: Doğru, dürüst, sahih; bütün (DLT: 127) > KMT **bütün**: Tamamen, hep (KMT: 115).
- DLT **çabak**: Türk gölünde bulunan ufak bir balık (DLT: 129) > KMT **çabağ**: Balık (KMT: 139).
- DLT **çaçır**: Çadır (DLT: 129) > KMT **şatır**: Çadır (KMT: 328).
- DLT **çal**: Alaca, kır (DLT: 132) > KMT **çal**: Kırçıl, ağarmış (KMT: 141).
- DLT **çarlat-**: Cırlatmak, ağlatmak (DLT: 136) > KMT **çarlat-**: Kızdırmak, sinirlendirmek, öfkelenmek (KMT: 144).
- DLT **çaruk**: Çarık (DLT: 137) > KMT **çarığ**: İnce deriden Kafkas çizmesi (KMT: 144).
- DLT **çaruk**: Çarık (DLT: 137) > KMT **çuruğ**: Çizme, ayakkabı (KMT: 154).
- DLT **çaşır**: Çadır (Oğuzca) (DLT: 137) > KMT **şatır**: Çadır (KMT: 328).
- DLT **çeçek**: Çiçek (DLT: 139) > KMT **çiçek**: Çiçek (KMT: 150).
- DLT **çeçeklen-**: Çiçeklenmek (DLT: 139) > KMT **çiçeklen-**: Çiçek açmak, çiçeklenmek (KMT: 150).
- DLT **çekürge**: Çekirge (Oğuzca) (DLT: 141) > KMT **çengirtke**: Çekirge (KMT: 146).
- DLT **çepiş**: Altı aylık keçi yavrusu, çepiş (DLT: 141) > KMT **çemiç**: Üç yaşında dişi keçi, çebiç (KMT: 146).
- DLT **çeriğ**: Asker; asker dizisi; ordu (DLT: 142) > KMT **çerig**: Asker, ordu (KMT: 146).
- DLT **çeriğ**: Asker; asker dizisi; ordu (DLT: 142) > KMT **çeriv**: Ordu, askerî güç (KMT: 146).
- DLT **çét-**: Erişmek (Oğuz ve Kıpçak dillerince) (DLT: 143) > KMT **cet-**: Ulaşmak, yetişmek (KMT: 128).
- DLT **çıkır-**: Çıkarmak (DLT: 147) > KMT **çığar-**: Çıkarmak (KMT: 147).
- DLT **çıkra-**: Gıcırdamak (DLT: 147) > KMT **şihırda- şıkırda-**: Hışırdamak (KMT: 330).
- DLT **çikrat-**: Gıcırdatmak -diş, kapı, kalem gibi şeyler- (DLT: 147) > KMT **çıkırdat-**: Gıcırdatmak, takırdatmak (KMT: 147).
- DLT **çir**: Yağ (DLT: 153) > KMT **çır**: İç yağı (KMT: 149).

- DLT **çokra-:** -Pınarda su ve tencerede bir şey- kaynamak (DLT: 156) > KMT **çokura-:** Yer altından kaynamak (KMT: 151).
- DLT **çolak:** Çolak (DLT: 157) > KMT **çolak:** Çolak (KMT: 151).
- DLT **çuh çuh:** Atı yürütmek ve azarlamak için çıkarılan ses (DLT: 159) > KMT **çuh:** Binek veya koşum hayvanlarını yürütmek için söylenen bir söz, “deh!” (KMT: 153).
- DLT **çulkuy:** Bir tarafa çarpılmış (DLT: 160) > KMT **çılkıy:** Şaşı (KMT: 147).
- DLT **çum-:** İnsan suya dalmak (DLT: 160) > KMT **çomal-:** Dalmak (KMT: 152).
- DLT **dik:** Dik (DLT: 166) > KMT **tik:** Dik, yalçın, sarp, yokuş (KMT: 355).
- DLT **eçkü:** Keçi (DLT: 167) > KMT **eçki:** Keçi (KMT: 163).
- DLT **edher:** Eğer, hayvan eğeri (DLT: 167) > KMT **iyer:** At eyeri (KMT: 201).
- DLT **edherle-:** Eğerlemek (DLT: 168) > KMT **iyerle-:** Eyerlemek (KMT: 201).
- DLT **edhgü:** İyi (DLT: 168) > KMT **igi:** İyi (KMT: 197).
- DLT **egët:** Gerdek gecesi gelin için gönderilen hizmetçi kadın (DLT: 170) > KMT **egët:** Hizmetkâr, uşak, köle (KMT: 163).
- DLT **eldiri:** Oğlak derisi (DLT: 176) > KMT **eldirey:** Kuzu derisi (KMT: 164).
- DLT **elge-:** Elemek (DLT: 176) > KMT **ele-:** Elemek (KMT: 164).
- DLT **em-:** Emmek (DLT: 178) > KMT **em-:** Emmek (KMT: 164).
- DLT **emgek:** Emek, zahmet (DLT: 179) > KMT **emgek:** Azap, ızdırap, işkence (KMT: 165).
- DLT **emgek:** Emek, zahmet (DLT: 179) > KMT **imgek:** Azap, sefalet, eziyet (KMT: 198).
- DLT **emüz-:** Emzirmek (DLT: 182) > KMT **emiz-:** Emzirmek (KMT: 165).
- DLT **erin-:** Erinmek, üşenmek (DLT: 189) > KMT **erin-:** Üşenmek (KMT: 165).
- DLT **erit- erüt-:** Eritmek (DLT: 190-194) > KMT **erit-:** Eritmek (KMT: 166).
- DLT **erkek:** Her hayvanın erkeği (DLT: 190) > KMT **erkek:** Erkek (KMT: 166).
- DLT **erkek takagu:** Horoz (DLT: 190-562) > KMT **erkek tavuğ:** Horoz (KMT: 166-345).
- DLT **értele-:** Erken başlamak (DLT: 193) > KMT **ertdele-:** Sabah sabah yola çıkmak (KMT: 166).
- DLT **erük:** Kendisiyle deri sepilenen nesne; şeftali, kayısı, erik gibi meyvalara verilen genel ad (DLT: 193) > KMT **erik:** 1. Erik; 2. Deri tabaklamada kullanılan bir toz (KMT: 165).
- DLT **esen:** Sağ, salim (DLT: 194) > KMT **esen:** Sağ, salim, sıhhatte (KMT: 166).

- DLT **eskir-**: Eskimek (DLT: 196) > KMT **eskir-**: Eskimek (KMT: 167).
- DLT **esürt-**: Sarhoş etmek (DLT: 197) > KMT **esirt-**: Sarhoş etmek (KMT: 167).
- DLT **eşek-eşgek-eşyek**: Eşek (DLT: 197-200) > KMT **eşek**: Eşek (KMT: 167).
- DLT **êşit- işit-**: İşitmek (DLT: 198-239) > KMT **eşit-**: Duymak, işitmek (KMT: 167).
- DLT **êştil-**: İşitilmek (DLT: 199) > KMT **eştil-**: Duyulmak (KMT: 167).
- DLT **et**: Et (DLT: 200) > KMT **et**: Et (KMT: 167).
- DLT **etmek (étmek)**: Yenecek ekmek (DLT: 203) > KMT **ötmek**: Ekmek (KMT: 289).
- DLT **ev**: Ev (Oğuzca) (DLT: 205) > KMT **üy**: Ev (KMT: 376).
- DLT **ew**: Ev (DLT: 205) > KMT **üy**: Ev (KMT: 376).
- DLT **hoç hoç**: Keçiler güdülüp sürülürken söylenen, çıkarılan ses (DLT: 212) > KMT **hoj**: Öküzler sürülürken söylenen bir söz (KMT: 189).
- DLT **xız**: Kız (Oğuz ve Kıpçaklarca) (DLT: 213) > KMT **kıız**: Kız (KMT: 249).
- DLT **ılığ**: Ilık (Oğuz ve Kıpçakça) (DLT: 216) > KMT **cılı**: Ilık, sıcak (KMT: 129).
- DLT **ılığ**: Ilık (Oğuz ve Kıpçakça) (DLT: 216) > KMT **ciluv**: Sıcaklık (KMT: 130).
- DLT **inan-**: İnanmak, güvenmek (DLT: 217) > KMT **inyan-**: İnanmak (KMT: 202).
- DLT **ırğağ**: Donmuş olan buz, buzluğa çekip getirmek için kullanılan kanca (DLT: 218) > KMT **ırğak**: Kanca, çengel (KMT: 194).
- DLT **ışçı**: İşçi (DLT: 221) > KMT **işçi**: İşçi (KMT: 200).
- DLT **ışla- işle-**: İşlemek (DLT: 221-239) > KMT **işle-**: Çalışmak, yapmak, işlemek (KMT: 200).
- DLT **ıt**: İt, köpek (DLT: 221) > KMT **it**: Köpek (KMT: 200).
- DLT **içegü**: Kaburga kemiklerinin iç tarafında bulunan şeylerin adı, içirik (DLT: 223) > KMT **içegi**: Bağırsak (KMT: 197).
- DLT **içil-**: İçilmek (DLT: 224) > KMT **içil-**: İçilmek (KMT: 197).
- DLT **içkü**: İçki, içilen şey (DLT: 224) > KMT **içki**: İçki (KMT: 197).
- DLT **içtür-**: İçirmek, su içirmek (DLT: 225) > KMT **içir-**: İçirmek (KMT: 197).
- DLT **içür-**: İçirmek (DLT: 225) > KMT **içir-**: İçirmek (KMT: 197).
- DLT **iki**: Sayıda iki; ikisi (DLT: 228) > KMT **eki**: İki (KMT: 164).
- DLT **ikinç**: Sayıda ikinci (DLT: 228) > KMT **ekinçi**: 1. İkinci; 2. Bir daha ikinci kere (KMT: 164).
- DLT **ikki**: İki, birbiri; ikisi, ikiden her biri (DLT: 229) > KMT **eki**: İki (KMT: 164).
- DLT **ikkiz**: İkiz (DLT: 229) > KMT **egiz**: İkiz (KMT: 163).
- DLT **ilik-yilik**: İlik (DLT: 231-790) > KMT **cilik**: İlik (KMT: 132).

- DLT **ilık-yılık**: İlık (DLT: 231-790) > KMT **ilgek**: İlık (KMT: 198).
- DLT **in-**: İnmek (DLT: 232) > KMT **en-**: İnmek (KMT: 165).
- DLT **inğir**: Aydınlıkla karanlığın birbirine karışması; alaca karanlık (DLT: 233) > KMT **ingir**: Akşam (KMT: 199).
- DLT **irinğ**: İrin (DLT: 234) > KMT **irin**: İrin, cerahat, apse (KMT: 199).
- DLT **irk**: Dört yaşına girmek üzere bulunan koyun (DLT: 234) > KMT **irik**: İğdiş edilmiş üç yaşında veya daha büyük erkek koyun (KMT: 199).
- DLT **irk**: Dört yaşına girmek üzere bulunan koyun (DLT: 234) > KMT **irk**: İğdiş edilmiş üç yaşında erkek koyun (KMT: 199).
- DLT **isig**: Sıcak (DLT: 237) > KMT **issi**: Sıcak (KMT: 200).
- DLT **işen-**: Güvenmek; inanmak (DLT: 239) > KMT **ışan-**: Güvenmek (KMT: 195).
- DLT **işlet-**: İşletmek (DLT: 240) > KMT **işlet-**: Yaptırmak, çalıştırmak (KMT: 200).
- DLT **iz**: Yerde ve deride uzunlamasına olan çizik (DLT: 241) > KMT **ız**: İz (KMT: 196).
- DLT **kaçan**: Ne vakit, vaktaki, ne zaman (DLT: 244) > KMT **kaçan**: Ne zaman (KMT: 227).
- DLT **kaçış-**: Kaçışmak (DLT: 244) > KMT **kaçış-**: Kaçışmak, dört bir tarafa dağılmak (KMT: 227).
- DLT **kaçur-**: Kaçırmaq (DLT: 245) > KMT **kaçır-**: 1. Kaçırmaq, kaçmaq zorunda bırakmaq; 2. Evlenmek amacıyla kız kaçırmaq (KMT: 227).
- DLT **kadgu**: Kaygı (DLT: 246) > KMT **kayğı**: Dert, tasa, kaygı (KMT: 241).
- DLT **kadhgu**: Kaygı, tasa (DLT: 247) > KMT **kayğı**: Dert, tasa, kaygı (KMT: 241).
- DLT **kadhış**: Kayış (DLT: 249) > KMT **kayış**: Kayış (KMT: 242).
- DLT **kadhışla-**: Kayış yapmak (DLT: 249) > KMT **kayışle-**: Deriden uzun kayış kesmek (KMT: 242).
- DLT **kagun**: Kavun (DLT: 250) > KMT **havun**: Kavun (KMT: 186).
- DLT **kagun**: Kavun (DLT: 250) > KMT **huvan**: Kavun (KMT: 192).
- DLT **kağ kuğ ét-**: Kaz ses vermek (DLT: 250) > KMT **kaç-kaç et-**: Gaklamak (KMT: 228).
- DLT **kakış-**: Birbirine kızıışmak, birbirinin başına vuruşmak (DLT: 252) > KMT **kağış-**: Dövüşmek, vuruşmak (KMT: 228).
- DLT **kalinğ**: Öncül mihir olarak kadına verilen çeyiz (DLT: 255) > KMT **kalım**: Başlık parası (KMT: 229).

- DLT **kaltur-**: Geçmek, arkada bırakmak (DLT: 256) > KMT **ḫaldır-**: Bırakmak, geriye bırakmak (KMT: 229).
- DLT **kaṃčila-**: Kaṃçılamak, kaṃçı ile vurmak (DLT: 258) > KMT **ḫaṃçile-**: Kaṃçılamak, kaṃçı ile vurmak (KMT: 230).
- DLT **kaṃıçak**: “Kurbağa yavrusu” da denen su böceği (DLT: 258) > KMT **ḫaṃıjaḫ-ḫaṃjaḫ**: Böcek (KMT: 230).
- DLT **kaṃıṣ**: Kaṃıṣ, kaṃıṣlık (DLT: 259) > KMT **ḫaṃıṣ**: Kaṃıṣ, kaṃıṣlık (KMT: 230).
- DLT **kan**: Kan (DLT: 259) > KMT **ḫan**: Kan (KMT: 231).
- DLT **kan-**: Su ve başka şeylere kanmak (DLT: 260) > KMT **ḫan-**: Doymak, kanmak (KMT: 231).
- DLT **kanat-**: Kanatmak (DLT: 260) > KMT **ḫanat-**: Kanatmak (KMT: 231).
- DLT **kandur- kantur-**: Su ve başkalarına kandırmak (DLT: 261-262) > KMT **ḫandır-**: Doyurmak (KMT: 232).
- DLT **kanı-**: Kanamak (DLT: 262) > KMT **ḫana-**: Kanamak (KMT: 231).
- DLT **kar**: Kar (DLT: 265) > KMT **ḫar**: Kar (KMT: 233).
- DLT **karabaṣ**: Gerdek gecesi gelinle birlikte gönderilen hizmetçi kadın, sağdıç kadın; köle ve cariyelere verilen adlardandır, “kara baş” anlamındadır (DLT: 266) > KMT **ḫaravaṣ**: Cariye, kadın köle, uşak (KMT: 235).
- DLT **karga**: Karga (DLT: 268) > KMT **ḫarğa**: Karga (KMT: 236).
- DLT **karga-**: Lânet etmek, beddua etmek; lânetlemek (DLT: 268) > KMT **ḫarğa-**: Beddua etmek (KMT: 236).
- DLT **kargal-**: Lânetlenmek (DLT: 268) > KMT **ḫarğal-**: Bedduaya uğramak, beddua edilmek (KMT: 236).
- DLT **kargat-**: Lânetletmek (DLT: 268) > KMT **ḫarğat-**: Beddua ettirmek (KMT: 236).
- DLT **kargılaç**: Kırlangıç kuşu (DLT: 268) > KMT **ḫarılğaç**: Kırlangıç (KMT: 236).
- DLT **kargıṣ**: Lânet, beddua; ilenme (DLT: 268) > KMT **ḫarğıṣ**: Beddua (KMT: 236).
- DLT **karın**: Karın (DLT: 270) > KMT **ḫarın**: Karın (KMT: 236).
- DLT **karındaṣ**: Kardaş (DLT: 270) > KMT **ḫarındaṣ**: Kardeş, erkek kardeş (KMT: 236).
- DLT **karındaṣ**: Kardaş (DLT: 270) > KMT **ḫarnaṣ**: Kardeş (KMT: 237).
- DLT **karıṣla-**: Karışlamak (DLT: 271) > KMT **ḫarıṣla-**: Karışlamak, karışla ölçmek (KMT: 236).
- DLT **karılğaç**: Kırlangıç (DLT: 272) > KMT **ḫarılğaç**: Kırlangıç (KMT: 236).

- DLT **kars kars**: El çırpırmaktan çıkan ses (DLT: 273) > KMT **hars**: El çırpma sesi, alkış (KMT: 185).
- DLT **kars kars**: El çırpırmaktan çıkan ses (DLT: 273) > KMT **ķars**: El çırpma, alkış sesi, Kafkas dansında el çırparak tempo tutma (KMT: 237).
- DLT **ķaşı-**: Kaşımak (DLT: 277) > KMT **ķaşı-**: Kaşımak (KMT: 239).
- DLT **ķaşıķ-ķaşıķ**: Kaşık (DLT: 277-278) > KMT **ķaşıķ**: Kaşık (KMT: 239).
- DLT **ķaşıķ-**: Kaşıķmak (DLT: 277) > KMT **ķaşıķ-**: Kaşıķmak (KMT: 277).
- DLT **ķatar-**: Geri döndürmek, yöneltisinden döndermek, çevirmek (Ö. Türklerce) (DLT: 279) > KMT **ķaytar-**: Döndürmek, çevirmek, iade etmek (KMT: 243).
- DLT **ķatıķ**: Katı, sert; sıkı, kuvvetli (DLT: 279) > KMT **ķatı**: 1. Sert dayanıklı; 2. Sıkı; 3. Güçlü (KMT: 239).
- DLT **ķatır**: Katır (DLT: 280) > KMT **ķadır**: 1. Katır; 2. Zayıf beygir (KMT: 227).
- DLT **ķatun**: Kadın, hatun, Afrasyab kızlarından olanların adı (DLT: 281) > KMT **ķatın**: 1. Kadın, hatun; 2. Zevce, karı (KMT: 240).
- DLT **ķaya**: Kaya (DLT: 284) > KMT **ķaya**: Kaya (KMT: 241).
- DLT **ķayak**: Kaymak -yenecek- (DLT: 284) > KMT **ķaymak**: Kaymak, krema (KMT: 242).
- DLT **ķayķık-ķayķuk**: Kayık (DLT: 284) > KMT **ķayık**: Kayık (KMT: 242).
- DLT **ķaynat-**: Kaynatmak (DLT: 286) > KMT **ķaynat-**: Kaynatmak, haşlamak, pişirmek (KMT: 243).
- DLT **ķaz-**: Kazmak, at haşarılanaarak ve çamışlanarak ayaķıyla yeri kazmak; kazılmak (DLT: 287) > KMT **ķaz-**: Kazmak (KMT: 243).
- DLT **ķazķan**: Sel sularının yardıķı yeri (DLT: 287) > KMT **ķazķan**: Çukur (KMT: 244).
- DLT **ķazı-**: Kazmak ve eşmek, deşmek; kazımak (DLT: 287) > KMT **ķaz-**: Kazmak (KMT: 243).
- DLT **ķéc**: Geç -vakit- (DLT: 289) > KMT **ķeç**: Geç, geç vakit, gecikmiş (KMT: 206).
- DLT **ķèç-**: Gecikmek (DLT: 290) > KMT **ķeçik-**: Gecikmek, geç kalmak (KMT: 206).
- DLT **ķéç**: Gece (DLT: 290) > KMT **ķeç**: Gece (KMT: 206).
- DLT **ķedh-**: Giymek (DLT: 292) > KMT **ķiy-**: Giymek (KMT: 214).
- DLT **ķedhil-**: Giyilmek (DLT: 293) > KMT **ķiyil-**: Giyilmek (KMT: 214).
- DLT **ķel-**: Gelmek (DLT: 295) > KMT **ķel-**: Gelmek (KMT: 207).
- DLT **ķeldür-**: Getirmek (DLT: 297) > KMT **ķeltir-**: Getirmek (KMT: 208).

- DLT **kelep**: Türk yaylalarında biten bir ot; davarı çabuk semirtir (DLT: 297) > KMT **gelev**: Dağların güney yamaçlarında yetişen, hayvanların severek otladıkları bir tür ot, yumak otu (KMT: 173).
- DLT **keleplen-**: Bir yer “kelep” otuna sahip olmak (DLT: 297) > KMT **gelevlen-**: Ot bürümek, ot yetiştirmek (KMT: 173).
- DLT **kelin**: Gelin (DLT: 298) > KMT **kelin**: Gelin (KMT: 207).
- DLT **keliş**: Geliş (DLT: 298) > KMT **kelüv**: Geliş (KMT: 208).
- DLT **keltür-**: Getirtmek (Oğuzca) (DLT: 298) > KMT **keltir-**: Getirmek (KMT: 208).
- DLT **kemi**: Gemi (Oğuzca ve Kıpçakça) (DLT: 299) > KMT **keme**: Gemi (KMT: 208).
- DLT **kenğeş**: İşlerde danışma, görüşme, düşünme, tedbir (DLT: 301) > KMT **kengeş**: İstişare, karşılıklı danışma (KMT: 208).
- DLT **kenğeş-**: Karşılıklı danışmak, tedbir etmek (DLT: 301) > KMT **kengeş-**: Tartışmak, istişarede bulunmak (KMT: 208).
- DLT **kepi-**: Bazı yerleri kurumak (DLT: 302) > KMT **keb- kepi-**: Kurumak (KMT: 206-209).
- DLT **kepi-**: Bazı yerleri kurumak (DLT: 302) > KMT **kebçi- kepi-**: Biraz kurumak (KMT: 206-209).
- DLT **kepit-**: Kurutmak (DLT: 302) > KMT **kebçit- kepi-**: Kurutmak (KMT: 206-209).
- DLT **kerpiç**: Kerpiç (DLT: 304) > KMT **kirpiç**: Kerpiç, tuğla (KMT: 213).
- DLT **kertik**: Ekmek ve ekmeğe benzer şeylerin sayısını bilmek için bir ağaçta yapılan kertik, çetele (DLT: 304) > KMT **kertik**: Çentik, kertik (KMT: 210).
- DLT **kertük**: Ağaçta açılan kertik (DLT: 305) > KMT **kertik**: Çentik, kertik (KMT: 210).
- DLT **kes-**: Kesmek (DLT: 305) > KMT **kes-**: Kesmek (KMT: 210).
- DLT **kesgü**: Kesecek nesne (DLT: 305) > KMT **kesgiç**: Keski, demir ya da taş kesmeye yarayan alet (KMT: 211).
- DLT **kesgü**: Kesecek nesne (DLT: 305) > KMT **keskiç**: Keski (KMT: 211).
- DLT **kestür-**: Kestirmek (DLT: 306) > KMT **kesdir-**: Kestirmek (KMT: 210).
- DLT **ketmen**: Yeri kazmak için kullanılan aygıt (DLT: 307) > KMT **ketmen**: Kazma (KMT: 211).
- DLT **keziklik**: Küçük kadın bıçağı, kadınlar üst elbiselerine takarlar (DLT: 311) > KMT **keziklik**: Küçük bıçak (KMT: 211).

- DLT **kıçı**: Hardal (DLT: 311) > KMT **hıçı**: Kabuklu meyveli bir tür yabani bitki (KMT: 187).
- DLT **kıçı**: Hardal (DLT: 311) > KMT **kıçı**: Kara hardal bitkisi (KMT: 244).
- DLT **kılık-kılık**: Huy, gidiş (DLT: 314-315) > KMT **kılık**: Huy, karakter, mizaç (KMT: 245).
- DLT **kıngırak**: Et ve hamur kesilen satıra benzer büyük bıçak (DLT: 316) > KMT **kıngırak**: Kılıç (KMT: 246).
- DLT **kırguy-kırkuy**: Atmaca (DLT: 318-319) > KMT **kırguy**: Şahin (KMT: 258).
- DLT **kırk**: Sayıda kırk (DLT: 318) > KMT **kırk**: Kırk (KMT: 246).
- DLT **kısgaç**: Kısgaç (DLT: 321) > KMT **kışhaç**: Maşa (KMT: 247).
- DLT **kısır-**: Kısaltmak (DLT: 323) > KMT **kışhar-**: Kısalmak (KMT: 247).
- DLT **kış**: Kış (DLT: 323) > KMT **kış**: Kış (KMT: 247).
- DLT **kışla-**: Kışlamak (DLT: 323) > KMT **kışla-**: Kışlamak, kış geçirmek (KMT: 247).
- DLT **kızır-**: Kızarmak (DLT: 326) > KMT **kızır-**: Kızarmak (KMT: 249).
- DLT **kızart-**: Kızartmak (DLT: 326) > KMT **kızart-**: Kızartmak (KMT: 249).
- DLT **kızıl**: Kızıl, kızıl renk, kırmızı (DLT: 326) > KMT **kızıl**: Kırmızı (KMT: 249).
- DLT **kibi**: Gibi (DLT: 328) > KMT **kibik**: Gibi (KMT: 212).
- DLT **kiçi-**: Kaşınmak, gicişmek (DLT: 328) > KMT **kiçi-**: Kaşınmak, kaşımak (KMT: 212).
- DLT **kiçik**: Küçük; küçüklük (DLT: 328) > KMT **kiçi**: Küçük (KMT: 212).
- DLT **kiçikle-**: Küçük saymak (DLT: 328) > KMT **kiçile-**: Küçültmek (KMT: 212).
- DLT **kiçit-**: Kaşıtmak (DLT: 328) > KMT **kiçit-**: Kaşındırmak (KMT: 212).
- DLT **kiçük**: Küçük (DLT: 328) > KMT **kiçi**: Küçük (KMT: 212).
- DLT **kidhiz**: Keçe, Türkmenlerin çadır örtüleri ve göç zamanı bürgüleri gibi (DLT: 329) > KMT **kiyiz**: Keçe (KMT: 214).
- DLT **kim**: Kim (DLT: 329) > KMT **kim**: Kim (soru zamiri) (KMT: 212).
- DLT **kimi**: Gemi (Oğuzlardan başkalarınca) (DLT: 330) > KMT **keme**: Gemi (KMT: 208).
- DLT **kimsen**: Başlıkları ve kavukları süslemek için kullanılan altın kırıntıları (DLT: 330) > KMT **kimisan-kimsa**: Altın, gümüş gibi değerli metal çözeltisi (KMT: 212).
- DLT **kir**: Kir (DLT: 331) > KMT **kir**: Pislik, kir (KMT: 212).
- DLT **kir-**: Girmek (DLT: 331) > KMT **kir-**: Girmek (KMT: 212).
- DLT **kirit**: Anahtar, kilit (DLT: 332) > KMT **kirit**: Kilit (KMT: 213).

- DLT **kiritle-**: Kilitlemek (DLT: 332) > KMT **kiritle-**: Kilitlemek (KMT: 213).
- DLT **kiritliĝ-**: Anahtarlı, kilitli; kilit (DLT: 332) > KMT **kiritli**: Kilitli (KMT: 213).
- DLT **kirpi**: Kirpi (DLT: 333) > KMT **kirpi**: Kirpi (KMT: 213).
- DLT **kirpik**: Kirpik (DLT: 333) > KMT **kirpik**: Kirpik (KMT: 213).
- DLT **kirtüle-**: Tasdiklemek (DLT: 334) > KMT **kertile-**: Onaylamak, tasdik etmek (KMT: 210).
- DLT **kişe-**: Kösteklemek, bağlamak (DLT: 334) > KMT **kişenle-**: Kösteklemek, ayağından zincirlemek (KMT: 213).
- DLT **kişen**: Köstek (DLT: 334) > KMT **kişen**: Köstek, zincir (KMT: 213).
- DLT **kişne-**: Kişnemek (DLT: 336) > KMT **kişne-**: Kişnemek (KMT: 213).
- DLT **koçnĝar**: Koç (DLT: 337) > KMT **koçhar**: Koç (KMT: 250).
- DLT **kodh-**: Koymak, bırakmak; terk edilmek; koyuvermek (DLT: 338) > KMT **ko-y-**: 1. Bırakmak, terk etmek; 2. Boşamak (KMT: 254).
- DLT **kodh-**: Koymak, bırakmak; terk edilmek; koyuvermek (DLT: 338) > KMT **ko-y-**: Dökmek, boşaltmak, koymak, akıtmak, yağmak (KMT: 261).
- DLT **kol aç-kulaç**: Kulaç (DLT: 340-375) > KMT **ko-laç**: Kulaç (KMT: 256).
- DLT **kon**: Koyun (Arguca) (DLT: 342) > KMT **ko-y**: Koyun (KMT: 254).
- DLT **kondur-**: Kondurmak, üzerine koymak (DLT: 343) > KMT **ko-dur-**: Kondurmak, yerleştirmek, oturtmak (KMT: 252).
- DLT **konşı**: Komşu (Oĝuzca) (DLT: 344) > KMT **honşı**: Komşu (KMT: 190).
- DLT **konşı**: Komşu (Oĝuzca) (DLT: 344) > KMT **ko-nşı**: Komşu (KMT: 252).
- DLT **konukla-**: Konuk etmek (Oĝuzca); ev sahibinin rızası olmadan evde geceleme (Oĝuzlardan başkalarınınca) (DLT: 344) > KMT **ko-naĝla-**: Misafir olmak (KMT: 251).
- DLT **kori-**: Korumak (DLT: 346) > KMT **ko-ru-**: Korumak, sakınmak (KMT: 253).
- DLT **kork-**: Korkmak (DLT: 346) > KMT **ko-rĝ-**: 1. Korkmak, korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak; 2. Kaygı duymak, endişe etmek (KMT: 252).
- DLT **korkıt- korkut-**: Korkutmak (DLT: 347) > KMT **ko-rĝut-**: Korkutmak, endişelendirmek (KMT: 253).
- DLT **korkıt- korkut-**: Korkutmak (DLT: 347) > KMT **ko-rĝuz-**: Korkutmak (KMT: 253).
- DLT **korkluk**: Korkak (DLT: 347) > KMT **ko-rĝak**: Korkak, ödle (KMT: 252).
- DLT **koruĝçı**: Korucu, bir koruyu koruyucu (DLT: 347) > KMT **ko-ruvçu**: Koruyucu, savunucu, korucu, bekçi (KMT: 253).

- DLT **koşnı**: Komşu (DLT: 348) > KMT **honşu**: Komşu (KMT: 190).
- DLT **koşnı**: Komşu (DLT: 348) > KMT **konşu**: Komşu (KMT: 252).
- DLT **koşul-**: Birleşmek, katılmak, tertip edilmek, öğür kılınmak (DLT: 349) > KMT **koşul-**: Katılmak, eklenmek, dâhil olmak, ilave olmak (KMT: 254).
- DLT **kotrul-**: Boşaltılmak (DLT: 349) > KMT **kotarıl-**: Boşalmak, boşaltılmak, dökülmek (KMT: 254).
- DLT **kotur-**: Boşaltmak, aktarmak (DLT: 349) > KMT **kotar-**: Boşaltmak, dökmek (KMT: 254).
- DLT **kow-**: Koğmak, kovalamak; sürmek (DLT: 350) > KMT **kuv-**: Kovalamak, sürmek (KMT: 260).
- DLT **koy yılı**: Koyun yılı; Türklerin on ikili yıllarından biri (DLT: 351) > KMT **key cıl**: 12 hayvanlı takvimde bir yıl adı (KMT: 254).
- DLT **köç-**: Göçmek (DLT: 354) > KMT **köç-**: Göçmek, göç etmek (KMT: 215).
- DLT **köçür-**: Göçürmek; yazmak, istinsah etmek, nakletmek (DLT: 354) > KMT **köçür-**: 1. Göçürmek, göç ettirmek, taşımak; ertelemek; 2. Tercüme etmek, çevirmek (KMT: 215).
- DLT **kögen**: İlmikli köstek, süt sağılacağı zaman hayvanların ayağına vurulur (DLT: 355) > KMT **gögen**: Güğüm, bidon (KMT: 178).
- DLT **kökke-**: Eğer bağıını sıkı bağlamak (DLT: 357) > KMT **kökke-**: Teyellemek (KMT: 216).
- DLT **kökke-**: Kükremek (DLT: 357) > KMT **köküke-**: Gürlemek (KMT: 221).
- DLT **kökürçkün**: Güvercin (DLT: 358) > KMT **kögürçün**: Güvercin (KMT: 215).
- DLT **kölige**: Koyu gölge (DLT: 358) > KMT **kölekge**: 1. Gölge; 2. Silüet (KMT: 217).
- DLT **kölige**: Koyu gölge (DLT: 358) > KMT **kölekke**: Gölge (KMT: 217).
- DLT **kölik**: Gölge (DLT: 359) > KMT **kölekge**: 1. Gölge; 2. Silüet (KMT: 217).
- DLT **kölik**: Gölge (DLT: 359) > KMT **kölekke**: Gölge (KMT: 217).
- DLT **köm-**: Gömmek (DLT: 359) > KMT **köm-**: Gömmek (KMT: 217).
- DLT **kömkök**: Gömgök (Oğuzca) (DLT: 356) > KMT **köm-kök**: Masmavi, yemyeşil (KMT: 217).
- DLT **kömtür-**: Gömdürmek (DLT: 359) > KMT **kömdür-**: Gömdürmek (KMT: 217).
- DLT **kömür**: Kömür (DLT: 360) > KMT **kömür**: Kömür (KMT: 218).
- DLT **könğlek**: Gömlek (DLT: 361) > KMT **kölek**: Gömlek (KMT: 217).

- DLT **köpçük**: Eğerın ön ve arka yastıkları (Oğuzca) (DLT: 362) > KMT **köbcek**: Eyer yastığı (KMT: 214).
- DLT **köpük(g)**: Köpük (DLT: 362) > KMT **kömük**: Köpük (KMT: 217).
- DLT **körküt-**: Göstermek (DLT: 364) > KMT **körgüç-**: Göstermek (KMT: 218).
- DLT **körküt-**: Göstermek (DLT: 364) > KMT **körgüz-**: Göstermek (KMT: 218).
- DLT **körük**: Kuyumcu veya demirci körüğü (DLT: 365) > KMT **körük**: Körük (KMT: 218).
- DLT **kötürgü**: Götürge, kendisiyle bir şey taşınıp götürülen nesne (DLT: 368) > KMT **kötürgüç**: Destek, payanda (KMT: 219).
- DLT **köze-**: Ateş çevirmek, karıştırmak; toplamak (DLT: 370) > KMT **köse-**: Maşa ya da sopa ile ateşin közlerini bir tarafa toplamak, közleri karıştırmak (KMT: 219).
- DLT **közlük**: At kuyruğundan yapılmış bir dokumadır; göz ağrıdığı veya kamaştığı zaman üzerine konur (DLT: 370) > KMT **közlük**: Gözlük (KMT: 220).
- DLT **kubuz**: Ut, kopuz, kubuz (DLT: 372) > KMT **ķobuz**: 1. Kafkas mızıkası, akordeon, garmon; 2. Müzik aletlerinin genel adı (KMT: 250).
- DLT **kuçak-kuçam**: Kucak (DLT: 372) > KMT **ķuçaķ**: Kucak (KMT: 256).
- DLT **kuçakla-**: Kucaklamak (DLT: 373) > KMT **ķuçaķla-**: Kucaklamak (KMT: 256).
- DLT **kulaçla-**: Kulaçlamak (DLT: 375) > KMT **ķulaçla-**: Kulaçlamak (KMT: 256).
- DLT **kunduz**: Kunduz, su köpeğı (DLT: 378) > KMT **ķunduz**: Kunduz (KMT: 257).
- DLT **kurugjın**: Kurşun (DLT: 384) > KMT **ķorğaşın-ķorğaşın**: Kurşun (KMT: 252).
- DLT **kus-**: Kusmak; -boya- solmak, bezikmek (DLT: 386) > KMT **ķus-**: 1. Kusmak; 2. Oksitlenmek (KMT: 259).
- DLT **kuşluk**: Kuşluk vakti (Oğuzca) (DLT: 388) > KMT **ķuşluk**: Kuşluk vakti, sabah saatleri (KMT: 260).
- DLT **kutgar- kutrar-**: Kurtarmak (DLT: 389) > KMT **ķuthar-**: Kurtarmak (KMT: 260).
- DLT **kuzgun**: Kuzgun (DLT: 391) > KMT **ķuzğun**: Kuzgun (KMT: 262).
- DLT **kuzu**: Kuzu (DLT: 391) > KMT **ķozu**: Kuzu (KMT: 255).
- DLT **küçlen-**: Kuvvetlenmek (DLT: 394) > KMT **küçlen-**: Sağlamlaşmak, güçlenmek (KMT: 221).
- DLT **küdhegü**: Güveyi (DLT: 394) > KMT **küyöv**: Damat, enişte (KMT: 224).
- DLT **kül**: Kül (DLT: 395) > KMT **kül**: Kül (KMT: 221).
- DLT **kül-**: Gülmek (DLT: 395) > KMT **kül-**: Gülmek (KMT: 221).

- DLT **külsir-**: Gülümsemek, gülümser görünmek (DLT: 396) > KMT **külümsüre-**: Gülümsemek, sırtıtmak (KMT: 222).
- DLT **kün**: Gün, güneş, gündüz (DLT: 397) > KMT **kün**: 1. Gün; 2. Güneş (KMT: 222).
- DLT **kündüz**: Gündüz; gün ışığı (DLT: 398) > KMT **kündüz**: Gündüz (KMT: 222).
- DLT **künortu**: Öğle vakti (DLT: 442) > KMT **künorta**: Öğlen (KMT: 283).
- DLT **kürgek**: Kürek (DLT: 400) > KMT **kürek**: Kürek (KMT: 223).
- DLT **küt-**: Gütmek (DLT: 401) > KMT **küt-**: Gütmek (KMT: 223).
- DLT **küye**: Güve (DLT: 403) > KMT **küye**: Güve (KMT: 223).
- DLT **küz**: Güz, güz mevsimi, sonbahar (DLT: 403) > KMT **küz**: 1. Hasat zamanı, ot biçme zamanı; 2. 2-13 Eylül arasındaki günler (KMT: 224).
- DLT **ma**: Emirlerin sonuna gelen nehi edatı; “al, işte” anlamına bir kelime (DLT: 405) > KMT **ma**: 1. İşte anlamında gösterme edatı; 2. “Haydi, al” anlamında bir söz; 3. Şaşkınlık belirten bir ünlem, hayda (KMT: 265).
- DLT **mandar**: Ağaçlara sarılan bir bitki, sarmaşık (Oğuzca) (DLT: 406) > KMT **mandar**: Sütü sarmaşık, bacırgan bitkisi (KMT: 267).
- DLT **men-min**: Ben (DLT: 409-412) > KMT **men**: Ben (1. tekil şahıs zamiri) (KMT: 269).
- DLT **menğgü**: Ebedi, daimî, sonsuz; ebedîlik, sonsuzluk (DLT: 411) > KMT **mingi**: Ebedî, sonsuz (KMT: 272).
- DLT **minğ**: Sayıda bin (DLT: 412) > KMT **ming**: Bin sayısı (KMT: 272).
- DLT **miz**: Biz (DLT: 413) > KMT **miz**: Çuvaldız, büyük iğne (KMT: 273).
- DLT **munda**: Bunda, burada (DLT: 414) > KMT **mında**: Burada, bunda (KMT: 270).
- DLT **murç**: Karabiber (DLT: 415) > KMT **burç**: Karabiber (KMT: 113).
- DLT **murç**: Karabiber (DLT: 415) > KMT **purç**: Karabiber (KMT: 292).
- DLT **muş**: Kedi (Çiğilce) (DLT: 415) > KMT **muş**: Kedi (KMT: 275).
- DLT **mün-**: Binmek (DLT: 416) > KMT **min-**: Binmek (KMT: 272).
- DLT **münğre-**: Böğürmek (DLT: 417) > KMT **möngürde-**: Böğürmek (KMT: 273).
- DLT **münğre-**: Böğürmek (DLT: 417) > KMT **müngürde-müngüre-**: Böğürmek (KMT: 275).
- DLT **münğüz**: Boynuz (DLT: 417) > KMT **müyüz**: Boynuz (KMT: 276).
- DLT **neçük**: Neden, niçin (DLT: 419) > KMT **neçik**: Nasıl (KMT: 278).
- DLT **oçak**: Ocak (DLT: 422) > KMT **ocağ**: 1. Baca; 2. Ocak (KMT: 281).
- DLT **oglak**: Oğlak (DLT: 422) > KMT **ulak**: Oğlak (KMT: 370).

- DLT **oguk**: Çizme (DLT: 425) > KMT **uyuk**: Keçeden çorap şeklinde çizme (KMT: 374).
- DLT **oğlan**: Oğlan, oğul; çocuk, çocuklar (DLT: 423) > KMT **ulan**: 1. Oğlan; 2. Çocuk (KMT: 370).
- DLT **oldanğ-uldang**: Pabuç altı, tabanı, mestin alt yanı (DLT: 437-689) > KMT **oltan**: Ayakkabı tabanına konulan kösele (KMT: 282).
- DLT **oldur-oltur-**: Oturmak (DLT: 437-438) > KMT **oltur-**: Oturmak (KMT: 282).
- DLT **on**: Sayıda on (DLT: 438) > KMT **on**: On sayısı (KMT: 282).
- DLT **ornat-**: Yerine koymak (DLT: 441) > KMT **ornat-**: Yerleştirmek (KMT: 283).
- DLT **ortak**: Ortak (DLT: 442) > KMT **ortak**: Ortak (KMT: 283).
- DLT **ortaklık**: Ortaklık (DLT: 442) > KMT **ortaklık**: Ortaklık (KMT: 283).
- DLT **ortu**: Orta (DLT: 442) > KMT **orta**: Orta (KMT: 283).
- DLT **otla-**: Otlamak (DLT: 445) > KMT **otla-**: Otlamak (KMT: 284).
- DLT **otra**: Orta; ortada, arada (DLT: 445) > KMT **orta**: Orta (KMT: 283).
- DLT **otunğ**: Odun (DLT: 446) > KMT **otun**: Odun (KMT: 284).
- DLT **oyna-**: Oynamak (DLT: 447) > KMT **oyna-**: Oynamak (KMT: 285).
- DLT **öçlüğ**: Öcü ve hıncı olan (DLT: 448) > KMT **öçlük**: Düşmanlık, hasımlık (KMT: 287).
- DLT **ögey**: Üvey (DLT: 451) > KMT **öge**: Üvey (KMT: 287).
- DLT **ökün-**: Pişman olmak (DLT: 455) > KMT **ökün-**: Pişman olmak (KMT: 288).
- DLT **öl-**: Ölmek (DLT: 456) > KMT **öl-**: Ölmek (KMT: 288).
- DLT **öldür-**: Öldürmek (DLT: 456) > KMT **öltür-**: Öldürmek (KMT: 288).
- DLT **ölüğ**: Ölü (DLT: 457) > KMT **ölü**: Ölü (KMT: 288).
- DLT **ölüg**: Ölü (DLT: 457) > KMT **ölüg**: Ölü, ceset (KMT: 288).
- DLT **ölüm**: Ölüm (DLT: 458) > KMT **ölüm**: Ölüm (KMT: 288).
- DLT **ötmek**: -Yenecek- ekmek (DLT: 468) > KMT **ötmek**: Ekmek (KMT: 289).
- DLT **öw**: Ev (DLT: 470) > KMT **üy**: Ev (KMT: 376).
- DLT **pamuk**: Pamuk (Oğuzca) (DLT: 473) > KMT **mamuğ**: Pamuk (KMT: 267).
- DLT **pışur-**: Pişirmek (DLT: 474) > KMT **bişir-**: Pişirmek (KMT: 108).
- DLT **porsmuk**: Porsuk (DLT: 474) > KMT **porsuk**: Porsuk (KMT: 110).
- DLT **porsuk**: Porsuk (Oğuzca) (DLT: 475) > KMT **porsuk**: Porsuk (KMT: 110).
- DLT **saç-**: Saçmak (DLT: 478) > KMT **çaç-**: Dağıtmak, saçmak, serpmek (KMT: 140).
- DLT **saçıl-**: Saçılmak (DLT: 478) > KMT **çaçıl-**: Dağılmak (KMT: 140).

- DLT **saçrat- saçrıt-:** İstemeksizin sıçratmak (DLT: 479) > KMT **çaçırat-:** Sıçratmak (KMT: 140).
- DLT **saçtur-:** Saçtırmak (DLT: 479) > KMT **çaçdır-:** Dağıtmak (KMT: 140).
- DLT **sağıl-:** Sağılmak (DLT: 480) > KMT **savul-:** Sağılmak (KMT: 304).
- DLT **sağız:** Sakız (DLT: 481) > KMT **sağız:** Reçine, macun (KMT: 296).
- DLT **sagrı:** Deri, her şeyin derisi (DLT: 482) > KMT **savru:** Sağrı (KMT: 304).
- DLT **sagtur-:** Sağdırmak (DLT: 482) > KMT **savdur-:** Sağdırmak (KMT: 303).
- DLT **sağım:** Sağış, sağım (DLT: 481) > KMT **savum:** Sağım, süt sağılması (KMT: 304).
- DLT **salın-:** Sarkmak (DLT: 485) > KMT **salın-:** Sarkmak (KMT: 298).
- DLT **samursak-sarmusak:** Sarımsak, sarmısak (DLT: 486-494) > KMT **sarımsah:** Sarımsak (KMT: 302).
- DLT **sapla-:** Sap yapmak (DLT: 490) > KMT **sabla-:** Sap takmak (KMT: 296).
- DLT **sargar-:** Sararmak (DLT: 491) > KMT **sargay-:** Sararmak (KMT: 301).
- DLT **sarıçga:** Çekirge (DLT: 491) > KMT **sarınçha:** Çekirge (KMT: 302).
- DLT **sarıçga:** Çekirge (DLT: 491) > KMT **sengirçke:** Çekirge (KMT: 307).
- DLT **sarığ:** Sarı, sarı renk (DLT: 491) > KMT **sarı:** Sarı (KMT: 302).
- DLT **sarkur-:** Damlatmak (DLT: 493) > KMT **sarkdır-:** Akıtmak, dökmek (KMT: 302).
- DLT **sasığ:** Kokmuş (“barığ” ile birlikte kullanılır) (DLT: 496) > KMT **sasığ:** Pis kokulu (KMT: 303).
- DLT **sat-:** Satmak (DLT: 496) > KMT **sat-:** Satmak (KMT: 303).
- DLT **sata:** Mercan (DLT: 496) > KMT **sata:** Mercan (KMT: 303).
- DLT **satığlık:** Satılık (DLT: 497) > KMT **satuvluk:** Satılık (KMT: 303).
- DLT **satıl-:** Satılmak (DLT: 497) > KMT **satıl-:** Satılmak (KMT: 303).
- DLT **sattur-:** Sattırmak (DLT: 498) > KMT **satdır-:** Sattırmak (KMT: 303).
- DLT **sedhrek(g):** Seyrek (DLT: 502) > KMT **sedirev:** Seyrelme, küçülme, azalma (KMT: 306).
- DLT **sekiz-sekkiz:** Sayıda sekiz (DLT: 503) > KMT **segiz:** Sekiz (KMT: 306).
- DLT **sekiz on-seksün:** Sayıda seksen (DLT: 503-504) > KMT **seksan-seksen:** Seksen (KMT: 306).
- DLT **semiz-semüz:** Semiz (DLT: 504-505) > KMT **seme:** Semiz, dolgun (KMT: 306).
- DLT **semizlik:** Semizlik (DLT: 504) > KMT **semizlik:** 1. Şişmanlık; 2. Yağlılık (KMT: 307).

- DLT **semrit-**: Semirtmek (DLT: 504) > KMT **semirt-**: Şışmanlatmak, semirtmek, yağlandırmak (KMT: 306).
- DLT **sen**: Sen (Oğuzlarda büyüklere karşı “siz” yerinde) (DLT: 505) > KMT **sen**: Sen (2. tekil şahıs zamiri) (KMT: 307).
- DLT **sewtür-**: Sevdirmek (DLT: 509) > KMT **süydür-**: Sevdirmek (KMT: 325).
- DLT **sézik**: Seziş, sezme (DLT: 509) > KMT **sezgi-sezgiç**: His, duygu (KMT: 308).
- DLT **sıçgan**: Sıçan, fare (DLT: 510) > KMT **çıçhan**: Fare (KMT: 146).
- DLT **sıgır**: Hanların halk ile beraber yaptığı sürgün avı; sığır (DLT: 512) > KMT **sıyır**: Sığır, inek (KMT: 312).
- DLT **sık-**: Sıkma (DLT: 514) > KMT **sık-**: Sıkma, sıkıştırma (KMT: 309).
- DLT **sıktur-**: Sıktırma, sıkılma (DLT: 515) > KMT **sıkdır-**: Sıktırma, suyunu çıkartma (KMT: 309).
- DLT **sınal-**: Sınanma (DLT: 516) > KMT **sınal-**: Denenme, tecrübe edilme (KMT: 310).
- DLT **sınğuk**: Sınık, kırılmış (Oğuzlardan başkalarınca) (DLT: 517) > KMT **sınık**: Kırık (KMT: 311).
- DLT **sınuk**: Sınık, kırılmış (Oğuzca) (DLT: 517) > KMT **sınık**: Kırık (KMT: 311).
- DLT **sırla-**: Sırlama, sır vurma (DLT: 518) > KMT **sırla-**: Kaplama (KMT: 312).
- DLT **sidhtür- sittür-**: İşetme, siydirmek (DLT: 521-525) > KMT **siydir-**: İşetme (KMT: 316).
- DLT **silk-**: Silme (DLT: 522) > KMT **silk-**: Sallama, kımıldatma (KMT: 315).
- DLT **sin**: Sen (Kençekçe) (DLT: 523) > KMT **sen**: Sen (2. tekil şahıs zamiri) (KMT: 307).
- DLT **sinğ**: Çınlama, vızlama sesi (DLT: 523) > KMT **zing**: Çınlamayı belirten taklidi ses (KMT: 379).
- DLT **sinğ ét-**: Çınlama, vızlama (DLT: 523) > KMT **zing-zing et-**: Çınlama, şıngırdama (KMT: 379).
- DLT **sinğir-**: Sindirmek, emdirmek (DLT: 524) > KMT **singir-**: Sindirmek, hazmetme (KMT: 315).
- DLT **sinğür-**: Yutma, hazmetme (DLT: 524) > KMT **singir-**: Sindirmek, hazmetme (KMT: 315).
- DLT **sirkelen-**: Sirkelenme; -baş- bit yavrusu -sirke- ile dolma (DLT: 525) > KMT **sirkelen-**: Başı bit yavrusu dolma (KMT: 315).

- DLT **siz**: Siz; (Çiğilce) büyük ve sayılan kişilere “sen” yerinde aytaanan söz (DLT: 525) > KMT **siz**: Siz (2. çoğul şahıs zamiri) (KMT: 316).
- DLT **sogan-sogun**: Soğan (DLT: 526-527) > KMT **sohan**: Soğan (KMT: 316).
- DLT **sogi-**: Soğumak (DLT: 526) > KMT **suvu-**: Soğumak (KMT: 323).
- DLT **sogukluk**: Soğukluk için hazırlanmış (DLT: 526) > KMT **suvuqluk**: Soğukluk (KMT: 324).
- DLT **sol**: Sol (DLT: 529) > KMT **sol**: Sol (KMT: 317).
- DLT **söz**: Söz (DLT: 535) > KMT **söz**: Söz (KMT: 320).
- DLT **subıla-**: Enli şeyi söbü yapmak, ucunu sivriltmek, yanlarını daraltmak (DLT: 536) > KMT **zıbırıla-**: Pürüzlü hâle getirmek (KMT: 379).
- DLT **subit-**: Sivriltmek, söbütmek (DLT: 537) > KMT **subayt-**: Zayıflatmak, inceltmek (KMT: 321).
- DLT **sur sur**: Dudağın çıkardığı ses (DLT: 541) > KMT **zır**: “Fır” anlamında kuş uçuşunu bildiren taklidî ses (KMT: 380).
- DLT **suwar-**: Sulamak, suvarmak (DLT: 545) > KMT **suğar-**: Sulamak (KMT: 321).
- DLT **suwgar-**: Sulamak, su vermek (DLT: 545) > KMT **suğar-**: Sulamak (KMT: 321).
- DLT **suwgart-**: Sulatmak, sulatmak için birini göndermek (DLT: 545) > KMT **suğart-**: Sulatmak (KMT: 321).
- DLT **suwlan-**: Sulanmak, sulu olmak (DLT: 546) > KMT **suvlan-**: Islanmak (KMT: 323).
- DLT **suwsa-**: Susamak (DLT: 546) > KMT **suvsa-**: Susamak (KMT: 323).
- DLT **suwsat-**: Susatmak (DLT: 546) > KMT **suvsat-**: Susatmak (KMT: 323).
- DLT **süngü**: Süngü, mızrak, kargı (DLT: 549) > KMT **süngü**: Süngü (KMT: 324).
- DLT **süprül-**: Süpürülmek (DLT: 550) > KMT **sibiril-**: Süpürülmek (KMT: 314).
- DLT **süpürgü**: Süpürge (DLT: 550) > KMT **sibirkki-sibirtgi-sibirtki**: Süpürge (KMT: 314).
- DLT **sürüğ**: Sürü (DLT: 552) > KMT **sürüv**: Sürü, güruh (KMT: 325).
- DLT **süt**: Süt (DLT: 553) > KMT **süt**: Süt (KMT: 325).
- DLT **süzül-**: Süzülmek (DLT: 555) > KMT **süzült-**: Süzülmek (KMT: 326).
- DLT **şamuşa**: Yenilen bir ot, poy otu (DLT: 556) > KMT **şamşak**: İlaç olarak kullanılan bir dağ bitkisi (KMT: 327).
- DLT **şiş**: Şiş, tutmaç yedikleri şiş (DLT: 557) > KMT **şiş**: Şiş (KMT: 331).

- DLT **şuglu**: Tilki üzümü, solanum nigrum (DLT: 557) > KMT **şuglu**: Tilki üzümü, köpek üzümü (KMT: 332).
- DLT **tabanla-**: -Deve- tepmek (DLT: 559) > KMT **tabanla-**: Çifte atmak, tepmek (KMT: 334).
- DLT **tag-tağ**: Dağ (DLT: 560) > KMT **tav**: Dağ (KMT: 344).
- DLT **talak**: Dalak (DLT: 563) > KMT **talak**: Dalak (KMT: 336).
- DLT **tam-**: Damlamak (DLT: 566) > KMT **tam-**: Damlamak (KMT: 337).
- DLT **tamçur-**: Sepelemek (DLT: 567) > KMT **tamçıla-**: Damlamak (KMT: 338).
- DLT **tamgala-**: Hakanın damgasını -turasını- vurmak (DLT: 568) > KMT **tamgala-**: Damgalamak (KMT: 338).
- DLT **tap**: Elverir, yeter; yaralama veya döğme izleri (DLT: 573) > KMT **tap**: 1. Uygun, münasip; 2. İz, leke (KMT: 340).
- DLT **tapın-**: Tapmak, tapınmak; hizmet etmek (DLT: 574) > KMT **tabın-**: 1. Tapmak, ibadet etmek; 2. Boyun eğmek (KMT: 334).
- DLT **tarı-**: -Ekin- ekmek (DLT: 577) > KMT **tarı-**: İşlemek (KMT: 341).
- DLT **tarığlağ**: Tohum ekilecek yer; tarla, ekerge (DLT: 578) > KMT **tarlav**: 1. Tarla, toprak, saha; 2. Kaliteli çayır (KMT: 341).
- DLT **taşra**: Dışarı (DLT: 582) > KMT **tışharı**: Dışarı (KMT: 354).
- DLT **tatıglan-**: Tatlanmak (DLT: 585) > KMT **tatuvlan-**: Tatlanmak (KMT: 344).
- DLT **tatığ**: Tat, lezzet (DLT: 584) > KMT **tatuv**: Tat, lezzet (KMT: 344).
- DLT **tayak**: Dayak, dayangaç (DLT: 589) > KMT **tayak**: Sopa, değnek (KMT: 346).
- DLT **té-**: Demek, söylemek (DLT: 591) > KMT **de-**: Demek, söylemek (KMT: 158).
- DLT **tegre**: Etraf, çevre, daire, değre (DLT: 594) > KMT **tiyre**: 1. Mahalle, semt; 2. Karaçay-Malkar'da eskiden soyların ayrı ayrı yaşadıkları büyük mahalleler (KMT: 357).
- DLT **temür**: Demir (DLT: 598) > KMT **temir**: Demir (KMT: 349).
- DLT **temürçi**: Demirci (DLT: 598) > KMT **temirçi**: Demirci (KMT: 349).
- DLT **temürkaznğuk (temürkazunğuk)-temürkazuk**: Kutup yıldızı, demir kazık (DLT: 598) > KMT **temirkazak-temirkazık**: Kutup yıldızı (KMT: 349).
- DLT **tenğiz**: Deniz (DLT: 599) > KMT **tengiz**: Deniz (KMT: 349).
- DLT **tenğle-**: İki şeyi birbirine denkleme, denk etmek, denkleştirmek (DLT: 599) > KMT **tengle-**: Eşitlemek (KMT: 349).
- DLT **teri**: Deri (DLT: 605) > KMT **teri**: 1. Deri, post; 2. Kürk (KMT: 351).

- DLT **terk-terkin**: Tez, çabuk (DLT: 606) > KMT **terk**: Hızlı, çabuk, süratli (KMT: 351).
- DLT **terlik**: Teri çekmek için eğerin veya palan'ın altına konulan keçe (DLT: 603) > KMT **terilik**: At eyerinin altına serilen küçük örtü (KMT: 351).
- DLT **terlik**: Teri çekmek için eğerin veya palan'ın altına konulan keçe (DLT: 603) > KMT **terlik**: Atın terini alması için eyerin altına konulan örtü (KMT: 351).
- DLT **tıdh-**: Geri koymak, men'etmek (DLT: 612) > KMT **tıy-**: Engellemek, mâni olmak, men etmek; çevirmek (KMT: 354).
- DLT **tingla- tingle-**: Dinlemek (DLT: 617-624) > KMT **tingla-**: Dinlemek (KMT: 353).
- DLT **tilek**: Dilek (DLT: 623) > KMT **tilek**: Dilek, istek (KMT: 355).
- DLT **tiregü**: Direk, kendisine bir şey dayanılan ve kendisiyle bir şey durdurulan her nesne, direcen ve buna benzer şeyler (DLT: 624-625) > KMT **tirev**: Destek, dayanak (KMT: 356).
- DLT **tirgür-**: Diriltmek (DLT: 625) > KMT **tirikdir-**: Diriltmek (KMT: 356).
- DLT **tiz-**: Dizmek (DLT: 628) > KMT **tiz-**: Dizmek; tertipleme (KMT: 357).
- DLT **tizil-**: Dizilmek (DLT: 629) > KMT **tizil-**: Dizilmek (KMT: 357).
- DLT **todh- toy-**: Doymak (DLT: 630-642) > KMT **toğay-**: Doymak (KMT: 357).
- DLT **todh- toy-**: Doymak (DLT: 630-642) > KMT **toy-**: Doymak (KMT: 360).
- DLT **todh- toy-**: Doymak (DLT: 630-642) > KMT **toyun-**: Doymak (KMT: 360).
- DLT **todhur-**: Doyurmak (DLT: 631) > KMT **toyundur-**: Doyurmak (KMT: 360).
- DLT **togra-**: Doğramak (DLT: 631) > KMT **tuvra-**: Doğramak, kesmek (KMT: 364).
- DLT **toklu**: Toklu, altı aylık kuzu (DLT: 634) > KMT **toğlu**: Bir yaşında kuzu (KMT: 358).
- DLT **toksun-tokuz on**: Sayıda doksan (DLT: 635-636) > KMT **tohsan-toğsan**: Doksan (KMT: 358).
- DLT **tokuz**: Sayıda dokuz (DLT: 636) > KMT **toğuz**: Dokuz (KMT: 358).
- DLT **toltur-**: Doldurmak (DLT: 637) > KMT **toltur-**: Doldurmak (KMT: 359).
- DLT **tolu**: Dolu, boş olmıyan (DLT: 637) > KMT **tolu**: Dolu (KMT: 359).
- DLT **tolun ay**: Ayın ondördü (DLT: 637) > KMT **tolğan ay**: Dolunay (KMT: 358).
- DLT **tonğuz**: Domuz (DLT: 640) > KMT **tonguz**: Domuz (KMT: 359).
- DLT **toprak**: Toprak (DLT: 640) > KMT **toprak-topurağ**: Toprak (KMT: 359).
- DLT **toriğat**: Doru renkli at (DLT: 641) > KMT **torat**: Doru at (KMT: 359).
- DLT **toruğ**: At rengi, doru renk (DLT: 641) > KMT **tor**: Doru at rengi (KMT: 359).

- DLT **toruğ**: At rengi, doru renk (DLT: 641) > KMT **toru**: Doru (KMT: 360).
- DLT **töğüş-**: Döğmekte yardım ve yarış etmek (DLT: 644) > KMT **tüyüş-**: Dövüşmek (KMT: 367).
- DLT **tök-**: Dökmek (DLT: 644) > KMT **tök-**: Dökmek (KMT: 361).
- DLT **tökül-**: Dökülmek (DLT: 644) > KMT **tögül-**: Dökülmek (KMT: 361).
- DLT **töküş-**: Döğmekte ve dökmekte yardım ve yarış etmek (DLT: 644) > KMT **tüyüş-**: Dövüşmek (KMT: 367).
- DLT **tönğül-**: Ümidini kesmek, vaz geçmek (DLT: 645) > KMT **tüngül-**: Umudu kesmek (KMT: 366).
- DLT **töre**: Evin en önemli yeri ve sediri (DLT: 646) > KMT **tör**: Başköşe, evin itibarlı köşesi (KMT: 361).
- DLT **tört**: Sayıda dört (DLT: 646) > KMT **tört**: Dört (KMT: 361).
- DLT **törtgöl (törtgil)**: Dört köşeli, murabba (DLT: 646) > KMT **törtgöl**: Dört köşe, dörtgen (KMT: 361).
- DLT **töşek**: Döşek (DLT: 647) > KMT **töşek**: Döşek (KMT: 362).
- DLT **töşle-**: Döşe, göğse vurmak (DLT: 648) > KMT **töşle-**: Vurmak (KMT: 362).
- DLT **tuç**: Tunç (DLT: 649) > KMT **tuç**: Tunç (KMT: 362).
- DLT **tul**: Dul (DLT: 650) > KMT **tul**: Dul (KMT: 363).
- DLT **tulkuk**: Tulum, ürülmüş ve şişirilmiş tuluk (DLT: 651) > KMT **tuluğ**: Tulum (KMT: 363).
- DLT **tuman**: Duman, sis (DLT: 651) > KMT **tuban**: 1. Sis, duman; 2. Toz perdesi (KMT: 362).
- DLT **tunçı-**: Kokmak, bozulmak (DLT: 652) > KMT **tunçı-**: Bozulmak, çürümek, küflenmek, küf kokmak (KMT: 353).
- DLT **turıga**: Turga kuşu, bir çeşit serçe (DLT: 656) > KMT **torgay**: Çayır kuşu (KMT: 359).
- DLT **turma**: Turp (DLT: 657) > KMT **turma**: Turp (KMT: 363).
- DLT **turna**: Durna, turna kuşu (DLT: 657) > KMT **turna**: Turna (KMT: 363).
- DLT **turuğ**: Dağlarda sığınılacak yer (DLT: 657) > KMT **turuğ**: Ayakta duracak yer (KMT: 363).
- DLT **tut-**: Tutmak, yakalamak (DLT: 661) > KMT **tut-**: Yakalamak, tutmak (KMT: 364).

- DLT **tuttur-:** Tutturmak, yakalatmak (DLT: 662) > KMT **tutdur-:** Yakalatmak (KMT: 364).
- DLT **tuyağ:** At tırnağı, hayvan tırnağı, tuynak (DLT: 664) > KMT **tuyağ:** At, eşek cinsi hayvanların tırnağı, toynak (KMT: 364).
- DLT **tuza- tuzla-:** Tuzlamak (DLT: 665-666) > KMT **tuzla-:** Tuzlamak (KMT: 364).
- DLT **tuzluğ:** Tuzlu (DLT: 665) > KMT **tuzlu:** Tuzlu (KMT: 365).
- DLT **tüb:** Dip, asıl, kök (DLT: 667) > KMT **tüp:** Alt, dip (KMT: 366).
- DLT **tüke-:** Tükenmek, bitmek; yetmek, kifâyet etmek (DLT: 668) > KMT **tügel-:** Tükenmek, bitmek (KMT: 365).
- DLT **tüm:** At tonlarında düz renk (DLT: 670) > KMT **tum:** Siyah renk için kullanılan bir sıfat (KMT: 363).
- DLT **türlüğ:** Türlü (DLT: 675) > KMT **türlü:** Değişik, çeşitli, türlü (KMT: 366).
- DLT **tüşür-:** Düşürmek, indirmek (DLT: 678) > KMT **tüşür-:** İndirmek, düşürmek (KMT: 367).
- DLT **tütet- tütit-:** Tütütmek (DLT: 678) > KMT **tüt-:** Tütmek (KMT: 367).
- DLT **tütün:** Duman (DLT: 678) > KMT **tütün:** 1. Duman; 2. Tütün (KMT: 367).
- DLT **tüt(ü)n-:** Duman tütmek; ateş tutuşmak (DLT: 679) > KMT **tütünle-:** Dumanlamak, duman çıkarmak (KMT: 367).
- DLT **tüz-:** Düzmek, düzeltmek (DLT: 680) > KMT **tüz-:** Dizmek; tertiplemek (KMT: 357).
- DLT **uçun:** Sebep bildiren bir edat; için (DLT: 682) > KMT **üçün:** İçin (KMT: 375).
- DLT **uçuz:** Ucuz; hor ve alçak, değersiz (DLT: 683) > KMT **uçuz:** Değersiz, ucuz (KMT: 369).
- DLT **uçuzla-:** Hor ve alçak görmek, hakaret etmek (DLT: 683) > KMT **uçuzla-:** Değer vermemek, aşağılamak, hor görmek (KMT: 369).
- DLT **udhug:** Uyanık (DLT: 685) > KMT **uyav:** Dikkatli, uyanık (KMT: 374).
- DLT **ular:** Erkek keklik (DLT: 689) > KMT **ular:** Sarp dağlarda yaşayan sülün; Kafkas Dağlarında yaşayan iri bir keklik türü, ur kekliği (KMT: 370).
- DLT **ulat-:** Ulatmak (DLT: 689) > KMT **ulut-:** Ulutmak (KMT: 370).
- DLT **ulh-:** Ulumak (DLT: 690) > KMT **ulu-:** Ulumak (KMT: 370).
- DLT **ulug-uluğ:** Ulu, büyük, yüce; büyüklük, ululuk (DLT: 691) > KMT **ullu:** Büyük (KMT: 370).

- DLT **uluğluk**: Büyüklük, ululuk, irilik, yaşça kocalık (DLT: 691) > KMT **ulluluk**: Büyüklük (KMT: 370).
- DLT **un**: Un (DLT: 693) > KMT **un**: Un (KMT: 371).
- DLT **una-**: Rız olmak, kabul etmek (DLT: 694) > KMT **una-**: Rız olmak, kabul etmek (DLT: 371).
- DLT **unat-**: Rız etmek (DLT: 694) > KMT **unat-**: Rız etmek (KMT: 371).
- DLT **urga**: Büyük ağaç (Oğuz ve Argu dillerince) (DLT: 696) > KMT **ürge**: Akçaağaç (KMT: 375).
- DLT **urga**: Büyük ağaç (Oğuz ve Argu dillerince) (DLT: 696) > KMT **ürgü**: Akçaağaç, isfendan (KMT: 375).
- DLT **uşakla-**: Koğlamak (DLT: 701) > KMT **uşakla-**: Sohbet etmek, konuşmak (KMT: 373).
- DLT **ut-**: Oyunda yutmak, oyunda ütmek (DLT: 701) > KMT **ut-**: Yenmek, mağlup olmak (KMT: 373).
- DLT **utan-**: Utanmak (Oğuzca) (DLT: 701) > KMT **uyal-**: Utanmak (KMT: 374).
- DLT **uyadh-**: Utanmak (DLT: 705) > KMT **uyal-**: Utanmak (KMT: 374).
- DLT **uyadsılık**: Utanan, utangaç (DLT: 705) > KMT **uyatlı**: Utangaç, mahcup, sıkılğan (KMT: 374).
- DLT **uyal-**: Çekinmek, utanmak (DLT: 705) > KMT **uyal-**: Utanmak (KMT: 374).
- DLT **uyat-**: Utanmak (DLT: 705) > KMT **uyal-**: Utanmak (KMT: 374).
- DLT **uz**: Usta, mahir (DLT: 705) > KMT **usta**: Usta (KMT: 372).
- DLT **uzun**: Uzun (DLT: 706) > KMT **uzun**: Uzun (KMT: 374).
- DLT **uzut-**: Uzatmak (DLT: 706) > KMT **uzart- uzat-**: Uzatmak (KMT: 374).
- DLT **üç**: Sayıda üç (DLT: 707) > KMT **üç**: Üç (KMT: 375).
- DLT **üçgil-üçgül**: Müselles, üçgen, üç köşeli şey (DLT: 707) > KMT **üçgül-üçkül**: Üçgen, üç köşe (KMT: 375).
- DLT **üçür-**: Söndürmek (DLT: 708) > KMT **öçür-**: Söndürmek (KMT: 287).
- DLT **üçür-**: Söndürmek (DLT: 708) > KMT **üçül-**: Sönmek (KMT: 375).
- DLT **üçür-**: Söndürmek (DLT: 708) > KMT **üçült-**: Söndürmek (KMT: 375).
- DLT **ügi**: Baykuş (Öz Türklerce, Oğuzlarca, Kıpçakça) (DLT: 709) > KMT **uku**: Baykuş (KMT: 370).
- DLT **ühi**: Baykuş (DLT: 710) > KMT **uku**: Baykuş (KMT: 370).

- DLT **üleş-**: Paylaşmak, üleşmek (DLT: 711) > KMT **üleş-**: Paylaşmak, bölmek (KMT: 375).
- DLT **ülüş-ülük**: Pay, nasip, hisse (DLT: 712) > KMT **ülüş**: Pay, hisse (KMT: 375).
- DLT **ülüş**: Pay, halk arasında taksim, hisse (KMT: 712) > KMT **ülüş**: Pay, hisse (KMT: 375).
- DLT **ür-**: Üflemek; ürmek, havlamak (DLT: 714) > KMT **ür-**: 1. Üflemek; 2. Havlamak (KMT: 375).
- DLT **ürk-**: Ürmek (DLT: 714) > KMT **ürk-**: Ürmek (KMT: 375).
- DLT **ürküt-**: Ürkütmek (DLT: 715) > KMT **ürküt-**: Ürkütmek (KMT: 375).
- DLT **üş-**: Soğuktan üşümek (DLT: 718) > KMT **üşü-**: Üşümek (KMT: 375).
- DLT **üşü-**: Üşümek (DLT: 718) > KMT **üşü-**: Üşümek (KMT: 375).
- DLT **üşüt-**: Üşütmek, soğutmak için soğuğa koymak (DLT: 718) > KMT **üşüt-**: Üşütmek (KMT: 375).
- DLT **ütük**: Ütü (DLT: 719) > KMT **itüv**: Ütü (KMT: 201).
- DLT **üv-üw**: Ev (DLT: 719) > KMT **üy**: Ev (KMT: 376).
- DLT **üz-**: -İp ve benzeri şeyleri- kesmek (DLT: 720) > KMT **üz-**: Koparmak (KMT: 376).
- DLT **üze**: Üstünde, üzerinde, üzere, üzerine, üzerindeki (DLT: 720) > KMT **üs**: Üst, üzeri (KMT: 375).
- DLT **üztür-**: Üzdürmek, kopartmak (DLT: 721) > KMT **üzdür-**: Kopartmak (KMT: 376).
- DLT **üzüm**: Üzüm (DLT: 721) > KMT **cüzüm**: Üzüm (KMT: 138).
- DLT **yabaku**: Yün ve yapagı yoluntusu (DLT: 723) > KMT **cabağı**: Yapağı, koyun yünü (KMT: 117).
- DLT **yadh-**: Döşemek, yaymak, sermek (DLT: 724) > KMT **cay-**: Yaymak, sermek (KMT: 125).
- DLT **yadhıl-**: Yayılmak, dağılmak, ayrılmak (DLT: 724) > KMT **cayıl-**: Yayılmak, serilmek (KMT: 126).
- DLT **yag-**: Yağmak (DLT: 726) > KMT **cav-**: Yağmak (KMT: 125).
- DLT **yağlığ**: Yağlı (DLT: 726) > KMT **cavlu**: Yağlı (KMT: 125).
- DLT **yaxşı**: İyi; güzel, her şeyin güzeli (DLT: 730) > KMT **cahşı**: İyi, hoş (KMT: 118).
- DLT **yaka**: Yaka, elbise yakası (DLT: 731) > KMT **cağa**: Yaka (KMT: 117).

- DLT **yalwar-**: Yalvarmak, dileğinin yapılmasını istemek (DLT: 737) > KMT **calbar-**: Yalvarmak (KMT: 118).
- DLT **yama-**: Yamamak (DLT: 738) > KMT **cama-**: Yamamak (KMT: 119).
- DLT **yamağ-**: Yama (DLT: 738) > KMT **camav-**: Yama (KMT: 119).
- DLT **yamal-**: Yamanmak (DLT: 738) > KMT **camal-**: Yamanmak (KMT: 119).
- DLT **yamız-**: Kasığın iki tarafı; kalçanın iç yandan uçları (DLT: 739) > KMT **camız-**: 1. Kasık; 2. Kadın cinsel organı (KMT: 119).
- DLT **yamız-**: Kasığın iki tarafı; kalçanın iç yandan uçları (DLT: 739) > KMT **commız-**: Kasık (KMT: 119).
- DLT **yanğı-yenğı-**: Yeni (DLT: 742-773) > KMT **cangı-**: Yeni, taze (KMT: 120).
- DLT **yanğıl-**: Yanılmak (DLT: 742) > KMT **cangıl-**: Yanılmak, hataya düşmek (KMT: 120).
- DLT **yanğşak-**: Yanşak, geveze (DLT: 743) > KMT **canşak-**: Geveze, palavracı, boşboğaz (KMT: 121).
- DLT **yanğşak-**: Yanşak, geveze (DLT: 743) > KMT **canşav-**: Gevezelik, boşboğazlık (KMT: 121).
- DLT **yapış-**: Yapışmak (DLT: 745) > KMT **cabiş-**: Yapışmak (KMT: 117).
- DLT **yapul-**: Kapanmak, örtülmek (DLT: 746) > KMT **cabil-**: Örtülmek, kapanmak (KMT: 117).
- DLT **yapurgak-**: Yaprak -ağaç, bitki, kitap- (DLT: 746) > KMT **çapırağ-**: 1. Yaprak; 2. Sayfa, yaprak (KMT: 143).
- DLT **yapurgak-**: Yaprak -ağaç, bitki, kitap- (DLT: 746) > KMT **çaprağ-**: Yaprak (KMT: 143).
- DLT **yapuş-**: Yapışmak (DLT: 746) > KMT **cabiş-**: Yapışmak (KMT: 117).
- DLT **yapyaşıl-**: Koyu yeşil (DLT: 757) > KMT **cab-caşil-**: Yemyeşil (KMT: 124).
- DLT **yarım-**: Yarım, bir şeyin yarısı, her hangi bir şeyin ikiye ayrılmış olan parçalarından her birisi (DLT: 749) > KMT **carım-**: Yarım (KMT: 123).
- DLT **yastuk-**: Yastık (DLT: 755) > KMT **castık-**: Yastık (KMT: 124).
- DLT **yaşa-**: Yaşamak (DLT: 756) > KMT **caşa-**: Yaşamak (KMT: 124).
- DLT **yaşıl-**: Yeşil (DLT: 757) > KMT **caşil-**: Yeşil (KMT: 124).
- DLT **yatgur-**: Yatırmak; uyutmak (DLT: 759) > KMT **catdır-**: Yatırmak (KMT: 124).
- DLT **yaylağ-**: Yayla, yaylak, yazlanan yer (DLT: 764) > KMT **caylık-**: Yayla (KMT: 126).

- DLT **yél:** Yel, rüzgâr, esinti (DLT: 769) > KMT **cel:** Rüzgâr, yel (KMT: 127).
- DLT **yelim-yélim:** Tutkal, kendisiyle tüy ve tüye benzer şeyler yapıştırılan tutkal (DLT: 769) > KMT **celim:** Tutkal, zamk (KMT: 127).
- DLT **yélin:** Kısarak memesi; tırnaklı hayvan memesi (DLT: 770) > KMT **celin:** Meme, süt torbası (KMT: 127).
- DLT **yénğ:** Yen, elbise yeni (DLT: 773) > KMT **ceng:** Yen, elbise kolu (KMT: 127).
- DLT **yérdeş:** Hemşehri (Oğuzca) (DLT: 775) > KMT **cerdeş:** Hemşehri (KMT: 128).
- DLT **yét-:** Yetişmek, erişmek (DLT: 776) > KMT **cet-:** Ulaşmak, yetişmek (KMT: 128).
- DLT **yéti:** Sayıda yedi (DLT: 776-778) > KMT **ceti:** Yedi (KMT: 128).
- DLT **yetigen:** “Yedi kardaşlar” adı verilen yıldız (DLT: 777) > KMT **ceticegen:** Büyükeyi yıldız kümesi (KMT: 128).
- DLT **yıdhla-:** Koklamak (DLT: 779) > KMT **cıyıla-:** Koklamak (KMT: 130).
- DLT **yık-:** Yıkamak; yıkılmak (DLT: 782) > KMT **cık-:** Devirmek, düşürmek (KMT: 129).
- DLT **yıkıl-:** Yıkılmak (DLT: 782) > KMT **cıgıl-:** Düşmek, devrilmek (KMT: 129).
- DLT **yılan:** Yılan (DLT: 783) > KMT **cılan:** Yılan (KMT: 129).
- DLT **yılığ:** Ilık, sıcakla soğuk arası (DLT: 784) > KMT **cılı:** Ilık, sıcak (KMT: 129).
- DLT **yılığ:** Ilık, sıcakla soğuk arası (DLT: 784) > KMT **cıluv:** Sıcaklık (KMT: 130).
- DLT **yıp:** İp, tel, kendisiyle at bağlanan uzun örk (DLT: 785) > KMT **cib:** 1. Deriden yapılmış ip, kayış, kemer; 2. İplik (KMT: 131).
- DLT **yırla-:** Şarkı, gazel söylemek; ırlamak (DLT: 787) > KMT **cırla-:** Şarkı söylemek (KMT: 130).
- DLT **yilim:** Tutkal (DLT: 791) > KMT **celim:** Tutkal, zamk (KMT: 127).
- DLT **yincü:** İnci (DLT: 792) > KMT **inci:** İnci (KMT: 199).
- DLT **yogurkan:** Yorgan (DLT: 797) > KMT **cuvurğan:** Yorgan (KMT: 136).
- DLT **yogurt:** Yoğurt (DLT: 797) > KMT **cuvurt:** Yoğurt (KMT: 136).
- DLT **yokar-yokaru-yukaru:** Yukarı (DLT: 798-809) > KMT **oğarı:** Yukarı (KMT: 281).
- DLT **yoltur-:** Para verdirerek köleyi azat ettirmek; yoldurmak (DLT: 800) > KMT **culdur-:** Kefaretini ödemek, fidye verip kurtarmak, rehinden kurtarmak (KMT: 135).
- DLT **yoriga:** Yorga yürüyen -at için- (DLT: 802) > KMT **corğa:** Eşkin at yürüyüşü (KMT: 133).

- DLT **yort-**: Dört nala koşturmak; bir işe başlamak üzere yürümek (DLT: 803) > KMT **cort-**: Koşmak, koşturmak (KMT: 134).
- DLT **yu-**: Yıkamak (DLT: 806) > KMT **cuv-**: Yıkamak (KMT: 136).
- DLT **yuga**: Katmer, yuka, yufka (DLT: 808) > KMT **cuğama**: Yufka (KMT: 135).
- DLT **yular**: At yuları (DLT: 810) > KMT **cular**: Yular (KMT: 135).
- DLT **yulduz**: Yıldız, yıldızların genel adı (DLT: 810) > KMT **culduz**: Yıldız (KMT: 135).
- DLT **yum-**: Yummak (DLT: 811) > KMT **cum-**: Yummak (KMT: 135).
- DLT **yumşak**: Yumuşak (DLT: 813) > KMT **cumuşak**: Yumuşak (KMT: 135).
- DLT **yurun**: İpek kumaş parçası (DLT: 817) > KMT **curun**: Parça, kumaş parçası (KMT: 135).
- DLT **yut-**: Yutmak (Oğuz ve Kıpçak dillerince) (DLT: 818) > KMT **cut-**: Yutmak (KMT: 135).
- DLT **yüli-**: Yülümek, tıraş etmek (DLT: 824) > KMT **cülü-**: Tıraş etmek (KMT: 137).
- DLT **yüligü**: Saç tıraş eden ustura (Oğuzlardan başkalarınca) (DLT: 824) > KMT **cülgüç**: Çakı; ustura (KMT: 137).
- DLT **yüm-**: -Göz- yummak (DLT: 825) > KMT **cum-**: Yummak (KMT: 135).
- DLT **yürek(g)**: Yürek (DLT: 825) > KMT **cürek**: Kalp, yürek (KMT: 137).
- DLT **yüzük**: Yüzük -parmağa takılan- (DLT: 828) > KMT **cüzük**: Yüzük (KMT: 138).
- DLT **zap zap**: Çabuk çabuk yürümede çıkan ses (DLT: 828) > KMT **zap**: Pat (taklidî ses) (KMT: 378).
- DLT **zap zap**: Çabuk çabuk yürümede çıkan ses (DLT: 828) > KMT **zıp**: Tak, şıp gibi çabuk yapılan bir eylemi gösteren taklidî ses (KMT: 380).
- DLT **zap zap**: Çabuk çabuk yürümede çıkan ses (DLT: 828) > KMT **zıp-zıp**: “Tıp tıp” anlamında taklidî ses (KMT: 380).

3.1.6. Yalancı eş değerler

Yalancı eş değerler, iki lehçe ya da dil arasındaki aynı kökenden gelen sözcük ve yapıların sesçe tam ya da kısmen benzeşmesine veya benzeşmemesine rağmen anlamca örtüşmenin kısmen olması ya da hiç olmaması durumudur (Özeren, 2014: 113).

Güngör, yalancı eş değerlerle ilgili şunları söyler: Yazılış, söyleniş ve köken bakımından aynı olan, kavram alanları kısmen örtüşen ya da hiç örtüşmeyen kelimeler; başta “yalancı eş değerler” olmak üzere “sahte

karşılıklar”, “sözde denkteşler”, “aldatıcı kelimeler” gibi terimlerle ifade edilmektedir (Güngör, 2017: 140).

Tokat’a göre, Türk lehçeleri arasında aynı sesletime/yazıma sahip olduğu halde farklı anlama gelen kelimeler olan yalancı eş değerler, bir lehçenin oluşum tarihini belirlemede kıstas olarak kullanılabilir. Çünkü aynı sesletime/yazıma sahip kelimenin farklı lehçelerdeki anlam farklılıkları, kaynak metnin hangi lehçeye ait olduğunun tespit edilmesini sağlar (Tokat, 2017: 87).

Dîvânü Lugâti’t-Türk’ten Karaçay-Malkar Türkçesine yalancı eş değer olan 749 sözcük şunlardır:

- DLT **açı**: Yaşlı kadın, hanım nine (Barsganca) (DLT: 2) > KMT **açı**: 1. I. Acı; II. Ekşi; III. Acıklı, elim, üzücü; IV. Acı haber; 2. Maden suyu; 3. Şap; lapis taşı (KMT: 61).
- DLT **açığ**: Nimet içinde yaşayış; hanın bahşışı; acı, acı olan her nesne; ekşi (DLT: 3) > KMT **açıq**: Açık (KMT: 62).
- DLT **açık**: Büyük kardaş (DLT: 3) > KMT **açıq**: Açık (KMT: 62).
- DLT **açın-**: Doymuluk ve yem vermek, açınmak; açılmak; açar gibi görünmek (DLT: 4) > KMT **açın-**: Zihinsel olarak acı çekmek (KMT: 62).
- DLT **adaş-adhaş**: Arkadaş, dost (DLT: 5-6) > KMT **atdaş**: Adaş (KMT: 84).
- DLT **adh**: İpekli kumaş ve benzeri gibi dokuma cinsinden sanat eseri olan her şey; iyilik ve uğur belgisi (DLT: 5) > KMT **ay**: 1. Ay; 2. Gökyüzünde dünyanın uydusu olan ay; 3. “Hey!” anlamında bir ünlem, seslenme edatı (KMT: 87).
- DLT **adhakla-**: Ayağa vurmak (DLT: 6) > KMT **ayaqla-**: Bitirmek, sona erdirmek (KMT: 88).
- DLT **adhakla-**: Ayağa vurmak (DLT: 6) > KMT **ayğakla-**: Duyurmak, haber vermek, eleştirmek (KMT: 89).
- DLT **adhaklan-**: Ayaklanmak, ayak sahibi olmak (DLT: 6) > KMT **ayaqlan-**: Büyümek; güçlendirmek (KMT: 88).
- DLT **adhaklan-**: Ayaklanmak, ayak sahibi olmak (DLT: 6) > KMT **ayğaklan-**: Ortaya çıkmak, duyulmak (KMT: 89).
- DLT **adhıg**: Ayık (DLT: 6) > KMT **ayıq**: Şafak sökmeden önce, sabahın erken vakti (KMT: 89).
- DLT **adhıg-ayığ**: Ayı (DLT: 6-54) > KMT **ayıq**: Şafak sökmeden önce, sabahın erken vakti (KMT: 89).

- DLT **adhrım**: Eğerın altına iki yana konan keçe, teyelti (DLT: 8) > KMT **ayrım**: Tek, ayrı, yalnız, tek başına (KMT: 91).
- DLT **adhrış**: Ayrılış; ikiye ayrılan yolun başı (DLT: 8) > KMT **ayrış**: Tezat, çelişkili, geçimsiz (KMT: 92).
- DLT **adhruk-ayruk**: Başka, ayrı (Oğuzca) (DLT: 8-55) > KMT **ayruh**: Tiksindirici, pis, iğrenç (KMT: 92).
- DLT **adhuk**: Tanınmıyan, bilinmiyen (DLT: 8) > KMT **ayıķ**: Şafak sökmeden önce, sabahın erken vakti (KMT: 89).
- DLT **agıl**: Ağıl, koyun yatağı; (Oğuzlarca) koyun pisliğı (DLT: 9) > KMT **avul**: Köy (KMT: 86).
- DLT **agım**: Çıkım, yükselim (DLT: 9) > KMT **ağım**: 1. Akma, geçme; 2. Akıntı (KMT: 65).
- DLT **agırlan-**: Ağırlanmak, ikram edilmek; pahalı bulunmak (DLT: 10) > KMT **avurlan-**: Çok yiyip rahatsızlanmak (KMT: 86).
- DLT **agırlığ**: Ağırlanmış (DLT: 10) > KMT **ağırılık**: Çamaşır kurutmak için gerilmiş ip (KMT: 65).
- DLT **agırlık**: İkrām, ağırlayış (DLT: 10) > KMT **ağırılık**: Çamaşır kurutmak için gerilmiş ip (KMT: 65).
- DLT **agırlık**: İkrām, ağırlayış (DLT: 10) > KMT **avurluk**: 1. I. Ağırılık; II. Güçlük, zorluk; 2. Hamilelik (KMT: 86).
- DLT **agış**: Yükseliş, çıkış (DLT: 10) > KMT **avuş**: Dağ geçidi (KMT: 86).
- DLT **agış-**: Yükselişmek, çıkışmak, çıkmakta yarış etmek, artırışmak; koğmakta yarış etmek (DLT: 10) > KMT **ağış-**: İnmeķ; akmak, dökölmek, damlamak (KMT: 65).
- DLT **agla-**: Yalnız olmak, boş olmak (DLT: 11) > KMT **avla-**: 1. Kaplamak, örtmek; 2. Sütün üzerinden kaymağı toplamak; 3. Ağ ile balık yakalamak (KMT: 85).
- DLT **agrığ**: Ağrı (DLT: 12) > KMT **avruv**: Hastalık (KMT: 86).
- DLT **agrit-**: Ağrıtmak (DLT: 12) > KMT **avrut-**: Hasta etmek, hastalandırmak (KMT: 86).
- DLT **agru-**: Ağırlaşmak (DLT: 12) > KMT **avru-**: 1. Hastalanmak, hasta olup yatmak; 2. Ağrımak (KMT: 85).
- DLT **agruk**: Pılı pırtı, ağırılık, yük (DLT: 12) > KMT **avruv**: Hastalık (KMT: 86).
- DLT **aktur-**: Aktırmak, akıtmak (DLT: 16) > KMT **avdur-**: 1. Devirmek; 2. İçip bitirmek (KMT: 85).

- DLT **akur**: Ahır (DLT: 17) > KMT **aķur**: Eğri av bıçağı kılıfı (KMT: 68).
- DLT **al**: Hanlara bayrak, devlet adamlarının atlarına eğer örtüsü yapılan turuncu ipek kumaş; al renk (DLT: 17) > KMT **al**: Ön, ilk, birinci (KMT: 68).
- DLT **alanğ**: Alan, düz ve açık yer; büsbütün, tamamiyle (DLT: 18) > KMT **alan**: Arkadaş, dost, soydaş anlamında Karaçay-Malkarlıların birbirlerine hitap şekli (Bu hitap tarihte Karaçay-Malkar halkının ataları arasında yer alan Alan kavminin adından gelmektedir) (KMT: 69).
- DLT **alımcı**: Alıcı; alacaklı (DLT: 19) > KMT **alımcı**: Karaçay-Malkar düğünlerinde düzeni sağlayan ve dans eden misafirlerden eğlence amaçlı para toplayan kişi (KMT: 71).
- DLT **alın-**: Alınmak; kendi başına alacağını almak (DLT: 20) > KMT **alın-**: 1. I. Delirmek, çıldırmak; II. Kızmak, öfkelenmek, huysuzluk etmek, ortalığı birbirine katmak; 2. Batırılmak (KMT: 71).
- DLT **alış-**: Alacak almakta yardım etmek (DLT: 20) > KMT **alış-**: Değişmek (KMT: 72).
- DLT **alışbêriş**: Bir hakkı alma ve verme (DLT: 20) > KMT **alış-beriş**: Ticaret, alışveriş (KMT: 72).
- DLT **altın**: Aşağı, alt (DLT: 22) > KMT **altın**: Altın (KMT: 73).
- DLT **amrak**: Rahat, sâkin (DLT: 23) > KMT **abirek-abrek**: 1. Kafkas, Karaçay-Malkar akıncısı, Kafkas-Rus savaşlarında Ruslarla çarpışan silahlı Kafkas süvarileri; 2. Dargın, kırgın, küskün kimse; 3. Eşkîya; 4. Avare, serseri (KMT: 60).
- DLT **andağ**: Böyle, öyle, o kadar (Çiğilce) (DLT: 24) > KMT **antav**: 1. Biçilmiş kuru ot ya da tahıl demeti yığını, dokurcun, loda; 2. Sığır derisinden yapılan enli, uzun kayış, ip (KMT: 76).
- DLT **anğ**: Bir kuş adı; yanak; yok, değil (Oğuzca) (DLT: 25) > KMT **ang**: 1. Bilinç, şuur; 2. Anlama, mütalaa, akıl, zekâ (KMT: 75).
- DLT **anğıla-**: Anırmak -eşek- (DLT: 26) > KMT **angıla-**: Anlamak (KMT: 75).
- DLT **aran**: Ahır, at tavalası (DLT: 31) > KMT **aran**: Çukur yer, vadi (KMT: 77).
- DLT **argağ**: Balık avlamak için kullanılan ucu eğri demir, olta (DLT: 31) > KMT **arķav**: 1. Çatının ortasından geçen ana kiriş, payanda; 2. Dokumacılıkta enine atılan iplik (KMT: 78).
- DLT **argu**: İki dağ arası, uçurum (DLT: 31) > KMT **arğı**: Karşı, öte (KMT: 77).
- DLT **argu**: İki dağ arası, uçurum (DLT: 31) > KMT **arķı**: Cüruf (KMT: 78).

- DLT **arı**: Arı (DLT: 31) > KMT **arı**: 1. Oraya, o tarafa; 2. Sonra (KMT: 77).
- DLT **arı-**: Temizlemek, temiz olmak (DLT: 32) > KMT **arı-**: Yorulmak (KMT: 77).
- DLT **arığla-**: İğdiş etmek; bir şey içinden iyisini seçmek ve toplamak (DLT: 32) > KMT **aruvla-**: Temizlemek (KMT: 80).
- DLT **arıklan-**: -Su- akarak ark yapmak, su yerde kendine ırmaklar gibi yol ve hendek açmak (DLT: 33) > KMT **arıklan-**: Zayıflamak (KMT: 77).
- DLT **arıklığ**: Nehirli, ırmaklı (DLT: 33) > KMT **arıklık**: Zayıflık, cılızlık (KMT: 77).
- DLT **arıklık**: Temizlik (DLT: 32) > KMT **arıklık**: Zayıflık, cılızlık (KMT: 77).
- DLT **arış**: Eriş, dokumanın tezgâha sarılmış olan ve uzunluğuna dikine bulunan telleri (DLT: 33) > KMT **arış**: At arabasının oku (KMT: 78).
- DLT **arkun**: Yaban aygırıyla evcil kısraktan olan at; gelecek yıl, öbür yıl (DLT: 35-36) > KMT **argun**: Dağ gelinciği (KMT: 77).
- DLT **art-**: Artmak (DLT: 37) > KMT **art-**: Temizlemek, kabuğunu soymak (KMT: 79).
- DLT **artığ**: Yükletilen yükün bir dengi; kadın mintanı, göğüslük (DLT: 38) > KMT **artık**: Fazla (KMT: 79).
- DLT **arukla-**: Dinlenmek (Hakanlılarca: uyumak) (DLT: 39) > KMT **arıkla-**: Zayıflamak, cılızlaşmak (KMT: 77).
- DLT **arukluk**: Yorgunluk (DLT: 39) > KMT **arıklık**: Zayıflık, cılızlık (KMT: 77).
- DLT **as**: Kakım, hermelin; cariyelere verilen bir ad (DLT: 40) > KMT **as**: Sekiz (KMT: 80).
- DLT **aşu**: Kırmızı toprak, aşı toprağı (DLT: 44) > KMT **aşı**: Alüminyum oksit (KMT: 82).
- DLT **av**: Av (Oğuzca); emir verenin emrini tanımamayı bildirir bir edat (DLT: 50) > KMT **av**: 1. I. Ağ, file; II. Pantolon ağı; 2. Şal, başörtüsü; 3. Göz bebeği üzerindeki leke, katarakt (KMT: 85).
- DLT **aw**: Av (DLT: 50) > KMT **av**: 1. I. Ağ, file; II. Pantolon ağı; 2. Şal, başörtüsü; 3. Göz bebeği üzerindeki leke, katarakt (KMT: 85).
- DLT **aw-**: Toplaşmak, üşüşmek; etrafını çevirmek, avlamak (DLT: 50) > KMT **av-**: 1. Devrilmek; 2. Aşmak (KMT: 85).
- DLT **awa**: Acımak bildiren bir kelime (DLT: 50) > KMT **ağa**: Ağabey, büyük erkek kardeş (KMT: 64).
- DLT **awa**: Acımak bildiren bir kelime (DLT: 50) > KMT **ava**: Gölge (KMT: 85).

- DLT **awın-**: Alışmak, avunmak (DLT: 51) > KMT **abın-**: 1. Ayağı takılmak, ayağı sürçmek, tökezlemek; 2. Duraksamak, tereddüt etmek; 3. Yanılmak, yanlış iş yapmak (KMT: 60).
- DLT **awın-**: Alışmak, avunmak (DLT: 51) > KMT **avun-**: Yuvarlanmak, devrilmek (KMT: 86).
- DLT **aya**: Avuç içi, aya (DLT: 53) > KMT **aya**: Zannetmem, sanmam, ihtimal vermem (KMT: 87).
- DLT **ayağ**: Lakap, takma ad (DLT: 53) > KMT **ayağ**: 1. Kâse, tas; 2. Ayak; 3. Son, uç (KMT: 87).
- DLT **ayığ**: “Ne iyi ne fena” yerine kullanılan bir edat; iyi ve kötüye delâlet eden kelimelerde pekitme edatı (DLT: 54) > KMT **ayığ**: Şafak sökmeden önce, sabahın erken vakti (KMT: 89).
- DLT **ayığ**: Vait, söz verme (DLT: 54) > KMT **ayığ**: Şafak sökmeden önce, sabahın erken vakti (KMT: 89).
- DLT **ayran**: Ayran (DLT: 55) > KMT **ayran**: Yoğurt (KMT: 91).
- DLT **aytığ**: Hitap; hatır sorma (DLT: 55) > KMT **aytuv**: 1. Söyleyiş, deyiş; 2. Hikâye, efsane, masal; 3. Cümle (KMT: 92).
- DLT **aytış**: Hatır sorma (DLT: 55) > KMT **aytış**: Karşılıklı şarkı söyleme, düet (KMT: 92).
- DLT **az-**: Azmak, yoldan çıkmak (DLT: 56) > KMT **az-**: Zayıflamak (KMT: 92).
- DLT **badar**: Gürültülü ses anlatan bir kelime; tekrarlanarak kullanılır (DLT: 58) > KMT **batar**: Akşama yakın vakit (KMT: 100).
- DLT **bagır**: Bağır; karaciğer (DLT: 59) > KMT **bagır**: Bakır (KMT: 96).
- DLT **bagırlan-**: Pıhtılaşmak, akar şey koyulaşmak (DLT: 60) > KMT **bavurlan-**: Sürünmek, yüzükoyun yatmak (KMT: 101).
- DLT **bagırsak**: Merhametli; gönül alıcı (DLT: 60) > KMT **bavursak**: Hamur işi bir Karaçay-Malkar yemeğinin küçük lokmaları (KMT: 101).
- DLT **bagış**: Parmakların ve başka uzuvların ek yerleri; kemiş ve benzerlerinin boğumları (DLT: 60) > KMT **baguş**: 1. I. Çöp, süprüntü; II. Çöplük, mezbele, süprüntülük; 2. Gübre, gübrelik (KMT: 95).
- DLT **baka**: Kurbağa (DLT: 62) > KMT **baga**: Çakal (KMT: 95).
- DLT **baka**: Kurbağa (DLT: 62) > KMT **bağa**: 1. Değer, kıymet, fiyat, paha; 2. Önem, değer, paha; 3. Pahalı; 4. Not, puan (KMT: 95-96).

- DLT **bakan:** Halka, toka (DLT: 62) > KMT **bağan:** Destek, direk, ana sütun (KMT: 96).
- DLT **bakın-:** Bir şeyin sonuna bakmak ve düşünmek; beklemek (DLT: 63) > KMT **bağın-:** Boyun eğmek, itaat etmek, tabi olmak, hükmü altına girmek (KMT: 96).
- DLT **bakır:** Çin parası; bakır (DLT: 63) > KMT **baķır:** Kafkas çizmesinin üzerine giyilen çarığın arkasındaki düğüm (KMT: 96).
- DLT **baldır:** İlk çağında işlenen iş; üvey; dağın burun gibi çıkan yeri (DLT: 64) > KMT **baltır:** Baldır (KMT: 97).
- DLT **baldız:** Karının kendinden küçük kız kardaşı (DLT: 65) > KMT **baltuz:** Şeker (KMT: 97).
- DLT **balıĝ:** Yaralı (DLT: 65) > KMT **balıķ:** Derin sularda yaşayan iri balık (KMT: 97).
- DLT **bartur-:** Vardırarak, göndermek (DLT: 71) > KMT **bardır-:** Düzenlemek, tertip etmek (KMT: 97).
- DLT **basın-:** Zayıf görmek; basmak; kahretmek (DLT: 71) > KMT **basın-:** Doluşmak, yığılmak (KMT: 98).
- DLT **başıl:** Tepesinde beyazı bulunan (DLT: 74) > KMT **başil:** 2-12 Ocak arasındaki günler (KMT: 99).
- DLT **başlıĝ:** Yaralı (DLT: 73) > KMT **başlı:** 1. Kapaklı; 2. Akıllı; 3. Tencere (KMT: 100).
- DLT **başlıĝ:** Yaralı (DLT: 73) > KMT **başlıķ:** Kafkaslara özgü uzun kolları ve kapüşonu olan kuzu yününden yapılmış başlık (KMT: 100).
- DLT **baz:** Yat, yabancı, garip (DLT: 77) > KMT **baz:** Yapağı, yün (KMT: 102).
- DLT **bazgan:** Mersin ağacının yemişı (DLT: 77) > KMT **bazĝan:** Cesur, cesaretli (KMT: 102).
- DLT **beçel:** Sünnet edilmemiş kadın; hadım edilmiş erkek; iğdiş edilmiş at ve başka hayvanlar (DLT: 77) > KMT **beçel:** 1. I. Beceriksiz, aciz; II. Sakat, kötürüm; 2. 2-12 Ocak arasında doğanların burcu (KMT: 102-103).
- DLT **bedük-bedhük:** Büyük (DLT: 77-78) > KMT **biyik:** Yüksek (KMT: 109).
- DLT **beglen-:** Kadın evlenmek, koca sahibi olmak, koca edinmek (DLT: 79) > KMT **beklen-:** Sıkışmak, sağlam hâle gelmek (KMT: 104).
- DLT **beklet-:** Bağlatmak; hapsedtirmek; (Oğuzca) bekletmek, gözetirmek (DLT: 80) > KMT **beklet-:** Sıkılaştırmak (KMT: 104).
- DLT **belék:** Armağan; konuğun hısımlarına getirdiği armağan, bir yerden başka yere gönderilen armağan (DLT: 81) > KMT **belev:** Gevşek, sarkık (KMT: 104).

- DLT **belik**: Yara yoklamak için kullanılan mil; fitil, kandil fitili (DLT: 82) > KMT **bellik**: Kuşak (KMT: 104).
- DLT **bérgü**: Borç; verecek (DLT: 84) > KMT **bergi**: Bu taraf, bu tarafki (KMT: 105).
- DLT **bérimliğ**: Verimli; borçlu (DLT: 84) > KMT **berimli**: Cömert, eli açık (KMT: 105).
- DLT **bez-**: Titremek (DLT: 86) > KMT **bez-**: Bezmek, sıkılmak (KMT: 106).
- DLT **bıçgıl**: Eldeki, ayaktaki çatlaklar, bıcılın; yerdeki yarıklar ve çatlaklıklar (DLT: 88) > KMT **bıçıl**: İğnenin deliğinde kalan iplik parçası (KMT: 106).
- DLT **bıçım**: Kesim, dilim (DLT: 88) > KMT **bıçım**: 1. Elbisenin belinde bulunan kumaş kıvrımı, pili; 2. Endam, boy bos (KMT: 107).
- DLT **bıçma**: Bıçme, kesme (DLT: 89) > KMT **bijma**: Sümük (KMT: 106).
- DLT **bilek**: Bilek (DLT: 91) > KMT **bilek**: Kol (KMT: 107).
- DLT **bilek**: Bilek (DLT: 91) > KMT **bilev**: 1. Bileği taşı; 2. Kafkas erkek kemerinin uçları altın / gümüş işlemeli sallanan süsleri; 3. Şeker (KMT: 107).
- DLT **bilekliğ**: Bilekli, güçlü kuvvetli (DLT: 92) > KMT **bileklik**: 1. Yardım, destek; 2. Atın dizgini; 3. Kolluk (KMT: 107).
- DLT **bilezük**: Bilezük (DLT: 92) > KMT **bilezik**: Yün, yapağı (KMT: 107).
- DLT **biltür-**: Öğretmek, bildirmek (DLT: 94) > KMT **büldür-**: Dili dolaşmak, konuşmamak, kekelemek (KMT: 115).
- DLT **bitig**: Yazma, yazı (DLT: 96) > KMT **bitik**: Kapalı (KMT: 108).
- DLT **bitik**: Kitap; mektup; yazma, yazı, yazış; yazılı şey, kâğıt (DLT: 96) > KMT **bitik**: Kapalı (KMT: 108).
- DLT **bitik (g)**: Muska; afsun, üfrük (Oğuzca) (DLT: 96) > KMT **bitik**: Kapalı (KMT: 108).
- DLT **bogaz-bog(uz)**: Boğaz (DLT: 99-101) > KMT **boğaz**: Körfez, koy (KMT: 109).
- DLT **boğla-**: Boğlamak, bohcalamak (DLT: 99) > KMT **boyla-**: Tabi kılmak, emri altına almak (KMT: 111).
- DLT **bogun-**: Boğulmak (DLT: 101) > KMT **buğun-**: Saklanmak (KMT: 112).
- DLT **bokla-**: Boklamak, pislemek (Oğuzca) (DLT: 102) > KMT **boğla-**: 1. Karıştırmak, bulanık hâle getirmek; 2. Karmakarışık hâle getirmek; 3. İftira etmek, adını lekelemek (KMT: 109).
- DLT **boluş-**: Birinden yana çıkmak, birinin dileğine uymak (DLT: 103) > KMT **boluş-**: Yardım etmek (KMT: 110).

- DLT **bor**: Şarap, süci (DLT: 103) > KMT **bor**: Yankı, eko (KMT: 110).
- DLT **bög**: Bir çeşit örümcek, böğ (Türk ve Türkmen dillerinden birinde) (DLT: 107) > KMT **biy**: 1. Prens, bey; eskiden Karaçay-Malkar toplumsal yapısındaki en üst tabaka; 2. Kraliçe arı, ana arı, arı beyi (KMT: 108).
- DLT **buga**: Hindistandan getirilen bir ilaç (DLT: 111) > KMT **buğa**: Boğa (KMT: 112).
- DLT **buk-**: Bükmek, kıvırmak (DLT: 111) > KMT **buķ-**: Saklanmak, gizlenmek (KMT: 112).
- DLT **bukun-**: Bükmek, kıvırmak (DLT: 112) > KMT **buğun-**: Saklanmak (KMT: 112).
- DLT **bulga-**: Bulandırmak, barıştırmak, bulanıp kusayazmak, öfkelenmek; can sıkırmak (yalnız kullanılmaz) (DLT: 114) > KMT **bulğa-**: 1. Sallamak; 2. Karıştırmak (KMT: 113).
- DLT **bulgama**: Yağsız ve tatsız bulamaç (DLT: 114) > KMT **bulğama**: Vıcık vıcık, karmakarışıklık (KMT: 113).
- DLT **bur-**: Kokmak -iyi- , buğusu yükselmek, buğulanmak (DLT: 116) > KMT **bur-**: Çevirmek, bükmek, döndürmek (KMT: 113).
- DLT **burbağ**: İşi uzatma, işi yarına bırakma, sürüncemede bırakma (DLT: 116) > KMT **borbay**: 1. I. Güç, kuvvet, takat; II. Zenginlik, servet; 2. Bacağın dizden yukarı olan kısmı (KMT: 110).
- DLT **burış**: Deride ve elbisedeki buruşukluk (DLT: 117) > KMT **buruş**: 1. I. Eğri, bükük; 2. Kaprisli, nazlı; 2. Aksi, ters, söz hakkı tanımayan (KMT: 114).
- DLT **burun**: Burun, öne doğru çıkıntı yapan yer; önce (DLT: 118) > KMT **bırın**: 1. Hayvanların tuz yaladığı çukur; 2. Kuzusunu yabancılayıp uzaklaştıran koyunun içine kapatıldığı çit (KMT: 106).
- DLT **but**: But; değerli ve büyük peruze; büyük bir adamın armağanını getirene verilen bahşiş (DLT: 119-120) > KMT **bud**: Eski dilde kurt (KMT: 112).
- DLT **buzluk**: Buzluk, içerisine buz konularak yaz için saklanan yer (DLT: 121) > KMT **buzluķ**: Kötü, bozulmuş (KMT: 115).
- DLT **bügül-**: Büğenmek, önü büğenerek toplanmak ve çoğalmak (DLT: 123) > KMT **bügül-**: Eğilmek (KMT: 115).
- DLT **bükün**: Kör bağırsak (DLT: 125) > KMT **bügün**: Bugün (KMT: 115).
- DLT **ça-çe**: Benzetme edatı (DLT: 129-139) > KMT **çe**: “Haydi, çabuk, hızlı” anlamlarında bir ünlem (KMT: 145).

- DLT **çabak**: Türk gölünde bulunan ufak bir balık (DLT: 129) > KMT **caphak**: Hayvanın ön ayaklarının bulunduğu kısım, kürek kemiği (KMT: 121).
- DLT **çaha**: Çakmak (Kençekçe) (DLT: 130) > KMT **çaha**: 1. Taşlı, kurak toprak; 2. Akarsuyun taşlı, kumlu kıyısı (KMT: 140).
- DLT **çak**: Ses anlatan bir söz; bir şeyin özünü, aynını bildiren kelime; “tam, işte, aynı” sözleri gibi (DLT: 131) > KMT **caḳ**: 1. Taraf; 2. Koruma, hamî; savunma, savunucu (KMT: 118).
- DLT **çak**: Ses anlatan bir söz; bir şeyin özünü, aynını bildiren kelime; “tam, işte, aynı” sözleri gibi (DLT: 131) > KMT **çaḳ**: Zaman (KMT: 141).
- DLT **çak-**: Çakmak; eriştirmek (Oğuzca), kışkırtmak; -kuş- aşağı inmek (DLT: 131) > KMT **caḳ-**: 1. Yakmak; 2. Sürmek, bulaştırmak (KMT: 118).
- DLT **çakıl-**: Çakılmak; ateş çakmak; eriştirilmek (DLT: 131) > KMT **çaḡıl-**: Karışmak, altüst olmak (KMT: 140).
- DLT **çakmak**: Çakmak -yakma aracı- (DLT: 132) > KMT **çaḳmak**: Karışık, birbirine girmiş, keçeleşmiş (KMT: 141).
- DLT **çaktur-**: Çaktırmak; iki kişiyi kızıştırmak (DLT: 132) > KMT **çaḳdır-**: 1. Çalkalatmak, karıştırmak; 2. Yeşertmek, tomurcuklandırmak (KMT: 141).
- DLT **çal**: Alaca, kır (DLT: 132) > KMT **cal**: 1. At yelesi; 2. Ücret, gündelik, yevmiye (KMT: 118).
- DLT **çal-**: Yere çalmak, vurmak, yenmek; söz kulağa çalmak (DLT: 132) > KMT **çal-**: 1. Biçmek; 2. Kekelemek; 3. Örmek; 4. Dolanmak (KMT: 141).
- DLT **çalanḡ**: Geveze, bağırان, çalçene; yanmış gibi siyah, ot bitmeyen, çorak yer (DLT: 132) > KMT **calan**: 1. Çıplak, yalın; 2. Yalnız (KMT: 118).
- DLT **çalıḡ**: Yitik arama; beylerin önemli bir işi çıktığında gelmeleri için köylere, obalara gönderdiği haber (DLT: 133) > KMT **çalıḡ**: Kapris, naz (KMT: 142).
- DLT **çalıḡ**: Yitik arama; beylerin önemli bir işi çıktığında gelmeleri için köylere, obalara gönderdiği haber (DLT: 133) > KMT **çaluv**: Çerçeve; elbise kenarına konulan kordon, zıh (KMT: 142).
- DLT **çalın-**: Kendini yere atmak, çalmak; kulağına söz erişmek; arıklanmak, zayıflamak (DLT: 133) > KMT **calın-**: Yalvarmak (KMT: 119).
- DLT **çalın-**: Kendini yere atmak, çalmak; kulağına söz erişmek; arıklanmak, zayıflamak (DLT: 133) > KMT **çalın-**: Biçilmek (KMT: 142).

- DLT **çalış-**: Bir şeyin çatlakları, ekleri, araları açılmak; güreşmek (DLT: 133) > KMT **çalış-**: 1. Karışmak, dolaşmak; 2. Rastlaşmak; 3. Evlenmek; 4. Kulağına gelmek (KMT: 142).
- DLT **çalma**: Kerme, kemre, koyun ağıllarında veya deve ahırlarında toplanıp kurutularak kışın yakmak için kesilen kesek; kuru tezek (DLT: 133) > KMT **çalma**: Sarık (KMT: 142).
- DLT **çalpak**: Kir, pislik (DLT: 133) > KMT **calpak**: Plato, otlak, yayla (KMT: 119).
- DLT **çaltur-**: Yere çeldirmek, yere çaldırmak; aratmak, aramasını emretmek; işittirmek için çağrılmak (Oğuzca) (DLT: 134) > KMT **çaldır-**: 1. Biçtirmek; 2. Sezdirmek, hissettirmek, dolaylı yoldan bildirmek (KMT: 141).
- DLT **čançu**: Erişte hamuru açılan oklava (DLT: 135) > KMT **čançı**: 1. Sancı, sızı, acı; 2. Çatal (KMT: 143).
- DLT **čançu**: Erişte hamuru açılan oklava (DLT: 135) > KMT **čançuv**: Sızı (KMT: 143).
- DLT **çanka**: Bir çeşit tuzak (DLT: 135) > KMT **çanka**: Karaçay-Malkar toplumunda eskiden prensler (biy) ile asilzadeler (özden) arasında yer alan soylu tabaka; babası prens, annesi özden veya köle soyundan olanlar; prenslerin aşağı tabaka kadınlardan olan ikinci derecedeki çocukları (KMT: 143).
- DLT **çantur-**: Caydırmak (DLT: 135) > KMT **candır-**: Yakmak (KMT: 120).
- DLT **çap-**: Yüzmek; arı çamurla sıvamak; (Uygurca) vurmak (DLT: 135) > KMT **cab-**: Örtmek, kapatmak (KMT: 117).
- DLT **çap-**: Yüzmek; arı çamurla sıvamak; (Uygurca) vurmak (DLT: 135) > KMT **çab-**: 1. Saldırmak; 2. Koşmak (KMT: 139).
- DLT **çap-**: Yüzmek; arı çamurla sıvamak; (Uygurca) vurmak (DLT: 135) > KMT **çap-**: 1. Koşmak; 2. Saldırmak (KMT: 143).
- DLT **çapıl-**: İnce, iyi, yumuşak çamurla sıvamak; (Uygurca) boynu vurulmak (DLT: 135) > KMT **cabıl-**: Örtülmek, kapanmak (KMT: 117).
- DLT **çaptur-**: Suda yüzdürmek; çamurla sıvatmak; (Uygurca) boyun vurdurmak (DLT: 136) > KMT **çabdır-**: 1. Koşturmak; 2. Saldırtmak (KMT: 139).
- DLT **çaptur-**: Suda yüzdürmek; çamurla sıvatmak; (Uygurca) boyun vurdurmak (DLT: 136) > KMT **çapdır-**: Koşturmak (KMT: 143).
- DLT **çart**: Parça (DLT: 137) > KMT **çart**: Sürülmemiş tarla (KMT: 144).
- DLT **çaruklan-**: Çarıklanmak (DLT: 137) > KMT **carıklan-**: Keyiflenmek, neşelenmek (KMT: 123).

- DLT **çat**: Kuyu (Oğuzca) (DLT: 137) > KMT **çat**: 1. Dağların üzerindeki çukurluklar; 2. Hayvanların arka bacaklarının ortası; apış arası (KMT: 144).
- DLT **çek**: Çizgili, kumaş gibi bir pamuk dokuma (DLT: 139) > KMT **cek**: 1. Şeytan, iblis; 2. Ahmak, sersem, budala, akılsız (KMT: 127).
- DLT **çek**: Çizgili, kumaş gibi bir pamuk dokuma (DLT: 139) > KMT **çek**: Sınır, hudut (KMT: 145).
- DLT **çek-**: Kitap noktalamak; attan kan almak; sıkılan oku çekmek; çekerek bağlamak (DLT: 139) > KMT **cek-**: 1. Arabaya koşmak; 2. Ezmek, zulmetmek (KMT: 127).
- DLT **çek-**: Kitap noktalamak; attan kan almak; sıkılan oku çekmek; çekerek bağlamak (DLT: 139) > KMT **çek-**: 1. Tartmak; 2. Çekmek (KMT: 145).
- DLT **çekek**: Çiçek hastalığı (Çiğilce) (DLT: 139) > KMT **çiçek**: Çiçek (KMT: 150).
- DLT **çekil-**: Kitap noktalanmak (DLT: 140) > KMT **cegil-**: 1. Arabaya koşulmak; 2. Zulmedilmek, ezilmek, sömürülmek (KMT: 127).
- DLT **çekil-**: Kitap noktalanmak (DLT: 140) > KMT **cegil-**: Tartılmak (KMT: 145).
- DLT **çektür-**: Noktalamak; kan aldirmek (DLT: 140) > KMT **çekdir-**: 1. Tarttırmak; 2. Çekmek (KMT: 145).
- DLT **çert-**: Elinden bırakmak; bir şeyin ucunu kırmak (DLT: 143) > KMT **çert-**: Belirtmek, vurgulamak, bahsetmek, ima etmek (KMT: 146).
- DLT **çetgen**: Gem dizgini (DLT: 143) > KMT **cetgen**: 1. Yetişkin, ergin; 2. Herhangi biri, herkes (KMT: 128).
- DLT **çetgen**: Gem dizgini (DLT: 143) > KMT **çeten**: 1. Sepet; 2. Örme çit (KMT: 146).
- DLT **çıgan-çıgay**: Fakir, yoksul (Arguca) (DLT: 145) > KMT **çıgan**: Çingene (KMT: 147).
- DLT **çığır**: Dar yol, küçük yol, çığır (DLT: 145) > KMT **çığır**: 1. Kel; 2. Karaçaylıların Adigelere verdikleri takma isim (KMT: 147).
- DLT **çık**: İnciten ve korkutan kişiye karşı koyamıyacak adama söylenen bir korkutma deyiimi (DLT: 146) > KMT **çık**: 1. Zincir halkası; 2. Düğüm; 3. İlmek; 4. Çarığın bağlarının geçirildiği delik (KMT: 147).
- DLT **çıkan**: Yiğen, hala ve teyze oğlu (DLT: 147) > KMT **çıgan**: Çingene (KMT: 147).
- DLT **çın**: Doğru, gerçek, sahih (DLT: 149) > KMT **çın**: 1. Porselen; 2. Rütbe, derece, apolet (KMT: 148).
- DLT **çınğ**: Çınlama; çan ve leğen gibi şeylerin verdiği ses (DLT: 149) > KMT **çınğ**: En, tam, gerçek, ilk (KMT: 148).

- DLT **çınık-**: Gerçekleşmek (DLT: 150) > KMT **çınık-**: 1. Dayanıklılığı artmak, sağlamlaşmak; 2. Antrenman yapmak (KMT: 148).
- DLT **çıp**: Her ince ve yumuşak dal (DLT: 150) > KMT **çıp**: 1. Hasar, zarar; 2. Şıp (suyun damlama sesi) (KMT: 148).
- DLT **çır**: Elbise yırtmakta, yırtılmakta çıkan ses (DLT: 150) > KMT **çır**: İç yağı (KMT: 149).
- DLT **çık çık**: Oğlağı çağırmak ve gütmek için kullanılan bir söz (DLT: 152) > KMT **çık-çık**: Saatin tik tak sesi (KMT: 150).
- DLT **çile**: Öğrekteki atın yaş gübresi (DLT: 153) > KMT **çille**: 1. Bir tür ipek; ipekli kumaş; 2. Kış ve yaz mevsimlerinin en soğuk ve en sıcak kırk günü; 3. Balıkçıl (KMT: 150).
- DLT **çirt**: Ses ifade eden bir söz (DLT: 154) > KMT **çirt**: Hiç (KMT: 149).
- DLT **çolak**: Çolak (DLT: 157) > KMT **çollak**: Makara, dokuma tezgâhında mekik, masura; küçük araba (KMT: 151).
- DLT **çomak**: Asâ, çomak (DLT: 157) > KMT **comak**: Masal, destan (KMT: 133).
- DLT **çögen**: Topu çekmek için kullanılan ucu eğri bir değnek, çevgen (DLT: 157) > KMT **çögen**: Dökme kazan (KMT: 153).
- DLT **çumur-**: Suyu daldırıp batırmak (DLT: 161) > KMT **çomur-**: Kesmek (KMT: 152).
- DLT **çunğ**: İri doğranmış (DLT: 161) > KMT **çing**: En, tam, gerçek, ilk (KMT: 148).
- DLT **dağ**: Atlara ve başkalarına vurulan dağ, dağlama; yok, değil (Arguca) (DLT: 165) > KMT **dav**: 1. İstek, talep; 2. Kargaşa, tartışma, münakaşa; 3. Dava (KMT: 158).
- DLT **dakı**: Dahi (Oğuzca) (DLT: 165) > KMT **dağı da**: Yine, gene, tekrar (KMT: 157).
- DLT **danğ**: “Dan” diye ses verme (DLT: 165) > KMT **tang**: 1. I. Şafak vakti; II. Sabah; 2. Çok, pek çok, büyük, bir hayli; 3. I. Edepli, nazik, terbiyeli, saygı uyandıran, hürmetli; II. Dış görünüşü iyi, şık; 4. İlginç, ilgi çekici, hayret verici, şaşırtıcı (KMT: 339).
- DLT **danğal**: Saman kesmiği (DLT: 165) > KMT **dangıl**: Ova, düzlük (KMT: 157).
- DLT **dük**: Şu kadar, birkaç (DLT: 166) > KMT **tük**: 1. Tüy; 2. Kıl; 3. Yün; 4. Kürk; 5. Kuş tüyü (KMT: 365).
- DLT **edh**: İpekli kumaş gibi dokuma cinsinden olan şeyler (DLT: 167) > KMT **ay**: 1. Ay; 2. Gökyüzünde dünyanın uydusu olan ay; 3. “Hey!” anlamında bir ünlem, seslenme edatı (KMT: 87).
- DLT **edhgü**: İyi (DLT: 168) > KMT **iyi**: “Değil mi?” anlamında bir söz (KMT: 202).

- DLT **edhir-**: Ayırıp seçmek, ayırmak (DLT: 168) > KMT **iyir-**: 1. Eğirmek; 2. Sert esmek, soğuk esmek (KMT: 202).
- DLT **edhle-**: Ülkü yapmak, değer vermek, ehemmiyet vermek, aklına getirmek; tesir etmek (DLT: 169) > KMT **iyile-**: 1. Deri tabaklamak; 2. Hamur yoğurmak; 3. Beton ya da çamur karmak; 4. Pataklamak, dövmek; 5. Demiri döverek şekil vermek (KMT: 202).
- DLT **edhlen-**: Bir şey bir dilek için kullanılmak, bir şey dilek edinilmek; evlenmek (DLT: 169) > KMT **aylan-**: 1. Gezmek, dolaşmak; 2. Dönmek; 3. Çevrilmek, yönelmek; 4. Bakmak, nazır olmak, açılmak; 5. Dönüşmek, hâlini almak; 6. Çiftleşmek (KMT: 90).
- DLT **egil-**: Eğilmek (DLT: 170) > KMT **egel-**: Eğelemek (KMT: 163).
- DLT **egin**: Eğin, sırt; eni bir buçuk karış uzunluğu dört arşın gelen bir bez (DLT: 171) > KMT **egen**: Hakem (KMT: 163).
- DLT **egir**: Karın ağrısını sağaltmak için kullanılan bir kök -ilâç- (DLT: 171) > KMT **eger**: Tazı, av köpeği (KMT: 163).
- DLT **eke**: Büyük kız kardeş, koca veya karının kendinden büyük kız kardaşı (DLT: 173) > KMT **eke**: Acaba (KMT: 164).
- DLT **ekindi**: Öbürü, öteki (DLT: 174) > KMT **ekindi**: İkinci (KMT: 164).
- DLT **elgen-**: Kendisi için elemek (DLT: 176) > KMT **elgen-**: Ürkmek, korkmak (KMT: 164).
- DLT **em**: Kadının dişilik aygıtı; ilaç (DLT: 178) > KMT **em**: En (KMT: 164).
- DLT **endek**: Satıl, bir nesnenin üst yanı; dam (Oğuzca) (DLT: 182) > KMT **indek**: Kanal, hendek, dere (KMT: 199).
- DLT **enükle-**: Eniklemek, yavrulamak (DLT: 183) > KMT **enikle-**: 1. Taklid etmek; 2. Musallat olmak, kızdırmak (KMT: 165).
- DLT **erken**: Erken (DLT: 191) > KMT **erkin**: 1. Bol, ferah, geniş; 2. Serbest, hür (KMT: 166).
- DLT **érte**: Erte (DLT: 192) > KMT **ertde-ertte**: 1. Erken, eski zamanda; 2. Çoktan (KMT: 166).
- DLT **erüş-**: Erimek; erişmek (DLT: 194) > KMT **eriş-**: Yarışmak, rekabet etmek, nispet etmek (KMT: 166).
- DLT **es**: Fenalık, kötülük, ayıp şey; avret yeri; yırtıcı, vahşî hayvanların avı, payı (DLT: 194) > KMT **es**: Akıl, hatır, hafıza (KMT: 166).
- DLT **esgürük**: Sarhoş (DLT: 194) > KMT **esirik**: Kibirli; gururlu (KMT: 167).

- DLT **eş-:** Eşmek; taşmak; -at hakkında- yorga yürümek (DLT: 197) > KMT **eş-:** Örmek (KMT: 167).
- DLT **eşük:** Büyüklerin ölümünde mezarları üstüne serilmek üzere gönderilen ipek kumaş; bu kumaş sonra parçalanarak fakirlere dağıtılır; bürgü, örtü; üste giyinilen, bürünülen her nesne (DLT: 200) > KMT **eşik:** 1. Kapı; 2. Dışarısı, dışarı (KMT: 167).
- DLT **etik:** Pabuç, mest (DLT: 202) > KMT **etik:** Kapalı (KMT: 167).
- DLT **étin-:** Edinmek, hazırlanmak (DLT: 202) > KMT **itin-:** Arzu etmek, istemek (KMT: 201).
- DLT **etük:** Pabuç, edik (DLT: 204) > KMT **etik:** Kapalı (KMT: 167).
- DLT **ez-:** Kazımak, sıyırmak (DLT: 209) > KMT **ez-:** Ezmek (KMT: 167).
- DLT **hata:** Ata (Xotan ve Kençek dillerince) (DLT: 212) > KMT **hata:** Kötülük, talihsizlik, zarar ziyan (KMT: 185).
- DLT **ıçgın-:** Kaçırarak; kaybedilmek, yok edilmek; elden gitmek; yellenmek (DLT: 214) > KMT **ıçhın-:** 1. Kurtulmak, serbest kalmak; 2. Girmek (KMT: 193).
- DLT **ıdhuk:** Kutlu ve mübarek olan; aslında sahibinin yaptığı bir adak için saklanarak yünü kırılmayan, sütü sağılmıyan, yük vurulmıyarak başı boş bırakılıp salıverilen her hayvana bu ad verilir (DLT: 215) > KMT **ıyık:** Hafta (KMT: 195).
- DLT **ısız:** Ele, avuca sığmıyan, haşarı çocuk; utanmaz, arsız, ırsız; fena, kötü (DLT: 219) > KMT **ıshız:** Altı (KMT: 194).
- DLT **ıslan-:** İslenmek (DLT: 219) > KMT **ızlan-:** Takip etmek, peşinden gitmek (KMT: 196).
- DLT **ıçkü:** İçki, içilen şey (DLT: 224) > KMT **ıçgi:** Gizli, saklı; içerdeki (KMT: 197).
- DLT **ıçlen-:** İçlenmek, tanelenmek, içi olmak (DLT: 224) > KMT **ıçlen-:** Suni olarak döllenmek (KMT: 197).
- DLT **ıçlik:** Eğer keçesi, içlik (DLT: 223) > KMT **ıçlik:** Astar kumaşı (KMT: 197).
- DLT **ilen-:** Kötü dua etmek, ilenmek; ayıblamak, tekdir etmek (DLT: 230) > KMT **ilgen-:** Korkmak, ürkmek, irkilmek (KMT: 198).
- DLT **inğen:** Dişi deve (DLT: 233) > KMT **ingen:** 1. Nazik, yumuşak, sevimli, güzel; 2. Mayası tutmuş yoğurt ya da peynir (KMT: 199).
- DLT **irik:** Katı olan nesne; kel ve uyuzun kafası; erpik ve eski olan her nesne (DLT: 234) > KMT **irik:** İğdiş edilmiş üç yaşında veya daha büyük erkek koyun (KMT: 199).
- DLT **ir(i)n:** Dudaklar, ağız (DLT: 235) > KMT **irin:** İrin, cerahat, apse (KMT: 199).

- DLT **isigle-**: Çok sıcakta gitmek (DLT: 237) > KMT **issile-**: Sıcaktan rahatsız olmak (KMT: 200).
- DLT **işlen-**: İşlenmek, dumanla örtülmek, tütsülenmek (DLT: 240) > KMT **işlen-**: Yapılmak (KMT: 200).
- DLT **itin-**: İtilmek, sürünmek (DLT: 240) > KMT **itin-**: Arzu etmek, istemek (KMT: 201).
- DLT **itiş**: İtişme; iki kişi arasında elle müdafaa (DLT: 241) > KMT **ittiş**: Zambakgillerden öldürgen bitkisi (KMT: 201).
- DLT **kabak(g)**: Kabak, yaş iken yemeği yapılan bir sebze (DLT: 242) > KMT **ķabak**: 1. Köy; semt, mahalle; avlu; 2. Kapak; göz kapağı; 3. Avlu kapısı (KMT: 225).
- DLT **kabırçak**: Tabut, -çok kere- ölü tabutu (DLT: 243) > KMT **ķabırçak**: 1. Kabuk; 2. Katı, sert (KMT: 226).
- DLT **kaç**: Kaç, sayı soran bir edat (DLT: 243) > KMT **ķaç**: 1. Sonbahar; 2. Haysiyet, şeref, onur, saygı, hürmet, hatır; 3. I. Haç, istavroz; II. Put (KMT: 226-227).
- DLT **kaçaç**: İpekli Çin kumaşı; cariyeye; kir (DLT: 244) > KMT **ķaçhaç**: Haşhaş (KMT: 227).
- DLT **kadh-**: Tipiden ölmek (DLT: 247) > KMT **ķay-**: 1. Dikmek; 2. Çevrelemek; 3. Marifet göstermek (KMT: 241).
- DLT **kadhgur-**: Kayırmak, kaygıya düşmek, kaygılanmak (DLT: 247) > KMT **ķayğır-**: Önemsemek, merak etmek, üzülmek (KMT: 242).
- DLT **kadhıg**: İkileme dikiş, çifte dikiş (DLT: 247) > KMT **ķayıķ**: Kayık (KMT: 242).
- DLT **kadhık**: Ağaçtan oyulmuş nesne (Arguca) (DLT: 248) > KMT **ķayıķ**: Kayık (KMT: 242).
- DLT **kadhrıl-**: Bükülmek, eğilmek (DLT: 249) > KMT **ķayırıl-**: Kafa tutmak, direnmek (KMT: 242).
- DLT **kadıl-**: Seyrekçe dikilmek (DLT: 246) > KMT **ķatıl-**: 1. Saldırmak; 2. Dokunmak, değmek; 3. Vurmak; 4. Gücendirmek (KMT: 240).
- DLT **kadır**: Güç, sarp; zor (DLT: 246) > KMT **ķadır**: 1. Katır; 2. Zayıf beygir (KMT: 227).
- DLT **kağ kuğ ét-**: Kaz ses vermek (DLT: 250) > KMT **ķah-ķah et- ķah-ķuh et-**: Öksürmek (KMT: 228).

- DLT **kak**: Erik, kaysı gibi meyvaların kurusu; kurutulmuş nesne; göl; kurumuş göl; su birikintisi (DLT: 251) > KMT **kak**: Kafkasyalılara özgü yemeklerden mısır unuyla yapılan bir tür lapa (KMT: 205).
- DLT **kaklan-**: Kurutulmak, kakaç yapılmak; su toplanmak (DLT: 252) > KMT **kaklan-**: Bozulmak, işe yaramaz hâle gelmek (KMT: 205).
- DLT **kaksı-**: Kakaç olmak, kakaç olayazmak (DLT: 253) > KMT **ķaksı-**: Çürümek, küf kokmak (KMT: 228).
- DLT **kal aç**: Aç ve kal; Xalaç oymağının adı buradan gelmiş denir (DLT: 254) > KMT **ķalaç**: Küle gömülerek ya da tavada pişirilen simit, çörek (KMT: 228).
- DLT **kalat-**: Kaplatmak, kılıf geçirtmek, bir şeyi sargıya veya sandığa koydurmak (DLT: 254) > KMT **ķalat-**: Yığdırmak (KMT: 229).
- DLT **kaldra-**: Hışırdamak (DLT: 254) > KMT **ķaltıra-**: Titremek (KMT: 230).
- DLT **kalkan-kalkanğ**: Kalkan (DLT: 256) > KMT **ķalğan**: Diğer, başka (KMT: 229).
- DLT **kam**: Kam, şaman, kâhin (DLT: 257) > KMT **gam**: Sıkı sıkıya, dar, üzerine oturan (KMT: 172).
- DLT **kamış**: Kamış, kamışlık (DLT: 259) > KMT **gamuş**: Çarık, ayakkabı (KMT: 172).
- DLT **kançuk**: Nereye?, nasıl? (DLT: 261) > KMT **ķançık**: 1. Kurt, köpek gibi hayvanların dişisi; 2. Şehvetli, utanmaz (KMT: 232).
- DLT **kap-**: Kapmak; çalmak; dokunmak, çarpmak, uçurmak; hücum ve defî etmek (DLT: 262) > KMT **ķab-**: 1. Isırmak; 2. Yemek yemek; 3. Kazanmak, yenmek, mağlup etmek (KMT: 225).
- DLT **kap-**: Kapmak; çalmak; dokunmak, çarpmak, uçurmak; hücum ve defî etmek (DLT: 262) > KMT **ķap-**: Isırmak (KMT: 233).
- DLT **kapa**: Kaba ve yüksek olan her nesne (DLT: 263) > KMT **kapa**: Köyden uzakta, yol kenarında, taştan inşa edilmiş küçük hayvan barınağı (KMT: 205).
- DLT **kapa**: Kaba ve yüksek olan her nesne (DLT: 263) > KMT **ķaba**: Eskiden kadınların giydiği bir tür elbise (KMT: 225).
- DLT **kapak**: Göz kapağı; kızın kızlığı, bekâret (DLT: 263) > KMT **ķapak-ķaphak**: Dağ yamacı (KMT: 233).
- DLT **kapçak**: Su kollarının birbirine kavuştuğu yer (DLT: 263) > KMT **ķapçak**: 1. Sayfa, yaprak; 2. Akarsuyun altından aktığı buzdan kabuk, bir şeyin dış kabuğu (KMT: 233).

- DLT **kapıl-:** Kapanmak, hapsedilmek; kapılmak (DLT: 263) > KMT **ķabil-:** Yenilmek, oyunda mağlup olmak (KMT: 225).
- DLT **kapın-:** Yagma eder görünmek; hastalığa kapılmak, yakalanmak (DLT: 263) > KMT **ķabin-:** 1. Tutuşmak; 2. Öfkelenmek, çok kızmak (KMT: 226).
- DLT **kapış:** Kapış, kapıp alma, yağma etme, çalma (DLT: 264) > KMT **kapiş:** Eğri ağızlı (KMT: 205).
- DLT **kapış- kapuş-:** Kapışmak (DLT: 264-265) > KMT **ķabiş-:** 1. Susmak, sesi kesilmek; 2. Ölmek, can vermek; 3. Somurtmak (KMT: 226).
- DLT **kaplan-:** Kap sahibi olmak (DLT: 264) > KMT **ķablan-:** Üzerine kapanmak (KMT: 226).
- DLT **kaplan-:** Kap sahibi olmak (DLT: 264) > KMT **ķaplan-:** Bükülmek, kıvrılmak (KMT: 233).
- DLT **kapul-:** Sıkışmak (DLT: 264) > KMT **ķabil-:** Yenilmek, oyunda mağlup olmak (KMT: 225).
- DLT **kar:** Kar (DLT: 265) > KMT **kâr:** Gelir, kazanç, kâr (KMT: 206).
- DLT **kara:** Kara; karanlık (DLT: 265) > KMT **gara:** 1. Maden suyu; 2. Canciğer, sıkı fıkı, candan (KMT: 172).
- DLT **karabaş:** Gerdek gecesı gelinle birlikte gönderilen hizmetçi kadın, sağdıç kadın; köle ve cariyelere verilen adlardanır, “kara baş” anlamınadır (DLT: 266) > KMT **ķarabaş:** Siyah başlı (KMT: 234).
- DLT **karaç:** Kapıları dolaşan dilenci (DLT: 266) > KMT **ķaracuh:** Kara suratlı (KMT: 234).
- DLT **kargan-:** Kendine lânet etmek (DLT: 268) > KMT **ķargan-:** Yemin etmek (KMT: 236).
- DLT **karı-:** Kocalmak, yaşlanmak, kocamak (DLT: 269) > KMT **ķarı-:** 1. Yetmek, yetişmek, kafi gelmek; 2. Eleştirmek, şikâyet etmek, mızızlanmak (KMT: 236).
- DLT **karıl-:** Karışmak, karılmak (Oğuzca) (DLT: 269) > KMT **ķarıl-:** Boğazında kalmak, boğazına tıkanmak, boğulur gibi olmak; hırıldamak, sesi kısılmak (KMT: 236).
- DLT **karınlığ:** Karınlı (DLT: 270) > KMT **ķarınlı:** Hamile (KMT: 236).
- DLT **karmaş-:** Yağmalamakta yarış ve yardım etmek (DLT: 272) > KMT **ķarmaş-:** İlgilenmek, ele almak, gayret göstermek (KMT: 237).
- DLT **kars:** Deve veya koyun tüyünden yapılan elbise (DLT: 273) > KMT **hars:** El çırpma sesi, alkış (KMT: 185).

- DLT **kars:** Deve veya koyun tüyünden yapılan elbise (DLT: 273) > KMT **ķars:** El çırpma, alkış sesi, Kafkas dansında el çırparak tempo tutma (KMT: 237).
- DLT **karşı:** Hakan sarayı, köşk; karşı, zıt; iki bey arasındaki uyuşmazlık (DLT: 273) > KMT **ķarşı:** 1. Yakın; 2. Samimi (KMT: 237).
- DLT **karşu:** Karşı (DLT: 274) > KMT **ķarşı:** 1. Yakın; 2. Samimi (KMT: 237).
- DLT **kart:** Yara (DLT: 274) > KMT **kart:** Fotoğraf, resim (KMT: 206).
- DLT **kart:** Yara (DLT: 274) > KMT **ķart:** İhtiyar, yaşlı (KMT: 237).
- DLT **kaşan-:** -Hayvan, at- işemek (DLT: 277) > KMT **ķaşan-:** Keyifsizleşmek, rahatsız olmak, rahatsızlanmak (KMT: 238).
- DLT **katıgılığ:** Soysuz; katıklılık (DLT: 279) > KMT **ķatılığ:** 1. Sertlik, dayanıklılık; 2. Acımasızlık (KMT: 240).
- DLT **katıgılığ:** Felâket (DLT: 279) > KMT **ķatılığ:** 1. Sertlik, dayanıklılık; 2. Acımasızlık (KMT: 240).
- DLT **katıl-:** Karıştırılmak; erkek kadın çiftleşmek (DLT: 280) > KMT **ķatıl-:** 1. Saldırmak; 2. Dokunmak, değmek; 3. Vurmak; 4. Gücendirmek (KMT: 240).
- DLT **katiş-:** Katmakta yardım ve yarış etmek (DLT: 280) > KMT **ķatiş-:** 1. Karışmak, karmakarışık olmak; 2. Karışmak, eklenmek; 3. Karışmak, birlikte olmak; 4. Delirmek, aklını kaybetmek (KMT: 240).
- DLT **katlan-:** Meyvalanmak (Kıpçak, Yemek ve Oğuz dillerince); dikenli ağaçlar meyvalanmak (Ö. Türklerce) (DLT: 280) > KMT **ķatlan-:** 1. Çoğalmak, artmak; 2. Tekrar edilmek, tekrarlanmak; 3. Eğirilmek (KMT: 240).
- DLT **kattur-:** Büktürmek, katlatmak; kattırmak (DLT: 281) > KMT **ķatdır-:** 1. Sertleştirmek; 2. Dayanmak, tahammül etmek; 3. Dayanıklı hâle getirmek; 4. Gözlerini dikip bakmak; 5. Öldürmek; 6. Döndürmek (KMT: 239).
- DLT **kavuz:** Şaraptaki çörçöp, tortu (DLT: 282) > KMT **ķavuz:** Balmumu; petek (KMT: 241).
- DLT **kaw kuw:** Dikişin büzülmesi, çekilmesi; elbisenin dikilirken kırıyıp büzülmesi (DLT: 282) > KMT **kav-kuw:** 1. Dağılmış, darmadağın olmuş; 2. Köpek, kurt, tilki gibi hayvanların uluması (KMT: 206).
- DLT **kay-:** Meyletmek, kaymak; caymak; acımak, kayırmak, tınmak, iltifat etmek (DLT: 284) > KMT **ķay-:** 1. Dikmek; 2. Çevrelemek; 3. Marifet göstermek (KMT: 241).
- DLT **kaygur-:** Kayırmak, kaygılanmak (“dh” harfini “y” yapanlarca) (DLT: 285) > KMT **ķayğır-:** Önemsemek, merak etmek, üzülme (KMT: 242).

- DLT **kaz**: Kaz; her ağacın kabuğu (DLT: 287) > KMT **gaz**: İpekli tülbent kumaş (KMT: 173).
- DLT **kazgan-**: Kazanmak (DLT: 287) > KMT **ķazan-**: Gayret etmek, çabalamak, çalışmak (KMT: 243).
- DLT **kazuk**: Kazılmış (DLT: 288) > KMT **ķazıķ**: 1. Kazık, lobut, sopa; 2. Temel (KMT: 244).
- DLT **keç-**: Geçmek, ölmek (DLT: 289) > KMT **keç-**: Affetmek, bağışlamak (KMT: 206).
- DLT **kèç-**: Gecikmek (DLT: 290) > KMT **keç-**: Affetmek, bağışlamak (KMT: 206).
- DLT **keçe**: Keçe (Oğuzca); karpuz ve hıyara benzer şeylerin taşındığı sele ve sepet (DLT: 290) > KMT **keçe**: Gece (KMT: 206).
- DLT **kečil-**: Geçilmek (DLT: 290) > KMT **kečil-**: Affedilmek, bağışlanmak (KMT: 206).
- DLT **kéčil-**: Geciktirilmek (DLT: 290) > KMT **kečil-**: Affedilmek, bağışlanmak (KMT: 206).
- DLT **keleçü**: Söz (Oğuzca) (DLT: 297) > KMT **keleçi**: 1. Elçi, ara bulucu, temsilci; 2. Dünür, dünürücü (KMT: 207).
- DLT **keliş-**: Gelişmek (DLT: 298) > KMT **keliş-**: Yakışmak, uygun düşmek; uymak, anlaşmak (KMT: 207).
- DLT **kem**: Hastalık (DLT: 298) > KMT **kem**: 1. Az, minimum; 2. Daha kötü, fena, daha aşağı; 3. Belirli bir yaş (KMT: 208).
- DLT **kemek**: Pamuktan yapılmış çubuklu ve nakışlı bir dokuma; bundan bürgü yapılır, Kıpçaklar yağmurluk yaparlar (DLT: 299) > KMT **kemik**: Çiğnendiğinde ya da emildiğinde yağı çıkan yumuşak kemik, serebral kemik (KMT: 208).
- DLT **kemle-**: Kötülemek, hasta olmak (DLT: 299) > KMT **kemle-**: 1. Azaltmak; 2. Aşağılamak, küçültmek (KMT: 208).
- DLT **kemlet-**: Sıkıntı veya zarar vermek, kötületmek; hasta etmek (DLT: 299) > KMT **kemlet-**: Azaltmak (KMT: 208).
- DLT **kepek**: Unda ve başda bulunan kepek (DLT: 301) > KMT **kepek**: Rus parası, kopek (KMT: 209).
- DLT **kert-**: Kertmek (köleyi yola getirmek için söylenir) (DLT: 304) > KMT **kert-**: Çentik açmak, oymak (KMT: 210).
- DLT **ket-**: Giymek (DLT: 307) > KMT **ket-**: Gitmek (KMT: 211).

- DLT **keten:** Zahmet, sıkıntı (DLT: 307) > KMT **geten:** 1. Keten, beyaz kumaş; 2. Yelken bezi (KMT: 174).
- DLT **keten:** Zahmet, sıkıntı (DLT: 307) > KMT **keten:** Yelken bezi, çadır bezi (KMT: 211).
- DLT **kez:** Gez; süt ve un gibi şeylerin tencere dibinde yapışıp kalan parçaları; ipekli bir Çin kumaşı (DLT: 310) > KMT **kez:** 1. Çentik, kertik; 2. Koy, küçük körfez; 3. İki yüksek dağın arasındaki bel (KMT: 211).
- DLT **kezle-:** Gezlemek, gezini düzeltmek, temizlemek (DLT: 311) > KMT **kezle-:** Niyet etmek, murat etmek, umut etmek, ümit etmek (KMT: 211).
- DLT **kıçı:** Hardal (DLT: 311) > KMT **gıcı:** Kramp (KMT: 174).
- DLT **kıçı:** Hardal (DLT: 311) > KMT **hıcı:** Çörek otu (KMT: 187).
- DLT **kıçur-:** Kınamak, ayıplamak; başkasının kaygısından ferah duymak (DLT: 311) > KMT **kıcıra-:** Azarlamak, paylamak (KMT: 244).
- DLT **kıçur-:** Kınamak, ayıplamak; başkasının kaygısından ferah duymak (DLT: 311) > KMT **kıçır-:** Bağırmak (KMT: 244).
- DLT **kıdhıg:** Kıyı, yan, kenar (DLT: 312) > KMT **gıyı:** 1. İri parça, kütle, yığın; 2. Uyuz, irin (KMT: 176).
- DLT **kıdhıg:** Kıyı, yan, kenar (DLT: 312) > KMT **kıyı:** Tezek (KMT: 248).
- DLT **kıdhıg:** Kıyı, yan, kenar (DLT: 312) > KMT **kıyık:** 1. Çapraz, verrev, eğri; 2. Ters (KMT: 248).
- DLT **kıl:** Kıl -insanda ve hayvanda- (DLT: 313) > KMT **gıl:** Rüşvet, menfaat (KMT: 174).
- DLT **kılıçla-:** Kılıçlamak, kılıç ile çalmak ve vurmak (DLT: 314) > KMT **kılıçla-:** Kilitlemek, sürgülemek (KMT: 244).
- DLT **kılık-kılık:** Huy, gidiş (DLT: 314-315) > KMT **gılık:** Sıpa (KMT: 175).
- DLT **kıngır:** Kızgın, hiddetli; şaş, yan bakış (DLT: 316) > KMT **kıngır:** Eğri (KMT: 246).
- DLT **kırıl-:** Kabuğu soyulmak; malı alınmak, yoksullaşmak; kar kürünmek (DLT: 318) > KMT **kırıl-:** Mahvolmak, telef olmak, ölmek, yok olmak (KMT: 246).
- DLT **kırkın:** Cariye (DLT: 319) > KMT **kırkın:** Kesim, kesme (KMT: 246).
- DLT **kırnak:** Cariye (Yabaku, Kay, Çomul, Basım, Oğuz, Yemek ve Kıpçak dillerince) (DLT: 320) > KMT **kırna:** 1. Temre, cilt mantarı, liken, deri hastalığı; 2. Zayıf, cılız; 3. Kısa, güdük, bodur (KMT: 212).

- DLT **kırt**: Kısa (DLT: 320) > KMT **gırt**: Parça, topak (KMT: 176).
- DLT **kırt**: Kısa (DLT: 320) > KMT **kırtı**: Az, eksik (KMT: 212).
- DLT **kırtış**: Yüz rengi, yüz (DLT: 320) > KMT **kırdış**: Çayır, otlak, sürülmemiş toprak (KMT: 246).
- DLT **kırtur-**: Kazıtmak, sıyırtmak (DLT: 320) > KMT **kırdır-**: Öldürtmek, mahvettirmek, yok ettirmek (KMT: 246).
- DLT **kırık**: Sakat (DLT: 320) > KMT **kıruk**: Oluk, su semeri (KMT: 246).
- DLT **kısğa**: Kısa (DLT: 321) > KMT **kısa**: İçine tahıl konulan deriden tulum (KMT: 212).
- DLT **kısığ**: Kısı, hapis, sıkıntı (DLT: 321) > KMT **kısığ**: Sıkı, yoğun, sıkışık, bitişik, dar (KMT: 247).
- DLT **kısıl-**: Kısılmak, arada kalmak (DLT: 321) > KMT **kısıl-**: Sığınmak, sıkışmak, bitişmek (KMT: 247).
- DLT **kıyık**: Cayma, caymak; eğrilik; eğri olan; sözde durmama; sözde durmıyan (DLT: 324) > KMT **gıy**: 1. İri parça, kütle, yığın; 2. Uyuz, irin (KMT: 176).
- DLT **kıyık**: Cayma, caymak; eğrilik; eğri olan; sözde durmama; sözde durmıyan (DLT: 324) > KMT **kıy**: Tezek (KMT: 248).
- DLT **kıyık**: Cayma, caymak; eğrilik; eğri olan; sözde durmama; sözde durmıyan (DLT: 324) > KMT **kıyık**: 1. Çapraz, verev, eğri; 2. Ters (KMT: 248).
- DLT **kıyış-**: Eğrilemesine ağaç kesmekte yardım ve yarış etmek (DLT: 325) > KMT **kıyış-**: Eğilmek, yan yatmak (KMT: 248).
- DLT **kıyma**: Kıyılmış (DLT: 325) > KMT **kıyma**: Sucuk (KMT: 248).
- DLT **kir**: Kir (DLT: 331) > KMT **gir**: Terazinin ağırlıkları (KMT: 177).
- DLT **kiriş**: Kiriş, yay kirişi; yay; bir adamın akarlarından olan geliri (DLT: 332) > KMT **kiriş**: 1. Sarp, yalçın; 2. Sağlam, kati, kesin; 3. Kenar; 4. Sap; 5. Ağaç fiçinin tabanını sabitlemek için açılmış oluk (KMT: 212-213).
- DLT **kiriş-**: Girişmek, girişmekte yarış etmek (DLT: 332) > KMT **gireş-**: Donarak yapışmak (KMT: 177).
- DLT **kiriş-**: Girişmek, girişmekte yarış etmek (DLT: 332) > KMT **giriş-**: Donmak, uyuşmak (KMT: 177).
- DLT **kiriş-**: Girişmek, girişmekte yarış etmek (DLT: 332) > KMT **kiriş-**: Uyuşmak (KMT: 213).
- DLT **koç**: Koç (Oğuzca) (DLT: 337) > KMT **goça**: Koyun (KMT: 177).

- DLT **kodı**: Aşağı, aşağıya; arkası sıra (DLT: 338) > KMT **ķodu**: 1. I. Sesleniş, çağırış, toplantı, haber, dedikodu; II. Tellal, müjdecî; 2. Megafon (KMT: 250).
- DLT **kolan**: Kolan, bağırdak; yaban eşegi (DLT: 341) > KMT **ķolan**: 1. I. Alalı beledi, alacalı; II. Benekli, rengârenk; III. Çizgili; 2. Çılgın, deli, az akıllı (KMT: 251).
- DLT **koldaş**: Koldaş, arkadaş (DLT: 341) > KMT **ķol taş**: Taşı uzağa atma oyunu (KMT: 250).
- DLT **komuk-kumuk**: At gübresi (DLT: 342-377) > KMT **ķumuk**: 1. Dağıstan'da Kumuk bölgesi; 2. Dağıstan'ın genel adı (KMT: 257).
- DLT **konak**: Bir çeşit kaba darı (DLT: 343) > KMT **ķonak**: Misafir, konuk (KMT: 251).
- DLT **konakla-**: Darı yemek (DLT: 343) > KMT **ķonakla-**: Misafir olmak (KMT: 251).
- DLT **konğra-**: Ses kalınlaşmak; bir şey konğur -yani kestane rengi- olmak (DLT: 343) > KMT **ķongra-**: Çalmak, şingirdamak (KMT: 252).
- DLT **kor**: Zıyan; yoğurt mayası (DLT: 346) > KMT **gor**: Neşe, şenlik, gamsızlık, kedersizlik (KMT: 178).
- DLT **korkun-**: Korku duymak ve korkunu saklamak (DLT: 347) > KMT **ķorkun-**: Donmak (KMT: 253).
- DLT **korluk**: İçinde kırmızı biriktiren küçük testi (DLT: 346) > KMT **ķorluk**: Maya (KMT: 253).
- DLT **kosık-kosuk**: Fındık (DLT: 348) > KMT **gosuk**: Yenebilen bir bitki kökü (KMT: 178).
- DLT **koşa**: Çift (DLT: 348) > KMT **goşa**: Prenses, hanımefendi (KMT: 178).
- DLT **koyka**: Deri, kürk (DLT: 352) > KMT **ķoyka**: İç yağı (KMT: 255).
- DLT **koytur-**: Döktürmek, koydurmak (DLT: 352) > KMT **ķoydur-**: Bıraktırmak, terk ettirmek (KMT: 255).
- DLT **kögle-**: -Hayvan- yeşil ot yemek; ırlamak, taganni etmek (DLT: 355-356) > KMT **kökle-**: Teyellemek (KMT: 216).
- DLT **köglen-**: Yüzde çiller çıkmak; şarkı söylemek, ırlamak, taganni etmek, sesi yükselte alçalta şarkı çağırarak (DLT: 356) > KMT **köklen-**: Teyellenmek (KMT: 216).
- DLT **körkedh-**: Güzelleşmek (DLT: 364) > KMT **ķörkey-**: Çoğalmak, çok olmak (KMT: 218).
- DLT **körpe**: Körpe, mevsimi geçtikten sonra çıkan şey; zamanından sonra doğan yeni hayvan (DLT: 364) > KMT **ķörpe**: İki-üç aylık kuzu derisi (KMT: 218).
- DLT **körüş**: Bakışış (DLT: 365) > KMT **ķüreş**: Mücadele, uğraş (KMT: 223).

- DLT **körüş-**: -Gözle- bakmak; güreşmek (DLT: 365-366) > KMT **körüş-**: Görüşmek, rastlaşmak (KMT: 219).
- DLT **köse-**: Arzu etmek (DLT: 366) > KMT **köse-**: Maşa ya da sopa ile ateşin közlerini bir tarafa toplamak, közleri karıştırmak (KMT: 219).
- DLT **köşün-**: Gölgelenmek, gölgeye çekilmek, kendini gizlemek, örtmek (DLT: 367) > KMT **küşün-**: Nefes almak (KMT: 223).
- DLT **kötür-**: Götürmek (DLT: 368) > KMT **kötür-**: Kaldırmak (KMT: 219).
- DLT **közöldürük**: At kuyruğundan dokunur bir bez parçasıdır (DLT: 372) > KMT **közöldürük**: Dürbün (KMT: 220).
- DLT **kubuz**: Ut, kopuz, kubuz (DLT: 372) > KMT **ğubuz**: Kasıntı, kibirli (KMT: 256).
- DLT **kula**: Kula renk (DLT: 375) > KMT **gula**: 1. Dar kafalı, et kafalı, sersem; 2. Beyin iltihabı (KMT: 179).
- DLT **kulabuz-kulavuz**: Kılavuz (DLT: 375-376) > KMT **ğılavuz**: Ateşte yanan deride meydana gelen lekeler (KMT: 244).
- DLT **kulakla-**: Kulağa vurmak (DLT: 376) > KMT **ğulakla-**: Dinlemek; itaat etmek (KMT: 257).
- DLT **kuram**: Mertebe, aşama; sırasına göre (DLT: 380) > KMT **ğuram**: Yapı, bütün, bünye, strüktür (KMT: 258).
- DLT **kuriş-**: Kuruşmak, kurmakta yardım ve yarış etmek (DLT: 382) > KMT **ğuruş-**: Tutulmak, felç olmak; işlemez hâle gelmek (KMT: 259).
- DLT **kurman**: Gedeleş, yaylık, yay kabı (Oğuz ve Kıpçak dillerince) (DLT: 382) > KMT **ğurman**: Kurban (KMT: 258).
- DLT **kurşa-**: Kuşanmak, kuşağı bağlamak (DLT: 383) > KMT **ğurşa-**: Kuşatmak, çevirmek, çembere almak, muhasara etmek (KMT: 259).
- DLT **kurt**: Solucan soyundan olan hayvanlar; (Oğuzlarca) yırtıcı hayvanlardan olan kurt (DLT: 383) > KMT **gurt**: Kuluçka (KMT: 180).
- DLT **kurt**: Solucan soyundan olan hayvanlar; (Oğuzlarca) yırtıcı hayvanlardan olan kurt (DLT: 383) > KMT **kurt-kürt**: Rüzgârın yığdığı kar kümesi, kar yığını (KMT: 221-223).
- DLT **kuruğ**: Kuru; asılsız (DLT: 384) > KMT **ğuruğ**: 1. Sırık; 2. İp, halat; 3. Kement, sürüden at yakalamak için uzun bir sırığın ucuna bağlanmış halka; 4. Çok uzun boylu insan (KMT: 259).

- DLT **kuruk**: Kuru (DLT: 385) > KMT **ķuruķ**: 1. Sırık; 2. İp, halat; 3. Kement, sürüden at yakalamak için uzun bir sırığın ucuna bağlanmış halka; 4. Çok uzun boylu insan (KMT: 259).
- DLT **kuruş-**: Kurmakta yardım ve yarış etmek; her tarafı kurumak (DLT: 385) > KMT **ķuruş-**: Tutulmak, felç olmak; işlemez hâle gelmek (KMT: 259).
- DLT **kut**: Kut, uğur, devlet, baht, talih, saadet (DLT: 388) > KMT **ķıt**: Kıt, az (KMT: 247).
- DLT **kutal-**: Mesut olmak (DLT: 388) > KMT **ķıtal-**: Yokluktan ızdırap çekmek (KMT: 247).
- DLT **kutluğ**: Kutlu (DLT: 388) > KMT **ķutluķ**: Zenginlik, servet (KMT: 260).
- DLT **kutsuz**: Kutsuz, işleri ters giden adam (DLT: 388) > KMT **ķutsuz**: İğrenç, tiksindirici, sevimsiz, göze hoş görünmeyen (KMT: 260).
- DLT **kuw**: Kut, saadet (DLT: 390) > KMT **ķuv**: 1. Kuğu kuşu; 2. Fıtil; 3. Kurumuş, kupkuru; 4. Mantar kavı; 5. Kuş tüyü (KMT: 260).
- DLT **kuy-**: Ürmek (DLT: 390) > KMT **ķuy-**: Dökmek, boşaltmak, koymak, akıtmak, yağmak (KMT: 261).
- DLT **kuzgun**: Kuzgun (DLT: 391) > KMT **ķozğun**: Alaycı, müstehzi (KMT: 255).
- DLT **kuzı-**: Kurumak; yemeğe iştihası gelmek (DLT: 391) > KMT **ķozu-**: Kızdırmak, sataşmak, kışkırtmak (KMT: 255).
- DLT **kuzut-**: Boğazını kurutmak; yemeğe iştihasını getirmek (DLT: 391) > KMT **ķozut-**: Kışkırtmak, kızdırmak, sataşmak, alay etmek, eğlenmek (KMT: 255).
- DLT **küçen-**: Gücü kuvveti kalmamak; zulmetmek; ağırlaşmak, fazla yüklenmiş olmak (DLT: 393) > KMT **küçen-**: Çabalamak, zorlanmak (KMT: 221).
- DLT **küdh-**: Durmak, beklemek; gözlemek, gütmek (Oğuzca) (DLT: 394) > KMT **küy-**: Yanmak, tutuşmak (KMT: 223).
- DLT **küdhük**: İş güç, alış veriş (DLT: 394) > KMT **küyük**: 1. Kıskanç, gıpta eden; 2. Şiddetli, iliklere işleyen (KMT: 224).
- DLT **künlük**: Gün hesabıyla yapılan iş, gündelik (DLT: 398) > KMT **künlük**: Şemsiye (KMT: 222).
- DLT **küpe**: Küpe (DLT: 399) > KMT **kübe**: 1. Zırh; 2. Kaplumbağa gibi hayvanların sert kabuğu (KMT: 221).
- DLT **kür**: Yiğit, sarsılmaz, pek yürekli, kabadayı (DLT: 399) > KMT **kür**: Boğa, öküz (KMT: 223).

- DLT **küre-**: Kaçmak (DLT: 399) > KMT **küre-**: Küremek (KMT: 223).
- DLT **küreş-**: Güreşmek; kürümekte yardım ve yarış etmek (DLT: 399-400) > KMT **körüş-**: Görüşmek, rastlaşmak (KMT: 219).
- DLT **kürt**: Kayın ağacı; bundan yay, kamçı, değnek gibi şeyler yapılır (DLT: 401) > KMT **kürt**: Rüzgârın yığıldığı kar yığını (KMT: 223).
- DLT **mamu**: Gerdek gecesi gelinle beraber gönderilen kadın (Öz Türkçe değil) (DLT: 406) > KMT **mamu**: 1. Öcü; 2. Kurdun tabu adı (KMT: 267).
- DLT **mungadh-**: Bunalmak (DLT: 415) > KMT **mingay-**: Küsmek, gücenmek, surat asmak, somurtmak (KMT: 270).
- DLT **ne**: Araplardaki şaşalama “...=ma” sı yerine bir edat (DLT: 419) > KMT **ne**: Ne (soru zamiri) (KMT: 278).
- DLT **neme**: “Bilmem” anlamına bir kelime; (Haşiyeye göre) “ne” anlamında pekitme edatı (DLT: 419) > KMT **neme**: Şey (KMT: 278).
- DLT **oba**: Oba (Oğuzca) (DLT: 421) > KMT **oba**: 1. Mezar; 2. Cenaze, ölü; 3. Yığın, küme, tepe; 4. Baca (KMT: 281).
- DLT **ogra-**: Uğramak (DLT: 423) > KMT **oğura-**: Memnun olmak, sevinmek, tasvip etmek (KMT: 281).
- DLT **ograğ**: Niyet, kurma, kasıt; ugrama, uğrak; dağ yamacı, derenin dönemeci (DLT: 424) > KMT **oğurav**: Tasvip (KMT: 281).
- DLT **oka**: Kefillik, kefâlet (DLT: 430) > KMT **oka**: Sırma, şerit (KMT: 282).
- DLT **oprak**: Yıpranmış, yıpranmış, eskimiş (DLT: 440) > KMT **oprak**: Elbise, kıyafet (KMT: 283).
- DLT **osuğ**: Bir nesnenin bir nesneye değişmesi; bir nesnenin bir nesne ile karşılandırılması (DLT: 443) > KMT **osuy**: Vasi (KMT: 284).
- DLT **otağ**: Otağ (DLT: 444) > KMT **otov**: 1. Oda; 2. Yeni gelin için hazırlanan oda (KMT: 284).
- DLT **otluğ**: Otlı (DLT: 443) > KMT **otluğ**: Çakmak (KMT: 284).
- DLT **otluk**: Yemlik, ahır (DLT: 444) > KMT **otluğ**: Çakmak (KMT: 284).
- DLT **otul- utul-**: -Ekini bozan bitkiler- kesilmek, başı vurulmak (DLT: 446-702) > KMT **utul-**: Yenilmek, mağlup olmak (KMT: 373).
- DLT **oy**: Yerdeki oyukluk, çukurluk (DLT: 446) > KMT **oy**: Fikir, düşünce (KMT: 284).
- DLT **oy-**: Oymak; yerleştirmek, sıkıştırmak (DLT: 446) > KMT **oy-**: 1. Yıkmak; 2. Bozmak (KMT: 284).

- DLT **oytur-:** Oydurmak; bastırmak, sıkıştırmak (DLT: 447) > KMT **oydur-:** Yıkıtmak (KMT: 285).
- DLT **oyul-:** Oyulmak, çukurlaşmak; sıkıştırılmak (DLT: 447) > KMT **oyul-:** 1. I. Yıkılmak; II. Bozulmak, suya düşmek; 2. Cesaretini kaybetmek, morali bozulmak (KMT: 285).
- DLT **öçeş-:** Yarış etmek (DLT: 449) > KMT **öçeş-:** Bahse girmek (KMT: 287).
- DLT **öd:** Duvarı ve ağaçta delik (Oğuzlar ve uyanlarca); zaman, vakit; mevsim; hava; sığır, öküz (DLT: 449) > KMT **öt:** 1. Cesaret; 2. Öd, safra (KMT: 289).
- DLT **öge:** Çok akıllı, yaşlı kimse; ulusun büyüğü (DLT: 451) > KMT **öge:** Üvey (KMT: 287).
- DLT **öğün-:** Kendini öğmek (DLT: 452) > KMT **ökün-:** Pişman olmak (KMT: 288).
- DLT **öğünç:** Öğünç, öğünme (DLT: 452) > KMT **ökünç:** Acı, keder, üzüntü (KMT: 288).
- DLT **ökil:** Çok (Kıpçakça) (DLT: 454) > KMT **ökül:** Vekil, avukat (KMT: 287).
- DLT **ökse-:** Yığmak istemek (DLT: 455) > KMT **öksü-:** Acı çekmek, ızdırap çekmek, düşar olmak (KMT: 287).
- DLT **ökünç:** Pişmanlık (DLT: 455) > KMT **ökünç:** Acı, keder, üzüntü (KMT: 288).
- DLT **ölüt:** Birbirini öldürme, öldürüşme (DLT: 458) > KMT **ölet:** Veba, taun, salgın hastalık (KMT: 288).
- DLT **öng:** Ön, önce; öndün (Oğuzca); renk; bir şeyin rengi (DLT: 459) > KMT **öng:** Deri veya kumaşın iç kısmı (KMT: 288).
- DLT **öpkele-:** Ciğerine vurmak; öfkelenmek (DLT: 460) > KMT **öpkele-:** Darılmak, küsmek (KMT: 288).
- DLT **ör:** Kaftanın koltuk altları (DLT: 462) > KMT **ör:** Yükseklik, yüksek (KMT: 288).
- DLT **örgüç:** Kadınların başlarında bulunan saç örgüsü, örülmüş saç (DLT: 463) > KMT **örkeç:** Devenin hörgücü (KMT: 289).
- DLT **örküç:** Örülmüş saç; dalga, sacayağı (DLT: 464) > KMT **örkeç:** Devenin hörgücü (KMT: 289).
- DLT **ötlüğ:** Delikli, delinmiş (DLT: 467) > KMT **ötlü:** Cesur, gözü pek (KMT: 289).
- DLT **özek:** Belin iç yanında bulunan damar (DLT: 472) > KMT **özek:** 1. Merkez, esas, asıl, cevher; 2. Tabii karbon, grafit (KMT: 290).
- DLT **pusuğ-püsüğ:** Pusu (DLT: 475-476) > KMT **pusu:** Sarkık, gevşek (KMT: 292).

- DLT **pusuğluğ**: Pusu kuran (DLT: 475) > KMT **pusuluk**: Gevşeklik, sarkıklık (KMT: 292).
- DLT **pürçek**: İnsanın kâkülü, perçemi; atın perçemi (DLT: 475) > KMT **bürçük**: 1. I. Tomurcuk, sürgün; II. Top, tane; 2. Deride meydana gelen kabartılar; döküntüler (KMT: 115).
- DLT **saban**: Sapan; çift ve çiftçi takım ve aygıtları; çiftçilik (DLT: 477) > KMT **saban**: Tarla (KMT: 295).
- DLT **sağın-**: Sağar görünmek; sanmak, zannetmek; sözle yardım etmek (DLT: 481) > KMT **sağın-**: Anmak, düşünmek, hatırlamak, bahsetmek (KMT: 296).
- DLT **sağlığ**: Sayılı olan her şey (DLT: 481) > KMT **sağlık**: Tedbir, tedbirlilik, ihtiyat, dikkatlilik (KMT: 297).
- DLT **sağlık**: Dişi koyun; sağmal, sağılan hayvan (DLT: 481) > KMT **sağlık**: Tedbir, tedbirlilik, ihtiyat, dikkatlilik (KMT: 297).
- DLT **saka**: Dağ yamacı (DLT: 483) > KMT **sağa**: Aşık oyununda diğer aşıkları vuran aşık (KMT: 297).
- DLT **sakak**: Çene (DLT: 483) > KMT **sağak**: 1. Solungaç; 2. Bademcik (KMT: 296).
- DLT **sakal**: Sakal (DLT: 483) > KMT **sagal**: Parça parça, yırtık pırtık (KMT: 296).
- DLT **sakız**: Elbiseye bulaşan meyva suyu veya hurma pekmezi gibi şeyler (DLT: 484) > KMT **sağız**: Reçine, macun (KMT: 296).
- DLT **saklan-**: Saklanmak, çekinmek (DLT: 484) > KMT **sağlan-**: 1. Beklenmek; 2. Korunmak (KMT: 297).
- DLT **sal**: Sal; kaplardaki sır (DLT: 485) > KMT **sal**: 1. Ceset, ölü; 2. Cansız, uyuşuk, hâlsiz (KMT: 297).
- DLT **sal-**: Atmak; bir şeyle işaret etmek; göndermek, götürmek; toplamak, toplu hale getirmek (DLT: 485) > KMT **sal-**: Koymak, yerleştirmek (KMT: 297).
- DLT **salış-**: Sallaşmak, birbirini güreşte sallamak, silkişmek; birbirine sallamak, işaretleşmek (DLT: 485) > KMT **salış-**: Araları açılmak, bozuşmak, ağız kavgası etmek, boğaz boğaza gelmek, kavga etmek (KMT: 298).
- DLT **saltur-**: Saldırtmak (Oğuzca); sallatmak, sallamağı emretmek; çıkarıp atmağı emretmek (DLT: 486) > KMT **saldır-**: Koydurmak (KMT: 298).
- DLT **saman**: Saman (Çiğilce) (DLT: 486) > KMT **saman**: Bir tür kerpiç, güneşte kurutulan kerpiç (KMT: 299).

- DLT **sanğla-**: Kuş pislemek (DLT: 488) > KMT **sanla-**: 1. Çekiştirmek, dedikodu etmek; 2. Parçalamak, parçalara ayırmak (KMT: 300).
- DLT **saplık**: Saplık; kılıç ve bıçak gibi şeylere sap olmaya yarayan nesne (DLT: 489) > KMT **sablı**: Kepçe (KMT: 296).
- DLT **sası-**: Sasımak, kokmak (DLT: 495) > KMT **sası-**: Sağır olmak, kulakları çınlamak (KMT: 303).
- DLT **sasık**: Saksı (Uç şehri ve yöresi halkı -veya Sınır ve sınırın arkasındaki halk-dilince) (DLT: 496) > KMT **sasık**: Pis kokulu (KMT: 303).
- DLT **satığ**: Satış, satma (DLT: 497) > KMT **satuv**: Ticaret (KMT: 303).
- DLT **satır**: “Piç, aslı belirsiz” anlamına sövme (DLT: 497) > KMT **sadır**: Bataklık (KMT: 296).
- DLT **satır**: “Piç, aslı belirsiz” anlamına sövme (DLT: 497) > KMT **satır**: Sıra, saf, dizi (KMT: 303).
- DLT **saw**: Söz, haber, salık; mektup; risale; atalar sözü, darbimesel; kıssa, hikâye, tarihsel şeyler; şöret, san (DLT: 498-499) > KMT **sav**: 1. Sağ, canlı; 2. Sağlam, bütün, tam (KMT: 303).
- DLT **sawıl-**: Savulmak; -güneş- inmek (DLT: 499) > KMT **savul-**: Sağılmak (KMT: 304).
- DLT **sawul-**: Bulunduğu halden ayrılmak, bir yana eğilmek, batmak; savulmak, gitmek (DLT: 500) > KMT **savul-**: Sağılmak (KMT: 304).
- DLT **say**: Kara taşlık yer; vücuda giyilen zırh (DLT: 500-501) > KMT **say**: 1. Sığ, derin olmayan; yassı; 2. Sathi, yüzeysel; 3. Parça, dilim; 4. Fakir, güçsüz (KMT: 304).
- DLT **sengek**: Su içilen testi; ağaçtan oyulmuş su kabı (Oğuzca) (DLT: 505) > KMT **senek**: Dirgen (KMT: 307).
- DLT **seril-**: Sarsılmak, sendelemek, yalpa ile düşeyazmak (“iril-” ile birlikte kullanılır) (DLT: 506) > KMT **seril-**: Çok yorulmak, tükenmek (KMT: 307).
- DLT **sermet-**: Bir şeyi sudan ayırıp çıkartmak, süzdürmek (DLT: 507) > KMT **sermet-**: Kaptırmak (KMT: 308).
- DLT **sézik**: Seziş, sezme (DLT: 509) > KMT **sezgek**: 1. Duyarlı; 2. 22-30 Haziran arasında doğanların burcu (KMT: 308).
- DLT **sıbizğu-sıbusgu**: Düdük, boru (DLT: 510) > KMT **sıbizgi**: 1. Kaval; 2. Tüfek namlusu (KMT: 309).

- DLT **sıdhiğ**: Kaftanın göğse kadar olan iki eteğinden birisi; dış etleri arasındaki açıklık (DLT: 511) > KMT **sıdı**: 1. Elli sayısı; 2. Yüzyıl (KMT: 309).
- DLT **sıdhır**: Sıyırmak (DLT: 511) > KMT **sıyır**: Elinden almak, zorla almak, geri almak (KMT: 312).
- DLT **sıg**: Sığmak; tesir etmek, dokunmak, koymak (DLT: 511) > KMT **sık**: Sıkma, sıkıştırmak (KMT: 309).
- DLT **sıgın**: Sığınmak (DLT: 512) > KMT **sıgın**: Çabalayıp durmak, sızlamak, oflamak, kuvvetini vermek (KMT: 309).
- DLT **sıgun**: Yaban sığırı; dağ keçisi tekesi (DLT: 513) > KMT **sıgın**: Tezek (KMT: 309).
- DLT **sınğar**: Bir şeyin tarafı, yanı (DLT: 516) > KMT **singar**: Tek, bir tane, yalnız (KMT: 311).
- DLT **sır**: Kendisiyle Çin kâseleri cilâlanıp üzerine nakış yapılan macun; sır; ağustos böceğinin, kalem ve kaleme benzer şeylerin çıkardığı sesi anlatan bir kelime (DLT: 517) > KMT **sır**: 1. Unvan, paye, ün; hâl, durum; 2. Soy, nesil; 3. Şöhret, namus, haysiyet (KMT: 311).
- DLT **sırıl**: Bulaşmak, yapışmak (DLT: 517) > KMT **sırıl**: Kuşatılmak; kaplanmak (KMT: 311).
- DLT **sırlığ**: Sırlı, nakışlı (DLT: 517) > KMT **sırlı**: Saygıdeğer, asil, hürmete layık (KMT: 312).
- DLT **sırtla**: Kuyruğu iple bükme; (Oğuzca) küçük bir dereden yukarı çıkmak (DLT: 518) > KMT **sırtla**: Aldatmak, kandırmak (KMT: 312).
- DLT **sız**: Sızmak, erimek; -güneş- belirlemek, ucu görünmek; arıklamak, zayıflamak (DLT: 520) > KMT **sız**: 1. I. Çizmek; II. Yazmak; 2. Çalmak, aşırma, yürütmek; 3. Atmak, fırlatmak; palavra atmak (KMT: 314).
- DLT **sızgur**: Sızdırmak, eritmek; arıkatmak, zayıflatmak (DLT: 520) > KMT **sızgır**: 1. Isık çalmak; 2. Ulumak; 3. Tıslamak (KMT: 314).
- DLT **sızlat**: Sızlatmak, soğuktan ağrı veya sızı duyurmak (DLT: 520) > KMT **sızlat**: Çizdirmek, çizgiyi çektiirmek, düzgün hat çizdirmek (KMT: 314).
- DLT **sog**: Elde etmek, edinmek (DLT: 525) > KMT **soğ**: 1. Müzik aleti çalmak; 2. Dokumak; 3. I. Vurmak; II. Ayıplamak, yermek; III. Silahla vurmak, yaralamak (KMT: 316).

- DLT **sogul-:** -Su- toprağa sızıp kaybolmak, soğulmak, -su, süt- çekilmek, azalmak (DLT: 526) > KMT **soğul-:** 1. Dokunmak; 2. Çalınmak; 3. Dövülmek, hırpalanmak (KMT: 316).
- DLT **sogur:** Ada tavşanı; kelere benzer bir çeşit ada tavşanı (DLT: 527) > KMT **soğur:** Kör (KMT: 317).
- DLT **sogurluğ:** Tavşanı çok ve bol olan (DLT: 527) > KMT **soğurluk:** 1. Körlük; 2. Etrafında olan bitenden habersizlik (KMT: 317).
- DLT **soguş-:** Soğumağa yüz tutmak (DLT: 527) > KMT **soğuş-:** Vuruşmak, harp etmek (KMT: 316).
- DLT **sok-:** Sokmak, delmek, döğerek inceletmek, toplamak (Oğuzca) (DLT: 528) > KMT **soğ-:** 1. Müzik aleti çalmak; 2. Dokumak; 3. I. Vurmak; II. Ayıplamak, yermek; III. Silahla vurmak, yaralamak (KMT: 316).
- DLT **sokım:** Bir ağaç parçasıdır ki çam kozası şeklinde kesilerek içi oyulur, üç tarafından delinerek okun üzerine konur (DLT: 528) > KMT **soğum:** Kesim, hayvan kesimi (KMT: 316).
- DLT **soktur-:** Sokturmak; bir nesneyi döğdürerek incelttirmek (DLT: 528) > KMT **soğdur-:** 1. Dokutmak; 2. Çaldırmak; 3. Öldürtmek, vurdurmak (KMT: 316).
- DLT **sokul-:** Bir şeyin içine sokulmak; döğülerek inceltmek (DLT: 529) > KMT **soğul-:** 1. Dokunmak; 2. Çalınmak; 3. Dövülmek, hırpalanmak (KMT: 316).
- DLT **sokuş-:** Döğerek inceltmekte yardım ve yarış etmek (DLT: 529) > KMT **soğuş-:** Vuruşmak, harp etmek (KMT: 316).
- DLT **sonğuk:** Son; bir şeyin sonu (DLT: 530) > KMT **songu:** Göbek bağı (KMT: 317).
- DLT **soriş-:** Yüzü ekşimek (DLT: 530) > KMT **soruş-:** 1. Danışmak, sormak, istişare etmek; 2. I. Soğumak; II. İlgisini kaybetmek; III. Dinmek, yatışmak; IV. Teskin olmak (KMT: 318).
- DLT **soruk-:** Kaybolan şeyin arandıktan sonra haberi alınmak, aranıp sorularak salık almak (DLT: 531) > KMT **soruk-:** 1. Soğumak, yemeğin soğuması; 2. Yorulmak, bitip tükenmek; 3. Ölmek; 4. Hevesini kaybetmek, soğumak, isteği kaybolmak; 5. Teskin olmak, dinmek; 6. Düşmek, inmek, azalmak (KMT: 318).
- DLT **soruş-:** -Suyu veya teri- sormak (DLT: 531) > KMT **soruş-:** 1. Danışmak, sormak, istişare etmek; 2. I. Soğumak; II. İlgisini kaybetmek; III. Dinmek, yatışmak; IV. Teskin olmak (KMT: 318).

- DLT **soyuş-:** Bir şeyi soymakta yardım etmek (DLT: 531) > KMT **soyuş-:** Kesmek (KMT: 319).
- DLT **sög-:** Söğmek, sövmek (DLT: 532) > KMT **sök-:** 1. Sökmek; 2. I. Arkasından çekiştirmek, iftira etmek; II. Kınamak, yermek, eleştirmek (KMT: 319).
- DLT **sögtür-:** Söğdürmek (DLT: 532) > KMT **sökdür-:** 1. Söktürmek; 2. Eleştirilmek, kınanmak (KMT: 319).
- DLT **sögük:** Küfür, söğme (DLT: 532) > KMT **söğüv:** 1. İftira, leke çalma; 2. Kınama, eleştirme, ayıplama (KMT: 319).
- DLT **sugur:** Kelere benzer bir çeşit ada tavşanı (DLT: 539) > KMT **soğur:** Kör (KMT: 317).
- DLT **suk-:** Delmek (DLT: 539) > KMT **suğ-:** Sokmak (KMT: 321).
- DLT **suluk:** Sarık (DLT: 540) > KMT **suvluk:** Matara (KMT: 323).
- DLT **suma:** Önce ıslatılıp sonra kurutularak öğüdülen ve bulamaç, ekmek gibi şeyler yapılan buğday; aynı suretle hazırlanıp şerbet hamurunda kullanılan arpa (DLT: 540) > KMT **suma:** Vergi, haraç (KMT: 322).
- DLT **sun-:** Sunmak (DLT: 541) > KMT **sun-:** Zannetmek, sanmak (KMT: 322).
- DLT **sur sur:** Dudağın çıkardığı ses (DLT: 541) > KMT **sur:** 1. Açık kahverengi, üstün kaliteli kuzu derisi; 2. Acımasız, müthiş, korkunç (KMT: 322).
- DLT **sura-:** Kullanmak (DLT: 541) > KMT **sura-:** 1. Sormak, sual etmek; 2. Talep etmek; 3. Aramak; 4. Rızasını istemek (KMT: 322).
- DLT **suvık-suvuk:** Sıvık, cıvık, sulu; durultularak akar haline getirilen her şey; ağaç ve kuyruk gibi şeylerin upuzun ve çırılçıplak kalmış hali (Kıpçakça) (DLT: 543) > KMT **suvuk:** 1. Soğuk; 2. Kayıtsız, aldırılmaz, ihmalkâr (KMT: 323-324).
- DLT **suvluk:** Sarık; mendil ve benzerleri (DLT: 546) > KMT **suvluk:** Matara (KMT: 323).
- DLT **suwsı-:** Sulanmak, sulu olmak (DLT: 546) > KMT **suvsu-:** Soğumak, arası açılmak (KMT: 323).
- DLT **sürün-:** Kendini kaşımak; sert bir şey döğülerek ezilmek (DLT: 553) > KMT **sürün-:** Peşinde olmak, olmasını istemek (KMT: 325).
- DLT **sürüş-:** -Aygır aşmak istediğinde kısıragı- dişleyek sürüklemek; itişmek; borcu alacakla ödeşmek (DLT: 553) > KMT **sürüş-:** Sallanmak, sendelemek, tökezlemek (KMT: 325).

- DLT **süzük**: Süzük, süzölmüş (DLT: 555) > KMT **süzük**: Sert yün, keçeleşmiş yün (KMT: 326).
- DLT **süzük**: Süzük, süzölmüş (DLT: 555) > KMT **süzüv**: İnceleme, tetkik, müzakere (KMT: 326).
- DLT **şat**: Cüret, cesaret (DLT: 556) > KMT **şat**: Sevinçli, neşeli, şakrak (KMT: 328).
- DLT **şaw**: Uç'ta biten ve elbise temizlenen çöğen gibi bir ot (DLT: 556) > KMT **şav**: 1. Ölü; 2. Kötü, fena (KMT: 328).
- DLT **şeştür-**: Çözdürmek (DLT: 557) > KMT **şeşdir-**: Kulakları sağır etmek (KMT: 329).
- DLT **şutı**: Kırkayak, örümcek, çıyan gibi bir böcek (öz Türkçe değil) (DLT: 557) > KMT **şıtı**: 1. Tükürük, salya; 2. Salyangozun çıkardığı iz; 3. Yağmur yağdıktan ya da kar eridikten sonra oluşan yumuşak çamur (KMT: 330).
- DLT **tablağ-taplağ**: Rıza, muvafakat (DLT: 559-574) > KMT **tablav**: Dövme (KMT: 334).
- DLT **tagay**: Dayı (DLT: 561) > KMT **tagay**: Mahmuz, dağcıların buzullara tırmanırken ayakkabılarına taktıkları sivri demir uçları bulunan krampon (KMT: 335).
- DLT **tagay**: Dayı (DLT: 561) > KMT **tavay**: Ayı avcısı (KMT: 345).
- DLT **tagıl-**: -Bıçak gibi keskin şeyler- körleşmek (DLT: 561) > KMT **tagıl-**: Takılmak, asılmak, sallanmak, katılmak (KMT: 335).
- DLT **tagıla-**: Dağlamak (DLT: 561) > KMT **davla-**: 1. İstemek, talep etmek; 2. Dava açmak, davacı olmak (KMT: 158).
- DLT **tagıla-**: Dağlamak (DLT: 561) > KMT **tagıla-**: Takılmak (KMT: 335).
- DLT **takır takır**: Ses bildiren bir kelime (DLT: 563) > KMT **takır**: 1. I. Dar, sıkışık; II. Kederli, üzgün, mahzun; III. Az, yetersiz; 2. Boş, fâni, yalan; 3. Çıplak, ağaçsız (KMT: 336).
- DLT **tal**: Dal, yaş dal (DLT: 563) > KMT **tal**: Söğüt ağacı (KMT: 336).
- DLT **talagu**: Çabuk öldüren ağ; iç ağrısı (DLT: 563) > KMT **talav**: 1. Ruam hastalığı; 2. Kazıklı humma hastalığı (KMT: 336).
- DLT **talbın- talpın-**: -Kuş- dalbınmak, çırpınmak (DLT: 563-565) > KMT **talpın-**: Heveslenmek, arzu etmek, özlem çekmek (KMT: 337).
- DLT **talığ**: Tat, lezzet (DLT: 564) > KMT **taluv**: Yorgunluk, bitkinlik, yorulma (KMT: 337).

- DLT **talkığ**: Dağların çatıştığı yer; işleri sürüncemede bırakma (DLT: 565) > KMT **talkı**: Deri tabaklarken deriyi yumuşatmak için kullanılan bir alet, tokmak (KMT: 337).
- DLT **talku**: Eğrilmiş, bükülmüş nesne (DLT: 565) > KMT **talkı**: Deri tabaklarken deriyi yumuşatmak için kullanılan bir alet, tokmak (KMT: 337).
- DLT **taltur-**: Bayıltıncaya dek döğmek (DLT: 566) > KMT **taldır-**: Yormak, hâlsiz bırakmak, bitkin düşürmek (KMT: 336).
- DLT **tam**: Duvar, dam, kale (DLT: 566) > KMT **dam**: Tat, lezzet (KMT: 157).
- DLT **tamdur-**: Yaktırmak (DLT: 567) > KMT **tamdır-**: Damlatmak (KMT: 338).
- DLT **tamır**: Damar, sinir (DLT: 568) > KMT **damır**: Yüz karası, rezalet, ayıp, skandal (KMT: 157).
- DLT **tamga**: Denize, göle veya dereye dökülen suyun bir kolu; gemilerin demir attıkları iskele veya liman (DLT: 567) > KMT **tamga**: 1. Damga, işaret, arma; 2. Leke (KMT: 338).
- DLT **tamış-**: Damlaşmak (DLT: 568) > KMT **tamış-**: 1. İneği sağmadan önce sütün kolay gelmesi için dana ya da buzağının süt emmesi; 2. Arzu etmek, istemek; 3. Ağız şapırdatmak (KMT: 338).
- DLT **tamulı**: Duvar temeli (DLT: 566) > KMT **damlı**: Tatlı, lezzetli; sulu; kalorili (KMT: 157).
- DLT **tanğla-**: Danlamak, taaccüp etmek (DLT: 571) > KMT **tangıla-**: Seçmek (KMT: 339).
- DLT **tanğla-**: Danlamak, taaccüp etmek (DLT: 571) > KMT **tangla-**: Seçmek, ayıklamak (KMT: 339).
- DLT **tanış-**: Birbirine karşı borçlarını inkâr etmek (DLT: 572) > KMT **tanış-**: Tanışmak (KMT: 339).
- DLT **tanu-**: Danışmak; işaret etmek; söylemek, emretmek; tavsiye etmek (DLT: 572) > KMT **tanı-**: 1. Tanımak, bilmek; 2. Anlamak (KMT: 339).
- DLT **tanuk**: Şahit, tanık (DLT: 572) > KMT **tanık**: İşaret, iz (KMT: 339).
- DLT **tanul-**: Söz söylenmek; söz geçilmek; işaret edilmek (DLT: 572) > KMT **tanıl-**: 1. Tanınmak; 2. Fark edilmek, göze çarpmak, görünmek; 3. Anlaşılmak, belli olmak (KMT: 339).
- DLT **tanuş-**: Danışmak; işaretleşmek (DLT: 572) > KMT **tanış-**: Tanışmak (KMT: 339).
- DLT **tanut-**: Başkasına söz erdirmeyi tavsiye ve emretmek (DLT: 573) > KMT **tanıt-**: Tanıtmak; bildirmek, belli etmek (KMT: 340).

- DLT **tapçan**: Erişilemeyen üzüm salkımlarını kesmek için toplıyanın üzerine çıktığı sofra biçiminde üç ayaklı bir nesne (DLT: 573) > KMT **tabcan**: Sedir, divan (KMT: 334).
- DLT **tapçan**: Erişilemeyen üzüm salkımlarını kesmek için toplıyanın üzerine çıktığı sofra biçiminde üç ayaklı bir nesne (DLT: 573) > KMT **tapçan**: Sedir, divan; bank (KMT: 340).
- DLT **tapçaŋg**: Erişilemeyen üzüm salkımlarını kesmek için toplıyanın üzerine çıktığı sofra biçiminde üç ayaklı nesne (Kençekçe) (DLT: 573) > KMT **tabcan**: Sedir, divan (KMT: 334).
- DLT **tapçaŋg**: Erişilemeyen üzüm salkımlarını kesmek için toplıyanın üzerine çıktığı sofra biçiminde üç ayaklı nesne (Kençekçe) (DLT: 573) > KMT **tapçan**: Sedir, divan; bank (KMT: 340).
- DLT **tapış**: İki kişinin işlerini birbirine tapşırması, vekilleşme, yekeleşme (DLT: 574) > KMT **tabış**: 1. Beceriklilik, maharetlilik, hazırcevaplık; 2. Rızık, bereket, zenginlik (KMT: 334).
- DLT **tapla-**: Kabul etmek, razı olmak (DLT: 574) > KMT **tabla- tapla-**: Maden dövmek (KMT: 334-340).
- DLT **taplaş- tepleş-**: Bir işte razı olmak, uzlaşmak (DLT: 574-602) > KMT **tablaş-**: Uygun hâle gelmek, rahatlaştırmak (KMT: 334).
- DLT **tapluk**: Yer yarıkları (DLT: 575) > KMT **tablık**: 1. Rahatlık, uygun olma, konfor; 2. İmkân, olabilirlik; 3. Hazırcevaplık; 4. Ustalık, beceriklilik, maharet; 5. Faydalı olma, kârlı olma, elverişli olma (KMT: 334-335).
- DLT **tarxan**: İslamlıktan önce verilmiş olan bir adtır, “bey” demektir (Arguca) (DLT: 577) > KMT **darğan**: Anne sütünden erken ayrılan çocuk ya da hayvan yavrusu; henüz meme emerken annesinin hamile kalmasıyla memeden ayrılan çocuk (KMT: 157).
- DLT **tarxan**: İslamlıktan önce verilmiş olan bir adtır, “bey” demektir (Arguca) (DLT: 577) > KMT **darğan**: Cömert, eli açık (KMT: 157).
- DLT **tarıg-tarığ**: Ekin, bitki; arpa, buğday; tane, tohum; zahire (Bü. Türklerce); darı (Oğuzca) (DLT: 577) > KMT **darı**: İlaç (KMT: 157).
- DLT **tarık-**: Daralmak (DLT: 578) > KMT **tarık-**: Şikâyet etmek, dert yanmak (KMT: 341).
- DLT **tartığ**: Yük ipi, denk sargısı; bir iş çıkması üzerine hakanın adamlarını çağırması (DLT: 580) > KMT **tarthı**: 1. I. Kayış; II. Bandaj; 2. Torna tezgâhı; 3. İçki (KMT: 342).

- DLT **tartıĝ**: Yük ipi, denk sargısı; bir iş çıkması üzerine hakanın adamlarını aĝırması (DLT: 580) > KMT **tartıĝ**: Eĝri, eĝik (KMT: 342).
- DLT **tartın-**: zlemek; acınmak; götürür görünmek (DLT: 580) > KMT **tartın-**: 1. ekinmek, utanmak, sıkılmak; 2. Kramp girmek, kasılmak (KMT: 342).
- DLT **taru-**: Daralmak (DLT: 581) > KMT **tarı-**: İşlemek (KMT: 341).
- DLT **tas**: Her nesnenin kötüsü, bayaĝısı (Oĝuzca) (DLT: 581) > KMT **tas**: Kayıp (KMT: 343).
- DLT **taşla-**: Taşlamak; gurbete ĝitmek; dışarıllıklı olmak (DLT: 583) > KMT **taşla-**: 1. Bırakmak, terk etmek; 2. ocuk düşürmek, düşük yapmak (KMT: 343).
- DLT **taşlat-**: Taşlatmak; taşraya yollamak (DLT: 583) > KMT **taşlat-**: ocuk dşrtmek (KMT: 343).
- DLT **tatı-**: Tat vermek (DLT: 584) > KMT **tatı-**: 1. Yetmek, kâfi gelmek, yetişmek; 2. Tesir etmek, etkilemek, tesir altında kalmak, etkilenmek (KMT: 344).
- DLT **tatıt-**: Tadılmak, tadına tesir etmek, tat vermek (DLT: 585) > KMT **tatıt-**: Yetirmek, kâfi getirmek (KMT: 344).
- DLT **tavuş-taviş-tawuş**: Duygu ve kımıldanma (DLT: 586-588-589) > KMT **tavuş**: Ses (KMT: 346).
- DLT **tawar**: Mal, mülk; eşya (DLT: 586) > KMT **tuvar**: Sıĝır (KMT: 364).
- DLT **tayıĝ**: Kaygın (DLT: 590) > KMT **tayıv**: ıkık (KMT: 347).
- DLT **tengēř-**: Denkleşmek, iki şey birbirine denk olmak (DLT: 599) > KMT **tengiş-**: Bir saymak, bir tutmak, karşılaştırmak, mukayese etmek (KMT: 349).
- DLT **tenglēř-**: İki şey birbirine denkleşmek (DLT: 600) > KMT **tenglēř-**: Yarışmak, rekabet etmek, mukayese olmak (KMT: 349).
- DLT **tep-**: Dĝmek, vurmak, tepmek (DLT: 601) > KMT **tep-**: Kımıldamak, hareket etmek (KMT: 350).
- DLT **tepe- tepze-**: Haset etmek, gnlemek, ekememek (DLT: 603) > KMT **tepe-**: Dans etmek, oynamak (KMT: 350).
- DLT **tepet- tepzet-**: Haset ettirmek (DLT: 603) > KMT **tepet-**: Dans ettirmek, oynatmak (KMT: 350).
- DLT **téril-**: Derilmek, toplanmak (DLT: 605) > KMT **teril-**: mide kapılmak, kanmak, imrenmek, tamah etmek (KMT: 351).
- DLT **térnek**: Dernek, işlerini konuşmak için ulusun toplandıĝı yer (DLT: 607) > KMT **tirnek**: Gayret, çaba, itina (KMT: 356).

- DLT **ters**: Güç olan her nesne (DLT: 607) > KMT **ters**: 1. Yanlış, hatalı; 2. Ters (KMT: 351).
- DLT **teşik**: Obur, karnı dolduğu halde gözü doymıyan kişi (DLT: 607) > KMT **teşik**: Delik (KMT: 351).
- DLT **tew**: Al, hiyle, aldatma (DLT: 608) > KMT **dev**: Dev, muazzam; kudretli, güçlü (KMT: 158).
- DLT **tıdhın**: Vakit bildiren bir kelime (DLT: 613) > KMT **tıym**: 1. Sincap; sincap kürkü; kürk; 2. Para; kuruş (KMT: 354).
- DLT **tın**: Ruh, nefes, soluk; dinmiş; haylaz; işsiz; tenbelleşmiş, harınlaşmış (DLT: 616) > KMT **tın**: 1. Rahat, sükûnet, huzur; 2. İşlenmemiş, sürülmemiş bakir toprak (KMT: 353).
- DLT **tındur-**: Rahat ettirmek, dinlendirmek (DLT: 616) > KMT **tındır-**: Bitirmek, halletmek, becermek, tüketmek (KMT: 353).
- DLT **tış**: Dış; sapan demiri; alın akıtması gözü önüne varıp kulaklarına çıkmıyan ve burnuna inmiyen ikisi ortası kalan at (DLT: 618) > KMT **tış**: 1. Dış, dışarı; 2. Kılıf; 3. Kitap kapağı; 4. Yabancı (KMT: 354).
- DLT **tışlat-**: Dişletmek (DLT: 618) > KMT **tışlet-**: Yedirmek (KMT: 356).
- DLT **tiken-tikken**: Diken (DLT: 620-621) > KMT **tikgen**: Dikiş (KMT: 355).
- DLT **tin**: Yular (DLT: 624) > KMT **tin**: 1. Ruh; 2. Beden, gövde (KMT: 355).
- DLT **tire-**: Dayak veya direk dikmek (DLT: 624) > KMT **tire-**: Dayamak (KMT: 356).
- DLT **tit-**: Direnmek, karşı koymak; dik bakmak (DLT: 627) > KMT **tit-**: 1. Lif lif ayırmak, karıştırmak; 2. Parçalamak (KMT: 357).
- DLT **tizme**: Şalvarın uçkurluğu, torbanın bağı ve buna benzer nesneler (DLT: 629) > KMT **tizme**: 1. Liste; 2. Sıra, deste (KMT: 357).
- DLT **todh-toy**: Toy kuşu (Çiğilce) (DLT: 630-642) > KMT **toy**: Şölen, düğün, eğlence (KMT: 360).
- DLT **tokıl- tokul-**: Doğölmek; dokunmak; (Oğuzca) adam doğölmek (DLT: 634-635) > KMT **toğul-**: İçilmek (KMT: 358).
- DLT **tokın-**: -İnsan- doğölmek (Oğuzca); çarpmak; doğölerek sertleştirmek; dokunmak (DLT: 634) > KMT **toğun-**: Sevgiyle bakmak (KMT: 358).
- DLT **tokış**: Savaş, cenk (DLT: 634) > KMT **tuğuş**: Kambur, tümsek, hörgüç (KMT: 362).

- DLT **tokum**: Boğazlanacak, kesilecek hayvan; boğazlanan, kesilen hayvanın derisi (DLT: 635) > KMT **tuḫum**: 1. Soy, sülale; 2. Cins, tip (KMT: 362).
- DLT **tokun-**: Hayvan kesmek, boğazlamak (DLT: 635) > KMT **toḡun-**: Sevgiyle bakmak (KMT: 358).
- DLT **tokuş**: Savaş (DLT: 635) > KMT **tuḫuş**: Kambur, tümsek, hörgüç (KMT: 362).
- DLT **tol-**: Girmek (DLT: 636) > KMT **tol-**: 1. Dolmak; 2. Gerçekleşmek (KMT: 358).
- DLT **tolı**: Gökten yağın dolu (DLT: 637) > KMT **tolu**: Dolu (KMT: 359).
- DLT **tolun ay**: Ayın ondördü (DLT: 637) > KMT **tolu ay**: Yarım ay (KMT: 359).
- DLT **ton**: Elbise (DLT: 638) > KMT **ton**: Kürk (KMT: 359).
- DLT **top**: Buğday su ile kaynatılır, arpa hamuru ile yoğrularak bir keçeye sarılır, sıcak bir yere bırakılır, erdikten sonra yenir; top (“topık” kelimesinin kısaltması) (DLT: 640) > KMT **toḇ**: 1. Top; 2. Paket, deste, tomar, kutu (KMT: 357-359).
- DLT **topık**: Topuk; top, çevgenle vurulan top, topaç (DLT: 640) > KMT **toḇuḫ**: Diz (KMT: 357).
- DLT **tor**: Tuzak, ağ (DLT: 641) > KMT **tor**: Doru at rengi (KMT: 359).
- DLT **toruḡ**: At rengi, doru renk (DLT: 641) > KMT **toruḫ**: 21-31 Mart arasında doğanların burcu (KMT: 360).
- DLT **torum**: Torum, deve yavrusu (DLT: 642) > KMT **turum**: 1. Görünüş; 2. Hayat, ömür (KMT: 363).
- DLT **toy**: Ordu kurağı; ilaç yapılan bir ot; çanak yapılan çamur; toy kuşu (Çiğilce) (DLT: 642) > KMT **toy**: Şölen, düğün, eğlence (KMT: 360).
- DLT **toz**: Toz; yaylalara sarılan sırim (DLT: 643) > KMT **toz**: Kayın ağacının kabuğu, akağaç kabuğu (KMT: 360).
- DLT **toz-**: Tozarmak, toz yükselmek (DLT: 643) > KMT **toz-**: 1. Yıpranmak, aşınmak; 2. Zayıflamak, cılızlaşmak (KMT: 360).
- DLT **töle- tüle-**: Döllemek, kuzulamak (Oğuzca) (DLT: 645-669) > KMT **töle-**: Ödemek (KMT: 361).
- DLT **tölek**: Dölek, gönlü sâkin kişi (DLT: 645) > KMT **tölev**: Ödeme (KMT: 361).
- DLT **töre**: Evin en önemli yeri ve sediri (DLT: 646) > KMT **töre**: 1. I. Mahkeme; II. Kanun; 2. Durum (KMT: 361).
- DLT **töz-**: Soğuktan acıkmak (Kıpçakça) (DLT: 648) > KMT **töz-**: Dayanmak, sabretmek, tahammül etmek (KMT: 362).

- DLT **tugum**: Kesilmiş hayvan (DLT: 650) > KMT **tuḫum**: 1. Soy, sülale; 2. Cins, tip (KMT: 362).
- DLT **tuğ**: Hakan yanında çalınan kös ve davul, nöbet davulu; tuğ; bayrak, sancak; herhangi bir nesnenin tıkacı, kapağı; su bendi, büvet, germeç (DLT: 649) > KMT **tuv**: İşlenmemiş toprak (KMT: 364).
- DLT **tulunğ**: Dulun, kulak altı; gemde kulak altında bulunan bir halka (DLT: 651) > KMT **tulu**: Tepe kemiği, bingıldak (KMT: 363).
- DLT **tum**: Soğuk (DLT: 651) > KMT **tum**: Siyah renk için kullanılan bir sıfat (KMT: 363).
- DLT **tunçuk-**: Kaygıdan soluyamaz olmak; hayvan kış için inine girip bahara dek çıkamamak (DLT: 653) > KMT **tunçuk-**: 1. Tıkanmak, boğulmak; 2. Bunalmak; 3. Kurumak, sararmak (KMT: 363).
- DLT **turag**: Sığınak (DLT: 655) > KMT **turah**: Teravîh namazı (KMT: 363).
- DLT **turku-torku**: İpek kumaş (DLT: 656-641) > KMT **durḫu**: 1. Yamaç, sırt; 2. I. Hayvan ağılı; II. Kuru otların bulunduğu ot ambarı; 3. Kurnazlık (KMT: 162).
- DLT **turku-torku**: İpek kumaş (DLT: 656-641) > KMT **turḫu**: Ağıl, mandıra (KMT: 363).
- DLT **turuk**: Zayıf (DLT: 657) > KMT **uruḫ**: Ayakta duracak yer (KMT: 363).
- DLT **turum**: Durum; birinin boyu kadarınca olan uzunluk (DLT: 658) > KMT **turum**: 1. Görünüş; 2. Hayat, ömür (KMT: 363).
- DLT **tut**: Kılıç ve benzeri şeylerin üzerine çöken pas (DLT: 661) > KMT **tut**: Dut (KMT: 364).
- DLT **tutguç**: Kahve altı, bir parça yemek (DLT: 662) > KMT **tuthuḫ**: 1. Sap, kulp; 2. I. Delil, kanıt; II. İskelet, temel, esas (KMT: 364).
- DLT **tutuş**: Çıkışma, çekişme (DLT: 664) > KMT **tutuş-tutuşuv**: Güreş (KMT: 364).
- DLT **tutuş-**: Tutuşmak (DLT: 664) > KMT **tutuş-**: Güreşmek (KMT: 364).
- DLT **tuwra-**: Davranmak; büyümek, kuvvetlenmek (DLT: 664) > KMT **tuwra-**: Doğramak, kesmek (KMT: 364).
- DLT **tuwuz**: Büyük, iri (DLT: 664) > KMT **tuwuz**: Dağlarda yetişen bir tür ot (KMT: 364).
- DLT **tuzluğ**: Tuzlu (DLT: 665) > KMT **tuzluḫ**: 1. Tuzlanıp fiçılara konularak kışa saklanan yoğurt; 2. Salamura (KMT: 365).

- DLT **tüge**: Düğge, iki yaşına varmış olan buzağı (DLT: 667) > KMT **tüye**: Deve (KMT: 367).
- DLT **tügüş-**: Düğüm düğmekte yardım ve yarış etmek (DLT: 668) > KMT **tüyüş-**: Dövüşmek (KMT: 367).
- DLT **tüklüğ**: Kör (DLT: 669) > KMT **tüklü**: Tüylü, kıllı, yünlü (KMT: 365).
- DLT **tür**: Toz (DLT: 673) > KMT **tür**: Tür, çeşit (KMT: 366).
- DLT **türk**: “Vakit” anlamına gelen bir kelime (DLT: 674) > KMT **Türk**: Türkiye, Anadolu (KMT: 366).
- DLT **türlün-**: Dürülmek, bükülmek (DLT: 675) > KMT **türlen-**: Değişmek (KMT: 366).
- DLT **türt-**: Sürtmek, sıvamak, çalmak (DLT: 675) > KMT **türt-**: Dürtmek, iteklemek, uzaklaştırmak (KMT: 366).
- DLT **türtül-**: Sürülmek (DLT: 675) > KMT **türtül-**: 1. Takılmak, çarpmak; 2. Rastlamak, rast gelmek (KMT: 366).
- DLT **türü**: Tadı kekre olan, buruşturan (DLT: 676) > KMT **dürü**: Tırpanla biçilen otların meydana getirdiği hat (KMT: 162).
- DLT **tüşlük**: Konulacak yer (DLT: 676) > KMT **tüşlük**: Gece (KMT: 367).
- DLT **uç**: Sırt, arka, uca (DLT: 682) > KMT **uç**: 1. I. Gövde, derisi yüzülmüş ve içi boşaltılmış hayvan gövdesi, karkas et; II. Tamamen kızarmış koyun gövdesi; 2. Eski geleneklerde avcının avdan dönerken yolda rastladıklarına avdan verdiği pay (KMT: 369).
- DLT **udhı- udhu-**: Uyumak (DLT: 684-685) > KMT **uyu-**: 1. Uyuşmak; 2. Mayalanmak; 3. Pıhtılaşmak; 4. Sakinleşmek (KMT: 374).
- DLT **udhuk-**: Ardına düşmek, kovalamak (DLT: 686) > KMT **uyuk-**: Keçeleşmek, uyuşmak (KMT: 374).
- DLT **ugur**: Vakit, zaman (DLT: 687) > KMT **oğur**: 1. Kutluluk, bahtiyarlık, saadet; 2. İyilik (KMT: 281).
- DLT **uğ**: Çadırın üst yanındaki köşelerden her biri (DLT: 687) > KMT **uv**: 1. Av; 2. Zehir (KMT: 373).
- DLT **ukul-**: Bilinmek, anlaşılmaq (DLT: 688) > KMT **ugul-**: Koşmak, hızla gitmek (KMT: 370).
- DLT **ul**: Duvar temeli (DLT: 688) > KMT **ul**: Oğul (KMT: 370).

- DLT **ulağ**: Ulak, beyin emriyle koşa koşa giden postacının başka bir ata erişip bininceye değin bindiği at; yama, elbise yaması (DLT: 688-689) > KMT **ulağ**: Oğlak (KMT: 370).
- DLT **ulug-uluğ**: Ulu, büyük, yüce; büyüklük, ululuk (DLT: 691) > KMT **ulu**: “Oğlu” anlamındaki bu kelime hem baba adından sonra hem de soy adından sonra kullanılır (KMT: 370).
- DLT **ur-**: Urmak, vurmak, döğmek; koymak, yapmak; takmak (DLT: 694) > KMT **or-**: Biçmek (KMT: 283).
- DLT **urgu**: Kendisiyle bir şeye vurulacak nesne veya aygıt (DLT: 695) > KMT **urgu**: Zerre, küçük parça (KMT: 371).
- DLT **urla-**: Bağırarak, ulumak (DLT: 696) > KMT **urla-**: 1. Çalmak; 2. Kaçırarak (KMT: 371).
- DLT **urug**: Tane, tohum, evin (DLT: 697) > KMT **uruv**: Kabile, boy (KMT: 372).
- DLT **uruğ**: Tane, tohum, evin; döğüş, vuruş (DLT: 697) > KMT **uruv**: Kabile, boy (KMT: 372).
- DLT **urun-**: Pişman olup vurunmak, döğünmek; sarınmak, örtünmek; dikilmek, kalkmak (DLT: 698) > KMT **urun-**: Çalışmak (KMT: 372).
- DLT **us**: Hayır ve şerri ayırd ediş; kerkes kuşu (Oğuzca) (DLT: 699) > KMT **us**: Dikbaşı (KMT: 372).
- DLT **uşat-**: Ufalatmak (DLT: 701) > KMT **uşat-**: 1. Benzetmek; 2. Beğenmek, razı olmak, taraftar olmak, tasvip etmek (KMT: 373).
- DLT **uwul-**: Ufalanmak, ezilmek (DLT: 704) > KMT **uvul-**: Ovulmak (KMT: 374).
- DLT **üçük-**: Sesi, soluğu, nefesi kesilmek (DLT: 707) > KMT **öçük-**: 1. Musallat olmak; 2. Kin duymak, garazlanmak (KMT: 287).
- DLT **üdhlen-**: Kösnemek, erkek istemek (DLT: 708) > KMT **üylen-**: Evlenmek (KMT: 376).
- DLT **üdhret-**: Üretmek, çoğaltmak (DLT: 709) > KMT **üret- üyret-**: Alıştırmak, öğretmek, eğitmek (KMT: 375-376).
- DLT **ülkü**: Ahit, peyman (DLT: 712) > KMT **ülgü**: Örnek, numune, model (KMT: 375).
- DLT **ülkü**: Ahit, peyman (DLT: 712) > KMT **ülkü**: Çalı, fundalık, çalılık (KMT: 375).
- DLT **ürkün**: Düşman yüzünden ulus arasına düşen ürküntü, telaşla kalelere ve sığınaklara kaçışma (DLT: 715) > KMT **ürkün**: Bektaşî üzümü (KMT: 375).
- DLT **ürül-**: Şişmek, kabarmak; üflenmek, şişirilmek (DLT: 715) > KMT **ürül-**: Atılmak (KMT: 375).

- DLT **üs**: Kerkes kuşu (DLT: 716) > KMT **üs**: Üst, üzeri (KMT: 375).
- DLT **ütrük**: Hileci, ütücü adam (Oğuzca) (DLT: 719) > KMT **ötürük**: 1. Yalan; 2. Sahte (KMT: 289).
- DLT **ütüg**: Kusma (DLT: 719) > KMT **itüv**: Ütü (KMT: 201).
- DLT **üyük-**: -Ayak- gömülme, incinme, burkulma (DLT: 719) > KMT **üyük-**: Keçeleşme (KMT: 376).
- DLT **üzüm**: Üzümlü (DLT: 721) > KMT **üzüm**: Kısım, bölüm, parça, fragman (KMT: 376).
- DLT **va**: “Vay” anlamına söz söyleyen veya emreden kimsenin emrini inkâr yerine bir söz (DLT: 722) > KMT **ba**: 1. Hayret ve şaşkınlık bildiren bir ünlem; 2. Öpücük (KMT: 95).
- DLT **yabı**: Eğin üstüne ve altına konan keçe, eger yastığı (Çiğilce) (DLT: 723) > KMT **capı**: Biçim, şekil (KMT: 121).
- DLT **yag(ı)rlıg**: Yağır, sırtı yaralı (DLT: 727) > KMT **cavurluğ**: Eyerin altına konulan örtü (KMT: 125).
- DLT **yala-**: Töhmetslemek (DLT: 733) > KMT **cala-**: 1. Yalamak; 2. Rüşvet almak (KMT: 118).
- DLT **yalga-**: Yalamak (DLT: 734) > KMT **calga-**: Eklemek (KMT: 118).
- DLT **yalgan-**: Yalanlamak (DLT: 734) > KMT **calgan-**: Eklenmek, katılmak (KMT: 119).
- DLT **yalın**: Alev (DLT: 735) > KMT **calın**: İs (KMT: 119).
- DLT **yalın-**: Soyunmak (DLT: 735) > KMT **calın-**: Yalvarmak (KMT: 119).
- DLT **yalwan-**: Dilini çıkarmak, dili ağız içinde dolaştırmak (DLT: 737) > KMT **calgan-**: Eklenmek, katılmak (KMT: 119).
- DLT **yam**: Çörçöp, pislik, çapak; göze ve başka şeye kaçan çörçöp (DLT: 738) > KMT **cam**: Hayvan kılı (KMT: 119).
- DLT **yamla-**: Silmek, süpürmek (DLT: 739) > KMT **camla-**: Yutmak, içine çekmek (KMT: 119).
- DLT **yandur-**: Döndürmek; kusmak; korkutmak (DLT: 741) > KMT **candır-**: Yakmak (KMT: 120).
- DLT **yarağ**: Yarık, gedik; fırsat, imkân, tav (DLT: 747) > KMT **carak**: 1. Cılız, ince; yumuşak; 2. Bir tür saman (KMT: 122).
- DLT **yarağ**: Yarık, gedik; fırsat, imkân, tav (DLT: 747) > KMT **carav**: 1. Fayda, yarar; 2. Antrenman, idman; 3. Tuvalet ihtiyacı (KMT: 122).

- DLT **yarık**: Oylukların çenetlere bitiştiği yer, oyluk kemikleri başı; zırh; zırh ve kalkana verilen genel ad (DLT: 749) > KMT **carık**: Işık, aydınlık (KMT: 122).
- DLT **yarma**: Uzunlamasına yarılan her hangi bir şey (DLT: 751) > KMT **carma**: Yarma buğday, bulgur (KMT: 123).
- DLT **yarsı-**: Murdar bulmak ve iğrenmek (DLT: 752) > KMT **carsı-**: 1. Endişe etmek, düşünmek, sıkıntı etmek, üzülme; 2. Aksamak (KMT: 123).
- DLT **yartu**: Üzerine bir şey yazılan levha, tahta (DLT: 753) > KMT **cartı**: 1. Yarım, yarı; 2. Akli noksan, kaçık, deli (KMT: 123).
- DLT **yarukluk**: Nur, ışık, aydınlık; rahatlık (DLT: 754) > KMT **carıklık**: 1. Mutluluk; 2. Kültür (KMT: 123).
- DLT **yattur-**: Yayırmak (DLT: 760) > KMT **catdır-**: Yatırmak (KMT: 124).
- DLT **yay-**: Çalkalamak, kımıldatmak, sallamak, meyletmek, meylettirmek (DLT: 763) > KMT **cay-**: Yayırmak, sermek (KMT: 125).
- DLT **yaya**: İnsanın oturamağı -yalnız insanlarda- (DLT: 763) > KMT **caya**: 1. Yay; 2. Yün kabartma aleti (KMT: 125).
- DLT **yayıg-yayık**: Huyu dönek (DLT: 763) > KMT **cayık**: Dağınık (KMT: 126).
- DLT **yaylat-**: Yayılatmak (DLT: 764) > KMT **caylat-**: Otlatmak (KMT: 126).
- DLT **yazıl-**: Açılmak, yayılmak; yalabırmak, güzelleşmek; çözölmek (DLT: 766) > KMT **cazil-**: Yazılmak (KMT: 126).
- DLT **yaztur-**: Çözörmek; yanıltmak (DLT: 767) > KMT **cazdır-**: Yazdırmak (KMT: 126).
- DLT **yem**: Baharat (DLT: 771) > KMT **cem**: Yem (KMT: 127).
- DLT **yém**: Azık, yemek, taam (DLT: 771) > KMT **cem**: Yem (KMT: 127).
- DLT **yénğ**: Yen, elbise yeni (DLT: 773) > KMT **cank**: 1. Yün ya da tüy yumağı; 2. Bulut ya da dumanın bölünmüş parçası (KMT: 121).
- DLT **yerçü**: Sın, mezar (DLT: 775) > KMT **çerçi**: Çiftçi, tarımla uğraşan (KMT: 128).
- DLT **yıgıl-**: Toplanmak; çekinmek, kaçınmak; erişmek, olgunlaşmak (DLT: 780-781) > KMT **cıgıl-**: Düşmek, devrilmek (KMT: 129).
- DLT **yıgım**: Yığılmış; yığın, küme, yığılmış (DLT: 781) > KMT **cıyım**: Dergi (KMT: 130).
- DLT **yığış-**: Yığışmak, yığmakta yardım ve yarış etmek (DLT: 781) > KMT **cığış-**: Güreşmek (KMT: 129).
- DLT **yıkıl-**: Yıkılmak (DLT: 782) > KMT **cıyıl-**: Toplanmak (KMT: 130).

- DLT **yıkış-**: Yıkmakta yardım etmek (DLT: 782) > KMT **cığış-**: Güreşmek (KMT: 129).
- DLT **yıldız**: Ağacın kökü, damarı (DLT: 783) > KMT **culduz**: Yıldız (KMT: 135).
- DLT **yımirtga**: Damarsız olan her türlü yeşillik; hiyar gibi gevşek olan her nesne (DLT: 784) > KMT **cumurtha**: Yumurta (KMT: 135).
- DLT **yır-**: Yirmek (DLT: 786) > KMT **cır-**: İkiye yarmak, açmak (KMT: 130).
- DLT **yik**: İğ; çiğ, pişmemiş (DLT: 790) > KMT **cik**: 1. Mafsal, eklem; 2. Ayrıntı, tafsilat, detay (KMT: 131).
- DLT **yilikliğ**: İlikli, iliği olan (DLT: 791) > KMT **cilikli**: Zengin, güçlü (KMT: 132).
- DLT **yimle-**: Gözle işaret etmek (DLT: 791) > KMT **cemle-**: Gagalamak (KMT: 127).
- DLT **yin**: Beden, vücut, insan bedeni; tüy, deri; koyun pisliği, davar tersi; hayvan pisliği; in, hayvan ini (DLT: 791) > KMT **cin**: Cin (KMT: 132).
- DLT **yiriş-**: Yirişmek, yirilmek, ayrılmak; gülümsemek; kuvvetsizleşmek (DLT: 794) > KMT **ceriş-**: Yerleşmek, konmak (KMT: 128).
- DLT **yog**: Matem, yas; ölü gömülmesinden sonra üç veya yedi güne kadar verilen yemek (DLT: 796) > KMT **coğ**: Yok (KMT: 133).
- DLT **yogla-**: Ölü için yemek vermek (DLT: 796) > KMT **coğla-**: Yoklamak; ziyaret etmek (KMT: 133).
- DLT **yogurt-**: Yoğurtmak (DLT: 797) > KMT **cuvurt-**: Yaklaştırmak, yakınlaştırmak (KMT: 136).
- DLT **yokar-yokaru-yukaru**: Yukarı (DLT: 798-809) > KMT **cohar**: 1. Yumuşak, ipek gibi; 2. Nakışlı, desenli, alacalı; 3. Pürüzlü, sert (KMT: 132-133).
- DLT **yokla-**: Yükselmek, çıkmak (DLT: 798) > KMT **coğla-**: Yoklamak; ziyaret etmek (KMT: 133).
- DLT **yolkun-**: Sıyrılmak (DLT: 800) > KMT **culkun-**: Yolunmak (KMT: 135).
- DLT **yolkuş-**: Birbirinden kâr veya fayda elde etmek (DLT: 800) > KMT **culkuş-**: Birbirine küfretmek, kavga etmek (KMT: 135).
- DLT **yoluş-**: Yağmalaşmak (DLT: 801) > KMT **culkuş-**: Birbirine küfretmek, kavga etmek (KMT: 135).
- DLT **yorik**: Akma, yürüme, gidiş, huy; Uz dili (DLT: 802-803) > KMT **coruğ**: Metod, usul (KMT: 134).
- DLT **yortuğ**: Savaş gününde veya bir yere giderken hakanın yanında bulunan kimseler (DLT: 803) > KMT **cortuv**: Koşu (KMT: 134).
- DLT **yoruk**: Gidiş, huy (DLT: 804) > KMT **coruğ**: Metod, usul (KMT: 134).

- DLT **yubat-**: Savsaklatmak, savsaklamayı emretmek (DLT: 807) > KMT **cubat-**: Eğlendirmek, oyalamak, teselli etmek (KMT: 134).
- DLT **yuga**: Katmer, yuka, yufka (DLT: 808) > KMT **cuğa**: 1. İnce, seyrek; 2. Çerkeska adı verilen Kafkas giyimi (KMT: 135).
- DLT **yuga**: Katmer, yuka, yufka (DLT: 808) > KMT **cuva**: 1. Mantar; 2. Yabani soğan (KMT: 136).
- DLT **yugak**: Su kuşu (DLT: 808) > KMT **cuvağ**: Hayvanlarda öksüz tırnak (KMT: 136).
- DLT **yuk**: Çanak bulaşığı, kaptaki bulaşık (“yak” kelimesiyle birlikte “yuk yak” şeklinde kullanılır) (DLT: 809) > KMT **cuğ**: Şey, bir şey (KMT: 135).
- DLT **yula**: Kandil (DLT: 810) > KMT **cula**: Yaraya konulan fitil (KMT: 135).
- DLT **yulkun-**: Sıyrılmak (DLT: 811) > KMT **culkun-**: Yolunmak (KMT: 135).
- DLT **yuluş-**: Yağmalaşmak (DLT: 811) > KMT **culğuş-**: Birbirine küfretmek, kavga etmek (KMT: 135).
- DLT **yumuşçı**: Melek (DLT: 814) > KMT **cumuşçu**: Hizmetçi (KMT: 135).
- DLT **yunçı-**: Kötüleşmek, yoksullaşmak, yoksulluktan kötüleşmek (DLT: 814) > KMT **çunçu-**: Mahcup olmak, sıkılmak, sıkıntıya düşmek (KMT: 135).
- DLT **yunçit- yunçut-**: İncitmek (DLT: 814-815) > KMT **cunçut-**: Mahcup etmek, rahatsız etmek, sıkıntıya düşürmek (KMT: 135).
- DLT **yungak**: Çöğen; kökü sabun gibi köpüren bir bitki (DLT: 816) > KMT **cunağ**: Yengeç (KMT: 135).
- DLT **yut**: Kışın soğukta hayvanları öldüren felâket (DLT: 818) > KMT **cut**: Açgözlü (KMT: 135).
- DLT **yüg**: Ok yeleği (DLT: 821) > KMT **cük**: Yük (KMT: 137).
- DLT **zak zak**: Koçları tos yapmağa kışkırtmak için kullanılan bir söz (DLT: 828) > KMT **zağ**: Nem, nemli (KMT: 377).

4. SONUÇ, TARTIŞMA, ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Bu çalışmada, Dîvânu Lugâtî't-Türk ile Karaçay-Malkar Türkçesinde ortaklaşan 2152 sözcük tespit edilmiştir. Tespit edilen sözcükler, ses bilgisi ve anlam bilgisi bakımından detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Dîvânu Lugâtî't-Türk ile Karaçay-Malkar Türkçesinde tespit edilen 2152 sözcüğün 732'si ses ve şekil olarak aynı kalırken 1420'sinde en az bir ses olayı görülmüştür. Ses değişikliği tespit edilen 1420 sözcükte toplam 2494 ses olayı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ses olaylarının 976'sı ünlülerde, 1518'i ise ünsüzlerdedir. Ünlülerde en çok görülen ses olayı ünlü düzleşmesi (293) iken, ünsüzlerde en çok görülen ses olayı süreksizleşmedir (329).

Ünlülerde 38 kalınlaşma, 67 incelme, 146 genişleme, 122 daralma, 160 yuvarlaklaşma, 293 düzleşme, 61 ünlü düşmesi ve 89 ünlü türemesi olmak üzere toplam 976 ses olayı tespit edilmiştir. Bunlardan en çok sayıdaki ses olayı düzleşme, en az sayıdaki ses olayı ise kalınlaşmadır.

Ünlülerde 51 farklı ses değişikliği tespit edilmiştir. Bunlardan en çok görülen ses değişimi /u/ > /ı/ düzleşmesidir (140). En az görülen ses değişimleri ise /ı/ > /e/ genişlemesi (1), /u/ > /a/ genişlemesi (1), /ö/ > /i/ daralması (1), /a/ > /ü/ yuvarlaklaşması (1), /o/ > /e/ düzleşmesi (1), /a/ > /ø/ düşmesidir (1).

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünlülerde görülen ses olaylarına ait veriler aşağıdaki tabloda detaylı bir şekilde sunulmuştur:

Tablo 4.1. Ünlülerde ses olayları

Sıra	DLT	KMT	Ses Olayı	Söz Başı	Söz İçi	Söz Sonu	Toplam
1.	/e/	/a/	ünlü kalınlaşması	3	11	3	17
2.	/i/	/ı/	ünlü kalınlaşması	2	9	2	13
3.	/ü/	/u/	ünlü kalınlaşması	2	6	-	8
4.	/a/	/e/	ünlü incelmesi	-	5	7	12
5.	/ı/	/i/	ünlü incelmesi	7	31	7	45
6.	/o/	/ö/	ünlü incelmesi	-	2	-	2
7.	/u/	/ü/	ünlü incelmesi	3	5	-	8

Tablo 4.1. (devamı)

8.	/é/	/e/	ünlü genişlemesi	15	34	1	50
9.	/ı/	/a/	ünlü genişlemesi	2	9	5	16
10.	/ı/	/e/	ünlü genişlemesi	-	1	-	1
11.	/i/	/e/	ünlü genişlemesi	10	32	6	48
12.	/u/	/a/	ünlü genişlemesi	-	-	1	1
13.	/u/	/o/	ünlü genişlemesi	6	14	-	20
14.	/ü/	/ö/	ünlü genişlemesi	4	6	-	10
15.	/a/	/ı/	ünlü daralması	-	13	4	17
16.	/e/	/i/	ünlü daralması	12	21	2	35
17.	/o/	/ı/	ünlü daralması	-	2	-	2
18.	/o/	/u/	ünlü daralması	6	40	-	46
19.	/o/	/ü/	ünlü daralması	-	2	-	2
20.	/ö/	/i/	ünlü daralması	-	1	-	1
21.	/ö/	/ü/	ünlü daralması	8	11	-	19
22.	/a/	/o/	ünlü yuvarlaklaşması	-	3	-	3
23.	/a/	/u/	ünlü yuvarlaklaşması	2	10	1	13
24.	/a/	/ü/	ünlü yuvarlaklaşması	-	-	1	1
25.	/e/	/ö/	ünlü yuvarlaklaşması	1	1	-	2
26.	/e/	/ü/	ünlü yuvarlaklaşması	4	9	1	14
27.	/ı/	/u/	ünlü yuvarlaklaşması	-	75	30	105
28.	/ı/	/ü/	ünlü yuvarlaklaşması	-	1	1	2
29.	/i/	/u/	ünlü yuvarlaklaşması	-	-	2	2
30.	/i/	/ü/	ünlü yuvarlaklaşması	-	13	5	18
31.	/o/	/a/	ünlü düzleşmesi	-	3	-	3
32.	/o/	/e/	ünlü düzleşmesi	-	1	-	1
33.	/u/	/a/	ünlü düzleşmesi	-	29	5	34
34.	/u/	/ı/	ünlü düzleşmesi	-	117	23	140
35.	/u/	/i/	ünlü düzleşmesi	-	2	-	2
36.	/ü/	/a/	ünlü düzleşmesi	-	2	-	2
37.	/ü/	/e/	ünlü düzleşmesi	-	16	4	20
38.	/ü/	/ı/	ünlü düzleşmesi	-	3	-	3

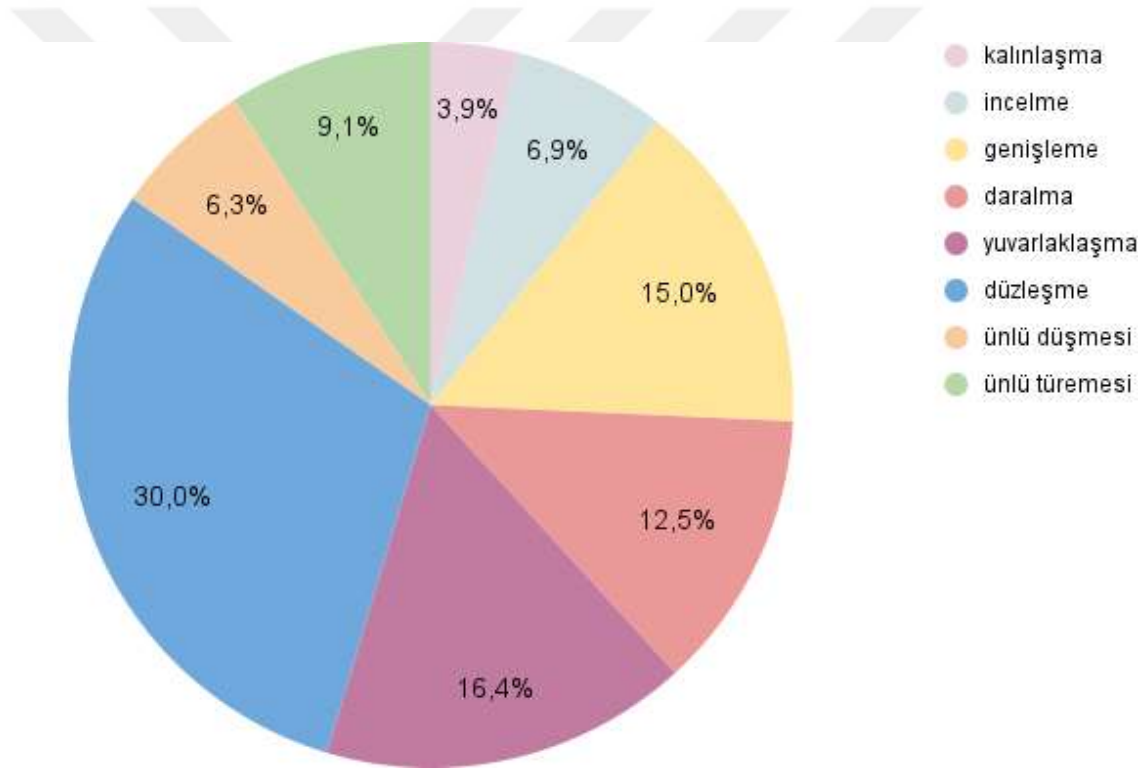
Tablo 4.1. (devamı)

39.	/ü/	/i/	ünlü düzleşmesi	3	60	25	88
40.	/a/	/ø/	ünlü düşmesi	-	-	1	1
41.	/e/	/ø/	ünlü düşmesi	-	1	5	6
42.	/ı/	/ø/	ünlü düşmesi	-	13	3	16
43.	/i/	/ø/	ünlü düşmesi	-	6	5	11
44.	/u/	/ø/	ünlü düşmesi	-	8	13	21
45.	/ü/	/ø/	ünlü düşmesi	-	2	4	6
46.	/ø/	/a/	ünlü türemesi	-	7	11	18
47.	/ø/	/e/	ünlü türemesi	-	4	5	9
48.	/ø/	/ı/	ünlü türemesi	-	22	3	25
49.	/ø/	/i/	ünlü türemesi	-	15	2	17
50.	/ø/	/u/	ünlü türemesi	-	11	2	13
51.	/ø/	/ü/	ünlü türemesi	-	7	-	7

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünlülerde görülen ses olayları ile ilgili şunlar söylenebilir:

- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünlü kalınlaşması olayının daha çok söz içinde gerçekleştiği görülür: DLT *bıçek* > KMT *bıçaq*, DLT *edhir-* > KMT *ayır-*, DLT *tüm* > KMT *tum* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünlü incelmesinin en fazla /ı/ > /i/ (45) sesleri arasında meydana geldiği göze çarpar: DLT *ılın-* > KMT *ilin-*, DLT *ışçı* > KMT *işçi*, DLT *ışla-* > KMT *işle-* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünlü genişlemesi en çok /é/ > /e/ (50) sesleri arasındadır: DLT *él* > KMT *el*, DLT *bérgü* > KMT *bergi*, DLT *té-* > KMT *de-* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünlü daralması daha çok söz içinde meydana gelmiştir: DLT *tamar* > KMT *tamır*, DLT *kerpiç* > KMT *kirpiç*, DLT *monçuk* > KMT *mınçaq*, DLT *boz-* > KMT *buz-*, DLT *köse-* > KMT *küse-* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünlü yuvarlaklaşması olayı en çok /ı/ > /u/ yuvarlaklaşması (105) şeklinde görülür: DLT *korkıt-* > KMT *korqut-*, DLT *okı-* > KMT *oku-*, DLT *tolı* > KMT *tolu* vb.

- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünlülerde en çok görülen ses olayı ünlü düzleşmesidir (293): DLT *açuk* > KMT *açık*, DLT *ülker* > KMT *ilker*, DLT *ütük* > KMT *itüv* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünlü düşmesi, söz başında hiç görülmezken daha çok söz içi ve söz sonunda görülür: DLT *koşa* > KMT *koş*, DLT *tokımak* > KMT *toķmak*, DLT *tamulı* > KMT *damlı* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünlü türemesi, söz başında hiç görülmezken daha çok söz içi ve söz sonunda görülür: DLT *kotrul-* > KMT *ķotarıl-*, DLT *anğla-* > KMT *angıla-*, DLT *terlik* > KMT *terilik* vb.



Şekil 4.1. Ünlülerde ses olayları

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünsüzlerdeki ses olaylarının sayısı 1518'dir. Bu ses olaylarının 329'u süreksizleşme, 281'i tonlulaşma, 128'i tonsuzlaşma, 159'u akıcılaşma, 78'i sızıcılaşma, 124'ü dudaksıllaşma, 58'i dişsilleşme, 6'sı ağızsıllaşma, 22'si ünsüz ikizleşmesi, 3'ü ünsüz tekleşmesi, 1'i ünsüz benzeşmesi, 23'ü göçüşme, 11'i akıcı ünsüzler arası değişim, 9'u sızıcı ünsüzler arası değişim, 7'si süreksiz

ünsüzler arası değişim, 160'ı ünsüz düşmesi ve 119'u ünsüz türemesidir. Ünsüzlerde en çok görülen ses olayı süreksizleşme, en az görülen ses olayı ise ünsüz benzeşmesidir.

Ünsüzlerde 134 farklı ses değişikliği tespit edilmiştir. Bunlardan en çok görülen ses değişimi /y/ > /c/ ~ /ç/ süreksizleşmesidir (224). En az görülen ses değişimleri ise /f/ > /v/ tonlulaşması (1), /c/ > /ç/ tonsuzlaşması (1), /f/ > /y/ akıcılaşması (1), /x/ > /y/ akıcılaşması (1), /t/ > /l/ akıcılaşması (1), /t/ > /r/ akıcılaşması (1), /v/ > /m/ akıcılaşması (1), /k/ > /ş/ sızıcılaşması (1), /l/ > /s/ sızıcılaşması (1), /nğ/ > /h/ sızıcılaşması (1), /r/ > /h/ sızıcılaşması (1), /x/ > /ğ/ süreksizleşmesi (1), /m/ > /k/ süreksizleşmesi (1), /m/ > /p/ süreksizleşmesi (1), /nğ/ > /k/ süreksizleşmesi (1), /ş/ > /ç/ süreksizleşmesi (1), /ş/ > /t/ süreksizleşmesi (1), /v/ > /b/ süreksizleşmesi (1), /w/ > /d/ süreksizleşmesi (1), /w/ > /p/ süreksizleşmesi (1), /n/ > /m/ süreksizleşmesi (1), /nğ/ > /m/ süreksizleşmesi (1), /m/ > /n/ dişilleşmesi (1), /m/ > /mm/ ikizleşmesi (1), /n/ > /nn/ ikizleşmesi (1), /p/ > /pp/ ikizleşmesi (1), /mg/ > /mm/ benzeşmesi (1), /çg/ > /hç/ göçüşmesi (1), /xş/ > /şh/ göçüşmesi (1), /ığ/ > /hı/ göçüşmesi (1), /ın/ > /na/ göçüşmesi (1), /lı/ > /ıl/ göçüşmesi (1), /mu/ > /ım/ göçüşmesi (1), /ng/ > /yn/ göçüşmesi (1), /rü/ > /ür/ göçüşmesi (1), /uk/ > /ha/ göçüşmesi (1), /gı/ > /ıg/ ~ /ığ/ göçüşmesi (1), /mr/ > /rm/ göçüşmesi (1), /l/ > /y/ akıcı ünsüzler arası değişim (1), /n/ > /l/ akıcı ünsüzler arası değişim (1), /n/ > /y/ akıcı ünsüzler arası değişim (1), /r/ > /y/ akıcı ünsüzler arası değişim (1), /y/ > /n/ akıcı ünsüzler arası değişim (1), /ğ/ > /ş/ sızıcı ünsüzler arası değişim (1), /s/ > /ş/ sızıcı ünsüzler arası değişim (1), /ş/ > /v/ sızıcı ünsüzler arası değişim (1), /ç/ > /t/ süreksiz ünsüzler arası değişim (1), /g/ > /ç/ süreksiz ünsüzler arası değişim (1), /t/ > /ç/ süreksiz ünsüzler arası değişim (1), /m/ > /ø/ düşmesi (1), /s/ > /ø/ düşmesidir (1).

Dîvânü Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünsüzlerde görülen ses olaylarına ait veriler aşağıdaki tabloda detaylı bir şekilde sunulmuştur:

Tablo 4.2. Ünsüzlerde ses olayları

Sıra	DLT	KMT	Ses Olayı	Söz Başı	Söz İçi	Söz Sonu	Toplam
1.	/ç/	/c/	tonlulaşma	18	9	-	27
2.	/f/	/v/	tonlulaşma	-	-	1	1
3.	/k/	/g/~ğ/	tonlulaşma	27	77	-	104
4.	/p/	/b/	tonlulaşma	4	47	17	68
5.	/s/	/z/	tonlulaşma	9	2	1	12

Tablo 4.2. (devamı)

6.	/t/	/d/	tonlulaşma	15	53	1	69
7.	/b/	/p/	tonsuzlaşma	1	3	1	5
8.	/c/	/ç/	tonsuzlaşma	-	1	-	1
9.	/d/	/t/	tonsuzlaşma	3	17	2	22
10.	/g/~/ğ/	/k/~k/	tonsuzlaşma	-	33	55	88
11.	/j/	/ş/	tonsuzlaşma	-	2	-	2
12.	/z/	/s/	tonsuzlaşma	-	9	1	10
13.	/b/	/m/	akıcılaşma	5	-	-	5
14.	/d/~dh/	/y/	akıcılaşma	-	77	18	95
15.	/dh/	/l/	akıcılaşma	-	-	2	2
16.	/f/	/y/	akıcılaşma	-	1	-	1
17.	/g/~ğ/	/y/	akıcılaşma	-	23	8	31
18.	/x/	/y/	akıcılaşma	-	1	-	1
19.	/k/	/y/	akıcılaşma	-	2	-	2
20.	/p/	/m/	akıcılaşma	1	2	-	3
21.	/t/	/l/	akıcılaşma	-	-	1	1
22.	/t/	/r/	akıcılaşma	-	-	1	1
23.	/t/	/y/	akıcılaşma	-	2	1	3
24.	/v/	/m/	akıcılaşma	1	-	-	1
25.	/v/	/y/	akıcılaşma	-	-	2	2
26.	/w/	/y/	akıcılaşma	-	5	4	9
27.	/z/	/y/	akıcılaşma	-	2	-	2
28.	/b/	/v/	sızıcılaşma	-	2	-	2
29.	/ç/	/ş/	sızıcılaşma	5	-	2	7
30.	/ç/	/j/	sızıcılaşma	-	3	2	5
31.	/g/	/h/	sızıcılaşma	-	15	1	16
32.	/k/	/h/	sızıcılaşma	10	7	4	21
33.	/k/	/ş/	sızıcılaşma	-	-	1	1
34.	/k/	/v/	sızıcılaşma	-	4	13	17
35.	/l/	/s/	sızıcılaşma	-	1	-	1
36.	/nğ/	/h/	sızıcılaşma	-	1	-	1

Tablo 4.2. (devamı)

37.	/p/	/v/	sızıcılaşma	-	1	1	2
38.	/r/	/h/	sızıcılaşma	-	1	-	1
39.	/t/	/z/	sızıcılaşma	-	-	4	4
40.	/f/	/p/	süreksizleşme	-	1	1	2
41.	/h/~x/	/k~/k/	süreksizleşme	1	3	-	4
42.	/x/	/ğ/	süreksizleşme	-	1	-	1
43.	/ğ/	/g~/ğ/	süreksizleşme	-	46	20	66
44.	/m/	/b/	süreksizleşme	3	4	-	7
45.	/m/	/k/	süreksizleşme	-	-	1	1
46.	/m/	/p/	süreksizleşme	1	-	-	1
47.	/nğ/	/k/	süreksizleşme	-	-	1	1
48.	/s/	/ç/	süreksizleşme	11	-	-	11
49.	/ş/	/ç/	süreksizleşme	-	-	1	1
50.	/ş/	/t/	süreksizleşme	-	1	-	1
51.	/v/	/b/	süreksizleşme	1	-	-	1
52.	/w/	/b/	süreksizleşme	-	3	-	3
53.	/w/	/d/	süreksizleşme	-	1	-	1
54.	/w/	/ğ/	süreksizleşme	-	3	-	3
55.	/w/	/p/	süreksizleşme	-	1	-	1
56.	/y/	/c~/ç/	süreksizleşme	223	1	-	224
57.	/g~/ğ/	/v/	dudaksıllaşma	-	50	72	122
58.	/n/	/m/	dudaksıllaşma	-	-	1	1
59.	/nğ/	/m/	dudaksıllaşma	-	-	1	1
60.	/m/	/n/	dişsilleşme	-	1	-	1
61.	/nğ/	/n/	dişsilleşme	-	11	14	25
62.	/w/	/v/	dişsilleşme	-	21	11	32
63.	/ng~/nğ/	/g/	ağızsıllaşma	-	2	-	2
64.	/nğ/	/y/	ağızsıllaşma	-	4	-	4
65.	/g/	/kg~/kk/	ünsüz ikizleşmesi	-	3	-	3
66.	/k/	/kg~/kk/	ünsüz ikizleşmesi	-	3	-	3
67.	/l/	/ll/	ünsüz ikizleşmesi	-	7	-	7

Tablo 4.2. (devamı)

68.	/m/	/mm/	ünsüz ikizleşmesi	-	1	-	1
69.	/n/	/nn/	ünsüz ikizleşmesi	-	1	-	1
70.	/p/	/pp/	ünsüz ikizleşmesi	-	1	-	1
71.	/s/	/ss/	ünsüz ikizleşmesi	-	4	-	4
72.	/t/	/tt/	ünsüz ikizleşmesi	-	2	-	2
73.	/kk/	/g~/k/	ünsüz tekleşmesi	-	3	-	3
74.	/mg/	/mm/	ilerleyici ünsüz benzeşmesi	-	1	-	1
75.	/çg/	/hç/	yakın göçüşme	-	1	-	1
76.	/xs/	/sh/	yakın göçüşme	-	2	-	2
77.	/xş/	/şh/	yakın göçüşme	-	1	-	1
78.	/ığ/	/hı/	yakın göçüşme	-	-	1	1
79.	/ın/	/na/	yakın göçüşme	-	-	1	1
80.	/ik/	/gi/	yakın göçüşme	-	1	1	2
81.	/lı/	/ıl/	yakın göçüşme	-	1	-	1
82.	/mu/	/ım/	yakın göçüşme	-	1	-	1
83.	/ng/	/yn/	yakın göçüşme	-	1	-	1
84.	/rı~/ri/	/ir/	yakın göçüşme	-	3	1	4
85.	/rü/	/ür/	yakın göçüşme	-	-	1	1
86.	/şn/	/nş/	yakın göçüşme	-	2	-	2
87.	/tr/	/rt/	yakın göçüşme	-	2	-	2
88.	/uk/	/ha/	yakın göçüşme	-	-	1	1
89.	/gı/	/ıg~/ığ/	uzak göçüşme	-	1	-	1
90.	/mr/	/rm/	uzak göçüşme	-	1	-	1
91.	/l/	/y/	akıcı ünsüzler arası değişim	-	-	1	1
92.	/n/	/l/	akıcı ünsüzler arası değişim	-	-	1	1
93.	/n/	/y/	akıcı ünsüzler arası değişim	-	-	1	1

Tablo 4.2. (devamı)

94.	/r/	/l/	akıcı ünsüzler arası değişim	-	4	2	6
95.	/r/	/y/	akıcı ünsüzler arası değişim	-	-	1	1
96.	/y/	/n/	akıcı ünsüzler arası değişim	-	-	1	1
97.	/ğ/	/h/	sızıcı ünsüzler arası değişim	-	1	5	6
98.	/ğ/	/ş/	sızıcı ünsüzler arası değişim	-	-	1	1
99.	/s/	/ş/	sızıcı ünsüzler arası değişim	1	-	-	1
100.	/ş/	/v/	sızıcı ünsüzler arası değişim	-	-	1	1
101.	/ç/	/t/	süreksiz ünsüzler arası değişim	-	1	-	1
102.	/g/	/ç/	süreksiz ünsüzler arası değişim	-	1	-	1
103.	/g/	/d/	süreksiz ünsüzler arası değişim	-	2	-	2
104.	/k/	/ç/	süreksiz ünsüzler arası değişim	-	2	-	2
105.	/t/	/ç/	süreksiz ünsüzler arası değişim	-	-	1	1
106.	/d/~dh/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	3	-	3
107.	/g/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	30	7	37
108.	/ğ/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	9	45	54
109.	/h/~x/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	7	-	7
110.	/k/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	5	14	19
111.	/l/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	3	1	4
112.	/m/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	1	-	1

Tablo 4.2. (devamı)

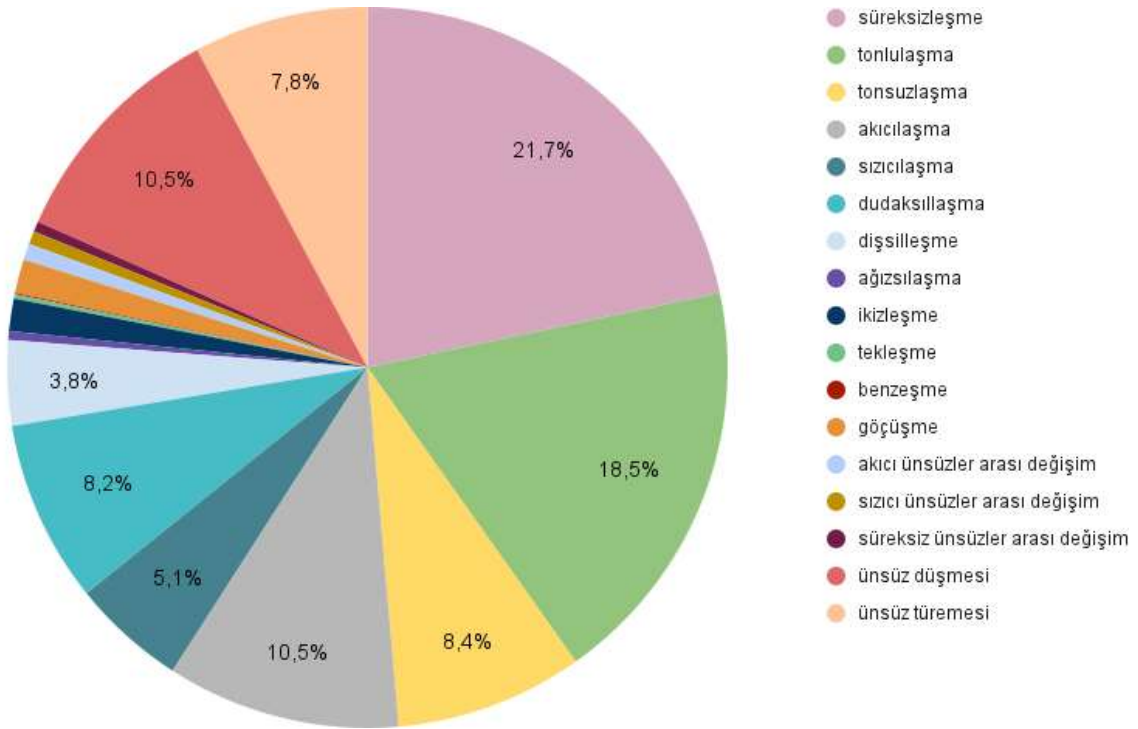
113.	/n/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	-	5	5
114.	/nğ/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	5	1	6
115.	/r/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	3	-	3
116.	/s/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	1	-	1
117.	/t/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	1	2	3
118.	/w/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	4	-	4
119.	/y/	/ø/	ünsüz düşmesi	8	1	2	11
120.	/z/	/ø/	ünsüz düşmesi	-	-	2	2
121.	/ø/	/c/	ünsüz türemesi	4	1	-	5
122.	/ø/	/ç/	ünsüz türemesi	-	4	5	9
123.	/ø/	/d/	ünsüz türemesi	2	19	-	21
124.	/ø/	/g/~ğ/	ünsüz türemesi	-	12	-	12
125.	/ø/	/h/	ünsüz türemesi	-	9	1	10
126.	/ø/	/k/~k/	ünsüz türemesi	-	3	5	8
127.	/ø/	/l/	ünsüz türemesi	-	4	3	7
128.	/ø/	/m/	ünsüz türemesi	-	4	-	4
129.	/ø/	/n/	ünsüz türemesi	-	6	3	9
130.	/ø/	/ng/	ünsüz türemesi	-	2	-	2
131.	/ø/	/r/	ünsüz türemesi	-	5	-	5
132.	/ø/	/t/	ünsüz türemesi	-	7	3	10
133.	/ø/	/v/	ünsüz türemesi	-	2	5	7
134.	/ø/	/y/	ünsüz türemesi	-	6	4	10

Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünsüzlerde görülen ses olayları ile ilgili şu çıkarımlarda bulunulabilir:

- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine tonlulaşma olayı en çok /k/ > /g/ ~ /ğ/ (104) sesleri arasındadır: DLT *kön* > KMT *gön*, DLT *akış-* > KMT *ağış-*, DLT *sakın-* > KMT *sağın-* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine tonsuzlaşma en çok /g/ ~ /ğ/ > /k/ ~ /k/ (88) sesleri arasında görülür: DLT *ügi* > KMT *uku*, DLT *tuyağ* > KMT *tuyağ* vb.

- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine akıcılaşma en çok /d/ ~ /dh/ > /y/ (95) sesleri arasında meydana gelmiştir: DLT *adhak* > KMT *ayaq*, DLT *edherle-* > KMT *iyerle-*, DLT *udhit-* > KMT *uyut-* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine sızıcılaşma en çok /k/ > /h/ (21) sesleri arasında tespit edilmiştir: DLT *kagun* > KMT *havun*, DLT *konşı* > KMT *honşu* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünsüzlerde en çok görülen ses olayı süreksizleşmedir (329). Eski Türkçedeki söz başlarındaki /y-/ sesinin Karaçay-Malkar Türkçesinde /c-/ sesine dönüşmesi ve Karaçay-Malkar Türkçesinin Kıpçak Türkçesinin devamı olması dolayısıyla bu ses olayının çok sayıda örneği görülür: DLT *yalgan* > KMT *calğan*, DLT *yeti* > KMT *ceti*, DLT *yum-* > KMT *cum-* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine dudaksıllaşma en çok /g/ ~ /ğ/ > /v/ (122) sesleri arasında tespit edilmiştir: DLT *agır* > KMT *avur*, DLT *togra-* > KMT *tuvra-*, DLT *yogurt* > KMT *cuvurt* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine dişsilleşmenin söz içi ve söz sonu örneklerine rastlanır: DLT *emdi* > KMT *endi*, DLT *kow-* > KMT *kuv-* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ağızsıllaşma sadece söz içinde tespit edilmiştir: DLT *minği* > KMT *mıyl*, DLT *tengri* > KMT *teyri* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünsüz ikizleşmesi sadece söz içinde görülür: DLT *ulug* > KMT *ullu*, DLT *yamız* > KMT *cammız*, DLT *tüpü* > KMT *töppe* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünsüz tekleşmesi görülen 3 örnek de söz içindedir: DLT *ikki* > KMT *eki*, DLT *ikkiz* > KMT *egiz*, DLT *sekkiz* > KMT *segiz*.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünsüz benzeşmesinin 1 örneğine rastlanır: DLT *yumgak* > KMT *cummağ*.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine göçüşme olayına örnek olarak şu sözcükler verilebilir: DLT *axsa-* > KMT *asha-*, DLT *axşam* > KMT *aşham*, DLT *ingek* > KMT *inyek* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine akıcı ünsüzler arası değişimin örnekleri şöyledir: DLT *onğul-* > KMT *ongay-*, DLT *kon* > KMT *koy* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine sızıcı ünsüzler arası değişimin örnekleri şunlardır: DLT *çoğ* > KMT *çoh*, DLT *ülüğ* > KMT *ülüş* vb.

- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine süreksiz ünsüzler arası değişimin örnekleri şöyledir: DLT *bürge* > KMT *bürçe*, DLT *körküt-* > KMT *körgüç-* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünsüz düşmesi çoğunlukla söz içi ve söz sonunda görülür: DLT *elge-* > KMT *ele-*, DLT *tulkuk* > KMT *tuluğ*, DLT *porsmuk* > KMT *porsuk* vb.
- Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine ünsüz türemesi genelde söz içi ve söz sonunda tespit edilmiştir: DLT *yüligü* > KMT *cülgüç*, DLT *yolun-* > KMT *culğun-*, DLT *başak* > KMT *başmağ* vb.



Şekil 4.2. Ünsüzlerde ses olayları

Dîvânu Lugâtî't-Türk ile Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığında tespit edilen 2152 sözcükte en az bir anlam olayı olmak üzere çeşitli anlam olayları görülmüştür. Bunlar, 260 anlam daralması, 464 anlam genişlemesi, 7 anlam iyileşmesi, 22 anlam kötüleşmesi ve 749 yalancı eş değerdir. Bunların dışında anlam bakımından değişikliğe uğramayıp eş değer olan sözcüklerin sayısı ise 679'dur. En çok görülen anlam olayı yalancı eş değerler iken, en az görülen anlam olayı anlam iyileşmesidir.

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine anlam olayları ile ilgili sayısal veriler şöyledir:

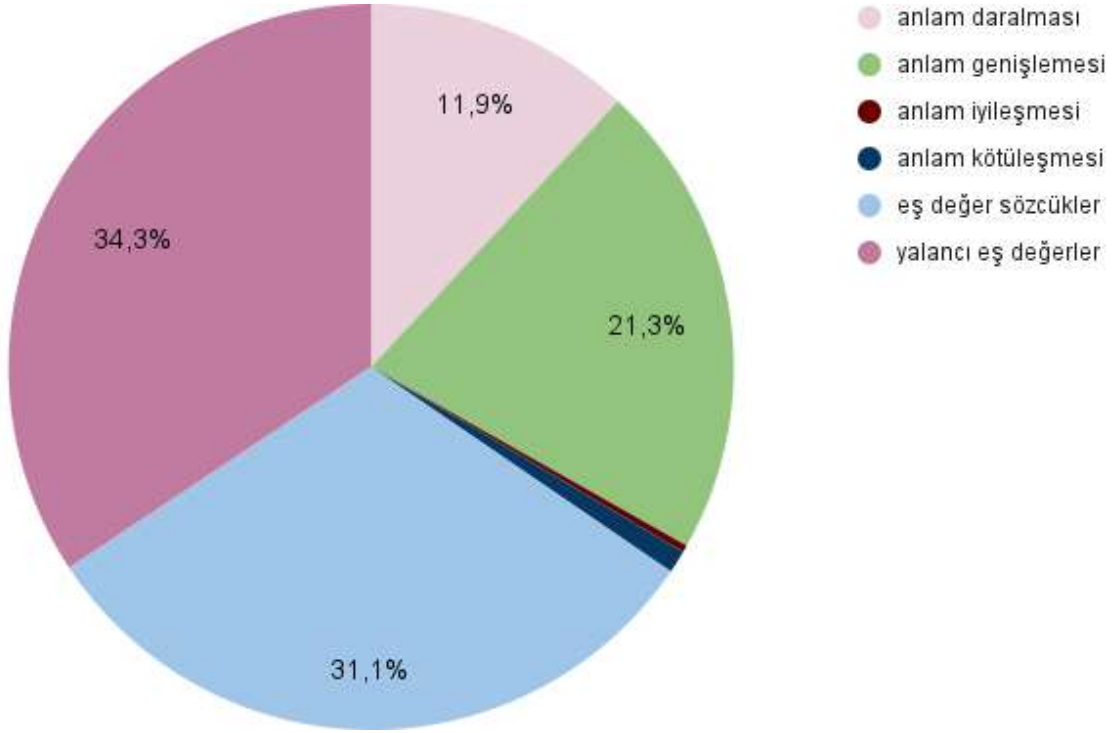
Tablo 4.3. *Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine anlam olayları*

Sıra	Anlam Olayı	Toplam
1.	Anlam daralması	260
2.	Anlam genişlemesi	464
3.	Anlam iyileşmesi	7
4.	Anlam kötüleşmesi	22
5.	Eş değer sözcükler	679
6.	Yalancı eş değerler	749

Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine anlam olayları ile ilgili şunlar söylenebilir:

- Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine anlam daralmasına uğrayan sözcüklerden bazıları şunlardır: DLT *körün-*: Görünmek, kavuşmak > KMT *körün-*: Görünmek, DLT *or-*: Kesmek, biçmek, vurmak, urmak > KMT *or-*: Biçmek, DLT *tile-*: Dilemek, istemek; beklemek, aramak > KMT *tile-*: İstemek, dilemek.
- Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine anlam genişlemesine uğrayan sözcüklerin bir kısmı şöyledir: DLT *adhır-*: Ayırmak > KMT *ayır-*: 1. Ayırmak, bölmek; 2. Anlamak, DLT *kama-*: Kamaşmak > KMT *ķama-*: 1. Kamaşmak; 2. Körlenmek, körleşmek; 3. İsteksizleşmek, azmini kaybetmek, soğumak, çekinmek.
- Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine en az görülen anlam olayı anlam iyileşmesidir (7): DLT *ıçgın-*: Kaçırarak; kaybedilmek, yok edilmek; elden gitmek; yellenmek > KMT *ıçhın-*: 1. Kurtulmak, serbest kalmak; 2. Girmek.
- Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine anlam kötüleşmesi örneklerinden bazıları şunlardır: DLT *baka*: Kurbağa > KMT *maķa*: 1. Kurbağa; 2. Cüce, bodur, DLT *karaŋķu*: Karanlık > KMT *ķaraŋķı*: 1. Karanlık; 2. Cahil; 3. Issız, kuytu, تنها.
- Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine eş değer sözcüklerden bazıları şöyledir: DLT *açıl-*: Açılmak > KMT *açıl-*: Açılmak, DLT *isig*: Sıcak > KMT *issi*: Sıcak, DLT *kir-*: Girmek > KMT *kir-*: Girmek.
- Dîvânu Lugâti't-Türk'ten Karaçay-Malkar Türkçesine en çok görülen anlam olayı yalancı eş değerlerdir (749): DLT *buzluk*: Buzluk, içerisine buz konularak yaz için

saklanan yer > KMT *buzluk*: Kötü, bozulmuş, DLT *hata*: Ata (Xotan ve Kençek dillerince) > KMT *hata*: Kötülük, talihsizlik, zarar ziyan, DLT *sası*:- Sasımak, kokmak > KMT *sası*:- Sağır olmak, kulakları çınlamak.



Şekil 4.3. Anlam olayları

4.2. Tartışma

Dîvânü Lugâtî't-Türk ile Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığının karşılaştırıldığı bu çalışmada, 2152 sözcük tespit edilmiştir. Çeşitli çalışmalarla karşılaştırıldığında tespit edilen sözcük sayılarının değişkenlik gösterdiği görülür. Tanyeri (2012) tarafından hazırlanan DLT ile Türkmen Türkçesinin karşılaştırıldığı çalışmada 1824 sözcük tespit edilmiştir. Malkoç (2018), DLT ile Hakas Türkçesi üzerine yaptığı çalışmada ortak olan 1081 sözcük tespit ederken, Göktaş (2018), DLT ile Tatar Türkçesini karşılaştırdığı çalışmasında ortak olan 1969 sözcük tespit etmiştir. Aytek (2023), DLT ile Azerbaycan Türkçesini karşılaştırdığı çalışmasında 1608 sözcük tespit etmiştir. Özdil (2025) ise DLT ile Altay Türkçesini karşılaştırmış ve 501 ortak sözcüğün var olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tanyeri (2012), çalışmasında tespit ettiği sözcüklerdeki ses olaylarının toplam sayısının 1226 olduğunu belirtir. Bu ses olaylarının 442'si ünlülerde, 784'ü ünsüzlerdedir. Ünlülerde en çok görülen ses olayı düzleşme (113) iken, ünsüzlerde en çok görülen ses olayı tonlulaşmadır (472). Gökteş (2018)'in çalışmasında incelenen sözcüklerin 290'ı ses ve şekil olarak aynı kalırken, diğer sözcüklerde tespit edilen toplam ses olayı sayısı ise 1749'dur. Aytek (2023), çalışmasında tespit ettiği sözcüklerin 901'inde en az bir ses olayı olduğunu belirtirken 707 sözcüğün ses ve şekil olarak aynı kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Ünlülerde en çok görülen ses olayı düzleşme (95), ünsüzlerde en çok tespit edilen ses olayı ise tonlulaşmadır (278). Özdil (2025) ise çalışmasında toplam 638 ses olayı tespit etmiştir. Söz konusu çalışmada ünlülerde en çok görülen ses olayı düzleşme (85) iken, ünsüzlerde en çok görülen ses olayı süreksizleşmedir (119).

Dîvânü Lugâtî't-Türk ile çeşitli lehçelerin söz varlıklarının incelendiği çalışmalara bakıldığında anlam olayları bakımından da karşılaştırmalar yapılabilir. Tanyeri (2012), DLT ile Türkmen Türkçesi karşılaştırmasında anlam olayı olarak en çok anlam değişmesinin (185), en az ise anlam kaymasının (5) meydana geldiği sonucuna ulaşmıştır. Gökteş (2018), DLT ile Tatar Türkçesi karşılaştırmasında 403 sözcüğün anlamını koruduğu sonucuna ulaşırken, 781 sözcüğün anlamının genişlediği, 105 sözcüğün anlamının daraldığı, 23 sözcüğün özelleştiği, 19 sözcüğün genelleştiği, 57'sinin mecazlaştığı, 17'sinin argolaştığı, 45'inin anlamının iyileştiği, 64'ünün anlamının kötüleştiği, 455'inin ise başka anlama geçtiği sonucuna varmıştır. En çok görülen anlam olayının anlam genişlemesi (781), en az görülen anlam olayının ise argolaşma olduğu tespit edilmiştir. Aytek (2023), DLT ile Azerbaycan Türkçesi karşılaştırmasında 700 sözcüğün anlamını koruduğunu belirtirken, 416 sözcüğün anlam genişlemesine, 131 sözcüğün anlam kaymasına, 90 sözcüğün anlam daralmasına, 41 sözcüğün anlam kötüleşmesine, 29 sözcüğün anlam değişmesine, 12'sinin anlam iyileşmesine uğradığını dile getirmiş, 100 sözcüğün ise sesteş ancak anlamının farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Özdil (2025) DLT ile Altay Türkçesi karşılaştırmasında, 321 sözcüğün anlamının değişmediği sonucuna ulaşmıştır. Bunların dışında kalan sözcüklerin 21'inin anlam genişlemesi, 14'ünün anlam genelleşmesi, 3'ünün mecazlaşma, 1'inin örtmece, 1'inin argo, 1'inin kapsamlayış, 13'ünün anlam daralması, 9'unun anlam özelleşmesi, 19'unun başka anlama geçiş, 2'sinin anlam iyileşmesi, 1'inin anlam kötüleşmesi olayına uğradığı tespit edilmiştir.

4.3. Öneriler

Bu çalışma sonucunda, Türk dilinin ilk sözlüğü Dîvânu Lugâti't-Türk ile Türk dili lehçelerinden Karaçay-Malkar Türkçesi söz varlığı bakımından karşılaştırılarak Karaçay-Malkar Türkçesinin geçmişten günümüze geçirdiği değişiklikler, ses ve anlam bilgisi bağlamında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda Karaçay-Malkar Türkçesinin değişim ve gelişimi belirlenirken aynı zamanda ses ve anlam bakımından aynen korunan yapılar da ortaya konulmuştur.

Dîvânu Lugâti't-Türk ile söz varlığı açısından çalışılmayan lehçeler tespit edilerek bu lehçeler arasında benzer çalışmalar yapılabilir. Böylesi çalışmaların yapılmasıyla söz konusu lehçelerin geçmişten günümüze değişim ve gelişimi belirlenerek alana katkı sunulabilir.

KAYNAKÇA

- Adiloğlu, A. (2007). “Karaçay-Malkar Türklerinin Etnik Oluşumunda Bulgar ve Sabir Hunlarının Rolü”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (24), 7-30.
- Adiloğlu, A. (2021). “Karaçay-Malkar Türkçesinde İşlek Olmayan İsim Soylu Kelime Yapım Ekleri”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (51), 183-201.
- Adiloğlu, A. (2022). “Karaçay-Malkar Türklerinin Sürgün Dönemindeki Edebî Faaliyetleri”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (55), 21-45.
- Akar, A. (2018). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Akar, A. ve Günay, A. (2015). “Derleme Sözlüğünde Karaçay-Balkar Türkçesi Söz Varlığı”. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (6), 1-48.
- Aksan, D. (2021a). *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2017). *Dil, Şu Büyülü Düzen*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2020). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2021b). *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2021c). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Appa, A. (2002). “Karaçay-Balkar Türkçesi Alfabeti ve Ses Bilgisi”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (13), 143-154.
- Atalay, B. (2023). *Dîvânu Lugâti’t-Türk (Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydın, A. (2024). “Karaçay Malkar Türkçesi Atasözlerinde Eski Türkçe İzler”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (4), 1416-1448.
- Aytek, Z. (2023). *Dîvânu Lugâti’t-Türk ile Azerbaycan Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Banguoğlu, T. (2019). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baran, B. (2018). “16. Yüzyıldan Günümüze Anlam Değişimleri Üzerine Bir İnceleme”. *International Journal of Filologia*, (1), 1-31.
- Baran, B. (2023). “Türkiye Türkçesinde Ünsüzlerle İlgili Ses Olaylarının Öğretimi Üzerine”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (58), 134-142.

Bilgegil, M. K. (2014). Türkçe Dilbilgisi. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

Böler, T. (2023). Türkiye Türkçesi Ses Bilgisi. İstanbul: Kesit Yayınları.

Bulduk, T. B. (2024). “Dîvânu Lugâti’t-Türk ile Kumuk Türkçesinin Yalancı Eş Değerler Bakımından Karşılaştırılması”. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21 (Dîvânu Lugâti’t-Türk’ün 950. Yıl Dönümü), 41-77.

Bulduk, T. B. (2020). “Dîvânu Lugâti’t-Türk ve Özbek Türkçesinde Ortaklaşan Atasözleri”. Kesit Akademi Dergisi, (22), 90-100.

Buran, A. (2017). “Kırgız Türkçesinde Ses Uyumlarının Sebep Olduğu Ses Değişimleri”. Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRK LAD), 1 (1), 1-11.

Buran, A. ve Alkaya, E. (2019). Çağdaş Türk Yazı Dilleri 3: Kuzeybatı/Kıpçak Grubu. Ankara: Akçağ Yayınları.

Caferoğlu, A. (1963). “Anadolu Ağızları Konson Değişimleri”. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1-32.

Çelikbay, A. (2006). “Yeni Uygur Türkçesindeki Ses Hadiselerine Art Zamanlı Bir Bakış”. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (15), 107-129.

Demir, N. ve Yılmaz, E. (2021). Türk Dili El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.

Dinç, A. (2023). “Trabzon ve Yöresi Ağızlarındaki Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Olayları”. Karadeniz Araştırmaları, 20 (79), 661-682.

Ediskun, H. (2017). Yeni Türk Dilbilgisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Efendioğlu, S. ve İşcan, A. (2010). “Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması”. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED), 43, 121-143.

Eker, S. (2021). Çağdaş Türk Dili. Ankara: Grafiker Yayınları.

Ercilasun, A. B. (2023). Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi. Ankara: Akçağ Yayınları.

Ercilasun, A. B. (2020). Türklük Bilimi Yazıları. İstanbul: Bilge-Kültür-Sanat Yayın Dağıtım.

Ergin, M. (2022). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Gemalmaz, E. (1999). “Türkiye Türkçesinde Ses Olayları”. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 13, 1-25.

Gökçe, A. (2023). “Türkiye Türkçesi: Ses Bilgisi”. Ertuğrul Yaman, Sadi Gedik, Ceren Selvi (Ed.). Yeni Türk Dili: Kuram-Örnek-Uygulama (ss. 161-191). Ankara: Akçağ Yayınları.

Günay, A. (2017). “Karaçay-Malkar Türkçesinin Kendine Has Özellikleri ve Kıpçak Lehçeleri Arasındaki Yeri”. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (53), 109-114.

Güngör, O. C. (2017). “Türkiye Türkçesi ile Yeni Uygur Türkçesinde Yalancı Eş Değerler (İsim ve İsim Soylu Kelimeler Örneği)”. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 6 (1), 133-171.

Güven, Ö. (2021). “Sivas Ağzındaki Farsça Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Olayları”. Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 6 (2), 30-45.

Hengirmen, M. (2015). Türkçe Dilbilgisi. Ankara: Engin Yayınevi.

Karaağaç, G. (2013). Anlam Bilimi ve İletişim. İstanbul: Kesit Yayınları.

Karaağaç, G. (2019). Türkçenin Dil Bilgisi. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaağaç, G. (2021). Türkçenin Ses Bilgisi. İstanbul: Kesit Yayınları.

Karaca, V. İ. (2016). “Ötümlüleşme Kavramı ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Ötümlüleşme”. Zeitschrift Für Die Welt Der Türken / Journal of World of Turks, 8, 369-390.

Karataş, M. (2023). Her Yönüyle Türk Dili. Kayseri: Kimlik Yayınları.

Korkmaz, Z. , Ercilasun, A. B. , Gülensoy, T. , Parlatur, İ. , Züfekar, H. , Birinci, N. (2022). Türk Dili ve Kompozisyon. Bursa: Ekin Yayınevi.

Küçük, M. (2013). “Anadolu Ağzlarındaki Doğu Kökenli Sözcüklerin Ses Bilgisi Açısından Görünümleri -Ünsüzler-”. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 20 (2), 39-78.

Özavşar, R. (2017). “Tarama Sözlüğü ve Türkçe Sözlük’e Göre Anlam Genişlemesine Uğramış Kelimeler”. Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi (Journal of Academic Literature), 3 (6), 101-124.

Özeren, M. (2014). “Salar Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğer Sözcükler”. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 3 (2), 111-127.

Sav, B. (2003). “Anlam Değişimleri Üzerine Art Zamanlı Bir İnceleme”. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23 (1), 147-166.

Selvi, C. (2023). “Anlam Bilimi”. Ertuğrul Yaman, Sadi Gedik, Ceren Selvi (Ed.). Yeni Türk Dili: Kuram-Örnek-Uygulama (ss. 402-445). Ankara: Akçağ Yayınları.

Tavkul, U. (1994). “Başhüyük’ten Derlenen Karaçayca Sözler”. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 37 (1989), 193-254.

Tavkul, U. (2003). “Codex Cumanicus ve Karaçay-Malkar Türkçesi”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi (15).

Tavkul, U. (2016). “Karaçay-Malkar Panteonunda Tabiat Tanrıları ve Ritüeller”. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 9 (17), 217-242.

Tavkul, U. (2020). Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tokat, F. (2017). “Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerlerin XVI. Yüzyılda Azerbaycan Sahasında Türkçeye Çevrilmiş Bir Metindeki Örnekleri”. Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRK LAD), 1 (2), 85-99.

Topbaş, S. ve Kopkallı, H. (1994). “Sesbilim ve Sesbilgisi Terimleri Üzerine”. Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 5, 310-322.

Yıldız, Y. (2021). “Bitki Adlarının Anlam Olayları ve Anlam Değişmeleri Açısından İncelenmesi”. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 25 (1), 217-241.

